

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2013:1
Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa

Anu Gretschel, Sofia Laine, Pirjo Junttila-Vitikka

Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2013:1
Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa

Anu Gretschel, Sofia Laine, Pirjo Junttila-Vitikka

Anu Gretschel (FT), hankkeen vastaava tutkija
anu.gretschel@nuorisotutkimus.fi
Sofia Laine (VTT), tutkija
sofia.laine@nuorisotutkimus.fi
Pirjo Junttila-Vitikka (KM), tutkija
pirjo.junttila-vitikka@pp.inet.fi

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu ja taitto: Pirjo Uusitalo-Aura
Kuvat:
s. 19 ja s. 38 Sofia Laine
muut kuvat OKM, liikuntayksikkö
Paino: Kopijyvä Oy

ISBN 978-952-263-197-8 (painettu)
ISBN 978-952-263-191-6 (PDF)
ISSN-L 2242-4563
ISSN 2242-4571 (verkkojulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1

Nuorisotutkimusseura ry, verkkojulkaisuja 60

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Valtion liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

Esipuhe

Valtionhallinnon toteuttamassa liikuntapolitiikassa on vahvistettu tiedolla johtamisen toimintatapoja. Tämä näkyy etenkin opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön pyrkimyksinä lisätä tutkimus-, selvitys- ja arviointitiedon systemaattista käyttöä ministeriössä tehtävän päätöksenteon tukena.

Päätöksenteko liikuntahallinnossa on kautta aikojen perustunut tietoon ja tutkimuksiin, mutta myös havaintoihin ja kokemusperäiseen tietoon. Liikuntapolitiikassa tiiviit kontaktit valtionhallinnon ja toimijoiden kesken ovat olleet merkittävä päätöksenteon tuki. Käytännössä liikuntapolitiikkaa on linjattu ja toimenpiteitä suunniteltu hyvässä yhteisymmärryksessä liikuntayksikön, ministeriön poliittisen johdon sekä liikuntajärjestöjen ja muiden alan toimijoiden kesken. Tutkimuksellisen ja kokemusperäisen tietopohjan käyttöä päätöksenteon pohjana ei voida täysin asettaa vastakkain, vaan ne täydentävät ja tukevat toisiaan. Sen sijaan tiedon kulkeutumisen keinoja on systematisoitava, jotta päätöksenteon tukena on yhä enemmän relevanttia, laadultaan hyvää ja eri aloilta kertyvää tietoa käytössä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikkö on aloittanut päätöksentekoa tukevien selvitys- ja tutkimushankkeiden avustamisen. Liikuntayksikkö on itse tunnistanut aiheita tai kysymyksiä, joiden selvittäminen voisi lisätä päätöksenteon laatua ja vaikuttavuutta. Valtionavustushaulla on toteutettu nopea-tempoisia, noin vuoden mittaisia tutkimus- ja selvityshankkeita niistä aiheista, joista ministeriön liikuntayksikkö on halunnut kartuttaa tietopohjaa.

Kunnat ovat keskeisiä toimijoita liikunnan edistämisessä. Vuonna 2011 arviolta neljäsosa valtion liikuntatoimen talousarvion määrärahoista osoitettiin kuntien liikuntatoimintaan. Kuntien liikuntatoimen

käyttökustannuksista valtionosuudet kattoivat kuitenkin vain noin runsaat kolme prosenttia, sillä kunnat itse laittavat liikuntaan ja urheiluun vuosittain noin 600–700 miljoonaa euroa. Liikuntapaikkarakentamisen harkinnanvaraisia valtionavustuksia valtion liikuntamäärärahoista osoitettiin vuonna 2011 kunnille n. 15 miljoonaa euroa.

Valtion liikuntapolitiikan yksi vaikuttavuuden tavoite on liikuntapalveluiden yhdenvertainen saavutettavuus. Tämän julkaisun tietotarve ministeriössä perustuu siihen, ettei olemassa olevilla tiedonkeruunetelmillä tai yksittäisillä tutkimuksillakaan ole saatu riittävän luotettavaa kuvaa siitä, miten liikuntapalvelut kunnissa palvelevat yhdenvertaisesti eri väestöryhmiä. Ministeriössä ei ole ollut systemaattisesti koottua ja saavutettavissa olevaa tietoa esim. liikuntapaikkojen vastaavuudesta kuntalaisten tarpeisiin. Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksia myönnettäessä on painotettu laajoille käyttäjäryhmille tarkoitettuja liikuntapaikkoja. Keskeinen tiedontarve on liittynyt siihen, miten liikuntapaikkoja kunnissa suunnitellaan ja miten suunnittelussa voidaan huomioida kaikkien käyttäjäryhmien tarpeita. Tämän julkaisun tuottamaa tietoa ministeriö käyttää kuntien informaatio-ohjauksessa.

Tämä valtion liikuntatoimen määrärahoista avustusta saanut hanke on julkaistu valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa. Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalain mukainen asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on mm. seurata liikunnan kehitystä, tehdä esityksiä ja aloitteita liikunnan kehittämiseksi. Liikuntayksikkö on pyytänyt liikuntaneuvostoa arvioimaan, mitä nämä päätöksenteon tueksi toteutetut tutkimus- ja selvityshankkeet tarkoittavat toteutetun liikuntapolitiikan kannalta.

Ylitarkastaja Kirsti Laine
opetus- ja kulttuuriministeriö, liikuntayksikkö

Sisällys

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat	6
Tekijöiltä	7

1

Kuntalaiset palveluja arvioimassa – myös liikunnan osalta	9
1.1 Raportin rakenteesta sekä kiitokset yhteistyötahoille	13

2

Keskustelupäivä deliberatiivisen demokratian sovelluksena	16
--	----

3

Arviointi- ja tutkimusprosessi: Eteneminen kohti päättäjien kanssa keskustelua ja asioiden seuranta	20
3.1. Tutkimuksen yksityiskohdista sopiminen kuntien kanssa	20
3.2. Kuntalaisten kutsuminen arvioijiksi	20
3.3. Yhteistyö median kanssa	23
3.4. Eri ikäryhmien arviointikokoontumiset ja puheenvuorojen valmistaminen	24
3.5. Päättäjien kutsuminen ja valmentaminen	25
3.6. Kuntalaiset ja päättäjät sopivat asioiden kehittämisestä	26
3.7. Asioiden etenemisen seuranta ja kuntalaisten informointi	28

4

Tulososio 1: Liikuntapaikkoja koskevat kehittämistoiveet	30
4.1 Eri-ikäisten näkemys uimahalleista, liikuntasaleista ja ulkokentistä	30
4.1.1 Uimahallit	30
4.1.2 Sisäliikuntatilat	34
4.1.3 Ulkokentät	40
4.2 Ikä- ja erityisryhmien erityistarpeet: puhtaista lumikasoista sporttikortteihin	44
4.2.1 Lapset: Puhtaat lumikasat	44
4.2.2 Nuoret: skeitti-, skuutti- ja temppupuistot sekä työllistyminen liikunnan avulla	44

4.2.3 Aikuiset: Reitit ja ladut	47
4.2.4 Ikäihmiset: Sporttikortit	50
4.2.5 Kuurojen yhdistys: Monitorikuulutukset uimahalleihin ja ulkokentille, tulkkauksen liikunnan suurtahtumiin	52
4.2.6 Oulaisten vammaisneuvosto: kuulemisen puute uimahallisuunnitelmassa ja uimarantatilante	53
4.3 Yhteenvedo kuntalaisten esille nostamista laatu näkemyksistä	54

5

Tulososio 2: Keskustelupäivämenetelmä liikuntapaikkojen arvioinnissa	64
5.1 Palautteet ikäryhmittäin: Lapset	64
5.2 Nuoret	64
5.3 Aikuiset	65
5.4 Ikäihmiset	67
5.5 Päättäjät	69
5.6 Kuntalaisten, päättäjien ja tutkijoiden oppiminen prosessin aikana	71

6

Tulososio 3: Keskustelujen vaikutukset päätöksentekoon	74
---	----

7

Tulosten yhteenvedo, toimitus suositukset ja pohdinta	78
7.1 Kohti laajempaa liikuntapaikkojen laatu käsitteistöä	78
7.2 Toimitus suositukset keskustelupäivän käytöstä liikuntapalvelujen arvioinnissa	79
7.3 Pohdinta: Kuntalaisten kokemustieto osaksi peruspalveluiden arviointia paikallisesti ja valtakunnallisesti – myös demokratian vahvistamiseksi	82
LIITTEET	87
LÄHTEET	111
LOPPUVIITTEET	117

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat

Suomen perustuslain mukaan liikunta luetaan sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Kysymys ei kuitenkaan ole subjektiivisista perusoikeuksista, vaan pikemminkin julkisen vallan velvoitteesta luoda edellytyksiä liikunnalle. Liikuntalain mukaisesti kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Lain muotoilu ei säätele kansalaisille tarjottavien liikuntapalvelujen tasoa ja sisältöä. Osin tästä syystä kuntakohtaiset vaihtelut liikuntapalveluiden toteuttamisessa ovatkin suuret. Vuosittain kunnat ylläpitävät liikuntapalveluja yli 700 miljoonalla eurolla ja kuntien liikuntatoimi työllistää n. 5 000 ihmistä. Suomen 30 000 liikuntapaikasta 70 prosenttia on kuntien omistamia, hoitamia tai ylläpitämiä. Lisäksi kunnat tukevat liikuntaseuroja sekä välittömästi ja kamalla avustuksia että välillisesti antamalla helppouksia liikuntapaikkamaksuista.

Valtio tukee veikkausvoittovaroin kuntien liikuntatoimintaa muun muassa asukaskohtaisen valtionosuuden kautta. Valtionosuus kattaa kuntien liikuntatoimen käyttökustannuksista keskimäärin vain noin 3 prosenttia. Resurssiohjauksen sijaan olennaiseen osaan asettuukin informaatio-ohjaus. Haasteena on, että liikuntatoimen nykytilaa kuvaava valtakunnallinen tietopohja on hajanaista. Tietoa kerätään tällä hetkellä pistemäisesti lukuisten tutkimusten ja arviointien kautta, mikä hankaloittaa tiedon kokonaistulkintaa. Perustilastointia lukuun ottamatta kuntien liikuntatoimen tilaa kuvaavia kattavia aikasarjoja on riittämättömästi. Valitettavan suuressa osassa kuntia kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden määrää, kuntalaisten tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin ja -palveluihin saati liikuntapaikkojen käyttöastetta ei myöskään seurata systemaattisesti. Tyypillisintä kerättävää tietoa ovat suurimpien liikuntapaikkojen, kuten uima-, jää- ja liikuntahallien kävijämäärätilastot. Vain viidenneksessä kuntia järjestetään asukkaiden kuulemistilaisuuksia. Tietoja raportoidaan harvoin luotamuselimille.

Suomen kunnissa kerätään olemattoman vähän kuntalaisten näkemyksiä liikuntapaikkojen kehittämiseen. Lähtökohta kuntalaisten osallistamiselle on määritely jo kuntalaissa, jonka mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja

palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Myös valtion liikuntaneuvosto on korostanut liikuntapalveluiden ja liikuntapaikkojen palaute- ja seurantajärjestelmien kehittämisen tarvetta lakisääteisen arviointiraporttinsa yhteydessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt lukuisia eri toimenpiteitä tietopohjan vahvistamiseksi. Nyt käsillä oleva ministeriön rahoittama sektoritutkimus on tästä yksi esimerkki. Tutkimuksen lähtökohtana oli kehittää liikuntapaikkoja yhteistyössä eri-ikäisten kuntalaisten ja päättäjien kanssa, hankkia tietoa liikuntapaikkojen tilasta eri väestöryhmien näkökulmista sekä luoda kunnallisten palvelujen arviointiin toimintamalli, jolla on kunnissa jatkuvuutta. Tutkimuksen tavoitteena on edistää kuntalaisten kokemustiedon käyttöä alueellisissa ja valtakunnallisissa arvioinneissa.

Tutkimukseen valittujen kolmen erilaisen kunnan, Mikkelin, Oulaisten ja Vantaan asukkaat osallistuivat kuntiensa liikuntapaikkojen laadun arviointiin. Kulemis- ja keskustelutilaisuuksiin osallistui yhteensä parisataa kuntalaista lapsista ikäihmisiin. Mukana oli myös erityisliikunnan harrastajia. Tutkimus vahvistaa näkemystä siitä, että kuntalaisten näkökulman kerääminen on puutteellista. Jokaisella ikä- ja erityisryhmällä on omia, muista ryhmistä eroavia liikuntapaikkatoiveita, kuten puhtaan lumen leikkipaikat, ylläpidetyt skeittipaikat, erilaiset reitistöt, liikuntatapahtumien tulkkaukset tai vammaisystävälliset uimarannat. Laajojen käyttäjäryhmien liikuntapaikoissa, kuten uimahalleissa ja liikuntasaleissa ryhmäkohtaiset erityistarpeet korostuvat. Tutkimuksessa nostetaan esille termi ”väliinpuotoajat”. Konkretisoituna tämä tarkoittaa esimerkiksi ikäihmisten heikkoja mahdollisuuksia saada salivuoroja ja erityisryhmien huomioimista eri liikuntapaikoissa. Kunnissa salivuorojen jaossa painotetaan tällä hetkellä lasten ja nuorten liikuntaa sekä kilpaurheilua. Omatoimiset liikkujat jäävät usein urheiluseuraharrastajien jalkoihin.

Tutkimuksen johtopäätöksinä esitetään, että liikuntapoliittista päätöksentekoa ja sen tietopohjaa tulee vahvistaa jatkossa sekä määrällisin että laadullisin tapaustutkimuksin. Tutkimuksessa esitetään kunnille malli, kuinka eri-ikäisiä kuntalaisia sekä erityisliikuntaryhmiä on mahdollisuus hyödyntää kokemusasiantuntijoina liikuntapaikkoja arvioitaessa ja kehitettäessä. Mallissa kuntalaiset keskustelevat ensin lii-

kuntapaikoista ikäryhmittäin. Mietintöjensä pohjalta he esittävät kysymyksiä, kannanottoja ja ehdotuksia suoraan kuntapäätäjille tilaisuudessa, johon kutsutaan myös lehdistö paikalle. Menetelmä mahdollistaa myös toimenpiteiden toteutumisen seurannan. Tutkimuksen aikana esiinnousseista kehittämisehdotuksista (73) noin kolmannes toteutui heti tai syksyn 2012 aikana ja yhteensä 40 prosenttia jossakin vaiheessa. Vain noin 15 prosenttia kehittämis ehdotuksista jää todennäköisesti kokonaan toteutumatta.

Valtion liikuntaneuvosto korostaa, että kuntien liikuntatoimen tietopohjan vahvistaminen edellyttää ennen kaikkea liikunnan merkityksen tunnistamista osana kuntien strategista suunnittelua ja hyvinvointipolitiikkaa. Yleisenä havaintona on, että jos kunta on integroinut liikunnan edistämisen osaksi kunnan strategista kehittämistä, kunta todennäköisemmin myös kiinnittää huomiota liikuntapalveluita koskevan tietopohjan kehittämiseen ja seurantaan. Valtion liikuntapolitiikan keskeisenä vaikuttavuuden tavoitteena on, että liikunta on kansalaisille yhdenvertaisesti saavutettavissa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna olennaisia kysymyksiä ovatkin, miten nykyinen liikuntapaikka- ja palveluverkosto laadullisesti sekä määrällisesti palvelee eri väestöryhmien liikuntatarpeita ja tulevatko eri-ikäisten ja eri liikuntataustaisten kansalaisten ääni kuulluksi liikuntapaikkojen kehittämisessä.

Liikunnalla on yhteiskunnallinen etsikkoaikansa. Näyttö vähäisen liikunnan seurauksista on kirinyt vaarallisuudessaan jo tupakointiin ja lihavuuteen rinnastettavaksi haitaksi. Väestön fyysinen passiivisuus muodostaa kansantaloudelle mittavat tappiot. Pelkääntään diabeteksen osalta liikkumattomuuden hinta on vuosittain Suomessa noin 700 miljoonaa euroa. Liikunnan terveysvaikutusten lisäksi liikunnan yhteiskunnallisen perustelun taustalla on yhteisöllisyyden, kasvatuksellisuuden ja sosiaalisuuden elementtinsä.

Uusi terveydenhuoltolaki velvoittaa kunnat kerran valtuustokaudessa valmistelemaan laajan hyvinvointikertomuksen kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Tämän hetkisten tietojen mukaan ainoastaan 36 prosenttia kunnista on sisällyttänyt hyvinvointikertomukseen kuvauksen kuntalaisten liikuntaaktiivisuudesta. Hyvinvointikertomus on keskeinen

mahdollisuus osoittaa liikunnan asema ja merkitys ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Jos liikuntaa koskevia tietoja ei raportoida, liikunta jää lapsipuolen asemaan kunnallisessa päätöksenteossa. Kuntatason päättäjät kaipaavat päätöksensä taustalle vankkaa näyttöä siitä, että liikunnan edistäminen on kannattavaa. Jos kunta ei aktiivisesti seuraa kuntalaistensa liikunta-aktiivisuuden määrää, kuntalaisten tyytyväisyyttä vallitsevaan liikuntatarjontaan saati liikuntapaikkojen ja -palveluiden kävijämääriä, on liikunnan lisäämiseen kohdistettavien toimenpiteiden vaikutuksia kuntalaisten hyvinvointiin mahdoton osoittaa.

Liikuntaneuvosto painottaa, että kuntiin kohdistuvaa valtion informaatio-ohjausta tulee jatkossa selkeyttää ja sen tulee perustua luotettavaan tutkimus-, arviointi- ja seurantatietoon. Opetus- ja kulttuuriministeriö on vahvistanut tiedolla johtamista liikunnan alueella. Käytännössä tämä on tarkoittanut liikuntaa koskevien tiedonkeruiden kehittämistä, tutkijoiden välisen vuorovaikutuksen lisäämistä ja tutkimusrahoituksen suuntaamista päätöksentekoa palveleviin sektoritutkimuksiin. Ministeriö kartoittaa parhaillaan yhteistyössä mm. liikuntaneuvoston kanssa kuntia, joissa liikuntaa koskevia tietoja ja kuntalaispalautetta kerätään systemaattisesti.

Liikuntaneuvosto painottaa, että valtakunnallisesti ja kunnissa koottu arviointitieto tulisi saattaa nykyistä paremmin paikalliseen keskusteluun ja kytkeä paikallisiin arvioihin ja päätöksentekoon. Kuntia koskevaa tiedonkeruuta ja kyselyitä tehdään eri tulokulmita paljon. Liikuntaneuvosto kannustaa ministeriötä jatkamaan tiedonkeruiden koordinoitua niin, että päällekkäisyyksiltä ja olennaisilta tietoaukoilta voitaisiin jatkossa välttyä. Edelleen liikuntaneuvosto kannustaa ministeriötä jatkamaan työtään siinä, että liikuntaa koskevia kysymyksenasetteluja sisällytetään valtakunnallisiin, hyvinvointia, terveyttä ja yhteisöllisyyttä kartoittaviin tutkimuksiin. Kuntalaisten äänen kuuleminen päätöksenteon eri vaiheissa edesauttaa sitä, että olemassa olevat liikuntapaikat ja -palvelut vastaavat paremmin kuntalaisten tarpeisiin ja negatiivinen, protestinomainen palaute vaihtuu aktiiviseen osallistumiseen.

Leena Harkimo
Puheenjohtaja,
valtion liikuntaneuvosto

Minna Paajanen
Päsihteeri,
valtion liikuntaneuvosto

Tekijöiltä

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti syksyllä 2011 valtionavustushaun päätöksentekoa palveleviin sektoritutkimushankkeisiin. Ministeriö toivoi hakemuksia muun muassa teemasta ”Liikuntapaikkojen vastavuus eri väestöryhmien tarpeisiin”. Tässä rahoitusta saaneessa hankkeessa tarkastelu tehtiin neljästä eri näkökulmasta. Ensimmäisenä tavoitteena selvitettiin keskustelupäivämenetelmän soveltuvuutta liikuntapaikkojen laadun arviointiin. Menetelmä todettiin toimivaksi ja sitä kautta täyttyi myös toinen tavoite: erikäisten kuntalaisten ja erityisryhmien kokemustiedon kerääminen liikuntapaikkojen laadusta. Kolmantena tasona tutkimuksessa sidottiin kuntalaisten tekemät kehittämis ehdotukset osaksi liikuntaa koskevaa kunnallista päätöksentekoa. Neljäntenä tasona otetaan kantaa siihen, kuinka kuntalaisten kokemustieto tulisi jatkossa paremmin huomioida välttämättömänä osana paikallista ja valtakunnallista peruspalveluiden arviointia ja päätöksentekoa.

Tutkimuksen suorittivat Nuorisotutkimusseura ry:n alaisen Nuorisotutkimusverkoston tutkijat. Tutkimustiimiin kuului eripituisin työsuhtein kolme tutkijaa ja tutkimusapulaisia. Tutkimukseen pyydettiin mukaan kolme erikokoista ja maantieteelliseltä sijainniltaan erilaista kuntaa: Vantaa, Oulainen ja Mikkeli. Tutkimus toteutettiin toimintatutkimuksena. Tutkijat osallistuivat keskustelupäivien, toisin sanoen eri-ikäisten ja erityisryhmien arviointitilaisuuksien sekä kuntalaisten ja päättäjien välisen keskustelun järjestämiseen kuntalaisten kutsumisesta alkaen. Keskustelupäivien jälkeen tutkijat keräsivät kunnista aktiivisesti tietoa kuntalaisten ja päättäjien sopimien kehittämistoimenpiteiden edistymisestä kunnan päätöksenteon eri areenoilla: asioiden valmistelusta, päättämisestä ja toteuttamisesta viranhaltijoiden, lautakuntien, hallitusten ja valtuuston toimesta. Tutkijat informoivat sekä kuntalaisia että päättäjiä asioiden edistymisestä heti keskustelupäivän jälkeen sekä noin viiden kuukauden kuluttua keskustelupäivän järjestämisestä.

Ensinnäkin tutkimuksen tulokset osoittavat, että Suomessa kehitetty deliberatiivisen demokratian keskustelupäivämenetelmä sopii hyvin kuntalaisten kokemustiedon tavoittamiseen liikuntapaikkojen käyttäjinä. Menetelmän avulla kerättyjen kuntalaisten mielipiteiden ja heidän niiden pohjalta päättäjille valmistelemien puheenvuorojen perusteella voidaan todeta, että eri-ikäisten ja erityisryhmien näkökulmat ovat liikuntapaikkojen suunnittelussa ja tarjoamis-

sa heikosti huomioituja. Esimerkiksi uimahalleissa ei oteta riittävästi huomioon lasten ja nuorten tarpeita hupiuintiin ja toisaalta esimerkiksi ikäihmisillä on vaikeuksia saada käyttöönsä liikuntasalien vuoroja. Tutkimus osoittaa, että jokaisella ikä- ja erityisryhmällä on myös omia, muista ryhmistä erovia liikuntapaikkatoiveita, kuten puhtaan lumen leikkipaikat (lapset), skeittipaikkojen kunnostaminen (nuoret), erilaisten reitistöjen kehittäminen (aikuiset), sporttikortin ikärajojen laventaminen (eläkeläiset), liikuntatapahtumien tulkkaukset tai vammaisystävälliset uimarannat (erityisliikuntaryhmät). Erityisryhmien tarpeiden huomiointi suunnittelussa ja isojen liikuntapaikkakohteiden käyttäjinä vaihtelee eri kohteissa jopa yksittäisen paikkakunnan sisällä.

Keskustelupäivissä esitettiin yhteensä 73 kehittämis ehdotusta, joihin kunnat suhtautuivat jopa yllättävän myönteisesti. Ehdotuksista 23 (32 %) toteutui heti tai syksyn 2012 aikana. Kuuden asian (8 %) arvioitiin melko varmasti toteutuvan viiden vuoden sisällä. Näin ollen kuntalaisten esiin nostamista teemoista 29 (40 %) toteutuu tutkimuskunnissa melko varmasti. Toisaalta 12 ehdotusta (16 %) ei melko varmasti tule toteutumaan. Loppujen osalta (32 asiaa eli 44 %) asioiden käsittely kaupungin hallintoelimissä tai muiden tahojen toimesta on vielä kesken tämän raportin valmistuessa.

Viimeisenä eli neljäntenä tasona analysoitiin kunnille annetun informaatio-ohjauksen laatua kuntalaisten huomioimisessa kuntapalvelujen arvioijina. Kuntalaisnäkökulmaa ei ole juuri huomioitu valtiovarainministeriön aluehallintoviranomaisilta tilaamassa valtakunnallisessa peruspalvelujen arvioinnissa. Tämän tutkimuksen valossa kuntalaisten kokemustiedon arvon ymmärtäminen palvelujen laadun arvioinnissa näyttäytyy valtakunnallisena, jatkuvana ja kunnan toimialoja läpileikkaavana tarpeena. Analyysin perusteella voidaan todeta, että valtakunnallisten ja paikallisten arviointien välille tarvitaan yhteys. Tulee pohtia, miten valtakunnallisesti tai alueellisesti useissa kunnissa koottu arviointitieto saatetaan paikalliseen keskusteluun ja saadaan kytketyksi paikallisiin arvioihin ja päätöksentekoon. Ja toisaalta sitä, miten systemaattisesti mahdollistetaan paikallistason signaalien kasaantuminen eri puolilta vahvoiksi viesteiksi ja välittyminen valtakunnalliseen päätöksentekoon. Tämä yksittäinen tapaustutkimus tarjosi eri tason välisille kytkennöille vain hetkellisen ratkaisun.

1

Kuntalaiset palveluja
arvioimassa
– myös liikunnan osalta

1 Kuntalaiset palveluja arvioimassa – myös liikunnan osalta

Liikuntaneuvoston toteuttaman valtion liikuntapoliti-
tisten toimenpiteiden vaikutusten arvioinnin (2011)
mukaan ”*liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntapal-
veluiden kokonaisuuden suunnittelu vaihtelee kun-
nittain. Olemassa olevat palaute- ja seurantameka-
nismit palvelevat kuntatasolla tällä hetkellä lähinnä
ohjattua toimintaa. Kansalliset tutkimukset eivät täl-
lä hetkellä tue liikuntapaikkojen rakentamisen oikea-
aikaisuuden ja käyttäjälähtöisyyden arviointia.*”
(Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 44.)

Käsillä oleva toimintatutkimus pyrkii vastaamaan
tähän tutkimukselliseen aukkoon. Kolmen kunnan
tapaustutkimuksen avulla raportti tarjoaa käyttäjä-
lähtöisen laadun arvioinnin mallin, joka tukee liikun-
tapaikkojen kehittämistä kunnissa myös konkreetti-
sesti. Kuntalaiset viisivuotiaista ikäihmisiin arvioivat
keväällä 2012 liikuntapaikkoja kolmessa kunnassa:
Vantaalla, Oulaisissa ja Mikkelissä. Eri ikäryhmille
järjestettiin omat liikuntapaikkojen arviointitilai-
suudet sekä kaikille ikäryhmille yhteinen keskustelu
kuntapäätäjien¹ (s. 117) kanssa. Raportissa tarkas-
tellaan, kuinka osallistujat kokivat tilaisuudet, mitä
liikuntapaikka-asioita käsiteltiin ja millä tavoin eri-
ikäisten kuntalaisten antamat arviot vaikuttivat kun-
tien liikuntaa koskevaan päätöksentekoon keskuste-
lutilaisuutta seuranneiden kuukausien aikana.

Käyttäjälähtöistä laadunarviointia tehdään jatkuvasti
eri puolilla. Tutkimuksen yhteydessä on perehdytty
esimerkiksi palvelumuotoiluun, kuluttajalähtöiseen
designiin sekä pohdittu ”asiakasraati” -termin käyt-
tömahdollisuuksia kuvaamaan kuntalaisten arviointi-
työskentelyssä käytettyä menetelmää. Raportissa
käytetty sanasto on valittu tietoisesti niin, että siinä
on vältetty ”kuluttaja” tai ”asiakas” -termeihin liit-
tyvä kapea-alaisuus. Tutkimuksessa puhutaan kun-
talaisista viitaten kuntalaisten monirooliseen aktii-
viseen kansalaisuuteen. Rynnäsen mukaan kunnan
asukkaan tulisi olla päättäjän poliittisen ja valtiokan-
salaisuuden kautta eikä kutistua pelkkään kuluttaja-
ja asiakasrooliin (Rynnänen 2012, 90). Tällöin kunta-
laiset nähdään vaikutusvaltaisempina kuin vain ano-
nyymeina liikuntapaikkojen käyttäjinä toisten miet-
timissä ympäristöissä. Heillä tulisi olla mahdollisuus
osallistua asioiden suunnitteluun ja kehittämiseen

omien kokemustensa näkökulmasta. Tässä tutkimuk-
sessa tarkastellaan näitä mahdollisuuksia.

Liikuntapaikkoja arvioitiin *keskustelupäivämen-
etelmän* avulla, jonka ominaispiirteistä kerrotaan
tarkemmin seuraavassa luvussa. Kuten kyseiseen
menetelmään kuuluu, kuntalaiset suorittivat liikun-
tapaikkojen arvioinnin pienryhmissä. Työskentelyn
aikana kukin ikäryhmä dokumentoi antamansa arviot
keskustelutyökirjoihin. Näiden arvioiden pohjalta he
valmistivat puheenvuoroja päättäjille esitettäväksi.
Puheenvuorot saattoivat muodoltaan olla väitteitä,
kannanottoja, kysymyksiä tai esityksiä uudeksi toi-
mintamalliksi. Päättäjien ja kuntalaisten keskustelu
rakentui näiden ennalta valmisteltujen puheenvuo-
rojen luomalle pohjalle. Keskustelu ja kuntalaisten
antamat arviot kirjattiin kuntaraportiksi, joka jaettiin
keskusteluun osallistuneille kuntalaisille ja päättäjille.
Lisäksi osallistujia informoitiin asioiden etenemisestä
seurantakauden päätteeksi. Kuntapäätäjien kanssa
keskusteltiin mahdollisuudesta toistaa toimintamalli
seuraavina vuosina.

Tutkimus aloitettiin 15.12.2011 ja se valmistui syys-
kuun 2012 loppuun mennessä. Tutkimusasetelma
rakennettiin niin, että kuntalaisten keväällä 2012
antamien arvioiden vaikutuksia liikuntaa koskevaan
pätöksentekoon tutkimuskunnissa ehdittiin seurata
noin viiden kuukauden ajan ennen tutkimuksen lop-
puraportin valmistumista. Tutkimus oli toimintatut-
kimus – kokonaistoimintamalli, jossa myös liikunta-
paikkojen arviointitilaisuuksien järjestäminen yhteis-
työssä kuntien kanssa sisältyi tutkimustehtävään.

Tutkimusasetelma ja keskustelupäivämenetelmä
ovat kehittyneet jo vuosia nuorisopalvelujen puolella
(Gretschel & Kauniskangas 2012). Vuosien 2008–2011
välillä 60 kunnan nuoret asukkaat ovat kunnallisia
nuorisopalveluja arvioidessaan kiinnittäneet päättä-
jien huomioita myös nuoria koskevien liikuntapalve-
lujen laatuun. Nuoret kertoivat puheenvuoroissaan
kuinka pallokenttä vietti alamäkeen, telineet olivat
väärällä korkeudella, liikuntapaikkaa ei saanut käyt-
tää illalla, uimaranta oli heikkokuntoinen, kiipeilysei-
nälle ei ollut koulutettuja valvojia tai että nuoret ei-
vät saaneet kuntosalialennusta. Lisäksi monet urhei-

luseurojen ulkopuoliset nuoret kokivat, etteivät he saaneet käyttöönsä koulujen salivuoroja (Gretschel 2011a; Gretschel ym. 2011; Gretschel & Salmikangas 2010). Tutkimuksesta selviää myös, että järjestetyn liikunnan puolella salivuoroja jaetaan lajien välillä epätasa-arvoisesti (Berg ym. 2011).

Samaan aikaan valtion aluehallinto arvioi liikunta- paikkojen tasa-arvoista saavutettavuutta. Raportissa todettiin, että kuntien käyttövuoropolitiikalla pyritään edistämään nimenomaan lasten ja nuorten liikuntaa. Reilusti alle puolessa kunnista oli olemassa hyväksytyt kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet. Kuntien suositeltiin laativan kyseiset jakoperusteet, jotka perustuvat liikuntatoimea ohjaavaan strategiaan ja ovat kuntalaisten tiedossa. (Aluehallintovirastot 2011, 173.)

Kun lapset ja nuoret painottuvat käyttövuoroja jaettaessa, niin vaarana on, että edellä luetellun kaltaiset ongelmat urheiluseurojen ulkopuolisten nuorten tai uusien lajien kohtaamasta epätasa-arvosta jäävät kuntia ohjeistettaessa jatkossakin helposti huomiomatta. Liikuntapaikkojen käytettävyys tulisi arvioida yhteistyössä eri-ikäisten ja erityisliikuntaryhmiin kuuluvien kuntalaisten kanssa. Heidät tulisi ottaa mukaan myös kehittämissuunnitelmien laatimiseen.

Olettamuksena tähän tutkimukseen lähdetessä oli, että kaikkien kuntalaisryhmien liikuntamahdollisuuksia on mahdollista parantaa päättäjien suuntaan avatulla päätöksentekoperusteita rikastuttavalla moniäänisellä dialogilla. Lisäksi väitämme rohkeasti, että lasten ja nuorten asema liikuntapalvelujen käyttäjinä voidaan turvata eri suuntaan käytävällä dialogilla paremmin kuin vain mekaanisella määrärahojen painotuksella heitä koskevien palvelujen kehittämiseen – kenties turhaan muiden kuntalaisryhmien kustannuksella.

Valtion liikuntaneuvosto asetti arviointiraportissaan 2011² (s. 117) seuraavia tavoitteita:

1. *Kansalaisten liikuntakulttuurin ja näkemysten keräämiseen tarvitaan edelleen systemaattisempaa tietoa (ns. liikuntabarometri)* [ks. tämän raportin luku 7.].
2. *Liikuntapolitiikan toimenpiteiden vaikutukset kuntiin ja kuntien näkemysten kerääminen (ns. kuntabarometri) sekä peruspalvelujen arvioinnin parempi hyödyntäminen* [ks. luvut 4.3 ja 7.3].

3. *Liikuntapalveluiden ja liikuntapaikkojen palaute- ja seuranta järjestelmien kehittäminen paikallistasolla* [tämä on raportin läpileikkaava teema].

Lisäksi kohdassa ”systemaattisten arviointikeskusteluprosessien luominen” mainitaan muun muassa ”erityisryhmien edustajien paneeli” sekä ”erityisryhmien ohjaajien arviointiprosessin systematisointi”, joita käsitellään teemoina läpi raportin, sillä tässä raportissa raportoitaviin kuntapalvelujen arviointikeskusteluprosesseihin osallistui erityisryhmään kuuluvia ja heidän ohjaajiaan.

Lisäksi mainitaan ”arvioivien tapaustutkimusten” merkitys opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman liikuntatieteellisen tutkimuksen ”suuntaamisessa tukemaan liikuntapoliittista päätöksentekoa ja vaikutusten arviointia.” Perusteluna todetaan, että ”jonkin tietyn toimenpiteen merkityksen erottaminen muusta kehityksestä ei ole mahdollista muuten kuin erityyppisiin tapaustutkimusmenetelmin.” Palautetta tulisi kerätä erityisesti ”toiminnan kohderyhmiltä”. Tämä tematiikka on tämän tutkimuksen ydintä ja sitä käsittelemme läpi koko raportin. (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 28–29).

TÄMÄN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEENA ON

a) kehittää liikuntapaikkoja yhteistyössä eri-ikäisten kuntalaisten ja päättäjien kanssa

Kuntalaisten mukaanotto heitä koskevien palvelujen kehittämiseen on sekä vuorovaikutteisen hallintakulttuurin että deliberatiivisen demokratian ilmentymä. Haverin ja Anttiroikon mukaan kuntien hallintasuhteiden monimutkaistuminen ei liity pelkästään markkinaehtoisuuden ja organisaatioiden muodostamien verkosto- ja kumppanuussuhteiden lisääntymiseen. Tänä päivänä kuntien yhteisöllinen luonne edellyttää yhteyden rakentamista myös kuntalaisiin ja kansalaisjärjestöihin. Tämä ulottuvuus on tärkeä osa uutta hallintoajattelua, jonka keskiössä ovat kunnan asukkaat. (Haveri & Anttiroiko 2009, 207.)

Kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia pidetään Suomessa perustuslain (1999/731) ja kuntalain (1995/365) perusteella juridisesti vahvana (ks. esim. Paavola 2012, 17). Kiilakosken ym. mukaan lakien tosiasiallinen hyöty ja operationalisoituminen käytännössä kuntalaisten³ (s. 117) osallistumismahdollisuuksien turvaajina voidaan kuitenkin asettaa kyseenalaiseksi. Esimerkiksi kuntalain aloiteoikeus on yhtä aikaa sekä järeä että epätarkka. Se on toisaalta liian heikko, eikä siihen sisälly valitusoikeutta.

Erityisryhmät, joita osallistumisoikeuksien vahvistamisen tarpeen suhteen ovat esimerkiksi lapset, nuoret, ikä-ihmiset ja vammaiset, tulisi mainita kunta-laissa erikseen. Muuhunkin lainsäädäntöön on viime vuosina sisällytetty säännöksiä kuntalaisten osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Niiden ongelmana on se, että ne ovat enemmänkin julistuksenomaisia tai ainakin viranomaiselle suhteellisen laajan harkinnan antavia sen suhteen, miten laajasti osallistumiselle ja vaikuttamiselle avataan mahdollisuuksia. (Kiilakoski ym. 2012, 257–259.)

Ryynäsen mukaan asioiden valmistelu ja täytäntöönpano yhteistyössä kansalaisten kanssa tuo mittavan hallintokulttuurin muutostarpeen. Haaste näkyy selkeästi esimerkiksi maankäytön suunnittelussa. Vuonna 1999 säädetty maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttäisi tiivistä yhteistyötä viranomaisten ja kuntalaisten kesken. Ryynäsen mukaan kansalaisvaikuttaminen on edelleen liiaksi protestinomaista sen sijaan, että se kytkettäisiin jo päätöksenteon alkuvaiheeseen. Keskustelukulttuuri naapurien, asiantuntijoiden, poliitikkojen ja hallintovirkamiesten kesken on heikkoa. Poliittinen johto (luottamushenkilöt) työskentelee vapaaehtoisperustalla. Tämä johtaa esimerkiksi suunnittelussa puutteelliseen ammattitaitoon. Kunnissa on myös liian vähän työryhmätyöskentelyn traditiota. (Ryynänen 2012, 90–91.)

Herneen ja Setälän mukaan deliberatiivisen demokratian määritelmille on yhteistä ajatus siitä, että kollektiivinen päätöksenteko perustuu julkiseen keskusteluun, eli deliberaatioon, johon osallistuvat kaikki ne, joita päätös koskee, tai heidän edustajansa. On kuitenkin syytä huomauttaa, että deliberatiivisen demokratian ideana ei ole perinteisten edustuksellisen demokratian instituutioiden korvaaminen, vaan pikemminkin niiden täydentäminen (Herne & Setälä 2006, 115). Myös edustuksellisen demokratian elimissä kuten eduskunnassa käytävissä keskusteluprosesseissa voidaan tavoitella deliberatiivisuutta (ks. esim Pekonen 2011). Setälän mukaan deliberatiivisessa prosessissa poliittinen tasa-arvo ei perustu keskenään samanaivoisten äänten laskemiseen vaan siihen, että kaikki asiaan liittyvät tarjolla olevat näkökulmat huomioidaan huolellisesti loppupäätöstä muotoiltaessa (ks. mm. Setälä 2011, 205). Kuntalaisten deliberatiivisen osallistumisen kautta saadaan merkittävää tietoa päätöksenteon tueksi, kyetään parantamaan päätöksenteon legitimitettä, rakentamaan demokraattisempaa yhteiskuntaa ja erityisesti lisäämään kansalaisaktiivisuutta (Raisio & Ollila 2011, 108). Tutkimuksessa keskitytään kolmesta teemasta ensimmäiseen: päätöksenteon parantamiseen kuntalaisilta saadun tiedon avulla.

b) hankkia tietoa liikuntapaikkojen tilasta eri väestöryhmien näkökulmista

Liikuntapaikkojen nykytilaa ja niiden kuntoa arvioitaessa on muun muassa ilmennyt, että niitä koskee lähivuosina laajamittainen peruskorjaustarve. Naisissä korjauksissa tulisi huomioida eri väestöryhmien (kuten ikääntyvien, liikkumis- ja toimimisesteisten käyttäjäryhmien, lapsiperheiden, lasten ja nuorten) tarpeet. (Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011, 19–21.) Näkemyksemme on, että on arvokasta ja mielekästä selvittää ensin eri ikäryhmien näkökulmat liikuntapaikoista erikseen ja saattaa nämä näkemykset sitten dialogiin keskenään ja kuntapäätäjien kanssa. Aikuisten, toisin sanoen aktiivisten työssäkäyvien ja/tai hyvin järjestäytyneiden, näkemys on helposti se, joka saa väestöryhmänä eniten tilaa. Tutkimuksen hypoteesina on, että eri väestöryhmien huomioiminen ensin erikseen vahvistaa erityisesti lasten, nuorten, ikäihmisten sekä erityisliikuntaryhmien osallisuutta ja kuulemista heitä koskevissa asioissa.

Lasten ja nuorten mukanaolon tärkeyttä kunnallisten palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä korostetaan Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2012–2015 (LaNuKe 2011, 16). Lasten laatu näkökulmista on selvitetty muun muassa Lappeenrannan päiväkodeissa. Lasten mahdollisuus osallistua, toimia ja vaikuttaa riippuu pitkälti aikuisista (Virkki ym. 2012). Aikuisilta kaivataankin ensisijaisesti asennemuutosta ottaa myös lasten arviot huomioon täysivaltaisina kuntalaismielipiteinä. Kuten Virkki toteaa:

Koska laatu ymmärretään ajasta, kontekstista ja näkökulmasta riippuvaiseksi, on lapsille suunnattu haastattelu, joka pyrki selvittämään lasten käsityksiä laadusta jo sinänsä laatutekijä. Se on myös lasten täysivaltaistamista, kohtaamista ihmisenä. (Virkki 2007, 37.)

Voidaan siis sanoa, että lasten ja nuorten mahdollisuus osallistua heitä koskeviin kunnan peruspalveluiden laadun arviointeihin on myös tapa kehittää heissä aktiivisen kansalaisen valmiuksia ja tarjota osallisuuden kokemuksia. On myös oleellista, minkälaista viestiä aikuiset lapsille ja nuorille laadun arvioinnin toimijoina antavat: otetaanko lapset ja nuoret aidosti mukaan arviointiprosessiin, miten heidän ehdotuksiinsa reagoidaan, ja saavatko he myös onnistumisen kokemuksia näissä prosesseissa (Eskelinen ym. 2012, 222).

Myöskään ikäihmisten kohdalla päätöksiä ei aina tehdä heitä kuullen. Näin on käynyt esimerkiksi ko-

tihoidon kohdalla, jossa Elorannan mukaan ammattihenkilöt tekivät hoitoon liittyviä päätöksiä ja toimintoja asiakkaiden puolesta. Eloranta toteaa, että ikä-ihmisille itselleen oli tärkeää elämänhallinnan tunteen ja toimintatahdon säilyminen. Hän kannustaa asiakkaan oman elämänsä asiantuntijuuden vahvistamista, toimintakulttuurin muuttamista asiakaslähtöiseksi tavoitteelliseksi toiminnaksi sekä tiedon kulun menetelmien kehittämistä. (Eloranta 2009, 6.) Edellä mainitut teemat voidaan hyvin laajentaa koskemaan kunnallisia peruspalveluita kokonaisuudessaan. On oleellista, että iäkkäät ihmiset sekä erityisliikuntaryhmät saisivat olla itse mukana suunnittelemassa heille tarkoitettuja liikuntapaikkoja. Kuten Lehmuspuisto ja Åkerblom toteavat:

Kuntien vammais- ja vanhusneuvostojen lausuntojen ottaminen huomioon korjaus- ja uudistamisten suunnitelmien valmistelussa antaa asiantuntijanäkökulman terveystieteiden toiminnasta ja sisällön suunnittelusta. Keskusta-alueiden, liikuntapaikkojen, palvelutalojen, vanhainkotien ja terveydenhuollon rakennusten lähiympäristöjen ja pihojen, puisto- ja virkistysalueiden esteettömyys on merkittävä edellytys ikääntyneiden terveystieteiden toteutumiselle. (Lehmuspuisto & Åkerblom 2007, 69.)

Liikuntapaikkojen esteettömyydessä voidaan erottaa sosiaalinen (ml. etninen, seksuaalinen ja sukupuoli-nen), fyysinen (ml. vanhukset ja erityisliikuntaryhmät), sekä viestinnällinen ja tekninen esteettömyys (Sisäasiainministeriö 2011, 21; Kokkonen 2012; Junkala & Lallukka 2012). Kuntien vammais- ja vanhusneuvostojen lausuntojen lisäksi olisi hyödyllistä kuulla myös laajemmin ikäihmisiä sekä erityisliikuntaryhmiä. Tämä tavoite on kirjattu erityisryhmien osalta myös *Valtion liikuntaneuvoston arviointiraporttiin 2010: "Erityisryhmien arvioinnin kohdalla keskeisiä haasteita ovat erityisryhmien palautteen kerääminen ja kuuleminen eri tasoilla (valtio, järjestöt ja kunnat) sekä laadullisten mittareiden kehittäminen."* (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011, 10.) Keskustelupäivämenetelmän avulla oli mahdollista pureutua tähän haasteeseen kuntatasolla.

c) testata eri-ikäisten ja erityisryhmien mukanaoloa liikuntapaikkojen arvioinnissa

Tutkimuksessa esitetään keskustelupäivämenetelmän tarjoamat mahdollisuudet kuntalaisten arviointien keräämiseen, sekä vielä edellistä oleellisempaa, arvioinnin vaikutusten seuraamiseen kuntatasolla. Tällöin kysymys on: kuinka liikuntapaikat kehittyivät keskustelupäivässä kuntalaisten antamien

arviointien ja yhdessä päättäjien kanssa neuvoteltujen etenemissuunnitelmien pohjalta.

Keskustelupäivämenetelmän käyttöä laajennettiin tässä tutkimuksessa ensimmäistä kertaa nuorista muihin ikäryhmiin (lapsista ikäihmisiin). Tutkimuksen aikana luotiin myös erityisryhmien edustajille omat paneelinsa. Sinänsä liikunta-asioiden arviointi keskustelupäivämenetelmällä ei ole kokonaan uutta: nuoret ovat tuoneet liikunta-asioita aikaisemminkin esiin päättäjien suuntaan arvioidessaan kuntansa harrastusmahdollisuuksia osana nuorisopalvelujen arviointia. Tällä kertaa tutkimus keskittyi systemaattisesti kuntien liikuntapaikkojen laadun arviointiin.

d) luoda kunnallisten palvelujen arviointiin toimintamalli, jolla on kunnissa jatkuvuutta

Valtuuston ja kunnanhallituksen tulee huolehtia, että toiminnan ja palvelujen arviointia varten on käytävissä myös kuntalaisten palaute (Kuntaliitto 2006; Valtiovarainministeriö 2011, 30). Tässä hankkeessa testataan ja juurrutetaan yhteistyössä kolmen kunnan kanssa toimintamallia, jossa eri väestöryhmien edustajat arvioivat palveluja päätöksenteon tueksi. Menetelmää on mahdollista hyödyntää vuorovuosin eri hallintokuntien palvelujen arvioinnissa.

e) edistää kuntalaisten kokemustiedon käyttöä alueellisissa ja valtakunnallisissa arvioinneissa

Kuntalaiset ovat päässeet arvioimaan palveluja tähän mennessä yhden kerran. Vuonna 2010 nuorisotoimen palveluja arvioivat kuntien nuorisotoimen johtavien viranhaltijoiden lisäksi myös nuorten vaikuttajaryhmät. Liikunnan peruspalvelujen arviointi on siis alueellisella ja valtakunnallisella tasolla perustunut viranhaltijoiden antamiin tietoihin palvelujen tilasta kunnassaan. Nykysuuntauksen mukaan kuntapalvelujen arvioinnissa ja ympäristön suunnittelussa tulisi kuitenkin huomioida käyttäjien itsensä antama kokemustieto, sillä he ovat kokemusasiantuntijoita (expert by experience) (ks. esim. Gretscher ym. 2011, 125; Toikko 2011, 103; Valtiovarainministeriö 2011, 34; Haila ym. 2009, 185–186; Suomi 1998, 23).

Paavolan mukaan kunnassa asukkailla, päättäjillä ja palveluja tarjoavilla työntekijöillä on asemaansa ja rooliinsa liittyviä erilaisia intressejä, jotka aiheuttavat jännitteitä ja ristiriitoja toiminnassa ja päätöksenteossa. Hänen mukaansa optimaaliseen palvelujen ja työelämän laatuun ei päästä, eikä näin ollen myöskään optimaaliseen tuloksellisuuteen, ellei käydä dialogia osapuolten välillä, selvitetä näkemuseroja ja ratkaista ristiriitoja. (Paavola 2012, 97.) Myös tuo-

reesta Nuorisobarometrissa (Myllyniemi 2012) käy ilmi, että poliittinen kulttuuri kehittyi juuri sukupolvien välisessä keskustelussa.

1.1 Raportin rakenteesta sekä kiitokset yhteistyötahoille

Seuraavassa luvussa tarkastellaan systemaattisemmin tutkimuksessa käytettyä keskustelupäivämenetelmää. Sen voi nähdä deliberatiivisen demokratian sovelluksena, johon osallistuvilla on mahdollisuus tuoda oma mielipiteensä esille. Sen jälkeen erilaisista vaihtoehdoista keskustellaan, neuvotellaan ja kehitetään useimpia osallistujia tyydyttävä ratkaisu. Keskustelupäivämenetelmän esittelyn jälkeen kuvataan arviointi- ja tutkimusprosessin eri vaiheet: kuinka tutkimuskunnat valittiin, kuinka kuntalaiset kutsuttiin arviointijoiksi, miksi yhteistyö median kanssa oli tärkeää, kuinka eri-ikäiset valmistelivat puheenvuorojaan, miten päättäjät kutsuttiin ja valmennettiin keskustelupäivään, miten itse keskustelupäivä eteni ja mitä päivien jälkeen kunnassa tapahtui ja kuinka tutkijat seurasivat liikuntapalveluiden kehittymistä.

Luvussa neljä pureudutaan keskustelupäivissä esille tulleisiin liikuntapaikkojen laatuarvioihin ja liikuntapalveluiden kehittämisehdotuksiin. Ensin tarkastellaan liikuntapaikkoja, joita käyttävät kaikenikäiset kuntalaiset. Tämän jälkeen katse on suunnattu eri-ikäisten kuntalaisten erityistarpeisiin, mukaan lukien erityisliikuntaryhmät. Keskustelupäivissä esiin nousseiden kehittämisehdotusten, kehittämispäätösten ja niiden seuraamisen perusteellisella raportoinnilla tuodaan esiin kuntalaisten kuulemisella toteutuneen liikuntapalveluiden laadun arvioinnin rikkauden, laajuuden ja moniulotteisuuden.

Viidennessä luvussa arvioidaan keskustelupäivämenetelmän soveltuvuutta liikuntapaikkojen kehittämiseen ja kuntalaisten näkemysten kartoittamiseen. Tässä arvioissa hyödynnetään kuntalaisilta, kuntapäättäjiltä ja viranhaltijoilta kerättyä palautetta. Lisäksi teemme kriittistä itsearviointia prosessin eri vaiheista ja kokonaisuudesta. Analysoimme sekä kuntalaisten, kuntapäättäjien, viranhaltijoiden että tutkijoiden näkökulmista, mitä prosessi kullekin opetti.

Kuudennessa luvussa tarkastellaan keskustelupäivien vaikutusta päätöksentekoon ja esitetään yhteenveto seurantavaiheen aikana liikuntapaikoissa tapahtuneista muutoksista kuntalaisten esiin nostamien teemojen osalta.

Viimeisessä luvussa pohditaan tutkimuksen päätöksiä ja tehdään niistä yhteenvetoa. Lisäksi avataan näkymiä kuntalaisten kokemustiedon paremmalle hyödyntämiselle jatkossa niin paikallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Raportti päättyy liikuntapaikkojen laadun arviointia koskeviin toimintasuosituksiin.

Tutkimuksessa noudatettiin tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamia ohjeita humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettisistä periaatteista. Tutkimus suoritettiin hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla: Informantit saivat halutessaan esiintyä anonyyminä tai vaihtoehtoisesti asiantuntijoina omilla nimillään. Kaikki tutkimukseen osallistuneet kuntalaiset ja päättäjät saivat kuntaraportin sekä mahdollisuuden kommentoida asioiden kehittymistä vajaa kuukausi ennen raportin luovuttamista ministeriöön.

Kiitämme Vantaan, Oulaisten ja Mikkelin kuntalaisten ja päättäjien kiinnostusta osallistua kuntiensä kehittämiseen ja tutkimiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikölle kiitos hankkeen rahoituksesta ja valtion liikuntaneuvostolle tutkimusraportin julkaisukuntoon saattamisesta. Raportin kirjoittaneen tutkimustiimin lisäksi käytännön kenttätöissä on ollut mukana keskustelupäivämenetelmän ammattilaisia. Kiitokset Eija Kauniskankaalle, joka toimi hankkeessa tutkimusapulaisena sekä toimistossa että Vantaan ja Mikkelin tilaisuuksissa. Kiitokset Essi Helinille, joka avusti Vantaan tilaisuuksissa ja Meiju Hiitolalle, joka vuorostaan Oulaisissa oli omalta osaltaan vastuussa monista tilaisuuden pienistä yksityiskohdista. Lisäksi Heidi Enbacka Nuorisotutkimusseuran toimistolta avusti kutsujen välittämisessä mikkeliläisille erilaisin viestintävälinein. Nuorisotutkimusseuran ja -verkoston väelle kiitos työolosuhteiden mahdollistamisesta ja taustayhteisön tuesta. Raportin tieteellisestä kommentoinnista kiitämme tutkija Harri Raisiota Vaasan yliopistosta, tutkija Tomi Kiilakoskea Nuorisotutkimusverkostosta sekä valtion liikuntaneuvoston pääsihteerä Minna Paajasta.

2

Keskustelupäivä
deliberatiivisen
demokratian sovelluksena

2 Keskustelupäivä deliberatiivisen demokratian sovelluksena

Tämän alaluvun tavoitteena on tutustua *keskustelupäivämenetelmään*.⁴ (s. 117) Alun perin menetelmä suunniteltiin vastaamaan tarpeita, jotka syntyivät, kun haluttiin nuorten osallistuvan kuntapalvelujen arviointiin paikallistasolla päättäjät kohdaten. Menetelmä syntyi Nuorisotutkimusseura ry:n ja Nuorisoyhteistyö-Allianssi ry:n yhteistyönä opetusministeriön rahoittamassa hankkeessa *Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008*.

Keskustelupäivä on deliberatiivisen demokratian menetelmä. Yksinkertaistettuna deliberaatio tarkoittaa julkisen keskustelun lisäämistä päätöksenteon pohjana. Kuntalaisten deliberaatiota lisäävistä menetelmistä käytetään kansainvälisesti nimitystä ”mini-publics”. Nimitys kuvaa menetelmien taustalla olevaa tavoitetta kutsua kokoon mikrokokoinen, väestön demografisia piirteitä vastaava ihmisten joukko, tavoitteena muodostaa kuntalaisnäkökulma eli ns. yleinen mielipide, kulloinkin käsillä olevaan asiaan. Menetelmiä ovat muun muassa kansalaisraadit (citizens’ juries) ja konsensuskonferenssit. Näillä menetelmillä käsiteltävät asiat ovat usein vaikeita, esimerkiksi energiapoliittisia. Keskeinen osa työskentelyä on tällöin perehtyminen asiantuntijatietoon kirjallisten tiedotteiden ja asiantuntijapaneelin avulla. Kansalaisten työskentely kestää jopa kolme viikonloppua. Deliberatiivisten areenoiden tuotosten, esimerkiksi julkilausumien, vaikutus päätöksentekoon vaihtelee. Se vaihtelee yhteisöjen sivistämisen, yhden kerran tai jatkuvan neuvonantajan roolin kautta osallistuvaan päätöksentekoon. (ks. esim. Karpowitz ym. 2009, 595; Raisio & Ollila 2011, 109; Setälä 2011, 204–205; Setälä ym. 2010, 689.)

Maailmanlaajuisesti mini-public -menetelmillä on Setälän mukaan vain muutamissa tapauksissa ollut virallinen (formal) asema neuvoo-antavana foorumina osana päätöksentekoprosesseja. Löyhä kytkös päätöksentekoon onkin Setälän mukaan yksi niiden heikkous. Tämä näkyy muun muassa siten, että ei ole sovittu miten ja kenen toimesta raadin tuottama julkilausuma tai vastaava kuullaan ja millä tavoin siihen vastataan. Parhaana esimerkkinä institutionaalituneesta toimintamallista Setälä pitää tanskalaisia konsensuskonferensseja, joita pidetään säännöllisesti

päätöksenteon valmisteluvaiheessa, esimerkiksi teknisesti ja tieteellisesti monimutkaisista teemoista kuten geeniteknologian hyödyntämisestä. Kirjalliseen lausuntoon sisällytetään myös poliittisia valintoja koskevia suosituksia, joiden leviämistä ja tiedostamista poliitikkojen joukossa on seurattu. (Setälä 2011, 204, 209.)

Beresford (2009, 251) katsoo sidoksien edustuksellisen demokratian rakenteisiin olevan tärkeitä, jos halutaan välttää deliberatiivisten areenoiden muuttuminen näennäisdemokratian umpikujiksi. Olisi siis kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, mitä keskustelupäivämenetelmällä saavutetaan ja mitkä ovat sen vaikutukset. Toisaalta olisi kriittisesti pohdittava toimintatapoja, joilla osallistaa prosessiin mahdollisimman laaja ja edustava joukko käyttäjiä (vrt. Beresford 2009, 254). Toimivan ja mahdollisimman laajasti edustavan prosessin rakentaminen ja toteuttaminen ei ole ilmaista, mutta onnistuessaan se maksaa itsensä takaisin laadukkaampina, paremmin kohdennettuina palveluina.

Keskustelupäivä on ”mini-publics” -menetelmien joukossa uusi suomalainen menetelmännovaatio. Sen tavoitteena on kehittää kuntien palveluja kuntalaisten arviointien osoittamaan suuntaan. Tämän käsillä olevan tutkimuksen myötä kuljettu matka liikunta- paikkoja käyttävien kuntalaisten maailmaan oli samalla matka keskustelupäivämenetelmän ytimeen. Analysoimme ja kirjoitimme aiempaa tarkemmin auki keskustelupäivän luonnetta ja ominaispiirteitä. Vaikka tässä raportissa on päädytty käyttämään monia kansalaisraatikokeilujen raportoinneissa osuviksi todettuja ilmaisuja, kuten ”kohtuullinen sopimus” sekä ”kollektiivisesti sitova päätös” (ks. s. 26), eroaa käytetty keskustelupäivämenetelmä monilta osin esimerkiksi eri puolilla maailmaa tehdyistä kansalaisraatikokeiluista. Menetelmän kehitystyössä on vuodesta 2008 alkaen pyritty ratkaisemaan monia haasteita. Seuraavassa luettelossa kerrotaan, mitä nämä haasteet ovat olleet ja minkälaisin prosessin ja keskustelun ohjauksen apuvälinein niihin on vastattu:

- äänettömiksi jäävien ryhmien huomiointi (omia ikä- ja erityisryhmäkohtaisia kokoontumisia),

- yksilötason mielipiteiden ilmaisun vahvistaminen palvelujen arvioinnissa (punavihreät kortit ja puhekierrros),
- pienryhmässä esille tulleiden arviointinäkökulmien dokumentoitumisen tärkeys (keskustelutyökirjat ja niiden täyttäminen),
- ryhmän yhteisen kehittämisenäkemyksen löytymisen vaatimus (ryhmä miettii yksilöiden kuulemisen jälkeen yhteisen näkökulman siihen, miten kyseisiä palveluja heidän mielestään tulisi kehittää),
- päättäjille esitettävien puheenvuorojen selkeysvaatimus (ryhmille annettava ohjeistus siitä, kuinka mielipiteistä ja kehittämissaihoista muotoillaan kysymyksiä, esityksiä sekä väitteitä tai kannanottoja),
- päättäjien keskusteluavoimuuden varmistaminen (päättäjien valmentaminen ennen keskustelun alkua),
- vastakkain asettelun välttäminen (neuvottelukyvyn korostaminen kummallekin osapuolelle eli kuntalaisille ja päättäjille) sekä
- vahva vaikutus poliittiseen päätöksentekoon (tilaisuudessa sovittujen asioiden selkeyttäminen etenemissuunnitelman osiksi: kuka toimii, milloin ja niin edelleen).

Viimeksi mainitun etenemissuunnitelma-työkalun kehittämiseen vaikutti hankkeen kouluttajana toimineen Emilia Valkosen pro gradu -työtään varten keräämä tutkimusaineisto. Hän osoitti, että tilaisuuden osallistujille jäi ennen etenemissuunnitelmatyökalun käyttöönottoa epäselväksi, miten asioita aiottiin edistää. Toisaalta vaikka asiat olivat edenneet tilaisuuden jälkeen, keskustelutilaisuuksiin osallistuneet nuoret eivät välttämättä tienneet siitä – kenties osittain siksi, että heillä ei ollut tiedossa mitä vaiheita etenemisessä tulee olemaan (ks. Valkonen 2012).

Koska mielipiteiden erityisyys on tärkeää, tulee kaikenikäisten kuntalaisten lapsista ikäihmisiin olla edustettuina. Keskustelupäivämenetelmässä tavoitteena on erityisten, ikä- ja erityisryhmäspesifien mielipiteiden selvittäminen kulloinkin arvioinnin kohteena olevista kuntapalveluista. Tavoitteena on siis saada esiin erilaisia kuntalaisten näkökulmia. Omat ikä- ja erityisryhmäkohtaiset palvelujen arviointikoontumiset ovat tärkeä vaihe usein äännettömiksi ja marginaaliin jäävien ryhmien oman näkökulman herättämiseksi ja perusteluiden dokumentoimiseksi (ks. myös Carson & Hartz-Karp 2005, 133; Karpowitz ym. 2009, 582, 606).

Keskustelupäivissä pyritään antamaan kuntalais-edustajille tasa-arvoinen mahdollisuus puhua. Pien-

ryhmäkeskusteluja käytetään niissä vaiheissa, joissa kuntalaiset arvioivat liikuntapaikkoja sekä tekevät niitä koskevia puheenvuoroja päättäjille esitettäväksi. Oman mielipiteen ilmaisun helpottamiseksi ja tasavertaisen keskustelun aikaansaamiseksi keskusteluissa käytetään apuvälineinä punavihreitä kortteja ja puhekierrrosmenetelmää. Korteilla osallistujat vastaavat arviointikysymykseen ensin ”kyllä” tai ”ei”. Puhekierrroksilla kaikille osallistujille annetaan mahdollisuus vuorollaan perustella arviotaan.⁵ (s. 117) Kun kaikkien perustelut on kuultu ja dokumentoitu keskustelutyökirjoihin, ryhmä neuvottelee yhteisen vastauksen ehdottamukseen kehittämistoimeksi. Kuntalaisten antamat arviot pyritään dokumentoimaan mahdollisimman tarkasti prosessin eri vaiheissa: keskustelutyökirjoihin ja kuntaraportteihin.

Pelkästään kuntalaisten mielipiteiden ylöskirjaaminen ei riitä, jos tavoitteena on poliittinen vaikuttavuus. Vaikuttavuuteen päästään vain dialogisuuden kautta, jossa parhaimmillaan erilaisista kuntalaismielipiteistä pystytään yhdessä keskustelemalla löytämään osallistujille oleelliset kehittämistarpeet. Ihmiset keskustelivat liikuntapalveluja koskevista mielipiteistään niin oman ikäryhmänsä kuin myös päättäjien kesken. Liikuntapalvelujen arvioinnissa tavoitteena oli saavuttaa uusi taso, jolla eri-ikäiset kuntalaiset lapsista ikäihmisiin kohtaavat ja kuulevat toisiaan ja toistensa tarpeita.

Menetelmään kuuluu siis dialoginen osuus päättäjien kanssa. Kuntalaiset esittävät keskustelun pohjaksi kysymyksiä, kannanottoja tai esityksiä vaihtoehdoista toimintatavoista. Keskustelun luonnetta kuvaa se, että kuntalaiset eivät tarjoa päättäjille valmiita kehittämissuunnitelmia ja kysy: ”*Otatteko vai jätättekö?*”. Erilaisista etenemisvaihtoehdoista keskustellaan – ja pyritään yhdessä löytämään tapa viedä asioita eteenpäin. Kuntalaisten ja päättäjien keskustelun aikana täytetään etenemissuunnitelmaa, jossa määritellään, miten mikäkin asia aiotaan toteuttaa, millaisella aikataululla ja kenen toimesta. Tämä vastaa Friedmanin mukaan ideaalitulannetta: päättäjät ottavat kantaa deliberation tuotoksiin, ts. mitä voidaan toteuttaa, mitä ei ja miksi ei. (ks. Friedman 2011). Tässä tutkimushankkeessa asioiden toteutumista myös seurattiin: havaintojemme mukaan monia asioita valmisteltiin eteenpäin erilaisissa poliittisissa elimissä tai toteutettiin saman tien. Keskustelupäivämenetelmän yksi ominaispiirre on pyrkimys kuntalaisnäkökulman liittämiseen osaksi kunnan päätöksentekoprosesseja. Prosessin lopputuloksena voidaan pitää kuntalaisten ja päättäjien yhdessä sopimia askelia asioiden toteuttamiseksi.

Nuorisopalvelujen arvioinnin puolella keskustelupäivien järjestäminen kunnissa on päättäjien pyynnöstä vakiintumassa ajankohdaltaan osaksi talousarvioseminaariprosessia. Näin nuorten esiintuomat kehittämissaihiot voidaan tulevaisuudessa huomioida nykyistä paremmin. (Gretschel & Kauniskangas 2012, 20, 40.)

Carson & Hartz-Karp määrittelevät deliberatiivisille menetelmille kolme laatukriteeriä. Ensimmäisenä tulisi maksimoida inklusio. Tämä tarkoittaa sitä, että prosessin tulisi edustaa väestöä ja olla inklusinen, mitä tulee erilaisiin näkökulmiin ja arvoihin, tarjoten kaikille tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua. Toinen kriteeri on harjoitetun deliberaation laatu. Prosessin tulisi tarjota avoin dialogi, tuoda tietoa saataville, tilaa ja aikaa ymmärtää ja raamittaa asiat ja liikkua konsensusta kohti. Kolmas tärkeä kriteeri ovat vaikutukset. Prosessilla tulisi olla valmius vaikuttaa politiikkaan ja päätöksentekoon. Carson & Hartz-Karpin mukaan suorituksen taso näillä kolmella kriteerillä osoittaa menetelmän onnistuneisuutta demokraattisena prosessina. Esimerkiksi ilman erittäin inklusivaa otosta, prosessi ei saavuta sitä luotetta-

vuutta, mitä tarvitaan niiden joukossa, joihin pitäisi pystyä vaikuttamaan. Virhe minkä tahansa edellä mainitun kriteerin toteutumisessa aiheuttaa tyyppillisesti prosessin epäonnistumisen. Jos kaikki kolme suorituskriteeriä täyttyvät prosessissa, tuntevat päätöksentekijät paremmin saaneensa mandaatin toimia asiassa deliberatiivisen areenan osoittamaan suuntaan. (Carson & Hartz-Karp 2005, 121–123, 134–135.) Keskustelupäivän tavoitteet menivät hyvin yhteen edellä mainittujen kriteerien kanssa. Menetelmässä korostui ikä- ja erityisryhmäspesifien näkökulmien esiintuonti. Keskustelun laadulle eri vaiheissa oli mietitty tavoitteet ja deliberaation tasoa pidettiin yllä eri vaiheissa keskustelun vetäjien avulla. Lisäksi asioiden kehittämisen yksityiskohdista ja etenemisen seurannasta pyrittiin sopimaan mahdollisimman tarkasti kuntalaisten ja päättäjien kesken, koska se kokemuksemme mukaan edistää kuntalaisten näkökulmien huomioonottamista päätöksenteossa. Yhteenvetoluvussa 7.2 arvioimme läpikäydyn keskustelupäiväprosessin laatua suhteutettuna edellä mainittuihin kriteereihin. (Carson & Hartz-Karp 2005, 134–135).

3

Arviointi- ja tutkimusprosessi:

Eteneminen kohti päättäjien kanssa keskustelua ja asioiden seuranta

3 Arviointi- ja tutkimusprosessi: Eteneminen kohti päättäjien kanssa keskustelua ja asioiden seuranta

Tässä luvussa tarkastelemme systemaattisesti ja kriittisesti tutkimuksen eri vaiheita. Tämä toimintatutkimus alkoi kuntien valitsemisella sekä tutkimukseen liittyvistä yksityiskohdista sopimisella tutkimuskuntien kanssa. Tällöin sovittiin muun muassa tutkimuslupakäytännöistä, keskustelupäivien ajankohdista ja paikoista. Tämän jälkeen kuntalaisia kutsuttiin paikalle – ensin kokoontumaan ikäryhmittäin ja sen jälkeen kollektiivisesti päättäjätilaisuuteen. Päättäjille esitettiin kutsu saapua päättäjätilaisuuteen. Noin viikkoa ennen tilaisuutta otettiin yhteyttä mediaan lehdistötiedottein.

Itse keskustelupäivissä eri ikäryhmät kokoontuivat ensin omina ryhminään arvioimaan liikuntapalveluita ja valmistamaan puheenvuoroja. Ennen päättäjakeskustelun alkamista kuntapäättäjille kerrottiin prosessista ja keskustelupäivän luonteesta. Itse päättäjakeskustelussa kirjattiin etenemissuunnitelmaa. Keskustelutilaisuuksien jälkeen tutkijat seurasivat asioiden etenemistä kunnissa vajaan viiden kuukauden ajan, ja informoivat kuntalaisia asioiden etenemisestä sekä etenemisen esteistä tai suoranaisesta etenemättömyydestä.

Prosessin vaiheet on kuvattu seuraavissa alaluvuissa.

3.1. Tutkimuksen yksityiskohdista sopiminen kuntien kanssa

Nopean tutkimusaikataulun vuoksi tutkimukseen pyydettiin mukaan kuntia, joilla oli jo kokemusta keskustelupäivien tai vastaavien järjestämisestä. Mukaan haluttiin kolme keskenään erikokoista ja eri puolilla Suomea sijaitsevaa kuntaa. Hankkeeseen sitoutuivat Vantaa, Oulainen ja Mikkeli. Kaikki kolme kuntaa löytyivät ensi kysymällä. Tutkijat neuvottelivat tutkimuksen yksityiskohdista liikuntatoimen johdon kanssa. Oulaisissa neuvotteluissa oli mukana sivistyslautakunnan alla toimivan vapaa-aikajaoston edustaja. Kaikissa kunnissa liikuntatoimen johtava viranhaltija informoi liikunta-asioista vastaavaa lautakuntaa tutkimuksesta.

Kaupunkien kanssa tehtiin yhteistyösopimukset. Kuntien liitteestä 1 selviää, tutkijat vastasivat keskustelu-

tilaisuuteen tarvittavista järjestäjistä ja tästä koituvista kustannuksista. Tehtävä oli raportoida keskustelutilaisuuksien tulokset ja luovuttaa niistä tehdyt kuntakohtaiset raportit kunnan omaan käyttöön. Tutkijat hoitivat myös asianmukaiset tutkimusluvat kuntoon yhteistyössä kaupungin edustajien kanssa. Yhteistyössä kunnan viranhaltijoiden kanssa kutsuttiin kuntalaiset ja päättäjät keskustelutilaisuuteen. (ks. liite 1.)

Tutkimuskunnan vastuulle jäivät keskustelutilaisuuksien tilojen ja tarjoilujen varaaminen sekä niistä koituvat mahdolliset kustannukset. Kunnan edustajien tehtävänä oli myös ilmoittaa tutkijoille mahdollisuuksien mukaan, milloin ja missä kunnalliseen päätöksentekoon liittyvissä elimissä (lautakunta, valtuusto, hallitus, nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, kylä- ja asukas yhdistykset, oppilaskuntien hallitukset, päiväkodit) kuntalaisten antamia liikunta-arvioita käsitellään. Lisäksi kunnan tehtävänä oli avustaa mahdollisuuksiensa mukaan kyseisten elinten keskustelun dokumentoinnissa kyseistä kohtaa käsiteltäessä. Kunnilta pyydettiin myös hyväksyntä kuntakohtaisten raporttien ja aineiston käyttämiseen muissakin tutkimuksissa ja opinnäytetöissä. (ks. liite 1.)

Vantaalla keskusteltiin ensin mahdollisuudesta järjestää Itä- ja Länsi-Vantaalla omat keskustelupäivänsä. Ajatuksena oli, että lähellä asuinpaikkaa sijaitsevaan tilaisuuteen olisi helpompi saada ihmisiä paikalle ja liikuntatoimi olisi välttynyt matkakuluilta. Myös Vantaan vanhusneuvosto toi esiin, että tilaisuuksia olisi tullut järjestää eri puolilla ja yksinkertaisempien kulkuyhteyksien päässä. Loppujen lopuksi kaikissa kaupungeissa pidettiin tällä kertaa yksi tilaisuuksien kokonaisuus (ts. ikäryhmittäiset tilaisuudet sekä päättäjätilaisuus).

Jokainen kunta nimesi yhteyshenkilön järjestämään tilaisuuksia tutkijoiden kanssa. Vantaalla se oli liikuntapalvelukoordinaattori, jota koulukontaktien osalta avusti saman hallintokunnan *Liikkuva koulu* -koordinaattori. Mikkelisissä yhteyshenkilönä oli liikuntasihiteeri ja Oulaisissa liikuntapaikkojen isännöitsijä. Lisäksi tärkeitä yhteistyötahoja olivat kaupunkien nuorisotoimien edustajat ja Oulaisissa myös vapaa-

aikajaosto. Vantaalla nuorisotointa keskustelupäivien suunnittelussa edusti *Lasten ja nuorten Vantaa* -hankkeen projektipäällikkö, Mikkelissä ja Oulaisissa nuorisosihteerit.

3.2. Kuntalaisten kutsuminen arvioijiksi

Kun kuntalaisia kutsutaan arvioijiksi, voidaan ajatella heidän edustavan ”otosta” oman väestöryhmänsä kollektiivisesta asiakkaasta (vrt. Toikko 2011, 106). Paikkakuntakohtaisiin arviointitilaisuuksiin oli ajatuksena kutsua kolmekymmentä kuntalaista jokaista neljää eri-ikäistä käyttäjäryhmää kohti eli yhteensä 120 kuntalaista. Tässä hankkeessa käyttäjäryhmät jakautuvat lapsiin (noin viisivuotiaasta ylöspäin), nuoriin (noin kolmetoistavuotiaasta ylöspäin), aikuisiin (noin 30-vuotiaasta ylöspäin) sekä ikäihmisiin (noin 65-vuotiaasta ylöspäin). Edustajien valinnassa oli ajatuksena huomioida erikseen esimerkiksi organisoituun liikunnan harrastustoimintaan osallistuvia ja osallistumattomia, eri määrin liikkuvia mukaan lukien hyvin vähän liikkuvia, taajamissa ja taajamien ulkopuolella asuvia sekä organisoituun terveyttä edistävään - ja erityisliikuntaan osallistuvia. Kuntalaisia ilmoitautui kuitenkin sopiva määrä, joten erillistä valintamenettelyä ei tarvinnut tehdä.

Tutkimukseen osallistuvien koulujen ja päiväkotien valinta perustui vastaavan viranhaltijan suositukseen. Vantaalla esimerkiksi vaihtoehdot rajautuivat niin sanottuihin *Liikkuviin kouluihin* sekä päiväkodin/koulun johtajan tai ryhmän/luokan vetäjän vapaaehtoisuuteen. Jos vaihtoehtoja oli edelleen useita, niin viime kädessä valinnan tekivät tutkijat. Esimerkiksi Oulaisissa tutkijoiden toivomuksena oli, että koulu sijaitisi kauempana keskustan liikuntamahdollisuuksista. Tästä syystä tutkimuskouluksi valikoitui noin 10 kilometriä keskustasta sijaitseva Jokiraitin koulu. Alakoululaisten osallistuminen oli aina riippuvainen huoltajien myöntämisestä tutkimus- ja kuvausluvista. Toisaalta päiväkotien ja alakoululuokkien kohdalla osallistumista helpotti se, että tutkijat vierailivat lasten luona. Vain muutama näistä lapsista osallistui vanhempiensa kanssa myös päättäjätilaisuuteen.

Vantaalla ei saatu päiväkotien kautta yhtään lasta mukaan. Tutkimusta varten olisi tarvittu tutkimuslupa päivähoiton johtoryhmältä ja kokousten asialistat olivat täynnä pitkäksi aikaa. Lupa järjestyi kuitenkin päiväkotien ikäisten lasten ja heidän vanhempiensa kutsumiselle päiväkotien kautta ikäryhmän arviointitilaisuuteen. Näiden kutsujen avulla tavoitettiin yksi kuusivuotias, joka saapui paikalle äitinsä kanssa. Päivähoidon lisäksi tutkimusluvut piti Vantaalla hakea erikseen nuorisotoi-

men, perusopetuksen ja nuoris- ja aikuiskoulutusta antavien oppilaitosten (sis. toinen aste) osalta.

Vantaalla lupahakemukseen liitettiin tutkimuksen taustoista kertova saatekirje. Tämän jälkeen lupapyyntö lähetettiin sekä sähköpostitse että kirjaamon kautta kyseisten toimialojen johtajille. Tässä prosessissa *Lasten ja nuorten Vantaa* -hankkeen projektipäällikkö oli suureksi avuksi. Jatkossa jo tutkimussopimuksen allekirjoittamisen edellytyksenä kannattaa olla, että kaikki tarvittavat hallintokunnat on sitoutettu kaupungin toimesta yhteistyöhön, jotta erillisiä tutkimuslupia ei tarvitse tehdä jokaisen hallintokunnan kanssa erikseen. Lasten ja nuorten osallistumiseen tarvittavat lupamenettelyt olivat kuntien välillä hyvinkin erilaiset. Vantaalla kaikilta yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden huoltajilta vaadittiin suostumus nuorten osallistumiseksi. Oulaisissa ja Mikkelissä nuoret olivat osallistuneet kuntapalvelujen arviointiin jo aikaisempina vuosina ilman huoltajilta pyydettyä lupaa ja näin toimittiin myös tänä vuonna. Lisäksi Vantaalla lasten asiantuntijaryhmän osallistuminen vaati luvan perusopetuksen johtajalta, kun taas Mikkelissä liikuntapalvelujen arvioinnin katsottiin kuuluvan normaaliin lasten parlamentin⁶ (s. 117) toimintaan, eikä erillistä lupaa tarvittu.

Erilaisten lupavaiheiden kriittinen tarkastelu on tärkeää kun pohditaan, keitä kutsutaan kuntapalveluja arvioimaan ja millä tavoin eri-ikäisten kuntalaisten on mahdollista päästä vaikuttamaan yhteisten asioiden kehittämiseen. Alaikäisyys – erityisesti yläluokilla tai sitä vanhempien keskuudessa – ei saisi olla este osallistumiselle. Esimerkiksi Lastensuojelulaissa lähdetään siitä, että 15 vuotta täyttäneellä on huoltajan ohella itsenäinen puhevalta, ja 12 vuotta täyttäneelle on lain mukaan varattava oikeus tulla kuulluksi (ks. tarkemmin Nieminen 2010, 28). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 3) mukaan on tärkeää, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattu oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti toteutuu myös lapsen tutkimukseen osallistumista koskevissa asioissa. Tampereen yliopiston eettisten periaatteiden mukaan:

...Monet kouluissa ja varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä tehtävät tutkimukset voidaan toteuttaa osana normaalia varhaiskasvatuksen toimintayksikön ja koulun työtä... Tutkimuksen toteuttamiseen ei tarvitse pyytää huoltajan lupaa, mikäli varhaiskasvatuksen toimintayksikön johtaja tai koulun rehtori arvioi, että tutkimus on instituutiolle hyödyllistä tietoa tuottava ja tutkimus voidaan toteuttaa osana varhaiskasvatuksen toimintayksikön

tai koulun normaalitoimintaa. Esimerkiksi havainnointi, laajat lomaketutkimukset ja avoimet haastattelut, joiden yhteydessä ei tallenneta tutkimustarkeituuksiin yksilöityjä tunnistetietoja (nimi, henkilötunnus, osoite), voidaan toteuttaa ilman vanhepien tai muun huoltajan erillistä suostumusta. Muussa tapauksessa heitä tulee informoida tutkimuksesta. [Myös] alle 15-vuotiaisiin kohdistuva tutkimus voidaan toteuttaa ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, kun se on perustelta vissa 1) tutkittavien iän ja kehitystason, 2) tutkimuksen aihepiirin ja toteutustavan tai 3) tavoiteltavan tietotarpeen näkökulmasta. (Tampereen yliopisto, eettiset periaatteet.)

Tutkimuksen nuorisotoimen yhteyshenkilöt osallistuivat aktiivisesti lasten ja nuorten rekrytointiin lasten parlamentista tai lasten asiantuntijaryhmästä, nuorisotalojen kävijöistä, kouluista ja oppilaitoksista sekä niiden oppilaskunnista ja nuorisovaltuustoista. Tarkoitus oli saada mukaan nuoria myös työpajoilta tai etsivän nuorisotyön asiakkaista, mutta heitä saapui tilaisuuksiin kaiken kaikkiaan vain yksi.

Aikuisten ja ikäihmisten edustajia kutsuttiin tilaisuuksiin Vantaalla ja Mikkelissä kaupungin ja liikuntatoimen verkkosivuille lisättyllä ilmoituksella. Lisäksi kutsua levitettiin kaupungin ohjattujen liikuntaryhmien kautta, sekä yleisillä mainoksilla kaupunki- tai asukaslehden kautta että kohdennetuilla mainoksilla (esim. +70 -kortin käyttäjille) esimerkiksi liikuntapalvelujen asiakaspalvelujen kuten uimahallien kassojen kautta. Kutsuja jaettiin myös urheiluseurojen (esim. seurafoorumin) ja erilaisten muiden yhdistysten (asukas-, kaupunginosa-, kotiseutu- ja kyläyhdistykset, eläkeläisjärjestöt yms.) kautta (ks. liite 2). Esimerkiksi Oulaisissa kaikille olemassa olevien eläkeläisjärjestöjen (Oulaisten Eläkeläiset ry, Oulaisten eläkkeensaajien yhdistys ry, Eläkeliiton Oulaisten yhdistys ry ja Oulaisten ja Merijärven senioriopettajien yhdistys ry) puheenjohtajille soitettiin. Myönteisen vastauksen jälkeen yhdistysten kautta toimitettiin edelleen jaettavaksi yhteensä 40 valmiiksi tulostettua kutsua.

Vantaalla ja Mikkelissä kutsua levitettiin myös vanhus-, ja Mikkelissä myös vammaisneuvoston kautta. Vanhus- ja vammaisneuvostoista tilaisuuksiin osallistui myös neuvostojen jäsenten edustajia. Vantaalla vanhusneuvoston valtuuttama edustaja ei kuitenkaan päässyt tilaisuuteen paikalle esteen vuoksi. Oulaisissa ja Mikkelissä kutsua välitettiin myös kaupungin henkilöstölle avoimella sähköpostitse lähetyllä kutsukirjeellä. Kaupungin henkilöstöä pyydettiin sekä osallistumaan itse että välittämään kutsua eteenpäin muille kuntalaisille. Lisäksi tutkimustiimin jäsenet kertoivat tilaisuuksista Facebookissa sekä omilla sivuillaan että kunkin tutkimukseen osallistuvan kaupungin Facebook-seinällä.

Hankkeen tavoitteena oli kuulla noin 120 eri-ikäistä kuntalaista jokaisesta kolmesta kunnasta, eli noin 30:a jokaisesta ikäryhmästä: lasta, nuorta, aikuista ja ikäihmistä. Kuten taulukosta 1 selviää, kokonaistavoitteesta jäätin Vantaalla ja Oulaisissa, joissa etenkin nuoria ja aikuisia saatiin tilaisuuksiin tavoiteltua vähemmän paikalle. Mikkelin kohdalla panostettiin erityisesti kutsujen lähettämiseen aikuisille: Tutkijat ja tutkimusapulainen soittivat kylätoimikuntien ja asukas yhdistyksien puheenjohtajille sekä liikunta- ja urheiluseurojen puheenjohtajille motivoiden heitä ja heidän verkostojaan osallistumaan keskustelutilaisuuksiin. Samalla kyseisten yhdistysten yhteystiedot päivittyivät. Eniten ongelmia kuntalaisten rekrytointissa aiheuttivatkin lasten ja nuorten osallistumista koskevat monimutkaiset lupakäytännöt sekä se, etteivät Oulaisten ja Mikkelin järjestörekisterit olleet ajan tasalla eikä hankkeessa mukana olevien kuntien vastuuhenkilöillä (liikuntapalvelujen viranhaltijat) ollut juurikaan resursseja yhteystietojen tarkistamiseen. Yhteystietoja jouduttiin päivittämään soittamalla järjestöihin ja lähettämään kutsuja saatujen tietojen perusteella. Aikaa tähän kului siinä määrin, että kutsujen lähettäminen osin viivästyi. Vantaan järjestörekisteri sen sijaan oli ajan tasalla. Se oli rakennettu eri tavalla kuin muiden mukana olevien kuntien. Järjestöjen yhteystietoja ei ollut tallennettu staattisesti rekisteriksi, vaan ne linkittyivät järjestöjen omien sivujen yhteystietosivuille, jolloin ne pysyivät selvästi paremmin ajan tasalla. Kuntalaisten ilmoittautumisissa hyödynnettiin sähköistä verkkolomaketta, jonka Vantaan osalta teki kaupunki ja Oulaisten ja Mikkelin osalta Nuorisotutkimusverkosto.

Taulukko 1. Hankkeessa tavoitettujen kuntalaisten ja päättäjien lukumäärä.

(P = päättäjät, L = lapset, N = nuoret, A = aikuiset, I = ikäihmiset, E = erityisliikuntaryhmät ja YHT. = kyseisen tilaisuustyypin osallistajat yhteensä)

KUNTA	Päättäjätilaisuus						Eri ikä- ja erityisryhmien omat tilaisuudet					
	P	L	N	A	I	YHT.	L	N	A	I	E	YHT.
Vantaa nuorin 6 v. vanhin 82 v.	10	1	9	5	15	40	28	10	9	16	-	63
Oulainen nuorin 5 v. vanhin 81 v.	17	2	4	13	19	55	31	8	10	28	4	81
Mikkeli nuorin 6 v. vanhin 84 v.	10	1	4	5	14	34	44	27	16	26	16	129

Taulukosta 1 selviää myös, että vaikka päättäjät on laskettu päättäjätilaisuuksissa osallistujien kokonaismäärään, oli osallistujia silti päättäjätilaisuuksissa vähemmän paikalla kuin eri-ikäisten omassa tilaisuudessa yhteensä. Erityisesti lapsia ja nuoria oli päättäjätilaisuuksissa läsnä vain murto-osa ikäryhmien omiin tilaisuuksiin osallistuneista. Tämä oli tiedossa jo etukäteen: tutkijat vierailivat päiväkodeissa, kouluissa ja yhdellä nuorisotalolla tavoittaakseen paremmin lapsia ja nuoria. Näiden ikäryhmien puheenvuoroja heijastettiin keskustelutilaisuudessa valkokankaalle videoina tai dioina, jotta heidän äänensä kuuluivat päättäjille mahdollisimman autenttisine.

Alkuvuosi 2012 oli hyvin intensiivinen ja työntäyteinen: tutkimuskuntien valinta, tutkimuslupa-asioiden hoitaminen ja itse tilaisuuksien organisointi, kutsujen lähettäminen sekä kolmen kunnan ilmoittautumisen vastaanottaminen tapahtuivat lähes yhtäaikaaisesti. Vantaalla ja Oulaisissa tilaisuudet järjestettiin peräkkäin niin nopealla aikataululla, ettei tutkijoille jäänyt aikaa samanlaiseen aikuisia motivoivaan soittokierrokseen kuin Mikkelisissä.

Mikkelisissä ja Oulaisissa kiinnitettiin erityistä huomiota erityisliikuntaryhmiin. Tutkija ja liikuntasihteeri vierailivat Mikkelin kuurojen yhdistyksen jäsenillä, jonne oli järjestetty myös tulkkaus. Näin tavoitettiin 16 eri-ikäisen huonokuuloisen, kuuron tai kuulonäkövammaisen mielipiteet ja parannusehdotukset liikuntapaikkoihin liittyen. Oulaisissa järjestyi vastaava tapaaminen Vammaisneuvoston neljän jäsenen, tutkijan ja liikuntapaikkojen isännöitsijän kanssa. Vammaisneuvoston jäsenet edustivat liikunta- ja nä-

kövammaisia, Invalidiyhdistystä, vammaisten omaisia sekä kehitysvammaisten hoitajia.

3.3 Yhteistyö median kanssa

Viestinnän ja demokratian käsitteiden voidaan katsoa kuuluvan kiinteästi yhteen. Kuten Jürgen Habermas on esittänyt, demokraattinen päätöksenteko ja sitä edeltävä keskustelu eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä ei voi toteutua ilman tätä palvelevaa viestintäjärjestelmää. Deliberatiivisen demokratian ideaalitapauksessa enemmistön tahto muotoutuu avoimen ja tasa-arvoisen keskustelun kautta. Julkinen keskustelu saa muotonsa vasta viestimissä. Habermasin mukaan viestimille voidaan jakaa demokratian kannalta erilaisia tehtäviä: 1) päätettävänä olevaa asiaa koskevan tiedon tehokas levitys kaikille niille, joita asia koskee; 2) avoimen ja kriittisen julkisen keskustelun turvaaminen eri päätösvaihtoehtojen välillä; 3) päättäjien informointi keskustelun tuloksena muodostuneesta julkisesta mielipiteestä; 4) tehtyjen päätösten julkistaminen; 5) päätösten toimeenpanon ja sen seurauksien seuraaminen ja tiedottaminen sekä valtaapitävien valvominen (Habermas 2004, 276; ks. myös Vainikainen 2012, 19).

Päättäjakeskustelutilaisuuksista lähetettiin median edustajille lehdistötiedote noin viikkoa ennen tilaisuutta (ks. liite 3). Kaikissa kunnissa media kiinnostui tilaisuudesta. Jokaisen osallistujakunnan paikallis- tai aluelehdet (ts. *Vantaan Sanomat*, *Seutumajakka ja Pyhäjokiseutu* Oulaisissa sekä *Länsi-Savo* Mikkelisissä) kirjoittivat keskustelutilaisuudesta tai seurannan aikana asioiden kehittymisestä. Lisäksi Vantaalla päät-

täjätilaisuudessa vieraili MTV3, joka teki jutun nuorten poliittisesta vaikuttamisesta *45 minuuttia* -ohjelmaan.

Kaupunkien kotisivut ovat myös tärkeitä viestintä- ja tiedotuskanavia kuntalaisten suuntaan. Kaikkien kuntien kotisivuilla kerrottiin tilaisuudesta etukäteen. Vantaalla tilaisuudesta tehtiin myös uutinen kaupungin kotisivulle. Kaupunkien Facebook-sivuilla oli myös mainos tilaisuudesta.

Jos median toimintaa hankkeen aikana verrataan viestimien yleisiin demokratiaa tukeviin tehtäviin, voidaan todeta juuri kunnan tai alueen päälehden olevan oikea kanava levittää tietoa keskustelupäivistä ja niiden annista (vrt. edellä mainittu viestimien tehtävä 1). Tässä aktiivinen toimittaja on kunnan arvoinen. Toimittaja saattaa kirjoittaa artikkeliinsa myös eri ryhmien esittämät toisistaan eriyvät päätösvaihtoehdot (vrt. viestimien tehtävä 2).

Kaikki päättäjät ja viranhaltijat eivät saapuneet keskustelutilaisuuksiin, jolloin lehtiutinen saattoi palvella myös poissaolleiden päättäjien informoinnissa (vrt. viestimien tehtävä 3). Tehdyistä päätöksistä ja asioiden etenemisestä kunnassa (vrt. viestimien tehtävät 4 ja 5) uutisoitiin muun muassa Oulaisissa *Jokilaakson Seutu-Majakassa* toukokuussa uimahallin osalta ja *Pyhäjokiseutu*-lehdessä elokuun lopussa (30.8.2012). Elokuun uutiseen oli koottu kaikki päättäjättilaisuudessa ylöskirjatut toimenpide-ehdotukset ja niiden eteneminen viiden kuukauden aikana.

Vantaan Sanomat puolestaan uutisoi (8.-9.9.2012) kaupungin uudesta kuntalaisilleen ilmaiseksi tarjotusta Perhepeuha-tapahtumasta, joka esiteltiin päättäjille keskustelutilaisuudessa. Lyhyessä uutisessa mainittiin, että ”*Kaupunki on suunnitellut Perhepeuhat kaupunkilaisilta saatujen toiveiden perusteella* ---” (vrt. viestimien tehtävä 5).

Ottaen huomioon tutkimushankkeen intensiivisen aikataulun, voidaan mediauutisointiin olla tyytyväisiä. Jo kolmen tapauskunnan avulla on huomattavissa, kuinka media voi toimia kuntademokratiaa ja kuntalaisten osallisuutta tukevana välineenä. Deliberatiivisen demokratian kannalta on hyvä, jos kunnasta löytyy asian omakseen ottava toimittaja, jonka kanssa keskustelupäivien organisoijat ja asioiden etenemistä seuraavat henkilöt voivat olla aktiivisesti yhteydessä. Parhaimmillaan media on mukana kunnallisen peruspalvelun (tässä hankkeessa liikuntapaikkojen) laadunarvioinnin jokaisessa vaiheessa: kannustamassa ihmisiä osallistumaan tilaisuuksiin, uutisoimalla ti-

laisuudessa sovituista asioista, seuraamalla asioiden etenemistä ja uutisoimalla toteutuneista asioista.

3.4 Eri ikäryhmien arviointikokoukset ja puheenvuorojen valmistaminen

Kullekin ikäryhmälle (lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset) järjestettiin omat arviointitilaisuudet, joissa he arvioivat valitsemiaan liikuntapalveluja ja laativat yhdessä puheenvuoroja päättäjille. Näissä tilaisuuksissa osallistujat saivat aluksi nimetä ja kirjata kunnassa tai sen lähialueilla sijaitsevia liikuntapaikkoja tai liikkumisen tiloja ja ympäristöjä. Sen jälkeen tutkijat kokosivat kuntalaisten nimeämät liikuntapaikat ja liikkumisen paikat fläppi- tai seinätaululle seuraaviksi teemoiksi:

- lähiliikuntapaikat
- sisäliikuntapaikat (esim. palloilu- ja monitoimihallit, kuntosalit)
- ulkoliikuntapaikat (kentät)
- luontoharrastusalueet (esim. vesistöt, metsät jne.)
- reitit (mm. ladut, pururadat, ratsastus-, vaellus- ja moottorikelkkareitit ja -reitistöt)
- uimahallit
- jäähallit
- muut (esim. skeittaus, golf)

Edellä mainittu teemalista noudattaa valtion aluehallinnon käyttämää liikunnan peruspalvelujen arviointilomakkeiden jaottelua vuosilta 2010 ja 2011. Mukaan otettiin lisäksi kuntalaisten ehdotuksesta reitit ja luontoharrastusalueet. Liikuntapaikkoja on paikkakunnilla runsaasti erilaisia: arviointisijat nimesivät niitä arvioinnin lämmittelyosuudessa helposti useita kymmeniä. Arviointikohteiksi äänestämisen valinnan yhteydessä oli runsaan tarjonnan vuoksi helpompi tehdä teemakokonaisuuksien välillä, joita oli vain kahdeksan (ks. yllä). Osallistujat siis äänestivät, mitä liikuntapaikkoja tai liikkumisen tiloja ja ympäristöjä he halusivat arvioida. Jokaiselle osallistujalle annettiin kolme ääntä, jotka he saivat jakaa haluamallaan tavalla eri teemakokonaisuuksien välillä. Arvioitavaksi valittiin kolme eniten ääntä saanutta teemaa.

Päiväkoti-ikäisten lasten arviointiprosessi toteutettiin lyhyemmän kaavan mukaisesti ikäryhmälle soveltuvalla tavalla: kysymällä lastenkielisesti, rajaamalla tarkemmin keskusteltavien teemojen määrää, tekemällä välillä liikuntaliikkeitä tempupelikorttien innoittamina sekä hyödyntämällä enemmän visuaalisia elementtejä. Esimerkiksi Mikkelissä päiväkotilapset tekivät äänestysosuuden magneeteilla ja eri teemoista piirrettiin työskentelyn aikana havainnekuvia

seinätaululle, koska kaikki eivät osanneet vielä lukea. Esikoululaisten tilaisuus kesti tunnista puoleentoista sisältäen lasten puhevuorojen videoinnin. Tilaisuus oli tarkoituksella noin puolet lyhyempi kuin muiden ikäryhmien kohdalla. Myös nuorisotalovie-railu Mikkelissä tehtiin soveltaen. Ajatusten sanomi-nen ääneen riitti, eikä nuorten tarvinnut täyttää kes-kustelutyökirjaa. Samanaikaisesti tutkija koosti aja-tuksista kokonaisuuksia fläppitaululle näkyviin.

Kolmannessa vaiheessa jakaannuttiin pienryhmiin. Jokainen ryhmä täytti oman työkirjapohjan (ks. liite 4) jokaisesta arvioitavaksi valikoituneesta liikuntapai-kasta. Esikoululaisten kohdalla työkirjaa täyttivät tut-kijat ja ryhmät käsittelivät vain yhtä tai yhdistettyä teemaa (esimerkiksi Mikkelissä toinen ryhmä käsitte-li uimarantoja, toinen metsiä ja puistoja). Vanhempi-en ikäryhmien tilaisuuksissa, myös lasten parlamen-tin tilaisuudessa, pienryhmät äänestivät itselleen puheenjohtajan ja sihteerin. Puheenjohtaja jakoi pu-heenvuoroja ja sihteeri kirjasi puheenvuorot ylös.

Jokaiselle pienryhmän jäsenelle jaettiin punainen ja vihreä kortti. Työkirjapohjia jaettiin kolme ja niihin kirjoitettiin arvioitavat liikuntapaikat. Pienryhmät aloittivat keskustelun puheenjohtajan kysymyksellä: "Oletko tyytyväinen liikuntapaikkaan x [tähän kirjat-tiin liikuntapaikka, esim. uimahallit]?". Ryhmän jä-senet kertoivat mielipiteensä näyttämällä jokaisen liikuntapaikan kohdalla punaista tai vihreää korttia (tai molempia). Punainen kortti tarkoitti kielteistä (ts. en ole tyytyväinen) ja vihreä myönteistä (ts. olen tyytyväinen) palautetta. Tämän jälkeen jokainen sai puhekierroksen vuorollaan kertoa, miksi näytti valit-semaansa korttia. Sihteeri kirjasi mielipiteet työkir-japohjaan "Kyllä" (vihreä) ja "Ei" (punainen) sarak-keiden alle. Lopuksi pienryhmä kirjoitti keskustelun pohjalta "Mitä kehitettävää toiminnossa on?" -kysy-myksen perään kehittämisehdotuksensa.

Kuten myös Setälä (2010, 119) mainitsee delibera-tiivisten prosessien vaikutuksina, keskustelijat olivat tarpeen vaatiessa valmiita muuttamaan omia käsi-tyksiään keskustelussa esitettyjen uusien näkökulmi-en valossa. Keskustelupäivien aikana havainnoimme muun muassa Vantaalla lasten asiantuntijaryhmän arviointikokouksissa (14.3.2012) tilanteen, jossa yksi tytöistä halusi vaihtaa mielipidettään kuunnel-tuaan poikien perustelut. Hän kysyi, että saako niin tehdä. Keskustelimme siitä, että demokratiaan kuu-luu toisten kuuntelu ja toisten mielipiteistä oppimi-nen ja siksi mielipiteen muuttaminen on sallittua.

Kun jokainen pienryhmä oli saanut työkirjapohjan täytettyä kaikkien kolmen teeman osalta, pidettiin lyhyt tauko ja siirryttiin teemaryhmätyöskentelyyn. Tässä vaiheessa jokainen osallistuja sai valita, minkä teeman äärellä halusi jatkaa – jokainen siis valitsi yh-den liikuntapaikan kolmesta. Näissä teemaryhmissä kuntalaiset lukivat kaikki kyseiseen liikuntapaikkaan liittyvät työkirjapohjat läpi, muodostivat näin koko-naiskuvan ja suunnittelivat puheenvuoron päättäjät-ilaisuutta varten.

Tutkijat neuvoivat, että puheenvuoron kannattaa olla napakka ja keskittyä mielellään vain yhteen teemaan tai asiaan. Kuntalaisia neuvottiin tekemään puheen-vuoroista kysymyksiä, väitteitä, kannanottoja tai esi-tyksiä:

- Kysymys (esim. "Milloin kenttä otetaan käyttöön?")
- Väite tai kannanotto (esim. "Meidän mielestämme uimahallit ovat epäsiistissä kunnossa.")
- Esitys (esim. "Jos kunta antaa meille vaneria, niin korjaamme itse skeittirampit kuntoon.")

Teemaryhmän jäsenet myös sopivat siitä, kuka esit-tää puheenvuoron päättäjille päättäjätilaisuudessa. Tilaisuuden lopuksi puheenvuoron pitämistä harjoi-teltiin. Muut paikallaolijat antoivat palautetta siitä, miten puheenvuoroa voisi vielä parantaa.

3.5 Päättäjien kutsuminen ja valmentaminen

Päättäjien puolelta keskustelutilaisuuksiin kutsuttiin johtavia luottamushenkilöitä (kaupunginvaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajat ja varapuheenjohta-jat), toimialajohtajia, kaupunginjohtaja, edustajia liikunta-asioita käsittelevästä lautakunnasta sekä liikuntatoimen virkamiehiä. Vantaalla ja Mikkelissä päättäjien kutsumisesta huolehti liikuntatoimi, Oulai-sissa tutkimustiimi.

Aiempina vuosina järjestetyissä nuorten ja päättä-jien keskustelutilaisuuksissa pidettiin tärkeänä, että päättäjät valmennettiin kohtaamaan nuoret ja heidän ideansa rakentavalla dialogisella otteella. Valmennus kesti yhden tunnin. Liikunta-arvioinneissa päättäjien valmennukseen ei voitu käyttää yhtä paljon aikaa, koska tutkimustiimi oli päättäjätilaisuuden alkuun asti kiinni nuorten ja ikäihmisten arviointitilaisuuksissa. Päättäjätilaisuus oli tarkoituksella sijoitettu he-tti nuorten ja ikäihmisten tilaisuuksien perään, ettei tutkimukseen osallistuvien tarvinnut matkustaa kes-kustelutilaisuuksiin kahta kertaa. Päättäjät neuvot-tiin aiempaa lyhyemmin kuntalaisten kohtaamisen tavoitteista tilaisuuden alussa kahvituksen ja saliin

istuutumisen aikana. Päätäjille korostettiin neuvoteluotteen merkitystä ja konkreettisesta asioiden edistämisestä sopimisen tärkeyttä. Vantaalla keskustelu eteni hyvin, sillä liikuntatoimenjohtaja otti vahvan roolin päättäjien vastausten yhteen vetämisessä ja koordinoinnissa. Oulaisissa sivistystoimenjohtajan virka oli kyseisenä ajankohtana auki, eikä vastaavaa vahvaa persoonaa löytynyt liikunnan hallinnosta. Näin ollen päättäjien vastaukset hajosivat eikä konkreettisesta etenemisestä saatu tilaisuudessa sovittua niin hyvin, kuin olisi ollut tarpeen kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien todentumisen kannalta. Oulaisten tapaus toi näkyväksi sen, mikä Vantaalla jo onnistui eli kuntalaisten esittämien asioiden suhteuttaminen päätöksenteon tilaan. Tällä tarkoitamme sitä, että sen jälkeen kun päättäjät olivat neuvotelleet kuntalaisten kanssa, heidän odotettiin pystyvän sanomaan, miten asioita voidaan edistää. Joistakin asioista päättäjien oletettiin sanovan, että esille tulleet asiat voivat mennä:

- heti toteutukseen,
- viiden vuoden suunnitelmaan,
- lisäselvitettäväksi tai
- lautakunnan tms. käsiteltäväksi.

Päättäjien oli mahdollista sanoa myös, hyvin perusteltuina, että esille tulleet asiat:

- eivät tule toteutumaan,
- on vastikään käsitelty tai
- olisi syytä valmistella kuntalaisten osalta pidemmälle ja tarkentaa esitystä tältä pohjalta.

Kuntalaisten ja päättäjien välisten keskustelujen laatu vaihteli kunnittain. Oulaisissa keskustelussa ei päästy samantasoiseen asioiden edistämisestä sopimiseen kuin Vantaalla ja Mikkelissä. Syynä tähän oli se, että päättäjien vastausten koordinointi kunnan puolelta puuttui. Liikunta-asioiden osalta ei kaupungissa oltu totuttu strategiseen viiden vuoden suunnitelma -ajatteluun, joten useaan mahdollisesti pidemmällä aikavälillä toteuttavissa olevaan asiaan, reagoitiin hiljaisuudella.

On myös oleellista tuoda esiin, että kaikissa kolmessa kunnassa oli keskusteluissa muutamia kohtia, joissa keskustelu olisi voinut olla kuntalaisnäkökulmaa kunnioittavampaa. Päättäjä olisi esimerkiksi voinut kysyä kuntalaisten esittämästä asiasta lisää yksityiskohtia, eikä vain todeta, että kaikki mihin käytettävissä olevilla euroilla pystytään, tehdään jo. Osa päättäjistä saattoi myös tokaista kuntalaisille, että *”valittaa kylä osataan”* tai: *”Olisipa se hienoa kun olisi tie, jossa olisi latu, hiekoitus sekä jää rinnakkain. Ja kun sitten siinä joku kaatuu, niin kuka sen maksaa?”* Tämän

tyyppiset toteamukset jäivät onneksi yksittäisiksi. Kehittämistarpeiden lomassa päätäjille esitetyt kuntalaisten valmistellut tai spontaanit kiitokset ilahduttivat palautteiden mukaan niin päättäjiä kuin kuntalaisiakin, kuten seuraava Oulaisissa esitetty:

Tärkein asia on kuitenkin kiitos: kiitos maneesista, joka on upea. Tiedän kolme ihmistä, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalle sen takia.

3.6 Kuntalaiset ja päättäjät sopivat asioiden kehittämisestä

Kuntalaisten suorittama arviointiosuus huipentui kuntalaisten ja päättäjien keskustelutilaisuuteen, jossa kukin ikäryhmä sai esittää puheenvuoronsa päätäjille. Mietimme, mikä olisi hyvä termi kuvaamaan kuntalaisten ja päättäjien keskusteluissa tapahtuvaa asioiden edistämistä sopimista. Herne ja Setälä käyttävät Gutmannin ja Thompsonin termiä ”kollektiivisesti sitova päätös”. Gutmann ja Thompson määrittelevät deliberatiivisen käytännön vastavuoroisiksi perusteluiksi, jotka tähtäävät kollektiivisesti sitoviin päätöksiin (Herne & Setälä 2006, 116; Gutmann & Thompson 2002, 158). ”Kollektiivisesti sitova päätös” kuvaa sopimisen eetosta kuntalaisten ja päättäjien keskusteluissa, jotka eivät ole samalla tavalla lain sitomia päätöksenteon areenoita kuin esimerkiksi kunnanvaltuuston kokous. Jokainen päättäjä joutui kuntalaisten kanssa asioista sopiessaan huomioimaan poliittiset reunaehdot. Silti keskustelutilaisuuksissa pystyttiin kuntalaisten ja päättäjien muodostamana kollektiivina sopimaan monista toimista kuntalaisten esille tuomien asioiden edistämiseksi.

Herneen ja Setälän mukaan Scanlonin käsite kohtuullisesta sopimuksesta sopii yksittäisten kollektiivisten päätösten arvioinnin kriteeriksi. Scanlonin mukaan puolueeton sopimus on saavutettavissa, vaikka sopijapuolet tuntevat omat erityspiirteensä, kun heillä on yhtäläinen neuvotteluvoima ja halu saavuttaa sopimus, jota kukaan ei voi hylätä kohtuullisuuden vetoavin argumentein. Kohtuullinen sopimus edellyttää siis yhteisymmärrystä parhaasta toimintatavasta, mutta ihmiset voivat hyväksyä sopimuksen eri syistä. Scanlonilaisen näkemyksen mukaan, jos sopijapuolet haluavat saavuttaa sopimuksen, kaikkia osapuolia tyydyttävään sopimukseen voidaan päästä, vaikka varsinaisen yksimielisyys arvoista ja mielipiteistä ei toteutuisikaan (Herne & Setälä 2006, 120–123, 125; Herne 2010, 20, 27; Scanlon 1982). Kohtuullisuuden määritelmässä Setälä viittaa Barberin näkemyksiin. Vahva demokratia edellyttää kansalaisten pyrkimystä ylittää omat henkilökohtaiset intressinsä ja tarkastella niitä

laajemmassa mittakaavassa suhteessa muiden ihmisten intresseihin ja kenties koko yhteisön etuun – ”Itsen sijoittamista Toisten joukkoon.” (Setälä 2010, 113; Barber 1984). Samaa kohtuullisuutta deliberatioon osallistujilta vaadittiin jo siinä vaiheessa, kun ikäryhmät neuvottelivat siitä, mitkä asiat nostettiin päättäjille esitettäviin puheenvuoroihin.

Yksi tutkijoista toimi kuntalaisten ja päättäjien keskustelun puheenjohtajana, moderaattorina, joka avasi tilaisuuden ja kertoi hankkeesta. Tämän jälkeen liikuntatoimen johtaja (tai esim. valtuuston pj) piti lyhyen tervetulo puheen, jonka yhteydessä kuntapäättäjät esittäytyivät. Kuntalaiset esittäytyivät ikäryhmittäin. Ensimmäiset puheenvuorot annettiin lapsille ja nuorille. Lapsille annettiin myös mahdollisuus poistua tilaisuudesta puheenvuoronsa jälkeen, jos keskustelu tuntui heistä pitkästyttävältä. Kuten jo edellä mainittiin, lasten ja nuorten puheenvuoroja heijastettiin myös valkokankaalle videoina tai dioina, jos ryhmän edustajia ei ollut paikalla.

Jokaisesta käsitellystä teemasta pyrittiin nostamaan jokin konkreettinen asia etenemissuunnitelmaan. Tutkijoita ja tutkimusavustajia oli tilaisuuksissa yleensä paikalla kolme. Puheenjohtajan lisäksi yksi tutkija/tutkimusavustaja kirjoitti valkokankaalle heijastuvaa etenemissuunnitelmaa sitä mukaan, kun asioiden kehittämistoimista sovittiin. Toinen tutkija/tutkimusapulainen kirjasi keskustelua ylös kuntareportiksi, johon yhdistettiin myös kaikkien ikäryhmien täyttämien keskustelutyökirjojen anti (ks. liite 5 etenemissuunnitelma). Taulukossa 2 näkyy päättäjakeskustelujen aikataulu. Vantaalla ja Oulaisissa päättäjätilaisuudessa toivottiin läsnäolijoiden täyttävän palautelomakkeen (ks. liite 6). Mikkelissä keskustelupäiviin osallistuneilta kerättiin palautetta vasta muutama kuukausi tilaisuuden jälkeen. Ajatuksena oli antaa kuntalaisille (päättäjät mukaan lukien) mahdollisuus arvioida koko prosessia. Suurin osa näistä arvioista tehtiin puhelinhaastatteluina (ks. puhelinhaastattelupohja liitteestä 6).

Taulukko 2. Kunnissa järjestettyjen tilaisuuksien aikataulut ja osallistujamäärät

Kunta	Pvm	Päättäjätilaisuus			
		Omien ikäryhmien tilaisuudet			
		Lapset	Nuoret	Aikuiset	Ikäihmiset/ erityisryhmät
Vantaa	20.3.2012	19.3. (yksi 6-v.)	20.3. (5 oppilaskunnasta, 5 nuorisovaltuustosta)	19.3. (8 hlöä) + lapsen huoltaja	20.3. (16 hlöä)
		14.3. (6 lasten asiantuntijaryhmän jäsentä)			
		19.3. (5E-luokka, 21 lasta)			
Oulainen	29.3.2012	29.3. (5-7-v., 10 lasta)	29.3. (8 nuorta nuorisovaltuustosta ja etisivistä nuorisotyöstä)	28.3. (10 hlöä)	29.3. (28 hlöä)
		28.3. (luokat 4-6, 21 lasta)			30.8. vammaisneuvosto (4 hlöä + kuntapäättäjä)
Mikkeli	24.4.2012	23.4. (3-6.lk lasten parlamentti, 34 lasta)	20.4. (nuorisotalolta 14 nuorta)	23.4. (16 hlöä)	24.4. (26 hlöä)
		24.4. (6-7-v., 10 esikoululaista)	24.4. (nuorisovaltuustosta 13 nuorta)		9.5. Mikkelin kuurojen yhdistys (16 hlöä + kuntapäättäjä)

3.7 Asioiden etenemisen seuranta ja kuntalaisten informointi

Päättäjakeskustelutilaisuuksien jälkeen tutkijat kirjoittivat kuntaraportit ja lähettivät ne tutkimuskuntien yhteyshenkilöille ja liikuntajohtajille tarkistettaviksi ja täydennettäväksi. Täydentäminen saattoi koskea keskustelun yksityiskohtia tai asioita, jotka olivat edenneet keskustelutilaisuuden jälkeen. Seuraavaksi raportti lähetettiin mukana olleille kuntalaisille. Raportin mukana kuntalaiset saivat saatekirjeen, johon nostettiin ne teemat (ja niiden tilanne), joista kyseinen ikäryhmä oli puheenvuoronsa laatinut (ks. esimerkki liitteestä 7). Kun tutkimukseen osallistuneille mikkeliäläisille soitettiin alkusyksystä ja pyydettiin arvioimaan prosessia, eräs ikäihminen kertoi:

Ilahtuneena luin [raportista], että ryhmämme asiat kertautuivat siinä.

Asioiden etenemisen seuranta alkoi keskustelutilaisuuden jälkeen. Hankkeen tutkijat olivat aktiivisesti yhteydessä kuntapäättäjiin kysellen, kuinka asioita oli lähdetty edistämään ja oliko niiden suhteen tapahtunut jotain konkreettista. Seurantavaihe jatkui syyskuun 2012 loppuun eli hankkeen loppuraportoinnin valmistumiseen saakka.

4

Tulososio 1
Liikuntapaikkoja koskevat
kehittämistoiveet

4

Tulososio 1: Liikuntapaikkoja koskevat kehittämistoiveet

Tilaisuuksien kautta tavoitettiin 273 kuntalaista ikävuosien 5–84 välillä, jotka kertoivat näkemyksiään liikuntapaikkojen laadusta. Kaikenikäisten puheenvuorot ja eri ryhmät huomioitiin tasa-arvoisesti. Osa liikuntapaikoista kiinnosti kaikenikäisiä kuntalaisia ja osa niistä oli enemmän ikä- tai erityisryhmäspesifejä. Taulukosta 3 käy ilmi kaikille ryhmille yhteiset liikuntapaikat ja niitä koskevat kehittämisintressit. Uimahallit, sisäliikuntatilat ja ulkokentät kiinnostivat kaikkia osallistuneita ryhmiä. Ikäryhmäspesifein aihe oli ehdottomasti ikäihmisten Sporttikortti, joka nostettiin puheenvuoroon jokaisessa kunnassa. Skeitti-, skuutti- ja tempupuistot olivat lasten ja nuorten puheenvuoroissa hyvin esillä – Mikkelissä myös aikuiset ja erityisliikuntaryhmät nostivat esiin skeittipuiston työkirjapohjassaan.

Kuten taulukosta 3 (seuraavalla sivulla) ilmenee, eri kuntalaisryhmät täyttivät kolmessa kunnassa yhteensä noin 90 erilaista työkirjapohjaa, joista osa esitettiin puheenvuoroina päättäjakeskusteluissa. Puheenvuorot ja työkirjapohjat ovat osittain päällekkäisiä, osittain erillisiä: kaikkia työkirjoihin kirjattuja liikuntapaikkojen parannusehdotuksia ei päättäjakeskusteluissa käyty läpi, sillä puheenvuoroihin nostettiin arviointitulosten kärki. Jokainen ryhmä tuotti jokaisessa tutkimuskunnassa neljästä kahdeksaan työkirjapohjaa/puheenvuoroa. Liitteessä 8 on listattu tutkimuskunnissa täytetyt työkirjapohjat ja niiden pääteemat. Vantaan keskustelutyökirjat esitellään kokonaisuudessaan liitteessä 9.

Seuraavissa alaluvuissa esitellään eniten kiinnostaneet teemat tarkemmin: minkälainen kokonaiskuva muodostui eri ryhmien äänellä uimahallien, liikuntasalien ja ulkokenttien tilanteesta. Tämän jälkeen tarkastellaan ikäspesifejä toiveita, joita olivat lapsilla puhtaat lumikasat, nuorilla skeitti-, skuutti- ja tempupuistot sekä työllistyminen liikunnan avulla, aikuisilla reitit ja ladut sekä ikäihmisillä Sporttikortit. Mikkelin kuorojen yhdistys ja Oulaisten vammaisneuvosto edustavat tutkimuksessa erityisliikuntaryhmien ääntä. Nämä osiot tutkimusraportistamme ovat hyvin perusteellisia. Seuraavissa alaluvuissa esitetään, kuinka laadukkaita (ts. yksityiskohtaisia ja monipuolisia) puheenvuoroja, kehittämisesityksiä ja etenemissopimuksia keskusteluti-

laisuuksissa tehtiin. Samalla keskustelupäivät tuottivat tutkijoille rikasta aineistoa liikuntapaikkojen laadun arviointiin. Koska eri asioiden kehittymistä eri kunnissa seurattiin intensiivisesti, myös seurannan osalta kertyi mittava aineisto, jonka avulla voidaan hahmottaa erilaisia liikuntapalveluiden kehittämiseen liittyviä onnistumisia ja sudenkuoppia.

4.1 Eri-ikäisten näkemys uimahalleista, liikuntasaleista ja ulkokentistä

Tätä ja seuraavaa alalukua varten kuntakohtaiset raportit syötettiin Atlas.ti-ohjelmaan, joka on tarkoitettu laadullisen aineiston systemaattisen analyysin apuvälineeksi. Tämän jälkeen raportit sijaitsivat samassa primääriyksikössä, jolloin niitä oli mahdollista tarkastella yhtenä kokonaisuutena (ts. vähentää kuntakohtaisuutta ja lähestyä liikuntapaikkoihin liittyviä teemoja yleisemmällä tasolla) ja toisaalta tehdä systemaattisesti hakuja valittuihin teemoihin liittyen (ts. uimahallit, liikuntasalit, ulkokentät jne.). Hankkeen seurantavaihe jatkui syyskuun loppupuolelle saakka. Seurantaan liittyviä aineistoja ei syötetty Atlas.ti-ohjelmaan, vaan täydennettiin liikuntapaikkakohtaisia tarinoita sitä mukaa, kun asiat kunnissa etenivät. Seuraavaksi esitetään yksityiskohtaisemmin uimahalleihin, liikuntasaleihin ja ulkokenttiin liittyvät tutkimustulokset.

4.1.1 Uimahallit

Kolmen kunnan keskustelutilaisuusraporteissa uimahalleihin liittyviä puheenvuoroja, seurannan tarvemerkintöjä sekä arviointeja esiintyi 36 kappaletta. Selvästi eniten (13) oli lasten puheenvuoroja ja arvioita, seuraavaksi eniten ikäihmisten, nuorten, päättäjien ja erityisliikuntaryhmien. Aikuiset arvioivat ja puhuivat uimahalleista ikäryhmänä selvästi vähiten (2). Tämä numeerinen tulos puhuu sen puolesta, että eri-ikäisiä kuntalaisia sekä erityisliikuntaryhmiä on kuultava tasa-arvoisesti liikuntapaikkoja arvioitaessa ja suunniteltaessa. Siirryttäessä tarkastelemaan puheenvuorojen ja arvioiden sisältöä, tulee näkyväksi kuinka eri-ikäryhmien ja erityisliikuntaryhmien uimahalliin liittyvät tarpeet ja toiveet eroavat toisistaan. Näin ollen eri-ikäisten osallistuminen suunnitteluun on entistä oleellisempaa.

Taulukko 3. Kuntalaisten arvioitaviksi nostamat kehittämiskohteet (täytetyt työkirjapohjat ja puheenvuorot päättäjätilaisuudessa).

	Lv	Lo	Lm	Nv	No	Nm	Av	Ao	Am	Iv	Io	Im	Eo	Em	YHT
Uimahalli	X	X	X	X		X	X			X	X	X	X	X	11
Koulujen liikuntasalit / muut sisäliikuntatilat	X					X	X	X	X	X	X	X			8
Ulkokentät ja pelikenttien laidoille tekemistä lapsille	X	X	X			X	X	X	X			X		X	9
Skeitti/skuutti/ tempupuisto	X	X		X	X	X			X			X		X	8
Ladut / Yhdysladut		(X)			(X)		X	X		X	X				4+(2)
Liikuntapassi / Sporttikotti										X	X	X	X		4
Jäähalli		X				X		X				X		X	5
Kevyen liikenteen väylät					X				X		X	X			4
Pururadat ja retkeilyreitit					X			X	X		X				4
Puhdasta peuhauslunta lumikasoiksi	X														1
Tiedotus / Tietoa liikuntapalveluista				X						X		X	X	X	5
Urheilupuistojen pukutilat				X		X									2
Kelkkareitti								X			X				2
Ratsastusreitti								X							1
Ohjaajat ja valmentajat					X						X				2
Uimarannat, talvi- ja kesäuintipaikat			X			X		X					X		4
Motocrossrata			X												1
Leikkipuistot	X		X												2
Metsät / luonto			X									X			2
Jousiammuntarata														X	1
Curlingrata														X	1
Minigolf	X														1
Keilahalli	X											X			2
”Liikuntahullinat” -teemapäivä	X														1
Koirapuisto									X						1
Liikuntaan liittyvät kesätyöt						X									1
Viittomakielen tulkit														X	1
Cartingrata														XN	1
Lasersotahalli / Värikuulahalli														XN	1
YHT	9	4 (+1)	6	4	4 (+1)	8	4	8	6	5	8	10	4	10	90 (+2)

Taulukossa käytetyt lyhenteet: Lv = lapset, Vantaa • Lo = lapset, Oulainen • Lm = lapset, Mikkeli • Nv = nuoret, Vantaa • No = nuoret, Oulainen • Nm = nuoret, Mikkeli • Av = aikuiset, Vantaa • Ao = aikuiset, Oulainen • Am = aikuiset, Mikkeli • Iv = ikäihmiset, Vantaa • Io = ikäihmiset, Oulainen • Im = ikäihmiset, Mikkeli • Eo = erityisliikuntaryhmät, Oulainen • Em = erityisliikuntaryhmät, Mikkeli

(x) = toisen ikäryhmän edustaja esittää kuinka kyseinen liikuntapaikka olisi paremmin hyödyksi myös ko. ikäryhmälle

Kuten Oulaisten paikallislehdessä *Jokilaakson Seutu-Majakassa* Hannu Salonpää (2012) kirjoittaa:

Uusi uimahalli tarvitaan Oulaisiin.[...] Nykyinen halli ei ole tästä päivästä. Liikuntaesteisillä ei ole sinne mitään asiaa, vaikka uimahalli olisi yksi niistä harvoja palveluja, joita liikuntaesteiset voisivat tasa-arvoisesti käyttää. Myös vanhuksille ja eri sairauksia poteville uiminen olisi hoitava elementti. Jos ja kun hallin suunnittelu etenee, olisi kovin toivottavaa, että suunnittelussa todella huomioitaisiin kaikki väestöryhmät.

Monissa Suomen kunnissa vuosikymmeniä käytössä olleet uimahallit kaipaavat saneerausta ja perusteellista remonttia. Usein remontin yhteydessä altaiden määrää lisätään ja monipuolistetaan muun muassa lämminvesialtaalla, jota hyödynnetään muun muassa vesijumpissa (ks. esim. Pieksämäen tiedotuslehti 3/2007). Oulaisissa kuntalaisten uimahalliin liittyneet puheenvuorot saivat päättäjät puhumaan uuden hallin suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvistä ongelmista:

Päättäjät: Meillä oli eilen uimahallitoimikunnan kokous: säästää pitää. Piti saada budjetti alle 8 miljoonan, altaita jouduttiin vähentämään. Terapiatallas on tulossa, mutta kylmällästä tai liukumäkeä ei tule.

Päättäjät: Minun mielestäni ei kannata tehdä uimahallia, jos ei ole varaa tehdä kunnolla. Uimahallin paikka pitää ottaa uudelleen esille, sitä mieltä ovat suuret kansanjoukot. Mietitään sitä uimahallin paikkaa uudelleen.

Päättäjät (valtuuston puheenjohtaja): Ikävä tosiasia on se, että eurot ratkaisevat. Katsellaan tilannetta rauhassa. Paikanhan olemme päättäneet. Jos ilmenee parempi paikka, niin sitä voidaan harkita. Mutta kyllä tämä on pitkälle harkittu päätös.

Päättäjät: Minulla käy asiakkaina paljon ikäihmisiä, jotka käyttävät paljon uimahallin palveluita, käyvät uimassa. Vain 18 % uimahallin käyttäjistä on koululaisia (joiden on hankala liikkua kauempana sijaitsevaan uimahalliin).

Päättäjät: Kyllä minä olen sitä mieltä, että uimahalli kuuluu kunnan peruspalveluihin. Olen positiivisella mielellä, että jos sitä aletaan tehdä, niin onko se raha nyt yhdestä kylmältaasta kiinni.

Päättäjät: Moni eri ikäryhmä on esittänyt toiveita. Useita altaita tarvitaan, jotta eri ikäryhmiä palvel-

taisiin. Eurot kuitenkin ratkaisevat. Valtionapua on tulossa. Mutta katsastellaan vielä, että joudumme nostamaan kädet ylös.

Uimahallirakentamisen tai -saneerauksen yhteydessä säästäminen usein tarkoittaa, että altaiden määrässä ja laadussa karsitaan. Oulaisissa uimahallityöryhmä oli ennen kuntalaisten ja päättäjien keskustelutilaisuutta tehnyt hankkeeseen karsintoja: ryhmäsauna-osasto, vesiliukumäki, kylmävesiallas, hyppytorni, erillinen poreallas ja aulatiloja oli poistettu tai pienennetty. Säästöt osuivat monien ikäryhmien tarpeisiin. Esimerkiksi lapset ja nuoret kaipasivat uimahalleissa tilaa leikeille, peleille, hupiuinnille, hengailulle ja ylipäättään liikunnan ilolle. Erilaisille uimahallien peuhapäiville, jolloin altaissa olisi erilaisia vesileluja ja lauttoja, olisi lasten ja nuorten parissa kysyntää kaikissa kolmessa tutkimuskunnassa, kuten Oulaisten Jokivarren koulun 4–6 luokkien oppilaat kiteyttivät:

[Tarvitaan] Uusi uimahalli, koska vanhassa on liian pienet tilat ja huono valvonta. Uudessa voisi olla lapsille enemmän puuhaa: lisää altaita, poreallas, isommat tilat, liukumäki ja ulkoallas, kylmäallas, hyppytorni, ruokala, mummoille ja kuntouimareille eri tilat, paremmat vessat. Jos ei ole mahdollista rakentaa uutta uimahallia, niin kunnostakaa edes vanha. Jos mahdollista, niin rakentakaa uusi uimahalli mahdollisimman pian ja ottakaa meidät mukaan suunnittelemaan sitä.

Oulaisissa lasten paikan päällä ja videolla esitetyt puheenvuorot vesiliukumäen tarpeellisuudesta uimahallissa tekivät vaikutuksen. Kaupunginhallituksen päätöksellä (11.6.2012) oli hankesuunnitelmaan lisätty (takaisin) vesiliukumäki ja kylmäkaivo. Lapset ja nuoret ilmaisivat, että heillä on motivaatiota olla mukana suunnittelemassa ja kehittämässä kunnan liikuntapaikkoja. Suunnittelussa mukanaolo takaa, että näkökulma ei unohtu. Uimahallien suunnittelussa on tärkeää kuulla eri käyttäjäryhmien tarpeista. Oulaisten vammaisneuvoston mukaan tulisi muistaa, että altaaseen mennään monella eri tavalla, pelkkä hissi vaihtoehtona portaille ei vielä riitä. Lisäksi esimerkiksi vauvauintiin liittyviä näkökulmia olisi hyvä selvittää, vaikka ne eivät tässä aineistoissa esiin nousseetkaan.

Lapsilta ja nuorilta tuli paljon ideoita ja ajatuksia uimahallien kehittämiseksi. Varsinkin lapset olivat hyvin idearikkaita. Taulukossa 4 on kooste lasten esittämistä parannusehdotuksista uimahalleihin. Taulukosta ilmenee selkeästi, että lapset ja nuoret haluavat tulla uimahalleihin leikkimään ja hengaillemaan.

Hengailu käsitteenä on nuorisopoliittisesti oleellinen. Se nostaa esiin toisaalta nuorisokulttuurin ja toisaalta tilan käyttöön liittyvät teemat. Hengailulla tarkoitetaan nuorten yhdessäoloa julkisessa tai puolijulkisessa tilassa ilman ennakolta suunniteltua tekemistä. (Tani 2010, 52.) Kuten Sirpa Tani (mt.) toteaa ”nuoret haastavat hengailullaan julkisen ja puolijulkisen tilan yleisesti hyväksytyjä käyttäytymiskodeja käyttämällä tilaa vastoin sen suunniteltua tarkoitusta”.

Taulukko 4. Vantaalaisten, oulailaisten ja mikkeliäisten lasten näkemyksiä siitä, kuinka uimahalleja olisi syytä kehittää

- enemmän altaita
- isommat tilat
- siistimmät tilat
- hupiinnin salliminen
- vanhempien lasten hengailuallas esimerkiksi sukelteluun
- vesileikkivälineitä (palloja, pelejä yms.)
- lapsille enemmän puuhaa
- ulko-, kylmä- ja poreallas
- enemmän valvontaa ja opetusta
- enemmän ja isompia laitteita: liukumäki, pomppulauta, hyppytorni
- savusauna
- lämpimämpää
- paremmat vessat
- ilmainen kahvi
- halvempaa
- pikkuallas jäädytetään, on liukkaampaa
- nappi, joka kääntää liukumäen (veden virtauksen?)
- vähemmän klooria, sitä voi mennä silmään, korvaan, nenään, suuhun

Lastenaltaasta ulos kasvaneet lapset ja nuoret toivoivat mahdollisuutta uimiseen hupi- ja hengailumielesä – uiden, pelaten, hyppien ja sukellellen. Lasten kokemusten mukaan muilta uimareilta ja valvojilta saa valitusta, jos ui altaissa ristiin rastiin.

Keskustelutyökirjassa kysyttiin: ”Oletko tyytyväinen uimahalleihin?”

Vantaalla lasten asiantuntijaryhmän yhteinen arvio: ”Ei. Ei ole tarpeeksi hyviä isompien lasten uima-altaita. Hyppytornit ovat liian vähän aikaa auki. Hengailuallas puuttuu. Pienet pissivät ja muut valittavat. Vanhanpuoleiset ⁷ (s.117) ja uimavalvojat valittavat.”

Muilta kuin lapsilta ja nuorilta tutkijat kuulivat kunta-kiertueellaan useampaankin kertaan, että: ”Uimahalli on tarkoitettu oikeaa uimatoimintaa varten.” Lapsille oikea uinti on hupiuintia.

Lasten asiantuntijaryhmä: *Aikuisten altaat ovat tarpeeksi syviä, mutta niissä ei voi pitää hauskaa, niissä vain uidaan.*

Saadun palautteen ansiosta Vantaalla aiotaan tästä edes mahdollistaa hupiuinti. Vantaan liikuntatoimen vastaus lapsille ja nuorille:

Uima-altaisiin pyritään rajaamaan tila lapsille ja nuorille radan päädyistä sukeltelua ja hupiuintia varten kaikissa Vantaan uimahalleissa. Mietimme vielä, mihin aikaan hupiuintiaika tulisi sijoittaa. Niinä aikoina, kun uimaseuroille on jaettu ratavuo-roja, ovat radat aika niukassa. Selvitämme, voisiko esimerkiksi vesijuoksijoille varatun radan toisesta päädyistä rajata kevyellä köydellä alueen hupiuinnille. Lasten asiantuntijaryhmän mielipidettä kysytään siinä, mikä päivittäinen aika heidän mielestään palvelisi hupiuintia parhaiten (esim. 16–19 tms.). (Tämä ratkaisu syntyi tutkimuksen seuranta vaiheen aikana 31.8.2012, ei itse keskustelutilaisuudessa).

Ei siis ole kyse siitä, onko uimahalli rakennettu virkistys- vai perinteisen uimahallin muotoon. Kysymys on asenteista ja eri käyttäjäryhmien tarpeiden yhteensovittamisesta. Lasten asiantuntijaryhmän jäsenet kaipasivat hupiuintimahdollisuuksia kunnallisiin uimahalleihin: ”(Vantaalla viihdekympylä) *Flamingossa on, mutta kylpylä on liian kallis. Lisäksi Helsingissä on uimahalleissa hengailu-altaita, joten moni käy siellä...*” Hupiuintiajat voisi merkitä näkyviin samalla tavoin kuin vesijumput ja muut vastaavat ajat.

Lasten antamaan palautteeseen vesilelujen puutteesta reagoitiin Vantaalla: leluja hankittiin ja niitä saa käyttöönsä uimavalvojilta pyytämällä, kunnes altaiden reunoille saadaan lelulaatikot. Sen sijaan vesiliukumäkiä ei ole Vantaan halleihin tulossa kovin lyhyellä aikavälillä, vaikka päättäjät heräsivät tilaisuudessa näkemään Vantaan uimahallit selvästi uudella tavalla.

Päättäjät: *Uimahallissa on sama juttu: uimahallikin voi olla paikka, jossa lapsi viihtyy, jos hän saa tehdä asioita joista pitää. Totuus on se, että liikunta- paikkoja tehdään pääsääntöisesti aikuisille. Meidän täytyy ottaa lasten näkökulma paremmin huomioon.*

Kaikki ikäryhmät ottivat kantaa uimahallien siisteyteen ja hygieniaan. Näissä asioissa olisi joka kunnassa parantamisen varaa. Keskustelutilaisuuksissa pohdittiin sitä, että johtuisiko osa kommenteista uimahallien iäkkyydestä ja kuluneisuudesta, mikä saa hallit vaikuttamaan epäsiisteiltä. Mikkelissä huomattiin lasten ja nuorten antaman palautteen perusteella, että uimahallin pesutiloja siivottiin aamupäivisin eli koululaisryhmien käyntiaikaan tarpeettomasti harvemmalla rytmillä kuin muulloin. Nyt pesutiloja siivotaan useammin.

Ikäihmiset toivoivat uimahalleihin parempaa valvontaa: sekä pesutiloihin että altaalle. Lisäksi terapia- ja kylmäallasta toivottiin, ellei niitä lähihallissa jo ollut. Myös uimahallien parkkipaikkojen huono kunto talvisin ja hiekoitus tulivat puheenvuoroissa esille. Ikäihmisillä hygieniakysymykset kietoutuivat myös nuorten valvontaan, kuten seuraavassa puheenvuorossa:

Uimahalleissa hygienia on tärkein asia. Yksi ainoakin basilli voi olla hengenvaarallinen. Peseytyminen on tärkeää. Olisi tärkeää, että opettajat valvoisivat, että nuoret peseytyvät kunnolla. Terapia-allas on vaarallinen paikka basillien vuoksi. Koska uimahalleissa käy erilaisia käyttäjiä, ristiriitoja varmasti ilmenee jatkossakin.

Vantaan kaupunki vastasi seurantavaiheessa, että terapia-altaan käytön rajaamista ei voida perustella tietyn ikäryhmän epähygieenisyydellä. Lisäksi on huomioitava, että lapsilla ja nuorilla on uimahalleissa muutenkin vähän allastarjontaa.

Ikäihmiset ja erityisliikuntaryhmät toivat jokaisessa tutkimuskunnassa esille, että uimahallin sisältyminen eläkeläisille suunnattuun liikuntakorttiin (kortin nimi vaihtelee kunnittain) on hyvin tärkeää. Alennuskorttiteemaa käsitellään tarkemmin omassa alaluvussa. Muita ikäihmisten uimahalleihin liittyneitä puheenvuoroja olivat uimahallikyyditysten tarve: jos matkaa lähimpään uimahalliin on kymmeniä kilometrejä, niin on tärkeää, että kunta tai eläkeläisyhdistys järjestää kyydityksen esimerkiksi kuusi kertaa vuodessa. Myös eläkeläisten omat vesijumppa-ajat saivat kiitosta ja toisaalta niihin liittyen todettiin myös kehittämistarpeita. Mikkelissä liikuntatoimen johtaja arvioi ikäihmisten palautteen antaneen vauhtia kehittämistyöhön:

Tiedossamme on, että vesijumppia tarvittaisiin enemmän. Nyt olemme neuvotelleet yhteistyökumppanin kanssa hankerahoituksen hakemisesta, että toimintaa saataisiin lisättyä, ainakin väli-

aikaisesti. Se on meille tärkeä tieto, että niitä kaivataan lisää. Parhaimmillaan se johtaa uuteen erityisliikunnan tarjoamiskumppanuuteen yhteistyötahon kanssa, joskin siihen on vielä pitkä matka.

Vantaalla aikuiset toivoivat uimahallien aukioloaikojen porrastamista niin, että vuorotyötä tekevät pääsivät myöhään illalla uimaan johonkin Vantaan uimahalleista. Muutosta ei näillä näkymin olla toteuttamassa, koska silloin työntekijöille tulisi maksaa iltalisää. Hallit eivät ole käyttämättä myöhäisiltaisin nytkään, mutta niitä käyttävät silloin ainoastaan seurat.

Yhteenvetona uimahalleista voisi toistaa jo *Liikuntapaikkarakentamisen suunta* -asiakirjassa todetun eri-ikäryhmien huomioimisen tärkeyden laajamittaisten peruskorjauskohteiden suunnittelussa (2011, 19–21), jonka tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat. Uimahallien kohdalla käy erityisen hyvin ilmi, että uimahalleilla on erilaisia funktioita eri-ikäisille kuntalaisille. Toisin sanoen, eri-ikäiset kuntalaiset hakevat uimahallista erilaisia liikkumisen muotoja ja elämyksiä, jotka olisi otettava nykyistä paremmin huomioon uusien hallien suunnittelussa, vanhojen hallien perusparannuskorjauksissa sekä asenteellisella tasolla. Voisikin sanoa, että juuri uimahallien kohdalla näkyä erilaisten käyttäjien laaja kirjo ja eri käyttäjäryhmien erilaisten tarpeiden aiheuttamat yhteentörmäykset kaikkein selkeimmin.

4.1.2 Sisäliikuntatilat

Keskustelupäivien aineistoista löytyi 32 erilaista sisäliikuntatiloja koskevaa argumenttia. Kaikista ikäryhmistä ahkerimmin ja monipuolisimmin sisäliikuntatiloja arvioivat ikäihmiset. Osittain tähän varmasti on syynä se, että ikäihmisten mahdollisuuksia käyttää saleja ei ole juuri strategisesti tuettu: Valtion aluehallinnon suorittaman peruspalvelujen arvioinnin mukaan kunnissa merkittävin tekijä sisäliikuntatilojen käyttövuorojen jaossa oli selvästi lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Toiseksi merkittävin oli vuorojen osoittaminen oman kunnan liikuntaseuroille. (Aluehallintovirastot 2011, 180–181). Näitä näkökulmia edistettäessä ikäihmistä tulee väliinpuotoajia. Lehmuspuiston & Åkerblomin mukaan Suomessa tulee ottaa huomioon syys- ja talvikauden vaihtelevat ja usein hankalat olosuhteet. Iäkkäiden on toimintakykynsä säilyttämiseksi välttämätöntä harjoittaa liikuntaa sisätiloissa sellaisina ajanjaksoina, jolloin kävely ulkona ei ole turvallista. (Lehmuspuisto & Åkerblom 2008, 45; Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma 2011, 3.) Ikääntyville tulee olla tarjolla riittävästi esteettömiä ja turvallisia liikku- misympäristöjä asuinalueellaan (Valtioneuvoston pe-

riaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista. Raportti neuvottelukunnan toimikaudesta 2012, 12). Ikäihmisten puheenvuoroissa huomioitiin salien käyttömaksut tai maksuttomuus ja pohdittiin, kuinka ikäihmiset voisivat käyttää saleja iltapäivisin, jolloin ne ovat vapaina muilta käyttäjäryhmiltä:

Ikäihmisten edustaja Oulaisissa: *Ensimmäisenä annan kiitosta hyvistä sisäliikuntapaikoista. Ikäihmisten järjestöihmisenä toivoisin, että pääsisimme käyttämään koulujen liikuntasaleja iltapäivisin ilmaiseksi. Eläkejärjestöt saavat [kaupungilta] 100 € vuodessa rahaa, jotka sitten käytetään näihin sisäliikuntapaikkojen vuokriin. Jos saisimme tiloja enemmän käyttöömmek, niin voisimme itse järjestää toimintaa, kuten sisäliikuntapelejä. Ottasimme mielellämme opiskelijoita harjoittelemaan ohjaajina. Saleissa voisi pelata curlingia, siitäkin on nyt sisäversio. Jos saisimme tiloja käyttöömmek, niin tulisi kovasti käyttäjiä. Ei luulisi olevan kovia kustannuksiakaan. Ohjatuissa liikuntaryhmissä olisi hyvä, että siellä olisi vähän jaoteltu ikäryhmitäin. Ikäihmiset jäävät siellä kolmekymppisten jalkoihin. Jos saisi sellaisia ryhmiä, etteivät kaikki olisi samassa.*

Ikäihmiset toivoivat puheenvuoroissaan sekä itselleen että lapsille ja nuorille ilmaisia vuoroja. Jälkimmäinen sai kannatusta myös aikuisilta. Mikkelissä nuoret kokivat haasteeksi sen, että urheiluseurat ja muut yhdistykset saavat saleja käyttöönsä jopa neljä kertaa edullisemmin kuin muut. Nuoret keskustelivat onko 18 euroa/ tunti järjestäytymättömille nuorille halpaa vai kallista. Osa piti maksua kalliina, osa halpana: *“...jos porukkaa on paljon, se maksaa esim. yhdeksälle hengelle 2€/nenä”*.

Mikkelissä liikuntatoimi totesi seurantavaiheessa, että yhden väestöryhmän (eläkeläiset) liikuntasalivuoroja ei voida luvata maksuttomiksi. Päiväkeskuksen tilat sen sijaan ovat eläkeläisryhmille maksuttomia ja nuorisotilojen salien käyttö (esimerkiksi Vanha Sotku) on liikuntasaleja edullisempaa.

Oulaisissa käyttömaksupolitiikkaa tullaan pohtimaan lautakunnassa eri ikäryhmiltä tulleen palautteen vuoksi:

Päätätjät: *Oulaisten kaupungin taloudellinen tilanne oli äärimmäisen heikko. Salivuorojen maksullisuus kaikille ei ollut kaupungin oma päätös vaan se tuli muualta [kriisikunnilta velvoitetusta talouden tervehdyttämishjelmasta⁸ (s. 117)]. Tilintarkastuksista ilmeni, että kaikille kaupungin toi-*

minnoille piti saada kustannusvastaavuutta. Koululaisten vuorot saatiin puoleen hintaan, nekin olivat tulossa täysihintaisiksi. Nyt on syytä nostaa asia uudestaan keskusteluun: Mikä on koulujen liikuntatilojen tarkoitus? Huomioidaan hallitusohjelma sekä sosiaali- ja terveystoimen maksujen pienentämistarve. Näin saadaan todellisia tekoja sille puolelle. Tulee pohtia, mikä on avustusten rooli: työ, joka liittyy siihen, että ihmiset pääsevät makamaan rahoja takaisin. Totta, että ilmaiset vuorot olivat tyhjäkäyntiä, mutta toisaalta maksujen takia osa vähensi liikuntaa, ihmiset olivat liikumatta.

Kaikissa tutkimuskunnissa myös aikuiset arvioivat aktiivisesti sisäliikuntatiloja. Mikkelin keskustelupäivässä käytiin läpi jo vuosia valmistellun monitoimihallin tarvetta eri lajien näkökulmista, kuten esimerkiksi yleisurheilun ja jalkapallon. Kävi ilmi, että investoinnin mittavuudesta huolimatta halli ei poista kaikkien lajien sisäharjoittelutilan tarvetta. Monitoimihalliin liittyen oli järjestetty seurojen kuulemiskierroksia. Liikuntatoimenjohtajan mukaan *“hallista päätettiin jättää ulos jalkapallo. Näissä keskusteluissa olivat myös jalkapalloseurat aktiivisesti mukana. Jalkapallo tarvitsee toisen täysimittaisen talviharjoittelutilan. Monitoimihalliin mahtuva ratkaisu ei olisi palvelut riittävästi ja se olisi ollut pois muilta lajeilta.”* Jalkapallo jäi liikuntatoimen johtajan mukaan vielä odottamaan omia ratkaisujaan kohtuullisissa harjoitteluoloissa, joissa tosin on puutteita. (Liikuntatoimenjohtaja 5.9.2012.) Syksyllä 2012 monitoimihallin hankesuunnitelma oli valmis ja menossa kaupungin hallituksen käsittelyyn.

Vantaalla ja Oulaisissa keskustelussa tuli esille salien käyttöaste, jota *“voitaisiin nostaa”*, sekä salivuorojen jakoperusteet. Salivuorojen kysynnän ja tarjonnan prosessit eivät ole staattisia vuoden ympäri. Salivuorot kuitenkin jaetaan kunnissa kerran vuodessa aina vuodeksi eteenpäin. Keskusteluissa kävi ilmi, että erilaiset tapahtumat sotkevat vuorot pitkäksi aikaa. Toisaalta kiinteä vuoromäärä vuoden ympäri ei tue kilpailukauden intensiivisiä harjoittelujaksoja, kun vuoroja tarvittaisiin enemmän – ja toisaalta aikoja jää käyttämättä kun harjoitellaan vuodenajan mukaan välillä muissa ympäristöissä. Kaikissa kolmessa kunnassa salivuorojen jakoon tarvittaisiin nykyistä joustavampaa ja avoimempaa järjestelmää, josta tiedotettaisiin myös kuntalaisia hyvin.

Oulaisissa suurin kehittämistarve liittyy salien käyttömaksujen kohdentumisen lisäksi salien kokonaiskäyttösuunnitelman laatimiseen. Kuten raportin alussa totesimme: aluehallintoviraston arvion mukaan hy-

väksytyt kirjalliset jakoperusteet puuttuvat yli puolesta Suomen kuntia. Aluehallintovirastojen mukaan salien käyttömaksut, vuorojen saatavuus ja niiden jakautuminen eri käyttäjäryhmille voi olla liikuntakäyttämistä tukeva tai rajoittava tekijä. (Aluehallintovirastot 2011, 173–174.) Salien kokonaiskäyttöastetta (aamu-, päivä-, iltapäivä-, ilta-, viikonloppu- ja loma-aikojen käyttö) ei tutkimuskunnissamme Vantaalla, Oulaisissa ja Mikkelissä oltu selvitetty. Salivuoroja jakoivat kaikissa kunnissa useat eri tahot esimerkiksi rehtorit tai opetus- ja liikuntatoimet. Mikkelissä liikuntatoimenjohtaja totesi:

Koulujen salien iltakäytön myöntää liikuntatoimessa hallimestari. Koulu ottaa päältä oman käyttönsä, noin klo 16 lähtien on iltakäyttöä. Toteutunutta käyttöä ei ole käyty läpi tunti tunnilta. Koulujen käytössä iltapäivisin, ei ole kysytty käyttöastetta, iltaosalta tiedetään. Omassa hallinnassamme olevasta Rantakeitaan salista tiedetään myös päiväkäyttö. Erityisryhmille on tarjottu välivuoroja, joita jää koulun ja iltakäytön väliin, eli jos on ollut tiedossa, että on tyhjää. Kilpaurheilu- ja junioritoiminta on edellä. Harrastaja- ja kuntoilukäyttöön voi saada aikoja tuohon mainittuun katveaikaan: koulujen ja iltakäytön välillä. Rantakeitaan iltaruuhkaa puretaan tarjoamalla muita saleja. Ei aina kelpaa. Samoin kuin eivät kelpaa iltapäivien ajat aina kun tarjotaan. Hallimestari selvittää aktiivisesti aukkoja (tilanteita, joissa tarjonta ja kysyntä eivät kohta), mutta numeerista tietoa ei ole. Koulujen oma tarve vaihtelee kurssien mukaan.
(Liikuntatoimenjohtaja 5.9.2012.)

Vantaalla liikuntasalien käytöstä keskusteltiin keskustelupäivässä seuraavasti:

Aikuinen: Koulun liikuntasalit ovat kovassa käytössä. Hienoa, että tavallisetkin ihmiset saavat käyttöä, etteivät vain seurat. Ajanvarausjärjestelmää on kuitenkin hankala käyttää, jos sitä ei käytä usein. Oli esimerkiksi sellainen tilanne, että oli myönnetty myöhäinen aika. Sitä ennen oli muutama tunti tyhjää, mutta ei tiedetty miten sen aikaisemman vuoron saisi käyttöönsä.

Päätäjät: Se on oikeasti hankala ajanvarausjärjestelmä. Silloin kun sähköinen järjestelmä tuottaa enemmän paperipäätöksiä kuin aiemmin, niin se pitäisi uusia.

Päätäjät: [Mainitsee varausjärjestelmän nimen] huutaan, että jossain kaupungissa joku sitä kuulemma osaa käyttääkin. Mutta tämä ei ole tarkoitus varmaankaan.

Päätäjät: Koulujen tilojen hallinnasta on vähän pohjatietoa. Niitä hallinnoi sivistystoimi eli koulu-toimi. Liikuntapalveluissa teemme ehdotelman siitä, miten aikoja voisi varata seuroille. Pitäisikö siirtää siihen suuntaan, että liikuntapalvelut ottaisivat enemmän vastuuta? (Päätäjät pyytää paikalla olevia kuntalaisryhmiä näyttämään vastauksen kysymykseen punavihreillä korteilla. Melkein kaikki näyttävät vihreää korttia.) Nyt on niin, että vakiovuorot ehdotetaan liikuntapalveluista ja koulu päättää, että hyväksyykö se ne. Yksittäiset vuorot päätetään kouluissa. Sivistystoimea ei saa syyttää siitä, että kaupungilla on järjestelmä, jota on vaikea käyttää. Se on tietotekniikan vastuulla.

Päätäjät: Vakiovuorojen suhteen kouluilla ei ole nokan koputtamista.

Päätäjät: Tietotekninen ongelma: järjestelmä, joka ei toimi. Se on varma asia, jota meillä ei ole varaa parantaa. Tietohallinnosta on poistettu varausta, jolla tätä hommaa vietäisiin eteenpäin. Olemme tietoisia siitä, että järjestelmä ei toimi. Ja viemme tietoa jälleen eteenpäin.

Päätäjät: Kehittämissuunnitelmiin voisi lisätä tästä maininnan seuraaville vuosille, jotta saataisiin määrärahavaraus.

Päätäjät: Olisi hyvä, jos yksi taho voisi hallita järjestelmää. Olen kuullut, että seurat eivät saa mitään vastausta sille, että saako tiloja varata vai ei.

Myös Vantaalla todettiin aikuisilta ja ikäihmisiltä keskustelupäivissä tulleen palautteen perusteella, että salivuorojen jaon koordinoitua tulee kehittää niin, että salivuoroja jakaa vain yksi taho. Asia on ollut esillä työryhmässä keskustelupäivän jälkeen, mutta koordinoivaa tahoja ei ole vielä määritetty. Ja kuten keskustelussa edellä todettiin, tarvitaan lisäksi rahoitusta sähköisen salivuorovarausjärjestelmän kehittämiseen, koska nykyinen järjestelmä ei vastaa tarkoitustaan.

Aluehallintovirastojen teettämässä selvityksessä yleisimmät liikuntapaikat, joita jakoperusteet eivät koskeneet, olivat koulujen liikuntasalit ja ulkokennit. Aluehallintovirasto mainitsee kuntalaisten kuulemisen merkityksen jakoperusteita määriteltäessä. (Aluehallintovirastot 2011, 173, 177.) Käyttövuoroista sopimisessa voisi hyvin soveltaa tässä tutkimuksessa käytettyä keskustelupäivämenetelmää niin, että käyttövuoroja päätettäessä kuultaisiin aika ajoin eri-

ikäisiä ja erityisryhmiä edustavia kuntalaisia sekä järjestöjä, mutta huomioitaisiin järjestäytymättömien kuntalaisten (lapset, nuoret, aikuiset, ikäihmiset ja perheet) vapaiden saliaikojen tarve. Oulaisissa salivuorojen jaon kehittämistä jatkettiin erillisellä tapamisella keskustelupäivän jälkeen, josta seuraava ote:

Aikuinen: Ehdotamme, että saleille tehtäisiin kokonaiskäyttösuunnitelma. Siinä katsottaisiin salien jakoperusteita. Ikäihmisille päiväaikoja. Palloiluhalli ja Juho Oksa: junnuille alkuiltä 17–19.30. Aikuiset voivat kuntoilla myöhemminkin, ja koulujen saleissa. Isoihin saleihin ne, jotka todella niitä tarvitsevat. Sama koskee yksityisiä ihmisiäkin, esimerkiksi sulkapalloa voi pelata pienessä salissa. Jos rahaa on, alle 18-vuotiailta salivuoromaksut pois. Kokonaiskäyttösuunnitelman laatiminen: (urheiluseuran laji-)jaostot tulossa työhön mukaan, jos sitä aletaan tehdä. (Salivuoro-asian kehittämistä koskeva jatkokokoonkuntuminen Oulainen 23.5.2012)

Taulukossa 5 esitellään Mustasaaren kaupungin jakoperusteiden pohjalta edellä mainitussa kokoonkuntumisessa työstetty malli jakoperusteista. Mustasaaren mallin toi keskustelun pohjaksi yksi paikallista urheiluseuraa arvioinnissa edustanut aikuinen.

Taulukko 5. Alustava ehdotus salivuorojen myöntämistäjärjestykseksi

- Suurtahtumat ennen normaalia toimintaa
- Seurat ennen yksityishenkilöitä
- Lasten ja nuorten toiminta ennen muuta toimintaa
- Kausitoiminta ennen ympärivuotista toimintaa
- Monihenkinen ryhmä ennen muutamaa harrastajaa
- Perheliikunta- ja puulaakitoiminta ennen yksilökeskeistä toimintaa

(Muokattu alkuperäisestä versiosta, ks. Mustasaaren vapaa-aikaosasto 2010.)

Taulukossa 5 esitetystä alustavasta salivuorojen jakoperusteista puuttuu toistaiseksi niin sanottu nuorisokulttuurinen tilan käyttö eli järjestäytymättömien nuorten vapaa hengailu- ja liikunta-aika. Puute saattaa johtua siitä, että nuoret eivät olleet kokoonkuntamisessa mukana. Erityisesti kesäaikana, kun nuorilla on paljon vapaa-aikaa, koulujen liikuntasalien järjestöjen ulkopuoliselle käytölle olisi tilausta. Mikkelissä useita koulujen saleja on käytössä myös kesäaikaan. Myös kesäisin käyttäjät ovat etupäässä seuroja, eivät yksittäisiä liikunnan harrastajia. Näyttäisikin siltä, että

yksittäisten harrastajien salivuorojen saannin problematiikka on ympärivuotinen (ei ainoastaan kesään sijoittuva) sekä valtakunnallinen.

Oulaisissa järjestetään syksyn 2012 aikana saliasioita käsittelevä yhteistyöpalaveri koulujen rehtoreiden, seurojen sekä liikunta- ja kulttuuritoimen kesken. Samalla voidaan keskustella koulujen salien iltapäiväkäytön mahdollisesta tehostamisesta. Nyt koulujen salit on varattu koulujen käyttöön pääsääntöisesti klo 17 asti. Ilmassa on kuitenkin epäily, että iltapäiväajat ovat jääneet pitkälti tyhjiksi, sillä oppilaat eivät voi käyttää saleja ilman valvontaa. Myös kunnan isoin sisäliikuntasaleja käyttävä urheiluseura lupasi jaostoineen pitää salivuorojen jakoasiasta oman lajien välisen kokouksensa alkusyksystä. Salivuoroasioita käsitellään myös tulevaisuudessa sivistyslautakunnan kokouksissa. Peruspalvelujen arvioinnin mukaan salivuorojen jakamiseen käytetään kunnissa erilaisia malleja. Kunnista 12 % vuorot jaetaan hakijoille [esimerkiksi urheiluseuralle], jotka jakavat ne sitten ryhmilleen. (Aluehallintovirastot 2011, 179). Eri lajien kauden mukaan vaihteleviin tarpeisiin pystyttäisiin ehkä paremmin vastaamaan, jos seura itse koordinoisi useamman ryhmän vuoroja. Kun käyttäjät osallistuvat salivuorojen jakoperusteiden määrittämiseen ja vuorojen jaon koordinoitiin, voidaan puhua toisaalta vallan, mutta myös vastuun, jopa itsesääntelyn lisääntymisestä. Pakarisen mukaan itsesääntelyllä tarkoitetaan, että sääntelyn kohteet laativat itselleen toimintasäännöt ja valvovat niiden noudattamista. Pakarisen mukaan sääntelyn kohteet voivat luoda parempia sääntöjä toiminnalleen kuin ulkopuolinen, sillä niillä on enemmän tietoa alan ongelmista ja parhaista tavoista niiden ratkaisemiseksi. Sääntelyn kohteilla on myös enemmän asiantuntemusta valvoa sääntöjen toteutusta. (Pakarinen 2012, 46.)

Vantaalla tulevassa Marjahaan kaupunginosassa on pohdittu mahdollisuutta antaa asukkaille omat avaimet liikuntasalille. Kunnissa erityisesti nuoret kaipaivat vapaita salikäyttöaikoja ei-järjestäytyneelle liikuntatoiminnalle. Salien vapaasta käytöstä olivat kiinnostuneita myös perheet:

Kuusivuotiaan äiti: Voisiko Vantaalla järjestää samanlaista toimintaa kuin Helsingin Liikuntamyllyssä "Liikuntahulinat"? Esimerkiksi joinain sunnuntaina koulujen salit olisivat käytössä ja siellä olevia liikuntavälineitä voisi käyttää vapaasti.

Ja kuten lapsi itse totesi: ...lapset pääsevät ilmaiseksi Liikuntahulinaan. Hypin ja pompin siellä...

Päättäjät vastasivat seuraavasti:

Minusta erinomainen ehdotus, että koulut saadaan päivittäin aktiiviseen käyttöön. Varausjärjestelmä tai vahtimestarijärjestelmä kun vain saadaan sellaiseksi, että turvallisuus säilyy tai jollain on avaimet. Koulujen käyttöastetta voidaan näin lisätä hyvällä tavalla.

Esimerkiksi Kööpenhaminassa on keskusteltu kirjastojen, koulujen ja erilaisten liikuntapaikkojen aukio-
lojen laajentamisesta antamalla avainkortteja kunta-
laisten käyttöön (Københavns kommune 2012).

Kunnissa on selvästi kysyntää vapaamuotoiselle koko perheen liikuntatoiminnalle sisäliikuntatiloissa. Tätä kysyntää lähdettiin Vantaalla edistämään vauhdikkaasti. Kuten median rooleja käsitelleessä aluvussa (3.3) jo ilmeni, ensimmäisestä *Perhepeuha-sunnuntaista* tiedotettiin kyseisen viikonvaihteen (8–9.9.2012) *Vantaan Sanomissa*, sekä lisäksi kaupungin kotisivuilla, kaupungin työntekijöiden intranetissä sekä peuhapaikan (ts. *Vantaan Energia Areenan*) lähiympäristössä sijaitsevien päiväkotien ilmoitustauluilla.

Perhepeuhojen idea ja suunnitteluapua saatiin lasten asiantuntijaryhmältä, joka sai toimia asiantuntijatahona kun varustehankintoja mietittiin huhtikuussa 2012. Taulukossa 6 on esitelty lasten asiantuntijaryhmän antamat ideat liikuntatoimelle.

Mitä on hauskinta, mitä voi liikuntasalissa tehdä?

- Renkaissa ja köysissä keinuminen
- Kuningaspallon, sairaalahipan (+ muut hipat) ja kaupunkisodan leikkiminen
- Trampalta patjalle hyppiminen
- Liaaneissa roikkuminen ja patjalle hyppiminen
- Säbän pelaaminen
- Puolapuissa kiipeileminen
- Koripallon pelaaminen
- Esterata
- Jousiammunta
- Seinäkiipeily

Minkälaisia välineitä toivoisitte, että olisi vapaassa käytössä sunnuntaisin?

- Tramppa
- Renkaat ja köydet
- Patjat
- Esteet
- Erikokoisia palloja (esim. polttopalloja, pehmeitä palloja, pienempiä palloja)
- Hevonen
- Vanteet
- Kunnon hyppynarut (ei köysiä)
- Juustomeri --> pehmpalikat

Taulukko 6. *Vantaan lasten asiantuntijaryhmän kokouksessaan 17.4.2012 liikuntatoimelle listaamat hankintaehdotukset perhesunnuntaiden välineistöksi*

Kuten oheisesta kuvasta käy ilmi, ensimmäiseen Perhepeuhaan oli järjestetty koripalloja (korit oli madallettu mahdollisimman alas huomioiden alle kouluikäiset liikkujat, ks. kuvan vasen reuna), kaukalot salibandylle ja sisäjalkapallolle (ks. salin takaosa), temppurata (ks. kuvan etuosa), iso pomppupatja (keskellä salia) ja erilaisia temppuiluvälineitä renkaista hernepusseihin ja hyppynaruhiin (ks. kuvan oikea reuna).

Taulukossa 6 esitetyistä sunnuntailiikunnan toiveista uupuivat vain renkaat ja köydet. Lisäksi hausimpien asioiden listauksesta otettiin mukaan koripallo, hyppiminen (trampoliinilla/patjalla), esterata ja salibandy.

Vantaan kaupunki teki syksyn 2012 aikana Perhepeuholle myös oman sivun Vantaan kaupungin verkkosivuille (ks. liite 10). Muutama viikko ensimmäisen Perhepeuhan jälkeen sivulle päivitettiin perusteellinen raportti tapahtumasta. Raportista käy ilmi muun muassa se, että tapahtumia on tarkoitus järjestää systemaattisesti kerran kuussa, aluksi Länsi-Vantaalla ja jatkossa myös Itä-Vantaalla. Ensimmäisessä tapahtumassa oli 255 kävijää mukaan lukien yksi hankkeen tutkijoista. Tutkijan havainnoinnin perusteella perheet – erityisesti lapset – viihtyivät tapahtumassa hyvin, ja tunnelma oli leppoisaa. Kuten raportista (ks. edelleen liite 10) selviää, liikuntapisteillä oli valvontaa ja opastus, mutta ei ohjattua toimintaa. Lapset olivat kuitenkin itseohjautuvia ja keksivät mitä innovatiivisempia tapoja hyödyntää tempuradan osia radan uudelleen muotoilemiseen. Tapahtuman valvojat olivat kaikki liikuntapalveluiden työntekijöitä, ja heidät erotti kirkkaista liiveistä.

Perhepeuha-tapahtuman raportista (ks. edelleen liite 10) käy myös ilmi, kuinka monipuolisesti voi tehdä yhteistyötä erilaisten liikuntahankkeiden, -paikkojen ja -järjestöjen kanssa. Kaikkea ei tarvitse ostaa, materiaaleja voi myös lainata ja kierrättää. Ja peuhata voi myös uima-altaissa, kuten kahtena seuraavana sunnuntaina Vantaalla on tarkoitus. Salissa liikkuvat perheet saavat halutessaan myös uimaliiput viereiseen uimahalliin, jossa ”tapahtuman käyttöön on varattu palloiluhalli ja uimahallin puolelta opetusallas ja yksi ison altaan rata” (ks. liite 10). Meidän tutkijoiden mieltä lämmitti lukea kaupungin raportin yhteenvedosta ensimmäisestä *Perhepeuhasta*: ”Tapahtuma oli kaikin puolin onnistunut --- odotukset ylittyivät ja antavat hyvän suunnan tuleville tapahtumille”.

Lasten lisäksi muutkin esittivät uusia liikuntamuotoja sisäliikuntatiloihin. Esimerkiksi Mikkeliissä nuoret nostivat esiin uusia hallitarpeita, jotka toistaiseksi jäivät toteutumatta:

Lasersotahalli, värikuulasotahalli tai joku paikka, missä vois tällä tavoin liikkua. Helsingissä olen käynyt ja se oli tosi hauska. Uskoisin, että nuoret olisi Mikkeliissäkin jonossa tällaiseen paikkaan.

Yhteenvedon voidaan todeta, että keskustelutilaisuuksissa esiin nousseiden epäkohtien kirjo on sisäliikuntatilojen osalta laaja ja vaatisi oman systemaattisemman ja perusteellisemmän tutkimuksensa. Uimahallien lisäksi myös salivuorojen käyttöön liittyy mittavia kehittämistarpeita. Tällä tutkimuksella ei päästy pureutumaan niihin juuri alkukartoitusta

enempää. Kuntien kehittämistyö on kuitenkin saatu alkuun. Liikuntasalien käytön kehittämistyön pitäisi olla jokaisessa kunnassa keskiössä, sillä nykyisen pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan on kirjattu tavoite lisätä koulujen liikuntatilojen käyttöastetta vapaa-ajan harrastetoiminnassa (Hallitusohjelma 2011, 33, 35). Myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa 2012–2015 (LaNuKe 2011, 15) korostetaan liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa ja harrastusmahdollisuuksissa yhdenvertaisuuden toteutumisen edellyttävää, että ne ovat kaikkien saavutettavissa. Saavutettavuus puolestaan edellyttää muun muassa kohdennettua viestintää, osallistumisen mahdollistavaa hinnoittelua sekä harrastustilojen esteetömyyttä.

Vantaalla liikuntatoimenjohtaja toi keskustelutilaisuudessa esille, että kunta suunnittelee kuntosaliverkostoa, joka toisi lähipalvelut kaikille kuntalaisille. Puheenvuorossa viitataan ikäihmisiin, mutta vastaavat palvelut olisi syytä rakentaa kaikille ikäryhmille:

Ikäihmiset (Vantaa): Käsittelimme palvelukeskuksia ja -taloja ja niihin liittyvää liikuntatoimintaa... On paljon hyvää, mutta on myös parannettavaa. Vantaalla ei ole sellaisia palvelukeskuksia kuin esimerkiksi Kampin palvelukeskus. Vantaan Koivukylään on rakennettu sellainen, jossa on entistä enemmän toimintamahdollisuuksia muillekin kuin talon asukkaille. Palvelutalojen suurin puute on informaation jakaminen. Kukaan ryhmässämme ei tuntunut tietävän, minkälaisia palvelutaloja Vantaalla on. Tiedettiin joistain rakennuksista, mutta ei oltu aivan varmoja, ovatko ne sittenkään palvelutaloja. Internetissä ei taida olla tietoa palvelutaloista ja siitä kuka ne omistaa. Meidän oli vaikea saada asiasta tietoa.

Myyrinkodissa on huonokuntoisia iäkkäitä, mutta onko siellä minkälaisia liikuntatarpeita tai liikuntapalveluita asukkaille ja voisiko sen käyttöä tehostaa lähiasukkaiden ikäihmisille? Selvityksen voisi tehdä ja sen voisi sitten julkaista siten, että se olisi löydettävissä internetistä.

Liikunnasta puhuttaessa on aina kyse siitä, että minkälaisessa kunnossa kukakin on. Ikäihmiset pystyvät käyttämään samanlaisia palveluita kuin muutkin ikäryhmät, mutta huonokuntoisille tarvitaan lempeää liikuntaa. Voisiko vapaaehtoinen mennä esimerkiksi Myyrinkotiin vetämään vaikka tuolijumppaa? Maskaako se jotain vai mikä on tilanne, emme tienneet sitä...

Päätäjät: Tänä on juuri aiemmin sovittu, että selvitämme sosiaali- ja terveyspalveluiden tiloissa olevat liikuntasalit ja kuntosalit sekä tilat, joihin sellaisia voidaan perustaa. Tarkoitus on, että rakennetaan kaupunkien omistamien palvelutalojen kuntosalien verkosto, joka on mahdollisimman lähellä [ikä]ihmisiä. Että matka ei olisi este, on sitten halusta kiinni, jos ei käytä. Mekään [kaupungin liikuntatoimi] emme tienneet kaikista palvelutalojen kuntosaleista.

Keväällä 2012 kyseinen kuntosaliverkosto muodostui Myyrmäen, Hakunilan ja Tikkurilan uimahallien kuntosaleista sekä vuonna 2012 avatusta Koivukylän vanhustenkeskuksen kuntosalista. Ikäihmisten puheenvuorossaan kaipaamat monipuoliset palvelukeskukset liikuntaan liittyvine vapaaehtoistyön mahdollisuuksineen viitoittavat palvelujen kehittämistä tulevaisuudessa vielä kuntosaliverkostoa pidemmälle. Vantaan kaupunginvaltuuston kokouksessa 21.5.2012 todettiin, että *“Vanhustenkeskusten toimintamallin kehittäminen alueellisen yhteisöllisyyden vahvistamisessa nousee katsauksessa tärkeäksi kehittämiskohteeksi.”* (Yhtä vanhuutta ei ole – Vantaan ikääntyvien hyvinvointikatsaus 2011).

Hyvänä esimerkkinä ikäihmiset mainitsivat Helsingin kaupungin sosiaaliviraston palvelu- ja virkistyskeskukset, joita on yhdeksän. Keskusten palvelut on tarkoitettu helsinkiläisille eläkkeellä oleville tai työtömille henkilöille, jotka kaipaavat virkistäytymistä, yhteistoimintaa ja ennaltaehkäisevää kuntouttavaa toimintaa. Tarjolla on muun muassa virkistys- ja harrastustoimintaa kuten käsitöitä, retkiä ja ohjelmatilaisuuksia, opintopiirejä, ohjattuja liikuntaryhmiä, hengellistä toimintaa sekä sosiaali- ja terveysneuvontaa. Tarjolla olevista liikuntalajeista mainitaan erikseen pingis, jooga, tanssit, ohjattu liikunta, kuntosali ja vesijumppa. Keskusten toiminnassa korostuu järjestäjien vapaaehtoistoiminnan merkitys sekä palvelujen käyttäjien mahdollisuus vaikuttaa palveluun muun muassa käyttäjäneuvoston toiminnan ja aloitteiden kautta.⁹ (s. 117)

Ikäihmiset ottivat puheenvuoroissaan huomioon myös haja-asutusalueet: kuinka voitaisiin tarjota tasavertaiset mahdollisuudet sisäliikuntaan esimerkiksi kyläkoulujen salien laajemmalla käyttöönotolla. Myös kunnallisissa terveyskeskuksissa saattaa olla kuntosali, joka ei ole yleisessä käytössä. Keskustelutilaisuuksissa heräsikin kysymys siitä, että voisiko myös tällaisia saleja avata laajempaan käyttöön. Jo aiemmin on mainittu tuettujen uimahalliretkien merkitys kauempana uimahalleista asuville. Muidenkin

harrastusten vuoksi voi joutua liikkumaan pitkiä matkoja. Mikkelin keskustelutilaisuudessa erityisliikuntaryhmien edustajat kysivät voisiko curlingin pelaminen olla mahdollista Mikkelin harjoitusjäähallissa, jolloin ryhmien ei tarvitsisi matkustaa Pieksämäelle asti. Invalidiliiton paikallisyhteisö kysyi asian edistymisestä viranhaltijoilta myös tilaisuuden jälkeen. Asiaa selvitettiin:

Päätäjät: Lupasin, että liikuntatoimen sisällä selvitetään. Liikuntapaikkamestarin kanssa olen puhunut, en vielä riittävän ponnekaasti, joten päätöstä ei ole tehty. Oletus on, että merkintöjä ei voida sinne tehdä, kun on niin paljon muuta käyttöä. Pieksämäellä on enemmän vapaata. Ehkä tuemme Pieksämäellä käyntiä jatkossakin. Mutta selvitetään vielä. (Puhelinkeskustelu tutkijan kanssa elokuussa 2012.)

Oulaisissa aikuisten ryhmä ehdotti, että jäähalliin olisi hyvä saada matto, joka lisäisi jäähallin käyttömahdollisuuksia. Matto muun muassa mahdollistaisi palloilijoiden harjoittelun jäähallissa jääkauden ulkopuolella alkukevästä pitkälle syksyyn – varsinkin keväällä ennen ulkokenttien kuivumista. Vapaa-aikajaosto ehdotti omassa kokouksessaan 81 000 € hintaista mattoa investointeihin vuodelle 2013. Kokonaishinta jäähallille oli rakennusvaiheessa miljoonia euroja. Tähän suhteutettuna matto on kokonaisbudjetissa pieni investointi, jolla lisätään ison investoinnin käytettävyyttä. Keväällä 2012 tilanne oli se, että jääkauden ulkopuolella hallia käytettiin säännöllisesti ainoastaan kaksi kertaa viikossa rullakiekkoon.

4.1.3 Ulkokentät

Koulujen ja päiväkotien pihat sekä lähileikkipuistot ovat tärkeitä sekä päiväkotijäsen- ja koululaiskäytössä että lähiliikumisaikoina iltaisin ja viikonloppuisin. Lähikenttiä toivottiin lisää, ja erityisesti lapset ja nuoret toivoivat puistoihin uusia aktiviteetteja. Esimerkiksi Vantaan päättäjätilaisuudessa lasten puheenvuorossa lausuttiin seuraavaa:

Lapsi: Arvoisat päättäjät, me lasten asiantuntijaryhmän jäsenet toivomme, että leikki- ja pelikentillä olisi meille enemmän tekemistä, ehjiä ja monipuolisia välineitä sekä paikkoja piiloleikeille. Urheilukenttien reunoilla voisi olla leikkivälineitä ja esimerkiksi hiekkalaatikoita.

Päätäjät: Olen pääsyyllinen tähän ja palaute on täysin oikea. Olemme havainneet nämä pelikenttien ongelmat. Pelikenttiä käyttävät pääsääntöisesti liikuntaseurat, yksittäiset käyttäjät jäävät

helposti ulkopuolelle. Haluamme rakentaa jatkossa minipuistoja, joihin voi halutessaan varata vuoroja ja joissa olisi aina tekemistä. Puistot voivat profiloitua eri tavoin, mutta niissä olisi samanlainen peruskonsepti. Rakennetaan aina yksi pelikenttä/vuosi eri alueille.

Lapset kaipasivat välineistöä puistoihin ja kentille. Samaan aikaan osa vuoden 2011 aluetoimikuntien haettavissa olevasta rahoituksesta oli jäänyt käyttämättä. Liikuntatoimi esitti lasten toivomia välinehankintoja pohdittavaksi myös aluetoimikunnille.

Samoin kuin uimahallien kehittämisen kohdalla, oli lapsilla kenttien ja puistojen välineiden suhteen eniten mielikuvitusta. Tämä olisi muistettava myös Vantaalla, jos aluetoimikunnat lähtevät hankkimaan pelivälineistöä. Mikkelissä lapset kehittäisivät pihvoja ja puistoja taulukkoon 7 kootuin välinein.

Taulukko 7. Lasten näkemykset Mikkelin leikkialueiden kehittämismahdollisuuksista

Lasten mielestä tarvitaan...

Puistoon:

- putkiliukumäki, jossa on kesäisin vettä
- kiipeilytelineet puistoissa

Esikoulun pihalle:

- jättikiipeilyteline
- jättiliukumäki
- norsuliukumäki (kärsää pitkin liu'utaan alas)
- Tykkimäeltä Helsinginpyörä

Yleensä leikkialueelle:

- sähkökenttä, jossa lapsikoodi, jota aikuiset ei tiedä sitä, lapset vaan ja vain lapset saa vaihtaa koodin ja pääsee sisään!
- pitkä palotanko, jossa trampoliini (jolle laskeudutaan)
- sähköinen karuselli: lapset saa itse panna päälle ja pois päältä.
- iso putki, jossa on verkkoja, joissa voi kiipeillä.

Erityisesti Mikkelissä ajateltiin, että kaupungin torit toimivat myös liikunnallisina kokoontumispaikkoina lapsista vanhuksiin. Mikkelissä toivottiin torille monipuolisempaa lasten tempurataa – ja lasten villoimmassa toiveissa ”jättiliukuhinaa, jolla voisi siirtyä torin laidalta toiselle.” Torin kehittämistarpeet nousivat esille siitä huolimatta, että toria oli juuri kehitetty vuonna 2011 järjestettyjen kuntalaisten ideointi-

laisuuksien perusteella.¹⁰ (s.117) Keskustelupäivän tulosten perusteella liikuntatoimi vei tekniselle toimelle viestiä torin liikuntamahdollisuuksien lisäkehittämistarpeista lasten näkökulmasta. Liikuntatoimi ei vastaa torin rakenteista, mutta järjestää siellä aktiivisesti liikuntaan liittyviä tapahtumia eri-ikäisille. Liikuntatoimenjohtaja piti kuntalaisilta tulleita torin kehittämissignaaleja tärkeinä kaupunkisuunnittelun jatkon kannalta. Keskustan ja esimerkiksi sataman alueen suunnittelussa tulisi systemaattisemmin huomioida liikuntamahdollisuuksien kehittäminen.

Toinen jatkon kannalta tärkeä signaali oli keskustelussa vallinnut yksimielisyys siitä, että lasten ja nuorten pitäisi päästä enemmän mukaan liikuntapaikkojen suunnitteluun. Tämäkin kehittyi vain monialaisella yhteistyöllä. Mikkelissä ympäristötoimi vastaa leikkipaikkojen rakentamisesta. Liikuntapaikkojen rakentaminen on teknisen osaston vastuulla. Liikuntatoimella itsellään on vain pieni määräraha liikuntapaikkojen korjaamiseen ja kehittämiseen. Mikkelin liikuntatoimesta todettiin, että heidän ja nuorisotoimen päätöksenteossa kuullaan jo sentään lasten parlamenttia ja nuorisovaltuustoa. Silti esimerkiksi Mikkelin monitoimihallin suunnitteluun lapset ja nuoret ovat osallistuneet ainoastaan nuorisovaltuuston lautakuntaedustajan kautta.

Mikkelin torin leikkipaikan suunnittelussa lapset olivat olleet mukana – valitettavasti suunnitelmista saatiin toteutettua vain murto-osa ja lasten kädenjälki jäi piiloon. Eräs ikäihmisten edustajista kertoi olleensa mukana haastattelemassa esikoululaisia ja iltapäiväkerhojen lapsia torin suunnitteluun liittyen – lopputulos oli ollut erittäin laihä: ”Mitään persoonallista ei otettu leikkipaikassa huomioon”. Tämä oli vienyt uskoa kuntalaisten äänen huomioon: ”Lähinnä kai raha-asioihin kaatuu”. Mikkelin ei ole ainoa paikkakunta, jossa näin käy. Kuntiin on pesiytynyt toimintakulttuuri, jossa lähiliikunta- ja leikkialueita ja myös skeittipuistoja suunnitellaan liiaksi helppojen, valmiiden elementtien varaan, jotka kunnat tilaavat ja asentavat käyttöön – oli alueen käyttäjiä kuultu tai ei. (Gretschel, Koskinen & Junttila-Vitikka 2012, 207; Gretschel & Salmikangas 2010). Mikkelissä oli torin kohdalla ollut yritystä kuntalaisten kuulemiseen. Ainakin tällä toteuttamallamme kerralla keskustelutalaisuuden henki antoi tukea ajatukselle ottaa kuntalaiset mukaan aktiivisiksi suunnittelijoiksi jatkossakin.

Vantaalla ja Mikkelissä, erityisesti kaupunkien kasvavilla alueilla, oli kuntalaisten näkökulmasta selviä puutteita lähiliikunta-alueista ja -paikoista. Tutkimuksen seurantavaiheessa selvisi, että Mikkelissä

kuntalaisten puheenvuoroissa esiintynyt toive Tupalan lähiliikuntakentästä lienee toteutumassa. Kenttä on ainakin alustavasti merkitty toteutettavaksi seuraavan valtuustokauden (neljä vuotta) aikana. Jotkut aikuisista kertoivat tehneensä jo aiemmin ulkokenttiin liittyviä aloitteita, jotka eivät kunnassa olleet edenneet, kuten Vantaalla:

... pallokentälle pitäisi saada kesähoitorahoitusta... Minulla on kaksi aloitetta, jotka on jo aiemmin jätetty, mutta joille ei ole tapahtunut mitään, joten jätän nyt uudelleen nämä aloitteet. Tosi pienillä asioilla saataisiin lapset pidettyä ympäristössä, etteivät menisi ostarille. Lähikentät ja leikkipuistot kuntoon ja hoitoon...

Kehitys on kuitenkin kulkemassa toiseen suuntaan: esimerkiksi Mikkelissä tekninen lautakunta päätti säästösyistä kesäkuussa usean pienen lähileikkipaikan lakkautuksesta (Mikkelin tekninen lautakunta 12.6.2012). Myös lähiliikuntapaikkojen siirrot etäämmälle uudisrakennusten tieltä puhuttivat kuntalaisia, sillä erityisesti pienet lapset käyttävät lähiliikuntapaikkoja ja teiden ylitykset ovat vaarallisia. Mikkelissä keskustelupäivässä haluttiin lisäselvitystä päättäjiltä siitä, mihin kahta jääkiekkokaukaloa ollaan siirtämässä asuinrakentamisen tieltä.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -strategia-asiakirjassa lähiliikuntapaikka on yleisellä tasolla määritelty seuraavasti:

Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan päivittäiseen liikuntaan tarkoitettua, vapaassa ja maksuttomassa käytössä olevaa liikuntapaikkaa, joka sijaitsee asuinalueella käyttäjiensä helposti ja turvallisesti saavutettavassa paikassa. Lähiliikuntapaikan fyysinen toteutus lähtee paikallisista tarpeista ja lähtökohdista, mutta keskeisinä tavoitteena korostuvat aina myös lähiliikuntapaikan liikunnallinen monikäyttöisyys, ympärivuotisuus sekä viihtyisyys.

Sijoituskohteiden ja toimintojen osalta lähiliikuntapaikan määritelmää on täydennetty *Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011* -asiakirjassa seuraavasti:

Ensisijaisia lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteita ovat esimerkiksi koulujen piha-alueet sekä asuinalueiden lähikentät ja -puistot. Lähiliikuntapaikoille soveltuvia toimintoja ovat esimerkiksi erilaiset palloilun pienpelialueet, liikunnalliset leikkipaikkavälit, ulkokuntolaitteet, rullalautailupaikat, hiihtomaat ja pulkkamäet sekä muut monipuolisesti erilaisia käyttäjäryhmiä palvelevat liikuntamahdollisuudet.

Keskustelutilaisuuksista ja kuntaraporteista käy hyvin ilmi, kuinka oleellisia lähiliikuntapaikkoja erilaiset ulkokentät ovat. Lähiliikuntapaikkojen tärkeyden puolesta puhuivat kaikki ikäryhmät.

Samoin kuin sisäliikuntatilojen kohdalla, myös ulkokentille toivottiin perheille vapaita aikoja. Kunnat eivät olleet tiedottaneet, saako urheilukentälle mennä vapaasti juoksemaan ja hyppimään, eivätkä sitä, mihin aikoihin tämä olisi sallittua. Nuoret toivoivat enemmän ja monipuolisempaa toimintaa urheilukentille. Myös tässä näkyi nuorten kiinnostus järjestäytymätömään liikkumiseen. Lisäksi nuoret toivoivat urheilukentille vapaita ja valvottuja käyttöaikoja lapsille ja nuorille. Mikkelissä luvattiin, että urheilukenttien avoimesta käyttömahdollisuudesta tiedotetaan paremmin kesästä 2013 lähtien. Muutamana edeltävänä kesänä Mikkelissä on yhden viikon ajan tarjottu urheilukenttälasten urheilukoulujen lisäksi kaikille avointa ohjattua nonstop-tyyppistä toimintaa. Vapaita käyttöaikoja ja välineiden käyttömahdollisuuksia koskevaa tiedotusta on kuitenkin mahdollista kehittää.

Useammassa kunnassa aikuiset toivat esiin valvomattoman vapaan käyttöajan mukanaan tuomat haasteet. Keskustelutilaisuuksissa esitettiin muun muassa huoli siitä, että nuoriso saattaa ajaa autoilla tai mopoilla nurmikentät piloille. Toisaalta aikuiset myös rakentavasti toivoivat mopoilijoille omia mopoiluratoja.

Vantaalla nuorisovaltuusto esitti liikuntapaikkoihin liittyvän viestinnän kehittämistä. Tietoa tarvitaan paikkojen lisäksi myös siitä, mitä voi missäkin harrastaa: millaisia ilmaisia ja maksullisia mahdollisuuksia on tarjolla. Nuoret toivoivat harrastusmahdollisuuksien monipuolisempaa esittelyä liikuntapaikoittain sekä sosiaalisen median käyttöönottoa liikuntatoimen viestinnässä. Seurantajakson aikana harjoittelija teki liikuntatoimen Facebook-sivut, ja ensimmäinen kirjoitus sivulle ilmestyi 1. kesäkuuta 2012:

Tervetuloa Vantaan liikuntapalvelujen Facebook-sivulle! Sivun tarjonta tulee keskittymään Vantaan kaupungin tarjoamiin vapaan käytön liikuntapaikkoihin, kuten skeittipaikkoihin, beach volley -, tennis- ja koriskenttiin.

Kesän aikana sivulle ilmaantui viesti puistojumpista sekä uimarantojen esittely. Syyskuun loppuun mennessä sivulle oli näiden toimintojen lisäksi lisätty kuvia Vantaan ulkokentistä ja uimarannoista. Perustieto-sivulta löytyy systemaattisesti listattuina kaikki vapaassa käytössä olevat ulkoliikuntapaikat. Tällä

hetkellä vain kourallinen vantaalaisia on löytänyt kyseisen sivun eli mainontaa ja markkinointia pitäisi tehostaa ja sivua kehittää edelleen (esim. sivuja kokeilleelle jää epäily, löytävätkö kaikki Perustietoja-sivulle pääsivulta). Esimerkiksi Perhepeuhat-sunnuntaista oli mainos sekä Vantaan kaupungin Facebook-sivulla että Myyrmäen Urheilupuiston Facebook-sivulla, mutta ei Vantaan liikuntapalveluiden sivulla. Lisäksi keväällä 2013 ollaan järjestämässä ”Sunnuntaikatu” Tikkuraitilla, jossa liikuntamahdollisuuksia esitellään. Koulujen liikuntamessutoimintaa kehitetään laajentamalla sitä Itä-Vantaalle, riippuen Liikkuva koulu-hankkeen rahoituksesta. Selvistä kehityksestä huolimatta on harmillista, että nuorten halua olla kokemusasiantuntijoina mukana viestinnän kehittämiseksi ei Vantaalla pystytty hyödyntämään, vaikka keskustelupäivässä näin luvattiin.

Vantaalla ilmeni myös toinen viestinnällinen haaste. Aikuisopiston 43 senioriliikuntakurssin siirtäminen liikuntatoimelle aiheutti ikäihmisten näkökulmasta paineita liikuntatoimen viestinnän kehittämiseksi: aikuisopiston tiedotuksen liikuntaryhmistä todettiin olleen onnistunutta. Liikuntatoimessa tiedotukseen panostettiin, ja syksyllä 2012 liikuntatoimi jakoi mainoksia liikuntaryhmätarjonnastaan jokaiseen kotiin aikuisopiston esitteen välissä.

Sekä nuoret että aikuiset toivat esiin kenttien pukukoppien epäsiisteyden. Niiden kunnostamiseksi tehtiin hyviä yhteistyöehdotuksia. Ehdotettiin, että työpajanuoria tai urheiluseuroja voisi aktivoida kunnostustöihin. Osa urheiluseuroista siivoaa jo nyt hallien katsomoita, osa järjestöistä myös avaa ja sulkee pukukoppeja. Näin ollen osaa voisi kiinnostaa myös kunnostushommat. Vantaalla keskustelupäivässä luvattiin esittää lisärahoitusta pukukoppien siivoukseen.

Mikkelissä eräs nuori erityisliikuntaryhmien tilaisuudessa ehdotti kevyttä katetta ulkokaukaloille: näin ei tarvitsisi odottaa kentän aurausta ja todennäköisesti kevytkate varsin pian maksaisi itsensä takaisin vähentyneinä aurasukuina. Vastauksena liikuntatoimesta todettiin, että tämäntyyppistä toimintakultuuria ei kunnissa ole, eikä myöskään olemassa olevia ratkaisuja, joita olisi testattu. Kalusto ja miehet kiertävät kunnossapidossa myös jatkossa ja käyttäjille on tarjolla kolia.

Mikkelissä ikäihmisten ja erityisryhmien tilaisuudessa esille tulleet jousiammuntaradan kehittämistarpeet saivat ammuntaolosuhteet kuukaudessa kohenemaan. Kyseessä oli kustannuksiltaan pieni,

olemassa olevan radan uudelleenorganisoinnin tarve, joka ei ollut aikaisemmin liikuntatoimen tiedossa. Kun mikkeliläisille osallistujille soitettiin alkusyksystä ja pyydettiin arvioita ja palautetta hankkeesta, useampi osallistuja mainitsi lukeneensa ilmaisjakelulehden uutisen jousiammuntaradasta tai kuulleen jousiampujien saaneen ulkoarjoittelupaikan kesäkaudelle. Kaikki eivät kokeneet tätä asioiden etenemistä pelkästään positiivisena:

Pikku[harrastaja]ryhmältä tuli turhaakin polemiikkia pidetyksi. Aika pienen ryhmän liikunnasta kuitenkin kyse. Suuremmat asiat tuntuivat sivutetun kyseisessä puheenvuorossa.

Mikkelin alueella oli varsin tyyppillistä, että osa kentistä (erityisesti keskustan ulkopuolella) oli vajaalla käytöllä kun taas osalle kentistä (erityisesti keskeiset paikat) oli enemmän käyttäjiä kuin aikoja. Keskeisillä paikoilla olevat isot kentät ovat myös tärkeitä messu-alueita, joilla järjestetään liikuntatapahtumien lisäksi muitakin vapaa-ajan suurtapahtumia. Suuret tapahtumat ovat kunnalle monella tapaa tärkeitä, mutta rasittavat kentän kuntoa huomattavasti.

Mitä tulee ikäryhmäkohtaisiin ulkoliikuntapaikatoiveisiin, Mikkelissä ikäihmiset toivoivat kyykkäpelikenttää, aikuiset lentokentille ilmailijoille yhteisiä tiloja ja harmittelivat ampumaradan huonoa kuntoa. Eräs isä toivoi jääkentille pienten lasten luistelutukia.

Oulaisissa aikuiset pitivät päättäjakeskustelutilaisuudessa puheenvuoron ulkokentistä. He ehdottivat, että kentät hoidettaisiin keväällä ripeämmin kuntoon, jotta ruuhkilta säästyttäisiin. Pesäpallolle ehdotettiin omaa kenttää. Kolmanneksi puhuttiin pinnoitettujen kenttien puolesta. Jäähalliin esitetty matto olisi yksi ratkaisu myös kevaiseen kenttäongelmaan. Tämä esitys on harkinnan alla.

Mikkelissä liikuntatoimenjohtaja totesi kuntalaisten palautteen ohjaavan ulkokenttiä koskevaa suunnittelua esimerkiksi torin luistelualueen osalta: ”*Torin luistelualueetta toivottiin, sitä kokeiltiin ensi kerran viime talvena. Jos sitä kovasti toivotaan, auttaa pitämään jatkossakin.*” Torin luistinrata näyttää siis olevan kuntalaisten käytettävissä myös tulevaisuudessa, jos yhteistyö kaupungin keskustan kehittämissyhtäisyyksien kanssa jatkuu. Päätös asiasta tehdään vuosittain. Kaupunki huoltaa jäätä kuten muitakin ulkojäitä.

4.2 Ikä- ja erityisryhmien erityistarpeet: puhtaista lumikasoista sporttikortteihin

Tässä alaluvussa keskitytään kuntalaisten erityistarpeisiin ikäryhmittäin. Edellisessä luvussa tarkemmin raportoidut uimahallit, sisäliikuntasalit ja ulkokentät palvelevat kaikenikäisiä kuntalaisia sekä erityisliikuntaryhmiä, jos ne on huolella – ja yhdessä kuntalaisten kanssa – suunniteltu ja toteutettu. Kun edellinen luku keskittyi pohtimaan, kuinka kaikkien ikäryhmien käyttämiä liikuntapaikkoja voisi kehittää vastaamaan paremmin eri-ikäisten kuntalaisten tarpeita, on tässä luvussa tarkoitus katsoa, millaisia toiveita esiintyi vain tietyllä ikäryhmällä. Jokaisesta ikäryhmästä nostetaan esiin eniten keskusteltu ikäryhmäkohtainen teema: lapsilta puhtaat lumikasat, lapsilta ja nuorilta skeitti-, skuutti- ja temppupuistot, nuorilta vielä erikseen kesätyöt, aikuisilta reitit ja ladut ja ikäihmisiltä liikuntapalvelujen alennuskortit. Luvun päättävät erityisliikuntaryhmien tärkeät puheenvuorot: Mikkelin Kuurojen Yhdistyksen ja Oulaisten vammaisneuvoston näkökulmat liikuntapaikkojen kehittämiseen.

4.2.1 Lapset: Puhtaat lumikasat

Vantaalla lasten asiantuntijaryhmä totesi:

Esimerkiksi Heureka lähelle viedään likaista lunta, sinne pitäisi viedä puhdasta lunta, saisimme sinne lasten lumileikkipaikan. Puhtaassa lumessa leikkimisen paikan.

Lasten ehdotus luvattiin toimittaa Heureka hallituksella maankäytön apulaiskaupunginjohtajan toimesta. Lapset aukaisivat monien osallistujien silmät: niin merkittävä paikka kuin Heureka toimii enemmän likaisen lumen kaatopaikkana kuin puhtaan lumen leikkipaikkana. Lisäksi kävi ilmi, että päiväkotien ja koulujen pihojen aurausta olisi syytä kehittää yhdessä lasten kanssa. Lumi ei mahdollistanut leikkimistä. Sitä oli keinumisen ja pelaamisen tiellä. Toisaalta leikit lumikasoissa koulun pihalla eivät olleet mahdollisia:

Koulun pihalta lumia tyhjennetään viereiselle parkkipaikalle, jonne emme saa mennä. Voimme vain katsoa niitä [lumikasoja]...

Koulujen pihojen lumikasoista tullaan keskustelemaan sivistystoimen johtoryhmässä syksyllä 2012. Jos puhtaan lumen kasoja olisi tarjolla pihalla, lähiliikuntapaikoilla ja Heureka pihaja vastaavissa paikoissa ympäri Suomea, toimisivat ne lapsille ulkoliikuntapaikkoina. Samalla lumen kuljetusta lumen kaatopaikoille olisi mahdollista hieman vähentää.

4.2.2 Nuoret: skeitti-, skuutti- ja temppupuistot sekä työllistyminen liikunnan avulla

Kaikissa kolmessa tutkimuskunnassa nuoret ja osa lapsista ottivat esille skeittipuistot. Osassa puheenvuoroja puhuttiin myös skuutti- ja temppupuistoista. Käytännössä skeittipuistot soveltuvat myös skuuttaukseen ja rullaluistelutemppuiluun. Skeittaus lajina sijaitsee liikunta- ja nuorisotoimen rajamaastossa, mikä näkyi myös päättäjakeskustelutilaisuuksien puheenvuoroissa. Erityisesti päättäjien puolelta tuli viestiä siitä, kuinka skeittipuistoihin liittyvät asiat voisivat olla myös nuorisotoimen kanssa tehtäviä yhteistyöhankkeita. Puheenvuorossaan eräs nuori kuitenkin alleviivasi, kuinka hyvää liikuntaa skeittaus on: “[se] kehittää koko kroppaa --- se on urbaanilaji, joka yleistyy Suomessa.”

Päivi Harinen, Hannu Itkonen ja Juhani Rautapuro ovat todenneet, että nuorisokulttuurisena liikuntalajina skeittaamiselle on tyyppillistä, ettei se rajoitu tiettyihin lajia varten rakennettuihin liikuntapaikkoihin (kuten skeittirampeille tai skeittipuistoihin), vaan skeittaajat käyttävät säännöllisesti rullalautailuun soveltuvia kaupunkitiloja ja ottavat niitä haltuun (Harinen ym. 2006, 16). Esimerkiksi Helsingin uuden Musiikkitalon edustasta muodostui nopeasti suosittu skeittauspaikka (Yle-uutinen 19.9.2011). Skeittauskulttuuriin kuuluu, että uudet, rakennetut kaupunkilat, otetaan nopeasti haltuun uusiksi skeittaustiloiksi.

Tässä tutkimushankkeessa keskityttiin nimenomaan liikuntapaikkoihin, jolloin keskustelutilaisuuksissa käsiteltiin vain rakennettuja ympäristöjä – skeittauksen kohdalla skeitti-, skuutti- ja temppupuistoja. Kuten Harinen (mt.) ovat todenneet, skeittipuistot edustavat aikuisten ja nuorison välistä tilasopimuksellisuutta. Tutkiessaan tätä tilasopimuksellisuutta Gretschel, Koskinen ja Junntila-Vitikka peräänkuuluttivat nuorten skeittareiden osallisuuden tärkeyttä skeittipaikkojen suunnittelussa. Tutkimuksissaan he ovat todenneet skeittareiden tulleen tietoisiksi joidenkin paikkojen rajoitteista suunnittelun vuorovaikutteisuuden kautta. Toisaalta kunnan viranhaltijat ovat myös saaneet nuorilta arvokasta tietoa yhteissuunnittelutilanteissa. (Gretschel ym. 2012, 203.)

Skeittipaikoissa rakenteet kuluvat, joten niitä pitää säännöllisesti huoltaa. Mikkelissä luvattiin betoni-parkkia odotellessa uudistaa nykyisen puiston vanerirakenteet, jos nuorista löytyy korjaajia. Myös työpajanuoria kaavailtiin mukaan kunnostamaan jo olemassa olevia puistoja. Nuorten mukaanotto kunnostustöihin on tyyppillistä, jos skeittialue kuuluu nuorisotoimen hallinnoitavaksi. Jos aluetta hallinnoi

liikuntatoimi, se hoitaa alueen kunnostuksen usein omana työnään kuten muidenkin liikunta-alueiden kohdalla. Vaikka nuorten toimijuuden ja työllistymisen näkökulmat ovat merkittäviä, ne tuovat epätasaa liikuntapaikan rakenteiden ylläpidon laatuun. Nuorten tai tilapäisten työllisyysrupeamien vastuulle siirrettyinä rakenteiden kunnosta ei huolehdi pitkällä aikavälillä kunnallisen päätöksenteon voimin kuten varsinkin niin sanottujen perinteisten lajien liikuntapaikkojen kohdalla. Lisäksi skeittipaikkojen dynaamisesta kehitystä lajin mukana tulisi ylläpitää. Skeittipaikkojen tulee pystyä päivittymään ajan ja toisaalta lajin harrastajien taidon kehityksen mukana, toisin kuin monien muiden lajien paikkojen. (Ks. Gretschel ym. mt.). Vantaalla, Oulaisissa ja Mikkeliissä osa päättäjistä oli sitä mieltä, että nuorille ei voi kaataa kunnossapidosta liian suurta vastuuta.

Nuoriso- ja urbaanilajeihin liittyy usein keskustelu häiriöiden aiheuttamisesta kaupunkitilassa. Oulaisissa skeittipuiston reunalle kerääntyy autoja, joissa soitetaan musiikkia kovalla volyyymilla. Tähän vedoten paikkaa on ajateltu toisaalle, jossa meteli ei häiritseisi asukkaita:

Päättäjät: Asun siinä lähellä. Sinne tarvittaisiin valvontaa, kyllä kaupungin pitäisi saada sinne kunnan välineet. Paikka ei ole oikea, rullalautailusta tulee ääntä, joka häiritsee lähiasukkaita. Lisäksi paikalla on usein myös autoja, joissa musiikkia soitetaan kovalla. Tarvittaisiin kunnan välineet ja kunnan valvonta ja parempi paikka kauempana asutuksesta.

Päättäjät: Skeittauksen harrastajien määrät ovat laskeneet, kun ei ole kunnan paikkaa missä skeitata. Eihän liikuntapaikkoja voi viedä kauas ihmisistä, ei ole skeittaajien vika, jos joku luukuttaa desibeilejä autossaan. Ei se ole autojen paikka vaan skeittaajien paikka.

Nuori: Ei paikkaa voi maailman laidalle tai kuun pimeälle puolelle laittaa, melu saadaan hallintaa, jos sovitaan käyttöajat. (Nuori antaa materiaali-vinkkejä skeittipuiston välineistön hoitoon, ylläpitoon ja kunnostusmahdollisuuksiin).

Päättäjät: [On mietitty että] aita voisi olla hieno ja samalla hillitä melua.

Nuori: Aita ei olisi hullumpi idea. Ei maksaisi paljon, jos se vaikka valettaisiin betonista. Siitä saisi tehtyä kauniin. Paikalla on kuusipuita, joten siinä olisi jo teemaa aidan maalaukselle. Ilmoittaudun myös vapaaehtoiseksi maalariksi.

Uusi piirre kuntien toiminnassa on kehittää puistojen ja ulkotiilojen rakenteita skeittauksen kestäviksi. Ilkivaltaa esiintyy skeittipaikoissa ja niiden liepeillä, kuten missä tahansa muussakin yleisessä käytössä olevassa ympäristössä, mutta kuten aiemmissa tutkimuksissa on selvitetty, ei useinkaan skeittareiden itsensä aiheuttamana (Gretschel ym. mt.). Eräs päättäjätötesi paikkojen rikkoutumisesta näin:

Päättäjät: Puistot pysyvät ehjinä, jos ne pysyvät ehjinä. On turha syyttää rikkomisesta ketään. Se on oire jostain ja mieluummin hoidettaisiin sitä oiretta kuin syytettäisiin. Yritämme korjata rikkoutuneita välineitä sitä mukaa kun niitä rikki menee. Emme mielellään liikuntapuolesta osoita sormella ketään ja haluamme mieluummin etsiä keinoja sille, että asiat kestäisivät.

Vantaalla kävi keskustelutilaisuudessa ilmi, että kaupunki oli suunnitellut skeittiasiat valmiiksi useaksi vuodeksi eteenpäin ottamatta nuoria mukaan suunnitteluun. Sinänsä myönteisessä *Vantaan liikuntapaikkasuunnitelmassa 2009–2015* mainittiin seitsemän uuden skeittipaikan rakentamisesta vuoteen 2015 mennessä. Skeittiasioita käsittelee saman suunnitelman mukaan liikuntapaikkaryhmä, johon on kutsuttu liikuntapalveluiden edustajien lisäksi muun muassa kuntatekniikan keskuksen edustajia. Skeittipaikkojen tarpeen arviointi on määritelty nuorisopalveluiden kohdalla. (Vantaan liikuntapaikkasuunnitelma 2009, 38, 40–41.) Näihin edellä mainittuihin yksityiskohtiin liittyen keskustelupäivätilaisuudessa keskustelu eteni seuraavasti:

Keskustelun vetäjä: Käsi ylös teistä nuorista ne, jotka tiesivät skeittisuunnitelmasta? (Ei kukaan.) Onko nuoria sitoutettu suunnitteluun?

Päättäjät: Jako on seuraavanlainen: liikuntapalvelut katsovat paikkoja ja keskittyvät rakentamiseen. Nuorisopuolella on päävastuu. Ohjelma on laadittu yhteistyössä nuorisopalveluiden kanssa. Otamme (liikuntapalvelut) meidän piikkiin sen, että te ette tienneet tästä. Otamme opiksi, jotta saatte tulla mukaan suunnittelemaan.

Päättäjät: Nuorten asiantuntemuksen hyödyntäminen on tärkeää. Kun kaupungilla ei ole rahaa, yksityisrahoitus voisi olla vaihtoehto. Jossain on esimerkiksi [hampurilaisketjun nimi] ollut mukana rahoittamassa. Ulkopuolisella rahoituksella voitaisiin aikatauluttaa eri tavalla.

Tutkimuksen keskustelupäivän lisäksi nuoret nostivat skeittaus-asian kuntapäätäjille tiedoksi myös Vantaan Vaikuttajapäivillä huhtikuussa 2012. Kevään aikana Vantaalla sovittiin, että skeittisuunnitelma vietään esiteltäväksi nuorisovaltuustoon ja lasten asian-tuntijaryhmälle. Viisi kuukautta myöhemmin tämä suunnitelma ei ollut toteutunut. Syynä oli muun muassa aikataulujen yhteensovittamisen ongelma, kun syksyille sovitut nuorisovaltuuston kokoontumisajat eivät sopineet kaupungin asettaman skeittiryhmän edustajille. Lasten asiantuntijaryhmälle on tarkoitus esitellä suunnitelmia marraskuussa. On myös haasteellista mennä esittelemään suunnitelmaa lapsille ja nuorille vaiheessa, jossa siihen kohdistuu säästöpainetta kaupungin velkaohjelman myötä (syksy 2012). Tilanne on hankala: lapsia ja nuoria ei oltu kuultu suunnitelman tekovaiheessa. Nuorilta käyttäjiltä löytyisi kuitenkin tärkeää asiantuntemusta säästökoh-teiden priorisoinnissa – mutta mikä on kunnan viesti lapsille ja nuorille, jos heitä pyydetään ensimmäisenä suunnittelemaan siitä lähtökohdasta käsin, että missä voitaisiin säästää?

Vantaalla on vakaa pyrkimys tiedottaa lapsille ja nuorille skeittipaikoista paremmin tulevaisuudessa. *Vantaan Sanomissa* olikin 28.7.2012 uutinen Vantaan skeittipuistoista, ja uutiseen oli listattu kaikki tällä hetkellä käytössä olevat paikat. Myönteistä on, että lehti uutisessakin kerrottiin nuorten skeittaajien olleen mukana uusimman, Matarin skeittipaikan, suunnittelussa. Kesäkuussa järjestettyyn työpajaan osallistui kymmenkunta nuorta, jotka esittivät näkemyksiään Matarin skeittipuistoon liittyen. Toteutuksen yllä leijuu nyt kuitenkin ”tummia pilviä”, kuten Vantaan liikuntajohtaja lehti uutisessa toteaa. Lisäksi Rajakylän skeittipuiston kunnossapidosta on kesän aikana sovit- tu yhteistyössä nuorten ja skeittiryhmän kanssa.

Oulaisten päättäjakeskustelutilaisuudessa maaliskuussa 2012 vanhan skeittipuiston kunnostamissuunnitelmasta päästiin hyvään sopimukseen: nuorisotoimi jopa lupasi avajaiset kesälle. Sivistyslautakunta lupasi katsoa, että nuorten keräämä rahoitus riittää. Kaupunki sitoutui mukaan ylläpitoon, vastuu kun ei voi olla yksin nuorilla. Yrittäjät lupasivat materiaaleja. Myös työpajan nuoria päätettiin pyytää mukaan kunnostustöihin. Päättäjakeskustelutilaisuudessa nuorille siis luvattiin erilaisia materiaaleja ja tukea kunnostushankkeeseen. Lisäksi skeittarit laativat kirjeen muutamille paikkakunnalla toimiville hyväntekeväisyysjärjestöille, pankille sekä yrittäjille. Kirjeessä he kertoivat uusien skeittipuistokalusteiden suunnitelmasta ja pyysivät avustusta materiaalikustannuksiin.

Kunnostus alkoi kesällä 2012 muutaman skeittarin talkootyönä, ja tästä myös paikallislehti *Pyhäjokiseutu* uutisoi 7.6.2012. Hanke tyrehtyi, koska avustuksia ei saatu ja kaupunki antoi ainoastaan heiltä jo valmiiksi löytyneitä lankkuja: ”*Tarvitaan 6 ja 12 millistä filmiväneria ja kakkosnelosta. Kulmarautoja tarvitaan myös. Ruuveja menee tosi paljon*”, nuoret listaavat lehtijutussa.

Nuoret jätettiin kunnostustöissä kesän ajaksi vaille riittävää aikuisten ammattiohjausta. Seurantavaiheessa selvisi, että talkoot skeittiparkin kunnostamiseen on saatu lopulta sovituksi loppusyyskyksi 2012 ja tähän tilaisuuteen saataisiin myös ammattilaisrakentajia paikalle. Leader-rahaa oli myös haettu, mutta rahoituspäätös ei ollut vielä saapunut.

Mikkelissä skeitti- ja tempuparkin toteutuminen oli hidastunut, koska kunta oli päättänyt rakentaa ensin frisbeegolfradan ja rahaa investointina kalliimpaan, uuteen skeittiparkkiin, ajateltiin keskustelupäivätilaisuudessa löytyvän mahdollisesti vuonna 2013:

Keskustelun vetäjä: *Nuoret kysyvät, että kun on puhuttu, että jonnekin on tulossa skeittipaikka, niin onko tässä valehdeltu?*

Päättäjät: *Ei ole valehdeltu. Toivoisin, että paikka tulee torille tai uuteen satamaan. Todennäköinen paikka on Urpola, kaavassakin on tällainen. Se on potentiaalinen paikka, aika lähellä keskustaa. Sinne saataisiin valettua kunnan paikka, mutta hanke vaatii rahoitusta.*

Skeittipuistoasia on ollut Mikkelissä jo pitkään esillä. Esimerkiksi Aloitekanavassa on vastaavanlainen keskustelu aloitettu jo vuonna 2010¹¹ (s.117). Liikuntatoimen johtaja arvioi palautekeskustelussa:

Tilaisuus vahvisti tarvetta kunnalliselle skeittiparkille. Asiaa on aiemmin viety jo eteenpäin, ei saatu läpi, nyt saatiin lisäinfoa.

Seurantavaiheessa selvisi, ettei Mikkelin uusi skeittipuisto tule toteutumaan vielä vuonna 2013. Jokaisessa kolmesta tutkimuskunnassa skeittausasiat etenivät tahmeasti. Liikuntatoimissa oltiin tietoisia puistojen huonosta kunnosta, mutta konkreettista asioiden etenemistä tapahtui seurantajaksolla yllättävän vähän. Nuorten ja lasten parissa skeittiparkeille olisi selvästi enemmän tilausta, kuin mitä kunnat tällä hetkellä pystyvät tarjoamaan. Se, mitä luvattiin tarjota, toteutuu yllättävän hitaasti – jos silloinkaan. Gretsches ym. (2012, 202) ovat esittäneet epäilyjä, että kunnissa ei

välttämättä huolehdita skeittipaikoista samalla tarkkuudella kuin muista liikuntapaikoista.

Skeittiparkin sijainnista eri kunnissa ja eri päättäjillä oli eriäviä näkemyksiä. Mikkelissä skeittipuistoa kaavailaan keskustan tuntumaan – mallia pyritään ottamaan Helsingistä, jossa on skeittipaikka viiden kilometrin säteellä kaikkialla kaupungissa (vrt. lähiliikuntapaikat). Skeittaus on yleinen harrastus, varsinkin alaluokilla, jolloin viisi kilometriäkin skeittipuistoon on varsin pitkä matka. Tämä tutkimus vahvistaa, että on tarpeellista kysyä käyttäjien näkemyksiä skeitti-, skuutti-, tempu-, miniliikunta- ja muihin liikuntapuisto- ja -paikkasuunnitelmiin jatkossa nykyistä laajemmin. Kunnan tulisi kysyä hyvissä ajoin lajien harrastajien, nuorisovaltuustojen, oppilaskuntien, lasten asiantuntijaryhmien ja -parlamenttien sekä perheiden näkökulmia, eikä ainoastaan suunnitelmiin, vaan ottaa puistojen käyttäjiä mukaan paikkojen rakentamiseen. ”Skeittaajien ääni ei saa unohtua”, uutisoitiin *Vantaan Sanomissa* jo 17.2.2011 liittyen uusiin skeittipuistohankkeisiin:

Kunta- ja joukkoliikenneasioiden jaostossa helmi-kuun [2011] alussa hyväksytyyn esityksen mukaan uudet puistot suunnitellaan yhteistyössä koulujen, yhdistysten ja asukkaiden kanssa noudattaen kuntatekniikan keskuksen suunnitteluohjeita ja -käytäntöjä. Samassa paperissa todetaan, että skeittipaikoista tehdään laadukkaita, turvallisia, toimivia ja viihtyisiä sekä mahdollisimman rationaalisesti ylläpidettäviä.

Asiat eivät kuitenkaan edenneet Vantaalla lehti uutisessa kerrotulla tavalla (ks. myös Vantaan kunta- ja joukkoliikenneasioiden jaosto 8.2.2011), vaan kuntalaisia, erityisesti asianosaisia käyttäjiä, on kuultu erittäin heikosti.

Toisena nuorten tärkeänä pitämistä asioista Mikkelissä käytiin keskustelu nuorten työllistämisestä liikunnanohjaajiksi muille nuorille. Nuoret ehdottivat liikunnanohjaukseen liittyvien kesätyöpaikkojen lisäämistä. Työllistettävien määrää ei tällä hetkellä pystytä lisäämään, sillä liikuntatoimi työllistää nuorten kesäohjaajia jo noin 50 henkeä vuosittain kaupungin keskushallinnon myöntämällä rahoituksella. Suurin osa nuorista työllistyy ja toivoo työllistyvänsä liikuntapaikkojen kunnossapitoon, osa haluaa ja pääsee ohjaustehtäviin. Uimakoulujen ohjaajien palkkukseen ei enää käytetä kesätyörahoitusta, vaan niihin palkataan nykyään nuoria, joilla on uimakouluihin vaadittu pätevyys. Keskustelupäivien tuloksena nuorten työllistämisen tärkeydestä iltopäivöohjaaji-

na lähtee liikuntatoimesta tiedoksianto koulutoimelle ja Etelä-Savon liikunta ry:lle.

4.2.3 Aikuiset: Reitit ja ladut

Päättäjakeskusteluissa reitteihin liittyviä puheenvuoroja pitivät erityisesti aikuiset, mutta myös ikäihmiset ja nuoret. Reitteihin lukeutuivat niin kevyenliikenteen väylät kuin myös jalan, ratsain, hiihtäen tai moottorikelkalla kuljettavat reitit ja reitistöt. Reitit palvelevat kaikkia kuntalaisia ympärivuotisesti läpi vuorokauden. Niiden käyttö on kuntalaisille ilmaista, ja ne mahdollistavat monipuolisesti liikunnan iloja. Samoin kuin uimahallien aukiolojen suhteen, pohdittiin myös hiihtolatuja kohdalla sitä, että voisiko joku latu olla jopa myöhempään kuin kello 22:een valaistu. Latujen ja muiden reittien varsilla olisi hyvä olla WC:tä ja levähdyspenkkejä ikäihmisten ja erityisliikuntaryhmien liikkumista ajatellen (ks. myös Lehmuspisto & Åkerblom 2007).

Ladut saivat kaikissa kolmessa tutkimuskunnassa ensisijaisesti kiitosta. Latujen epäkohdat liittyivät etupäässä siirtymä- ja yhdysreitteihin. Muun muassa alikulkutunneleissa todettiin laduilla olevan huonosti lunta. Kaiken ei odotettu tulevan kunnan suunnalta automaattisesti vaan kuntalaiset esittivät vastautuloja myös tässä teemassa: jos tunnelissa olisi kola tarjolla, voisi lumetuksen tehdä kiireetön hiihtäjäkin. Kuntalaiset ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi myös retkeilypolkujen ja pururatojen kunnostustalkoisiin. Suuntaus on kuitenkin menossa siihen, että reittien määrää ollaan kunnissa vähentämässä, jotta laadukkaampi kunnossapito mahdollistuu. Esimerkiksi Mikkelissä retkeilyreittien määrää tullaan vähentämään, jotta jäljelle jääville saadaan parempi kunnostus mukaan lukien paremmat opasteet ja palvelukartat. Liikuntatoimi on neuvotellut asiasta ympäristöpalvelujen kanssa.

Keskustelupäivien puheenvuorojen pohjalta näyttää siltä, että kunnista puuttuu maastossa sijaitsevia ympäri vuoden käytössä olevia talvikävelyreittejä. Myös maastoratsastusreiteissä olisi parantamisen varaa, ja luonto- ja retkeilypoluille toivottiin liikuntaesteisille sopivia laavuratkaisuja. Reittien määrä ja niihin liittyvät asiat ovat kunnassa laaja kokonaisuus, kuten eräs päättäjät Mikkelissä kiteytti:

Päättäjät: Tässä pitää erottaa retkeilyreitit ja ulkoilureitit. Retkeilyreitit kulkevat metsässä, niillä on pitkospiuta, laavuja ja polttopuita. Näihin viittasin, näitä pitäisi olla muutama hyväkuntoinen. Ulkoilureitit ovat mm. latuja. Niitä kunnostetaan ja

perusparannetaan joka vuosi. Viimeaikoina Rantakylä, Urpola ja Peitsari. Mitä tulee pyöräily asiaan: Mikkelin ladun tekemä kartta, jossa näkyvät reittejä löytyy Intrenet-sivuilta. Ongelma on se, että reittejä ei ole merkitty. Talvella ulkoilureitit (ladut) on hyvin merkitty, mutta Kalevankankaalla on helppo harhautua, kun lumet sulavat ja on paljon risteileviä polkuja. Pääreitit on kuitenkin merkitty hyvin. (Maasto)pyöräily: Urpolassa on lupa ajaa pyörilläkin ulkoreitillä, talvella koira-valjakolla. Nämä pyritään ohjaamaan tietyille reiteille, jotta voidaan varoittaa, että tällaista käynnissä, tämä on turvallisuusasia.

Samoin kuin pukukoppien ja skeittipuistojen yhteydessä, myös reittien kohdalla kuntalaiset ja heidän järjestönsä tarjosivat päättäjille apuvoimia ja esittivät erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia reittien kunnostamiseksi. Edellä mainittiin, kuinka alikulkutunneleissa saatavana oleva kola mahdollistaisi lumetusoperaatiot ohi hiihtäessä, tätä toivottiin erityisesti Vantaalla. Keskustelussa todettiin kaupungin puolelta, että kolaa on tunneliin vaikea kiinnittää niin, että se on käytettävissä, mutta ei katoa. Seurantavaiheen vastauksessaan kaupunki lupasi lumettaa alikulut resurssien sallimissa puitteissa. Latukoneet eivät mahdu alikulkuihin, joten lumensiirto pitää tehdä käsin, joka viivyttää koneen etenemistä. Koneita on Vantaalla kaksi, joten niillä on kiire eteenpäin. Hiekoituksen vähentämistä hiihtoreitille osuvilla katuosuuksilla estää osittain laki eli kaupungin mukaan hiihtäjien on jatkossakin syytä näillä kohdilla varautua ottamaan sukset pois.

Oulaisten keskustelutilaisuudessa käytiin pitkään läpi kaupungin reitistön tilaa. Aikuisten puheenvuoro-osuudessa puhuivat pitkään moottorikelkkailijoiden edustajat, mutta he kertoivat edustavansa kaikkia, jotka tarvitsevat jonkinlaista reittiä millä liikkua: "... ajaa, kävellä, ratsastaa, hiihtää... miten vaan liikutaan reiteillä." Käymme seuraavassa laajan keskustelun tiivistetysti läpi.

Ensinnäkin Oulaisista puuttuu moottorikelkkareitti keskustasta itään: "tarvitaan reitti Piipsjärvelle, Honkamajalle ja/tai Ahonperälle", kuten aikuiset esittivät. Jos reittejä ei ole, ajetaan villisti sieltä mistä pääsee "korvat luimussa". Kuten aikuiset toivat esiin, nyt käytettävillä reiteillä on kunnostustarpeita. Moottorikelkkailijoiden kerho haluaa olla mukana kunnostamassa niitä. Ongelmana on, ettei reittejä voi kunnostaa, koska ne eivät ole virallisia. Toisin sanoen kaupunki ei ole hakenut yksityisiltä maanomistajilta lupaa rakentaa reittejä heidän mailleen. Reittien

kunnostaminen (esimerkiksi raivaus ja lanaus) lisäisi niiden turvallisuutta. Kelkkareitit tulisikin huomioida myös kaavoituksen tasolla. Kuten aikuiset puheenvuorossaan esittivät, reitistöjen tulisi liittyä osaksi naapurikuntien (kuten Vihannin) verkostoa, joka tulee jo nyt lähelle. Niiden tulisi lisäksi olla mukana läpi Suomen rakennettavassa kelkkareitissä.

Toiseksi aikuiset toivat puheenvuorossaan esille, kuinka kunnostettuja kelkkauria voivat kesäisin paremmin käyttää myös muut metsässä liikkujat – koiranulkoiluttajat, metsästäjät ja ratsastajat. Jos pohjat ovat hyvät, myös vanhempi väestö voi käyttää niitä paremmin. Lisäksi reitistö palvelee sähkölinjojen viakorjauksissa, koska yleensä moottorikelkkareitit pyritään rakentamaan linjojen yhteyteen. Aikuiset esittivät myös, että kunnostuskalustoksi hankittavaa kelkkaa tai mönkijää olisi mahdollista käyttää myös pelastustehtävissä. Lisäksi virallisille reiteille sijoitettavat koordinaatiopisteet auttaisivat pelastuslaitosta esimerkiksi kadonneen ihmisten etsinnöissä.

Moottorikelkkareittien kunnostaminen on siis tällä hetkellä mahdotonta, koska reitit eivät ole virallisia ja koska kunnostuskalustoa on liian vähän. Aikuiset kertoivat, että kelkkakerhon ainoata telaketjumönkijää kuskataan ympäri seutukuntaa. Reittien kunnostukseen tarvitaan kaupungilta lisäkalustoa. Kunnostusta on tähän asti tehty kymmenen vapaaehtoisen voimin. Kunnostus on paitsi vienyt vapaaehtoisten aikaa, myös rahaa erityisesti polttoainekuluihin. Jäsentulojen varassa toimiva kerho on hankkinut sponsoreita ja järjestänyt nopeustestejä ja ajokilpailuja kaluston hankkimiseksi.

Aikuisten ryhmässä oleva ratsastajien edustaja kertoo päättäjille samassa yhteydessä, että myös ratsastus- ja hiihtoreitit kaipaavat yhteysreittejä:

... joudumme käyttämään ihan autoteitä, jotta me [ratsastajat] pääsisimme metsään tai jotta pystyisimme menemään [tekoaltaan] pengerteille. Lisäksi yhdyladut keskustasta ovat huoleena, ettei tarvitsisi hypätä aina autoon ja lähteä sieltä hiihtämään.

Moottorikelkkakerhon edustajat reagoivat tähän puheenvuoroon tarjoten apuaan: Kun kalustoa on, kerho voi omien reittiensä kunnostuksen lisäksi kunnostaa esimerkiksi juuri ratsastajien reittejä.

Nämä useiden lajien reitistöjen perustamiseen, virallistamiseen ja kunnostamiseen liittyvät puheenvuorot synnyttivät hiljaisuuden. Meni hetki, ennen kuin

kysymyksiin alkoi löytyä vastaajia. Paikalla ei ollut teknistä johtajaa eikä teknisen lautakunnan puheenjohtajaa, joiden toiminta-alueelle reitistöasiat luontaisesti kuuluisivat. Seuraavaksi tiivistetään päättäjien monipolviset vastaukset.

Ensinnäkin päättäjät olivat yhtä mieltä puheenvuorujen esittäjien kanssa siitä, että ilman reittejä ajaminen on villiä: muun muassa taimikoiden kanssa tulee ongelmia. Lisäksi osa heistä piti tärkeänä, että hiihtäjille ja moottorikelkkailijoille rakennetaan yhteinen alikulkutunneli. Tämä mahdollistaisi mielekkäämmät hiihtolenkit myös kolmen koulun tuhannelle oppilaalle, jotka nyt hiihtävät tunneilla 800 metrin lenkkiä.

Päättäjien mukaan esimerkiksi Keski-Suomessa on hyvin hoidetut, viralliset ja laajat reitistöt, toisin kuin Pohjois-Pohjanmaalla, jossa Oulainen sijaitsee. Reittien perustaminen on pitkä prosessi, Keski-Suomessa se on toteutettu valtion tuella ja maanomistajien luvalla. Päättäjät myöntävät, että myös *”tähän maakuntaan ja seutukuntaan voidaan tehdä pitkiä kunnollisia kelkkareittejä.”* Toisista kunnista löytyy esimerkkejä siitä, että maanomistajat eivät aina ole suostuneet reittien tekemiseen mailleen, jolloin myös pakkolunastusta on toteutettu: *”Se on aina mahdollista tehdä virallinen reitti maastoon, joka on sitten pakkokeinojen alainen. On mahdollista tehdä tällainen kaavoitusta vastaava prosessi, mutta se on pitkä ja vaikea tie, kuka siihen haluaa lähteä.”*

Oulaissa Piipsjärven ladun tekemisessä jouduttiin käyttämään pakkolunastusta. Keinon käyttäminen vei paljon viranhaltijoiden aikaa. Virallinen reitistö voidaan perustaa myös kaava-alueen ulkopuolelle. Oulaisten alue on haasteellinen reitistöille järven, joen ja pyöräteiden takia. Päättäjien ja keskusteluun osallistuneen ikäihmisen puheenvuorossa tuotiin esille sähkölinjojen, uusien rakennettavien raidelinjojen (Pyhäjoen ydinvoimalahanke), vanhojen metsäteiden ja -rajojen hyödyntäminen reittejä suunniteltaessa. Todettiin myös, että yhdysreitti naapurikunnan Vihannin reitille on tärkeä.

Pitkien reittien toteuttaminen vaatii yli- ja seutukunnallista reitistöjen suunnittelua. Oulaisten seudulta puuttuu pitkiä reittejä. Oulun pohjoispuolella ympäristökeskus suunnitteli reitit ja haki luvat maanomistajilta – *”Hanke toi aika paljon alueelle rahaa”*, päättäjä kertoi keskustelutilaisuudessa.

Tällä hetkellä Oulaisten kaupunki on merkannut joitakin moottorikelkkareittejä karttoihin. Kalustoa kunta ei ole voinut luvata. Sitä vastoin päättäjät kannustivat keskustelutilaisuudessa kelkkailijoita hakemaan Lea-

der-rahoitusta, ja kertoivat, mistä yhdistys voi saada apua hakemuksen täyttämiseen. Lisäksi päättäjät neuvoivat, kuinka rahoitusta voisi hakea työntekijälle, jonka tehtävänä olisi selvittää reittejä ja maanomistajien halukkuutta yhteistyöhön sekä maankäyttöön. Selvitystyön avulla saataisiin selville, onko reitistöt mahdollista toteuttaa vapaaehtoisesti vai tarvitaanko pakkokeinoja. Tämän lisäksi päättäjät neuvoivat kelkkailijoita tekemään asiasta aloitteen: *”Jotta varmistatte, että tämä asia tulee käsiteltyä, niin tehkää siitä kuntalaisaloite.”*

Jotkut päättäjien ja ikäihmisten edustajat totesivat keskustelutilaisuudessa, että kaupungilta toivotaan enemmän *”vastakaikua”* kuntalaisten ideoihin. Esimerkiksi aiemmin keskustelussa esillä ollut *”salivuorojen järjestyks tarviin ja vapaaehtoisten ohjaajien ja toimijoiden [kuten moottorikelkkakerho] apua on otettava vastaan --- [ja heidän toimintaansa on] ---mahdollisimman paljon helpotettava.”*

Hieman myöhemmin ikäihmisten edustaja kannatti ajatusta alikulkutunnelin rakentamisesta:

Reiteille tuleva silta [ylitys tai alitus] on maksettu sillä, jos 30 ihmistä, jotka eivät harrasta liikuntaa, saadaan hiihtämään siellä 10 kertaa talvessa, niin säästetään yksi aivoinfarkti, niin se on sillä maksettu.

Tilaisuutta koordinoivina tutkijoina huomasimme, että se, miten asiaa seuraavaksi aiotaan tai pitäisi edistää, jäi kuntalaisille ja päättäjille epäselväksi. Oliko reitistöjen kehittäminen kiinni kelkkailijoiden aktiivisuudesta (*”olette yhdistys, hakekaa hanke”*)? Vai oliko mahdollista saada kaupunki mukaan, jos asiaan perehdytään lisää (*”tehkää aloite”*)? Pitkäksi venyneen kohdan käsittely päätettiin hoitaa niin, että tutkijat lupasivat kirjoittaa raportin keskustelutilaisuudesta viikon sisään, jonka jälkeen vapaa-aikajaosto voisi käsitellä asiaa ja määrittää, miten asiassa edetään. Vajaa kuukausi keskustelupäivän jälkeen kokoontuneessa vapaa-aikajaoston kokouksessa (23.4.2012) päätettiin viedä asia tekniiseen lautakuntaan pikaisesti. Tekniistä lautakuntaa pyydettiin olemaan yhteydessä Jokilaaksojen kelkkailijat ry:hyn. Näin vapaa-aikalautakunta varmisti asian käsittelemisen lautakunnassa kuntalaisten käyttämän puheenvuoron perusteella – myös ilman erikseen kirjoitettua aloitetta.

Moottorikelkkailu toimi esimerkkitapauksena päättäjien herättämisessä reitistöasiaan, vaikka reittiongelmat koskettivat monien muidenkin lajien harrastajia. Moottorikelkkailun nouseminen vahvasti esiin puheenvuorojen valmisteluissa ja puheenvuoroissa itsessään

ärsytti joitakin yksittäisiä kuntalaisia ja päättäjiä. Tutkijoille mainittiin muutaman kerran eri yhteyksissä, ettei moottorikelkkailu ole liikuntaa tai urheilua, joten se ei kuuluisi liikuntapaikkojen arviointiin, tai että sen olosuhteita ei tarvitsisi kaupungin puolesta ollenkaan kehittää.

Oulaisissa nuoret ja ikäihmiset toivat esille myös latu- ja kuntorata pohjien kunnostustarpeita. Näiden puheenvuorojen pohjalta vapaa-aikajaoston kokouksessa 23.4.2012 päätettiin, että urheilukentän traktoriin hankitaan kesän 2012 aikana uutta kalustoa. Uuden kaluston avulla latupohjat raivattiin kesällä. Lisäksi kuntoratojen märkiin kohtiin luvattiin kunnostus nopeasti.

Kevyen liikenteen väylille toivottiin useammassa keskustelutilaisuudessa kunnilta paremmin merkittyjä ja suunniteltuja pyöräily- ja ulkoilureittejä. Myös yksi nuorten puheenvuoro liittyi kevyen liikenteen väyliin. Nuoret ikäryhmänä kulkevat paljon kävellen tai pyörällä ja tämä tulisi huomioida teiden kunnostuksessa:

Kevyen liikenteen väylien routavaurioita ei korjata tai ne korjataan huonosti. Kuljemme paljon kävellen ja pyörällä. Tiet aurataan niin myöhään, että myöhästymme tunnilta. Ja kun ne aurataan, niin sitten ne aurataan niin kapeiksi, ettei meinaa mahtua ohittamaan, josta syntyy vaaratilanteita.

Nuorilta tulee myös ehdotus pyöräteiden hiekoituksesta puolittain, jolloin siinä olisi mahdollista myös potkukelkailla ja vetää pulkkaa. Tämä palvelisi myös ikäihmisiä.

Puheenvuorot kuvaavat hyvin reitteihin liittyvää problematiikkaa yleisemmällä tasolla: osa reiteistä on tärkeämpää pitää kunnossa kuin toiset, kunnossapidon taso ja tapa voi olla eduksi tai esteeksi tietyille lajeille (esimerkiksi potkukelkkailu: jos kevyen liikenteen väylät hiekoitetaan, ei siinä voi potkukelkailla) tai ikäryhmille (tietyt ikäryhmät käyttävät tiettyjä reittejä enemmän kuin muut).

Asfaltoitujen kevyen liikenteen väylien "peruskunto" ei aina riitä edes pyöräilijöille. Rullaluistelijoille vielä harvemmin. Mikkelissä aikuiset ehdottivatkin, että kunta ilmoittaisi joka kevät tietyn kevyenliikenteen reitin, jota se pitää paremmassa kunnossa niin, että se soveltuu rullaluisteluun. Liikuntatoimenjohtaja totesi asioiden etenemisen seurantavaiheessa, että kevyen liikenteen reittien kehittämistarpeet, erityisesti keskustan ja kantakaupungin välillä sekä Mikkelistä

Anttolan ja Ristiinan suuntaan, on "varmasti tiedotettu." Tarpeet olivat tiedossa Suomen Ladun (2010) toteuttaman ulkoilualuekatselmuksen¹² (s.117), *Mikkelin hyvinvointisuunnitelman* (2011–2012) – sekä *Liikuntapaikkojen rakentamissuunnitelman* sekä valtuustoaloitteeseen (Mikkelin kaupunginvaltuusto 20.12.2010) vastaamista varten tehtyjen selvitysten (ks. esim. Mikkelin nuorisovaltuusto 2011) sekä nyt myös keskustelupäivän ansiosta. Hänen mukaansa keskustelupäivän anti vahvasti ennalta tiedettyä: väyliä parantamisella on kuntalaisille suuri merkitys. Parannustarpeista on tehty pitkän aikavälin suunnitelma. Toteuttaminen lähtee liikkeelle "Liikuntapaikkojen rakentamissuunnitelman mukaisesti (emt.) heti, kun kaupungin investointiohjelma antaa siihen mahdollisuuden."

Ikäihmiset puhuivat myös lammenympärysreitin puolesta:

Toivomme, että kaavoituksessa säilytettäisiin luonnonkauniita alueita kuten terveyskeskuksen takana sijaitseva kaunis lampi, jota joka aamu kierretään. Lampi olisi kunnostuksen tarpeessa, se kasvaa pian umpeen. Sitä on yritetty parina kolmena vuonna raapata, mutta ei ole onnistuttu. Toivottavasti tieto menee kaupungille. Laihalampi nimeltään. Ranta-alueet yleisesti pitäisi puhdistaa, jolloin olisi miellyttävämpi ulkoilla. Rokkalanjoki on menossa umpeen, aiemmin sitä pitkin on voinut muun muassa kanoilla kulkea.

Elokuussa mikkeliläisiltä osallistujilta kerättyssä arvioinnissa yksi päättäjä ilmoitti reitin lammen ympärillä tulleen "uutena asiana ikäihmisiltä". Toinen päättäjä kertoi kesän aikana teknisen ja ympäristötoimen delegaation käyneen Rokkalanjoella.

4.2.4 Ikäihmiset: Sporttikortit

Tervaskarin mukaan eri kunnissa on käytössä erinimisiä ikäihmisille suunnattuja alennuskortteja, jotka myös toimivat eri tavoin. Korteilla pyritään takaamaan ikäihmisten sosiaalista itsenäisyyttä tukevia palveluja kuten erilaisia harrastusmahdollisuuksia, kulttuuri- ja urheilupalveluita sekä kansanopiston eläkeläispalveluita. (Tervaskari 2006.)

Vantaalla 70 vuotta täyttäneet kuntalaiset saavat ilmaiseksi Sporttikortin, jolla he pääsevät päiväsaihaan maksutta uimahalleihin ja niiden kuntosaleille. Lisäksi Sporttikortilla pääsee käyttämään Hakunilan seniorikuntosalia ja vanhuskeskusten kuntosaleja. Sporttikortin hankkineiden senioreiden määrää ei tilastoida, mutta tilastoista selviää, miten paljon kort-

tia käytetään. Kortti on eniten käytössä uimahalleissa, leimauksia oli vuonna 2011 noin 50 000, mutta käyttäjien määrä ei ole tiedossa. Uimahallien seniorikuntosaleilla leimauksia oli hieman yli 20 000. (Vantaan kaupunginhallitus 2012, 19–20.)

Mikkelissä 70 vuotta täyttäneet voivat ostaa Seniorikortin, jonka hintaa korotettiin vuoden 2012 syksyllä 25 euroon.¹³ (s.117) Kortti on voimassa vuoden ostopäivästä alkaen. Kortilla pääsee maksutta uimaan sekä uimahallien kuntosaleille. Oulaisissa Senioripassi myönnetään 65 vuotta täyttäneille ja se maksaa 35 euroa. Sillä pääsee uimaan tiettyihin kellonaikoihin (maanantaista perjantaihin klo 14–17, lauantaisin klo 12–15, keskiviikkoisin lisäksi klo 6–8) ja jäähallin punttisalille myös tiettyinä kellonaikoina (maanantaista perjantaihin klo 10–16).

Edellä mainittujen esimerkkien kautta käy ilmi, että seniorikorttien nimet, hinnat, ikäraajat ja palvelut vaihtelevat kuntakohtaisesti. Mikkelissä ehdotettiin sekä ikärajan poistamista kaikilta eläkeläisiltä että ikärajan laskemista:

Ikäihminen: Kaikille eläkeläisille pitäisi olla kortti, ei ikärajaa, koska eläkeläisiä on monen ikäisiä.

Keskustelun vetäjä: Aivan, ongelmana koettiin, että nyt sen saa vasta 70-vuotiaana.

Päätäjät: Joitakin vuosia sitten lautakunta teki päätöksen, se ei hyväksynyt ikärajan laskua. En ole valmis ehdottamaan ikärajan laskua. Liikunta- ja nuorisopalveluilla on tietty rahamäärä kerättävänä, liikuntapalveluiden käyttäjiä on paljon, eikä ikärajan laskeminen ole nyt mahdollista. Hinnat on pyritty pitämään edullisina, eläkeläishinta on halvempi kuin normaalihinta. Tämä asia nousee aika ajoin esille.

Päätäjät: Lautakunnan jäsenenä olen sitä mieltä, että täytyy ottaa huomioon myös ihmisen tulotaso. Eläkkeellä tulotaso laskee, mutta pitäisi ajatella, että eläkeläiset ovat arvokas ryhmä eikä ole ihmisen vika, että on eläkkeellä. Ovat virkkuja, annetaan vaikka aamuvuoroja. Vien asian lautakuntaan käsittelyyn.

Vantaalla ikäihmiset ehdottivat myös ikärajan laskemista:

Ikäihmiset: Sporttikortti on tärkeä. Vantaalle se tuli Espoon jälkeen. Ehdottaisimme, että ikärajaa laskettaisiin, koska Espossakin on laskettu. Ehd-

tamme, että kortti olisi kaikille eläkeläisille, eikä olisi ikärajaa. Saisimme eläkeläiset ikäistensä ja vertaistensa pariin silloin, kun yhteydenpito työkavereiden kanssa jää vähemmälle.

Myös Vantaan vanhusneuvosto on kokouksessaan 26.3.2012 tehnyt aloitteen Sporttikortin laajentamiseksi kaikille eläkeläisille: *”Aloite sporttikortin iän alentamista 68+ kortiksi.”* Keskustelutilaisuudessa esitetyllä puheenvuorolla ei kuitenkaan ollut yhteyttä aloitteen tekemiseen.

Joka tapauksessa kaikenikäiset eläkeläiset hyötyisivät alennetuista liikuntamaksuista. Kuntien erilaiset tavat suhtautua eläkeläisiin ja toisaalta eläkeläisten vahvat puheenvuorot Sporttikorttien puolesta saivat meidät tutkijat pohtimaan sitä, että olisiko kortista mahdollista tehdä lakisääteinen, niin että se olisi tarjolla kaikille eläkeläisille, kaikkialla Suomessa (ja jopa niin, että kortti kelpaa kaikkialla Suomessa asuinpaikkakunnan ulkopuolellakin), samaan hintaan, esimerkiksi kaikkien uimahallien ja niiden yhteydessä olevien punttisalien (ja maauimaloiden) ilmainen käyttö - ja mahdollisesti muita alennuksia ja palveluita kuntakohtaisesti. Muihin palveluihin voisi luokitua muun muassa haja-asutusseuduilta ilmainen kuljetus kerran kuukaudessa uimahalleihin: *”Rantakylään voisi ajaa bussilla seniorikortilla uimaan (saisi asiakasmääriä tasattua)”*, kuten eräs tutkimukseen osallistunut ikäihminen arvioi Mikkelissä, ja toinen laajensi: *”...seniorikortilla pitäisi päästä linja-autolla Rantakeitaaseen ja muihin liikuntapaikkoihin mm. Kyyhkylään”*. Kuljetusasiaa on Mikkelissä käsitelty lautakunnassa muutama vuosi sitten. Luottamushenkilöt eivät kuitenkaan olleet nostaneet asiaa uudelleen käsittelyyn syksyyn 2012 mennessä, vaikka eräs luottamushenkilö tilaisuudessa niin lupasi liikuntatoimenjohtajan kielteisestä kannasta huolimatta.

Pidempi keskustelulainaus edellä on hyvä esimerkki siitä, kuinka kunnallispolitiikassa yksi ”loppuunkäsittely” asia voidaan nostaa uudelleen käsittelyyn ja virittää uudelleen keskustelua, uusin painotuksin. Myös Vantaalla päätäjät kävivät kortista vilkasta keskustelua:

Päätäjät: Sporttikortti erittäin tärkeää ennaltaehkäisevää työtä. Taloudesta päätettäessä aion ottaa asian esiin.

...

Päätäjät: Sporttikortista. Äsken sanottiin, että se maksaa paljon, eikä laajentamiseen ole varaa. Budjettineuvotteluissa viimeksi esiteltiin laskua 65 vuoteen. Saimme silloin laskelmat, eivätkä

hinnat olleet kovinkaan suuret (40 000 €), jos sillä pystyttäisiin lisäämään kuntoa. Toivoisimme, että kaikki ryhmät tulisivat tämän asian taakse. Sporttikortti tulee esille seuraavissa budjettineuvotteluissa.

Ollila on pohtinut kuntien taloudellista kestävyyttä hyvinvointipolitiikan ja elinkeinopolitiikan näkökulmista. Hyvinvointipolitiikassa taloudellinen kestävyys tarkoittaa palvelujen sovittamista yhteiskunnan ja yksilön maksukykyyn. Terveys- ja liikuntapalveluiden tulee olla taloudellisesti kestävässä suhteessa julkisiin varoihin. Toisaalta tulotasoihin kytkeytyvät maksukatot takaavat yksilön maksukyvästä taloudellisesti kestävä. (Ollila 2006, 161, 166.) Sporttikortit olisikin kunnissa järkevää suunnitella tavalla, joka motivoisi eläkeläisiä liikkumaan niin, että heidän terveytensä kohenisi. Terveiden kohentuminen näkyisi puolestaan säästöinä terveyspalveluissa. Tämän keskitien löytäminen rakentaisi sekä kunnalle että yksilöille taloudellisesti kestävämpiä ja laadukkaampia (arjen) toimintamalleja.

4.2.5 Kuurojen yhdistys: Monitorikuulutukset uimahalleihin ja ulkokentille, tulkkaus liikunnan suur tapahtumiin

Eri ikäryhmien keskustelutilaisuuksissa muiden samanikäisten joukossa oli läsnä muutamia erityisryhmien edustajia. Laajemman näkökulman muodostamiseksi erityisliikuntaryhmiä haluttiin kuulla myös omista tapaamisistaan. Mikkelissä järjestettiin liikuntapaikkojen arviointitilaisuus Mikkelin Kuurojen Yhdistyksen (MKY) jäsenillan yhteydessä 9.5.2012. Tilaisuudessa oli viittomakielinen tulkkaus. Paikalla oli 16 henkilöä, joista nuorin oli syntynyt 1988 ja vanhin 1937 – paikalla oli siis nuoria, aikuisia ja ikäihmisiä. Osa liikuntapaikkojen kehittämistä koskevista arvioista on jo raportoitu edellisissä luvuissa. Tässä alaluvussa keskitytään heikkokuuloisten ja kuurojen erityistarpeisiin: monitorikuulutuksiin ja tulkkaustarpeisiin.

Tärkein ja painokkaimmin esiin tullut kehittämistarve on liikuntatilojen hätä- ja muiden tiedotteiden tuottaminen myös visuaalisessa muodossa. Käytännössä tämä tarkoittaisi mittavia lisärakennustöitä uimahalleihin, jäähalleihin sekä urheilukentille. Heikkokuuloisille ja kuuroille pitäisi tasa-arvoisesti taata sama tieto visuaalisessa muodossa, jonka kuulevat saavat kuulutusten kautta. Uusi teknologia avaa tähän useita mahdollisuuksia. Tiedotteet voisivat olla usealla kielellä, jolloin ne palvelisivat myös muunkielisiä. Nämä esteettömyyteen liittyvät huomioinnit ja parannukset olisi järkevintä tehdä laajempien remonttien yhteydessä, kuten Kuurojen yhdistyksen puheenjohtaja tilaisuudessa tiivisti:

Jos remontin ajankohta olisi tiedossa etukäteen, niin voisi enemmän vaikuttaa siihen, että erityisryhmät huomioitaisiin paremmin. Esimerkiksi uimahallin rappusia eivät näkövammaiset voi käyttää, koska sieltä puuttuvat kaikki kontrastit.

Myös suurten liikuntatapahtumien päälavalle, aloitus- ja lopetusjuhliin, olisi oikeudenmukaista saada viittomakielinen tulkkaus. Kelan kuuluisi oikeastaan järjestää tulkkaus paikalle eli asia ei ole taloudellisesti suuri. Yksityiseltä puolelta tilattaessa hinta nousisi noin 50–100 euroon/ tunti. Eli ei puhuta isoista summista massatapahtumien yhteydessä.

Tilaisuudessa sovittiin, että erityisliikunnanohjaaja kävisi jatkossa puolivuositain kertomassa Mikkelin kuurojen yhdistyksen jäsenilloissa tulevasta liikuntatapahtumista. Samalla hän voisi tarkemmin kartoittaa kuulovammaisten erityistarpeita liikuntapaikkojen suhteen. Seurantajakson aikana ensimmäiseksi keraksi sovittiin ohjauksen vaihte 2012/2013. Lisäksi toivottiin samaa tietoa jaettavaksi myös sähköisessä muodossa, jolloin kaikki 50 jäsentä saisivat sen. Tähän toiveeseen liikuntatoimi vastasi, että he tulevat tiedottamaan tulevasta tapahtumista ja muista liikuntatoimen ajankohtaisista uutisista sähköpostitiedotteella yhdistyksen jäsenistölle puolivuositain.

Naisvuoren uimahallin peruskorjaus, johon monet kuulo- ja näkövammaisten huomioidut kohdistuivat, ei ole seuraavan neljän vuoden suunnitelmassa vaikka onkin yksi tärkeimmistä remontointikohteista. Kaupunki on tietoinen siitä, että uimahalli ei ole esteetön. Kun remontin aika tulee, on tarkoitus tehdä yhteistyötä erilaisten erityisliikuntaryhmien kanssa, jotta esteetön liikkuminen mahdollistuisi. Vaikka Naisvuoren kohdalla eletään hiljaiseloa, kohdennetaan kartoitustarve tulevina vuosina kuulovammaisten kannalta muihin tärkeisiin liikuntapaikkoihin. Liikuntatoimi on luvannut lähettää syksyn 2012 aikana Kuurojen yhdistykselle pyynnön asian tarkentamiseksi, jonka jälkeen liikuntatoimi ja yhdistys sopivat kartoituksen yksityiskohdista. Samassa yhteydessä selvitetään, millaisin järjestelyin tiedottamisen ja hätätiedottamisen puutteet olisivat ratkaistavissa kyseessä olevien liikuntapaikkojen osalta.

Kuulovammaisten liikkumista estävät toisinaan myös tulkkiin peruuntuneet työvuorot tai sairastuminen. Kuten eräs yhdistyksen jäsen kertoi:

Monet yhdistyksemme jäsenet käyvät keilaamassa joka toinen viikko. Mukaan tarvitsemme tulkin. Välillä tulkit eivät pääsekään tulemaan ja silloin

harrastus jää väliin. Olisi hyvä saada nopeasti toinen tulkki sijaistamaan tällaisissa tilanteissa.

4.2.6 Oulaisten vammaisneuvosto: kuulemisen puute uimahallisuunnitelmassa ja uimarantatilanne

Oulaisten vammaisneuvosto kokoontui arvioimaan liikuntapaikkoja 30.8.2012. Liikuntatoimen edustajan saapuminen paikalle yhdessä tutkijan kanssa oli etukäteen Vammaisneuvoston tiedossa. Tämä oli motivoinut jäseniä miettimään valmiiksi liikuntapaikkojen kehittämisenäkökuilma vammaisnäkökulmasta. Tässä seuraavassa vammaisneuvoston keskustelun anti siinä muodossa, kun se lähti tiedoksi sivistyslautakunnalle syksyllä 2012.

1. Oulaisten kaupungille välitetään ensin kiitokset:

”Kun ajattelee tätä kaupunkia, moni asia on hyvin. Jäähalli palvelee kokonaisuutena hyvin liikuntaesteisiä. Kun sitä rakennettiin, niin meiltä vammaisneuvostolta pyydettiin lausunto. Kun halli valmistui, pidettiin siellä neuvoston kokouskin paikkoihin tutustumisen merkeissä. Jäähalliprosessista annetaan täydet pisteet.”

2. Lisäksi kiitosta sai pallohallin parantunut tilanne:

”Aiemmin pyörätuolilla pääsi vain parvelle, josta käsin joutui seuraamaan lastensa lakkiaisetkin alhaalla salissa kuin muukalaiset. Vammaisneuvoston toiminnan tavoitteena on, että aina päästään samalle viivalle muiden kanssa ja se on tässä asiassa nyt myös toteutunut.”

3. Vammaisneuvosto haluaa antaa lausunnon uimahallisuunnitelmiin liittyen ja sitä varten saada ajantasaisimman uimahallipiirustuksen paperilla mittasuhteineen. Vammaisneuvosto haluaa ottaa kantaa esimerkiksi altaaseen menon, hissien sekä suihku- ja saunatilojen osalta ottaen huomioon vammaisten ja heitä avustavien tarpeet. Avustajat saattavat tilanteen mukaan olla myös eri sukupuolta kuin avustettava. Vammaisnäkökulmaa voi huomioida piirustusten ollessa jo näin pitkällä, esimerkiksi antamalla vammaisneuvoston esittäjä näkemyksensä tilojen soveltavuudesta erityisliikuntaryhmille. Tarvittaessa he voivat esittää olemassa olevien tilojen uudelleen järjestelyjä tai muita muutoksia. Vammaisneuvoston näkemyksen mukaan suunnitelman tarkentaminen vammaisnäkökulmaa huomioivaksi maksaa etukäteen toteutettuna joka tapauksessa vähemmän kuin rakennuksen valmistuttua. Tavoitteena Vammaisneuvostolla on, vammaisten määrän ollessa Oulaisissa melkoisen suuri, että heidän uimahallikäyttönsä avustajineen yksilö- ja uintiryhmien osalta voi siirtyä yhteiseen uimahalliin. Nyt moni vammaisista ui Taulukankaalla. Nykyistä uimahalliahan vammaiset eivät voi käyttää juuri ollenkaan.

4. Edelliseen liittyen: jatkossa Vammaisneuvosto toivoo kaupungilta yhteydenottoa etukäteen: Vammaisneuvosto tulee pitää tietoisena suunnitelmista. Nyt vammaisneuvosto joutuu ”lypsämään piirustukset” esimerkiksi uimahalliin liittyen. Asian pitäisi olla toisinpäin. Kuntalaki velvoittaa kaikkia päättäjiä ja viranhaltijoita. Vuorovaikutusta vammaisneuvoston kanssa ehkä pelätään, koska näkökulmat pitää ottaa huomioon ja se maksaa.

5. Lisäksi vammaisneuvosto haluaa herättää keskustelun vammaisille sopivasta uimarannasta. Piipsjärven alueen ranta, joka on kesällä Oulaisissa keskeinen uintialue, sijaitsee vaikeakulkuisen maaston päässä, parkkialue on kaukana ja rannassa ei ole helppoa veteenmeno mahdollisuutta, nyt kun laituri on poistettu. Lisäksi alueella ei ole invavessaa. Vammaisneuvosto saa vammaisilta yhteydenottoja uintimahdollisuuksien kehittämisen tarpeista.

6. Kuntosalien määrää ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia vammaisille pidetään hyvänä. Olipa sali yksityinen tai kunnallinen, vammaisneuvoston jäsenet ovat antaneet tarvittaessa palautetta esimerkiksi oivikynnyksiin liittyen suoraan paikkaa pitävälle taholle. Myös hinnoittelu on kuntosalien osalta kohdillaan, esimerkiksi koulun kuntosali, jonne pääsee hissillä ja jossa on vapaita aikoja maksaa 5€/tunti ja hinta ovat sama yksittäisille ihmisille ja ryhmille. Vammaisneuvosto pitää hintaa kohtuullisena, varsinkin jos käyttäjänä on ryhmä.

7. Keskustelussa todetaan, että myös jäähallin kuntosalille pääsee pyörätuolilla, jos tuntee reitin. **Reitin tiedostaminen** myös jäähallihenkilöstön keskuudessa on tärkeää, jotta sille ei sijoiteta vahingossa esteitä. Tällä hetkellä tosin pyörätuolilla liikkuvat eivät jäähallin kuntosalia juuri käytä. Invavessaa ei ole samassa kerroksessa kuntosalin kanssa.

8. ”Vammaisneuvosto haluaa herättää keskustelun Senioripassin laajentamismahdollisuudesta: passi voitaisiin myöntää myös alle 65-vuotiaille viranhaltijan hankinnan mukaan.” Näin voitaisiin tavoittaa ja motivoida liikunnan pariin myös niitä alle 65-vuotiaita, joilla on esimerkiksi pysyvä työntekoa estävä ruumiillinen vamma. Itsestä huolenpito ja kuntoilu tarkoittaisi terveyspuolen säästöä. Nykyisin passi on tarkoitettu eläkeläisille, ei edes sairaseläkkeellä oleville. Passin kokonaisuutta voidaan miettiä uusiksi samalla kun sen jatkamisesta päätetään. Kahden vuoden voimassaoloaika on katkolla vuoden vaihteessa. Yhden vuoden senioripassi maksaa 35 €. Hintaan kuuluu uinti uimahallissa ja jäähallin kuntosalin vapaa käyttö tiettyihin kel-

lonaikoihin, joskin ajoissa voidaan myös joustaa. Noin neljäkymmentä senioripassia menee vuosittain. Osa käyttää sitä esimerkiksi päivittäin, osa viikoittain. Liikuntatoimen edustajan mukaan: *”Passin etu on edullisen hinnan lisäksi, että se on aina mukana, ei tarvitse olla rahaa mukana. Lisäksi hankittu passi motivoi käyttämään palveluja.”*

4.3 Yhteenveto kuntalaisten esille nostamista laatu näkemyksistä

Tässä alaluovissa kuvataan, minkä tyyppistä arviointietoa keskustelupäiviin osallistuneet kuntalaiset tuottivat. Vertailupintana käytetään muun muassa valtion aluehallinnon suorittaman peruspalveluarvioinnin viitekehystä ja tuloksia.

Aluehallintovirastojen suorittaman arviointityön tarkoituksena on täydentää kuntien suorittamaa itsearviointia ja palvella kuntia peruspalvelujen kehittämisessä sekä toimia suunnittelua ja päätöksentekoa tukevana apuvälineenä¹⁴ (s.117). Tutkimuskunnista Vantaa kuuluu Etelä-Suomen, Oulainen Pohjois-Suomen ja Mikkeli Itä-Suomen aluehallintoviraston alueeseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alan tehtäviä ovat aluehallintovirastoissa peruspalveluiden arviointi ja sivistystoimen oikeusturva ja luvat. Peruspalveluiden saatavuutta arvioidaan muun muassa perusopetuksen ja toisen asteen osalta sekä kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen palveluiden osalta¹⁵ (s.117). Arvioinnilla selvitetään peruspalvelujen saatavuutta ja tasoa kyseisellä toimialueella¹⁶ (s.117). Liikuntatoimen peruspalvelujen saatavuuden arvioinnin valmistelusta vastaavat aluehallintovirastojen kanssa yhteistyössä liikunta-asioita hoitavat kuusi Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskusta. Arvioinnin valmistuttua, kuusi aluehallintovirastoa julkaisee omat alueelliset raporttinsa, minkä lisäksi koostetaan vuosittain valtakunnallinen, koko Suomen kattava arvio. Peruspalvelujen arvioinnin tilaajatahona toimii valtiovarainministeriö.

Vuosittain liikuntapalveluita on arvioitu erilaisista näkökulmista. Vuonna 2010 kysely keskittyi erityisesti käyttövuoropolitiikkaan ja sen vaikutuksiin liikuntapaikkojen tasa-arvoisessa saavutettavuudessa. Vuonna 2011 tarkastelussa oli kuntien liikuntatoimen talous sekä resurssien riittävyys. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tekemät arviointilomakkeiden teemat nousevat liikuntalaista, erityisesti Liikuntalain 2 §:stä, jossa todetaan: *”Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla*

liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.”

Vuoden 2011 peruspalveluiden arvioinnissa kunnilta kysyttiin: *”Jos valtionosuutta ei olisi, mistä liikuntalain mukaisesta tehtävästä arvioisitte kuntanne vähentävän resursseja?”*. Vaihtoehtoina lomakkeessa (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2011) tarjotaan Liikuntalain 2 §:ää seuraten: alueellisen ja paikallisen yhteistyön kehittäminen, terveyttä edistävän liikunnan kehittäminen, kansalaistoiminnan kehittäminen, liikuntapaikkojen tarjoaminen, liikunnan järjestäminen ottaen huomioon erityisryhmät. Tutkimuksen keskustelupäivissä kaikki nämä teemat nousivat esille. Tulokset on esitelty tiivistetysti oheassa.

Liikunnan edistäminen on useiden kunnan toimialojen tehtävä ja kuntajohdon strategiset linjat antavat kehykset liikuntatoimen ja muiden toimialojen yhteistyölle ja sitoutumiselle.

--- Tulevaisuudessa kuntien on tehtävä entistä enemmän yhteistyötä sekä yksityisten liikuntalan yrittäjien että liikuntatoimintaa järjestävien yhdistysten kanssa. Yksityiset palveluntuottajat ja urheiluseurat ovat varteenotettavia yhteistyökumppaneita kunnallisen liikuntatoimen järjestämisessä ja kehittämisessä. Yhteistyöllä palvelutarjonta monipuolistuu ja tarjoaa kuntalaisille laajemmat mahdollisuudet liikkua ja toteuttaa itseään terveyttä edistävän ja ylläpitävän harrastuksen parissa. (Aluehallintovirastot 2012, 131.)

Keskustelupäivämenetelmän avulla nousi esiin monia näkökulmia ja kehittämisideoita alueelliseen ja paikalliseen yhteistyöhön. Esimerkiksi Vantaalla keskusteltiin ikäihmisille suunnitteleista olevasta kuntosaliverkosta ja Mikkeliissä pohdittiin haja-asutusseutujen terveysasemien kuntosalien avaamista kuntalaisten käyttöön. Sekä Oulaisissa että Mikkeliissä eri lajien välinen vuorovaikutus, ymmärrys ja jopa yhteistyö parani (tai pääsi alkuun) keskustelupäivien avulla. Oulaisissa kelkkailijat toivat lisäksi esiin useita erilaisia yhteistyömahdollisuuksia.

Terveyttä edistävistä liikunnasta mainitaan aluehallintoviraston raportissa ainoastaan alueellisen ja paikallisen yhteistyön yhteydessä (ks. edellisen lainauksen viimeisin lause). Keskustelutilaisuuksissa kuntapäätäjät, mutta myös esimerkiksi Oulaisissa nuoret sivusivat puheenvuoroissaan liikunnan suotuisia terveysvaikutuksia, ja puhuivat terveyttä edistävän liikunnan puolesta. Sporttikorttien tarjoaminen voidaan nähdä terveyttä edistäväksi liikunnaksi: kunta tukee ikäihmistien parempaa terveyttä tarjoten edul-

lisia liikuntavaihtoehtoja – liikkuminen taas parantaa ikäihmisten terveyttä, joka todennäköisesti tuo säästöjä terveystalouteen. Vastaavatyypistä palvelua olisi syytä kehittää ja tarjota myös muille ryhmille (esimerkiksi työttömille ja pitkäaikaissairaille), joiden kohdalla liikunta voisi tukea arkea ja edistää terveyttä.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston arvioissa (2012, 90) esitetään toimenpidesuosituksena liikuntapalveluiden osalta, että: *”Kunnat tukevat alueellisia liikuntajärjestöjä, joiden rooli erityisesti lasten ja nuorten liikuntatoiminnan järjestämisessä on merkittävä.”* Tämä kansalaistoiminnalle annettava tuki, joka voidaan nähdä myös kansalaistoiminnan kehittämisenä, kaventuu valitettavasti peruspalveluiden arvioinnissa järjestöavustuksiin. Tutkimusta varten järjestetyissä keskustelupäivissä kansalaistoiminta näyttöä paljon monipuolisempaa erilaisten ryhmien ja kunnan toimijoiden yhteistyönä. Oulaisissa skeittarit halusivat itse olla rakentamassa skeittipaikkaa ja kelkkailijat tarjosivat apuaan virallisten reittien raivaustyöhön. Mikkelissä jousiampujat ilmoittivat itse rakentavansa tarvitsemansa harjoitteluseuran, jos kaupunki toimittaisi materiaalit ja yhdessä sovittaisiin sopiva paikka. Lisäksi Mikkelissä kuntalaiset ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi retkeilypolkujen ja pururatojen kunnostustalkoisiin. Kuten Anna-Katriina Salmikangas väitöskirjassaan kiteyttää, olisi erilaisia kunnan kansalaistoiminnan muotoja saatettava yhteistyöhön toistensa kanssa nykyistä aktiivisemmin:

Kunnanosaluetoimintatuet kannattaisikin huomioida paremmin julkisessa liikuntahallinnossa, kun tavoitellaan kuntalaisten omatoimisuutta, kolmannen sektorin toimijoiden aktivoitumista edellytysten mahdollistajaksi ja luojaksi. Samalla kannattaa pitää mielessä se, että suurin osa aikuisväestöstä liikkuu muualla kuin urheiluseuroissa. Tarkoituksenmukaista olisi luoda toimiva verkosto kaikkien liikunnan eteen toimivien tahojen kanssa.
(Salmikangas 2004, 215.)

Valtakunnallisessa Aluehallintovirastojen (2012, 118) arvioissa esitetään toimenpidesuosituksia liikuntapaikkojen suhteen:

Huolehditaan siitä, että väestön liikuntakäyttötymistä palvelevien liikuntapaikkojen saatavuus on mahdollisimman hyvä ja suhteessa väestöpohjaan. Samalla varmistetaan, että liikuntapaikkojen kunnossapidosta huolehtii määrällisesti ja laadullisesti riittävä henkilöstö, jolla on kunnolliset toimintaedellytykset.

Vaikka toimenpidesuosituksukset ovat hyvin laajoja ja monenlaisia resursseja ja yhteistyötä vaativia, on itse arviolomakkeessa keskitytty määrärahoihin ja niiden riittävyyteen. Paljon moniäänisemmin ja moniulotteisemmin *liikuntapaikkojen tarjoamiseen* liittyviä asioita käsiteltiin keskustelupäivätilaisuuksissa. Liikuntapaikkojen tarjoamiseen liittyviä puheenvuoroja esittivät muun muassa Mikkelissä nuoret, jotka vaativat liikuntaharrastuksiin vapaita salivuoroja rekisteröitymättömille nuorten ryhmille. Mikkelissä erityisliikuntaryhmät kertoivat käyvänsä kunnan ulkopuolella harrastamassa curlingia, koska kunnan omissa jäähalleissa ei ole lajissa tarvittavia jäämerkkejä (ts. liikuntapaikkaa ei omassa kunnassa ole tarjolla). Vantaalla esikoululaisen toive *Perhepeuhat*-teemapäivittä tai koulun liikuntasalien vapaasta perhekäytöstä ovat nekin esimerkkejä kuntalaisten kehittämistoiveista liikuntapaikkojen tarjonnassa.

Vaikka Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten tekemässä peruspalveluiden arviointilomakkeessa pyydettiin ottamaan kantaa resurssien osalta *liikunnan järjestämiseen ottaen huomioon erityisryhmät*, ei itse raporteissa käsitellä kyseistä näkökulmaa. Kunnista on kerätty tieto ainoastaan erityisliikuntahenkilöstön määrästä (ts. henkilötyövuodet, ks. myös seuraava kappale). Tutkimushankkeessa erityisliikuntaryhmiä kuultiin keskustelupäivissä sekä yhteisissä että erillisissä tilaisuuksissa. Oulaisten vammaisneuvosto ja Mikkelin Kuurojen Yhdistys antoivat arvioita ja kehittämisideoita. Molemmissa kunnissa toivottiin, että jatkossa kunta informoisi hyvissä ajoin mittavammasta liikuntapaikkarakentamisesta ja kuulisi systemaattisesti erityisliikuntaryhmien näkökulmia siihen liittyen. Myös olemassa olevia liikuntapalveluita olisi syytä säännöllisesti kehittää yhteistyössä erityisliikuntaryhmien kanssa – esimerkiksi Oulaisissa nousi esiin toive vammaisille sopivasta uimarannasta, jollaista Oulaisista tai edes lähiseudulta ei tällä hetkellä löydy.

Peruspalveluarvioinnissa kysyttiin vuonna 2011 liikuntatoimen henkilöstöstä: kuinka paljon kunnassa on vakinaisia ja muita henkilöitä hallintotehtävissä (mm. liikuntatoimenjohtajat ja liikuntasihteerit), liikunnanohjaushenkilöstöä (esim. liikunnanohjaajia), erityisliikunnanohjaajia tai muita. Tässä hankkeessa on tehty tiivistä yhteistyötä hallintotehtävissä olevien henkilöiden kanssa. Liikunnanohjaushenkilöstö nousi esiin ikäihmisten toiveissa Oulaisissa, kun ikäihmiset peräänkuuluttivat puheenvuorossaan ammattilaisten liikunnanohjaajien tarvetta. Mikkelin Kuurojen Yhdistyksen ja erityisliikunnan ohjaajan kanssa puolestaan sovittiin säännöllisistä, puolivuositaisista tapaamisista jatkossa.

Peruspalveluissa arvioidaan myös *liikuntatapahtumia*. Kunnilta kysyttiin liikuntatoimen ostopalveluiden osalta vuoden 2011 kyselyssä, että käyttävätkö ne varoja ulkopuolelta ostettuihin liikuntatapahtumiin. Keskustelutilaisuuksissa nostettiin myös liikuntatapahtumat esille. Esimerkiksi Mikkelin Kuurojen Yhdistys nosti esiin tulkauksen tarpeen suurimmissa liikuntatapahtumissa. Vantaalla aloitettiin *Perhepeuhat* uudenaikaisena kunnan ilmaisena liikuntatapahtumana keskustelutilaisuuksista saadun palautteen jälkeen.

Vuonna 2010 *liikuntapaikkojen käyttövuoroista* kysyttiin kunnilta perusteellisesti, mutta lähinnä taloudellisten resurssien näkökulmista (ts. budjetit, henkilötyövuodet jne.). Vaikka lomakkeessa kysytään muun muassa *”Mitkä ovat keskeiset ongelmat käyttövuorojen jaossa”*, peruspalveluarviosta ei selviä, ovatko johtavat viranhaltijat konsultoineet vastausta varten liikunnan hallintohenkilöstöä, liikunnan ohjaajia vai jopa liikuntapaikkojen käyttäjiä (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset 2010). Keskustelupäivämenetelmällä saatiin selville monenlaisia käyttövuoroihin liittyviä kuntalaisten arvioita. Esimerkiksi Mikkelissä nuoret peräänkuuluttivat vapaita salien käyttövuoroja, ja kaikissa kunnissa pohdittiin salivarausjärjestelmän kehittämistarpeita. Oulaisissa päätettiin yhteistyössä hallinnon, salien tarjoajien ja käyttäjien kesken kehittämään vuorojen jakoa.

Keskustelupäivämenetelmä on erityisesti *kuntalaisten osallisuutta ja kuulemista* vahvistava menetelmä. Vuoden 2010 peruspalveluarvioinnissa (Aluehallintovirastot 2011, 179) kysyttiin, miten hakijat pääsevät vaikuttamaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakopäätöksiin kunnissa. Valtakunnallisista tuloksista selviää, että vajaassa kolmanneksessa (30 %) kunnista järjestetään yhteinen kokous vuorojen hakijoiden kanssa. Kuten tutkimuksemme osoittaa, vastaavalaisia kokouksia olisi syytä järjestää niiden käyttäjien kanssa myös muiden liikuntapaikkojen kohdalla. Tässä valossa tutkimushanke osui tietoaukkoon tuodessaan perusteellisesti esiin kuntalaisten mielipiteitä ja kehittämisehdotuksia. Äänessä oli niin liikuntapaikkojen nykykäyttäjiä kuin myös niitä, jotka ovat syystä tai toisesta nykyisen tarjonnan ulkopuolella.

Kuntalaisten osallisuutta osana kuntapalveluiden laadunarviointia on aikaisemmin tutkittu varsin vähän. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2006 käynnistämän Terveyden edistämisen vertaistietohankkeen (TedBM) tehtävänä on ollut kehittää tulkintoja, määrittelyjä ja menetelmiä, jotka mahdollistavat vertailukelpoisen tiedon keräämisen kuntien toiminnasta vä-

estönsä terveyden edistämiseksi (Rimpelä ym. 2009). Hankkeessa on päädytty esittämään tulkintakehykseksi kuutta näkökulmaa, joita yhdessä kutsutaan *väestön terveyden edistämiseksi* (VTEA). Nämä näkökulmat ovat: sitoutuminen, väestön terveysseuranta ja tarveanalyysi, johtaminen, ohjelmat ja yhteiset käytännöt, voimavarat sekä osallisuus. Kuntalaisten osallisuutta määritellään hankkeen näkökulmana seuraavasti:

Kunnan toiminta väestön terveyden edistämiseksi ja siihen osoitetut voimavarat kuvataan niin, että kuntalaisilla on mahdollisuus tutustua tavoitteisiin, ydinprosesseihin ja voimavaroihin ja verrata kunnan toimintaa valtakunnallisiin suosituksiin. Kaikissa toiminnoissa on varmistettu, että vastuuväestöjen edustajia kuullaan ja heillä on mahdollisuus osallistua toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. (Rimpelä ym. 2009, 47.)

Tutkimushankkeen osahankkeessa *Terveyden edistäminen terveyskeskuksissa* 2008, tutkimusryhmä päätyi kuitenkin pudottamaan kuntalaisten osallisuuden tutkimushankkeensa ulkopuolelle:

...osallisuus ja omatoimisuus -osioon ei ole lainkaan esitetty sovellutusta. Tämä johtuu siitä yksinkertaisesta tosiasiasta, että tämä ulottuvuus osoittautui erityisen pulmalliseksi. Tutkimuksen valmisteluvaiheessa ei tullut esityksiä eikä tutkijaryhmässäkään löydetty käyttökelpoisia mittareita, joilla olisi saatu vertailukelpoista tietoa kuntalaisten osallisuudesta ja omatoimisuudesta suhteessa terveyskeskuksiin. (Rimpelä ym. 2009, 91.)

Tässä tutkimuksessa on kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi käytetty ja analysoitu keskustelupäivämenetelmää liikuntapalveluiden laadunarvioinnissa. Kuten VTEA:ssa määritellään, myös tässä tutkimuksessa väestön erilaisten ryhmien edustajia kuullaan ja heillä on mahdollisuus osallistua toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. VTEA:ssa peräänkuulutettiin *”käyttökelpoisia mittareita”*. Tässä tutkimuksessa ehkä konkreettisin *”mittari”* on seurantajakson aikana tapahtunut asioiden eteneminen ja kehittyminen. Toisaalta osallisuusmittarina voidaan pitää myös kuntalaisilta ja päättäjiltä saatua palautetta; toisaalta kuntalaisten omatoimisuutta, jota myös VTEA:ssa pyrittiin selvittämään. Omatoimisuudesta käyvät esimerkkeinä kuntalaisten tarjoukset osallistua vapaaehtois- ja talokootoihin liikuntapaikkojen parantamiseksi.

Peruspalveluarvioinneissa kuten tässä tutkimuksessa-kin keskustelupäivämenetelmällä tarkastellaan liikun-

tapalvelujen *saatavuutta ja tasoa* laadun mittareina. Peruspalveluarvioinneissa jää epäselväksi, mitä saatavuudella tai saavutettavuudella palveluiden tarjonnan yhteydessä tarkoitetaan. Anne Klassen on tutkimusryhmineen tarkastellut palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta ensisijaisesti ajallisesta näkökulmasta. Klassenin tutkimusryhmä tarkastelee saatavuutta kuitenkin myös palvelun *maantieteellisen sijainnin* (esim. kuinka kauan matkustamiseen kuluu aikaa), *palvelun ja sen ympäristön fyysisten ominaisuuksien ja palvelun käytön edullisuuden* näkökulmista. (soveltaen Klassen ym. 2009, 26.) Seuraavassa tarkastellaan näitä kolmea ulottuvuutta kokonaisvaltaisesti.

Keskustelupäivämenetelmällä tavoitettiin maantieteelliseen sijaintiin liittyviä arvioita. Esimerkiksi Mikkelissä pohdittiin haja-asutusseudulla asuvien tasarvoista oikeutta liikuntapaikkojen palveluihin, kyläkoulujen salien avaamista lähiliikuntapaikoiksi ja kuljetuksia uimahalleihin. Tällöin voidaan toki käyttää argumenttina ajallistakin näkökulmaa, mutta kuntalaiset lähestyivät lähiliikuntapaikkojen tärkeyttä ensisijaisesti tasa-arvon näkökulmasta. Palvelujen ja niiden ympäristön fyysisiä ominaisuuksia käsiteltiin muun muassa uimahallien kohdalla ikäihmisten ja erityisryhmien näkökulmista. Edullisuus ja hinnoittelu olivat esillä erityisesti Sporttikorttien ja eläkeläisalennusten kohdalla. Edullisuutta haettiin myös puheenvuoroissa, joissa kuntalaiset tarjosivat talkootyövoimaansa ja toivoivat kunnalta lähinnä materiaaleja, mikä tekisi liikuntapaikkojen kehittämisestä kunnalle edullista.

Liikuntapaikkojen saavutettavuutta voidaan arvioida myös siltä kannalta, miten helppoa tai vaikeaa paikkoihin on mennä riippuen esimerkiksi siitä, miten uudet tulokkaat toivotetaan tervetulleiksi, minkä ikäisiä muut käyttäjät ovat ja onko muista kävijöistä osa ennestään tuttuja. Tämäntyyppisiä liikuntapaikkojen sosiaaliseen avoimuuteen liittyviä kysymyksiä ei arvioinneissa kuitenkaan tullut esille. Näiden asioiden esille tuonti vaatisi kuntalaisilta kysyttävien kysymysten toisin asettamista ja keskustelemaan ryhmän parempaa tutustumista toisiinsa.

Klassen tuo tutkimusryhmineen (2009, 26) esiin saatavuuden lisäksi kuusi muuta näkökulmaa palvelujen laadun tarkastelemiseksi, jotka ovat: *oikeudenmukaisuus, kattavuus, tarkoituksenmukaisuus, asiakaskeisyys, koordinaatio ja asiakasturvallisuus*. Ohessa on tarkasteltu näitä ulottuvuuksia saadun tutkimusaineiston valossa.

Oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus ovat esillä myös Liikuntalain 1§:ssä, jossa todetaan: *”lain tarkoituksena*

on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestävää kehitystä”. Aluehallintovirastojen valtakunnallisessa peruspalveluiden arvioinnissa todetaan, ettei liikuntatoimen osalta arvioinnissa ole varsinaisesti tutkittu liikunnan vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisyssä. Samalla kuitenkin todetaan, että:

Kattavasti tuotetut liikuntapalvelut ja kansalaisten tasa-arvoa edistävä käyttömaksu- ja vuoropoliittika voivat merkittävästi ehkäistä syrjäytymistä varsinkin lasten ja nuorten osalta. Tulevaisuudessa korostuu tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten liikuntapalvelujen saavutettavuuden turvaaminen. Toimenpiteiden kohderyhmänä ovat etenkin lapset ja nuoret, joiden liikunta-aktiivisuus luo perustan koko elämänkulun mittaiselle liikunnalliselle elämäntavalle. Lisäksi toimenpiteitä tulee kohdistaa sellaisiin väestöryhmiin, joiden liikuntaosallistumisessa voi olla esteitä sosiaalisten, kulttuuristen, taloudellisten tai muiden, esimerkiksi ikään liittyvien tekijöiden johdosta. (Aluehallintovirastot 2012, 120.)

Keskustelupäivissä eri-ikäiset kuntalaiset saivat tasa-arvoisesti tuoda omia mielipiteitään esille, erityisliikuntaryhmät otettiin kahdessa kunnassa tutkimukseen mukaan. Samoin viranhaltijat vastasivat tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti eri väestöryhmien esityksiin. Palautteessa kuntalaiset saivat myös ilmaista näkemyksensä kokemastaan oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden tunteesta.

Klassenin tutkimusryhmän (2009, 26) jaottelua soveltaen lähestymme palvelujen *kattavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta* tarkastelemalla, vastaako palveluiden tarjonta asiakkaiden tarpeisiin. Keskustelupäivissä kuntalaiset esittivät hyvin monenlaisia mielipiteitä, ehdotuksia ja kannanottoja liikuntapalveluiden epäkohdista eri-ikäryhmien ja erityisliikuntaryhmien tarpeisiin liittyen.

Samoin Klassenin tutkimusryhmän (2009, 26) jaottelua soveltaen *asiakaskeisyysdellä* tarkoitetaan tässä sitä, miten kuntalaiset voivat osallistua palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen; miten kuntalaiset saavat tietoa liikuntapalveluista ja niiden kehittämisestä; kuinka avoimesti kuntalaisten tarpeisiin suhtaudutaan ja miten niihin reagoidaan. Keskustelupäivämenetelmä on kehitetty kuntalaisten kuulemisen sekä systemaattisen dialogin välineeksi viranhaltijoiden ja kuntapäätäjien kanssa. Keskustelutilaisuuksissa kuntalaiset ja viranhaltijat voivat neuvotella siitä, miten kuntalaiset voivat osallistua

palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen ja miten he jatkossa saisivat parhaiten tietoa liikuntapalveluista ja niiden kehittämisestä. Tutkimalla keskustelupäiviä ja seuraamalla niissä sovittujen asioiden kehittymistä, on mahdollista selvittää, kuinka avoimesti kuntalaisten tarpeisiin suhtaudutaan ja miten niihin reagoidaan.

Edelleen Klassenin tutkimusryhmän (2009, 26) jaottelua soveltaen tässä *koordinaatio* tarkoittaa sitä, kuinka palvelut on organisoitu, onko palveluntarjonta jatkuvaa ja asiakaslähtöisesti suunniteltua ja kuinka erilaisia palveluja integroidaan toisiinsa yli palveluntarjoajien rajojen. Kuntalaisilla oli keskustelutilaisuudessa mahdollisuus nostaa esiin koordinaatioon liittyviä parannus- ja kehittämisideoita. Lisäksi kuntapäätäjät ja viranhaltijat toivat kuntalaisille tiedoksi uusia koordinaatioon liittyviä toimintoja (mm. tietoa erilaisten liikuntapalveluiden tarjoajien yhteistyöstä).

Keskustelutilaisuuksissa kuntalaiset toivat esiin liikuntapaikkoihin liittyviä turvallisuus- ja tapaturmariskejä, joita voidaan tarkastella *asiakasturvallisuuden* näkökulmasta. Tällaisia olivat esimerkiksi vantaalaisten puheenvuoroon nostama ladun heikko kunto alikulkusiltojen alla ja tunneleissa sekä toisaalta uimahallien pihojen liukkaus. Oulaisista esimerkkinä mainittakoon keskustelu kevyen liikenteen väylän hiekoituksesta ja aurauksesta, ja Mikkelissä kuurojen yhdistyksen huomiot erityisliikuntaryhmien erityistarpeista uimahalleissa (esim. hätätiedottamisessa).

Kun Mikkelissä keskusteltiin nuorten palkkaamisesta kesätöihin liikunnanohjaajiksi, päättäjät ja viranhaltijat toivat esille aikuisten valvojien ja ohjaajien välttämättömyyden asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Peruspalveluiden arvioinnissa ei ole tarkasteltu liikuntapaikkojen tai -palveluiden innostavuutta tai houkuttelevuutta. Nämä näkökulmat tulivat keskustelupäivämenetelmässä esille. Koululaiset nostivat Mikkelissä esiin uimahallien siisteyden ja Oulaisissa jäähallin siivouksen. Houkuttelevuutta lisää myös kaikissa kunnissa puheeksi nostettu salivuorojen varasta helpottava sähköinen varausjärjestelmä. Kuntalaiset peräänkuuluttivat liikuntapaikkoihin enemmän ikäryhmäspesifejä laitteita ja välineitä. Tämäkin voidaan tulkita innostavana ja houkuttelevana elementtinä. Palvelun käyttämisen houkuttavuutta lisää myös tieto palvelusta ja sen käyttömahdollisuudesta. Kuten aiemmin mainittiin, Vantaalla nuoret ja Mikkelissä aikuiset nostivat esille tarpeen lisätä viestintää liikuntapaikkojen käyttömahdollisuuksista ja vapaista käyttövuoroista.

Taulukkoon 8 (seuraavalla sivulla) on koottu edellä esitetty vertailu aluehallintovirastojen peruspalveluiden arvioinnissa tuotetusta tiedosta. Rinnalle on tuotu keskustelupäivämenetelmän tuottama tieto palveluiden laadusta. Taulukon loppuosassa tuomme esiin sellaisia arviointimittareita, joihin peruspalveluiden arvioinnissa ei pureuduta. Osa näistä on aineiston mukana löytyneitä teemoja ja osa on sovellettu Klassenin tutkimusryhmän (2009) käyttämästä palveluiden laadun arvioinnin jaottelusta.

Taulukko 8. Peruspalveluiden ja keskustelupäivämenetelmän avulla tuotettujen arviointien laatumittarit kuntien liikuntapalveluiden osalta.

Arvioinnin kohde /näkökulma	Aluehallintovirastojen peruspalveluiden arvioinnin tuottama tieto liikunnan osalta (ks. Aluehallintovirastot 2011, 2012)	Keskustelupäivä: kuntalaisten ja päättäjien tuottama tieto. Keskustelupäivissä tuotettiin tietoa, siitä...
Alueellinen ja paikallinen yhteistyö	Kuinka tärkeää resurssoida (asteikko 1–5)	...millä tavoin yhteistyötä eri tahojen kesken voisi tehdä ja missä asioissa.
Terveyttä edistävä liikunta	Kuinka tärkeää resurssoida (asteikko 1–5)	...millainen liikunta koetaan terveyttä edistäväksi ja mahdollistuu ko. liikunnan harrastaminen.
Kansalaistoiminnan kehittäminen	Kuinka tärkeää resurssoida (asteikko 1–5)	...mitä kuntalaiset ja muut eri tahot ovat valmiita tekemään (toimimaan ja vaikuttamaan) ja annetaanko heidän kunnassa olla aktiivisia.
Liikuntapaikkojen tarjoaminen	Kuinka tärkeää resurssoida (asteikko 1–5)	...miten liikuntapaikkoja tulisi kehittää ja millaisia puuttuu
Liikunnan järjestäminen ottaen huomioon erityisryhmät	Kuinka tärkeää resurssoida (asteikko 1–5)	...kuinka hyvin erityisryhmiin kuuluvien kuntalaisten mielipide otetaan huomioon
Liikunnanohjaushenkilöstö	Erilaista tietoa henkilöstöstä ja käytetyistä ostopalveluista	...millaisia liikunnanohjausta koskevia tarpeita on
Liikuntatapahtumat	Erilaista tietoa tapahtumista ja käytetyistä ostopalveluista	...millaisia liikuntatapahtumia koskevia tarpeita on
Liikuntapaikkojen käyttövuorot	Kirjallisten jakoperusteiden olemassaolo, painopisteet ja käyttäjien vaikutusmahdollisuus vuoroja jaettaessa	...miten hyvin vuorojen varaus onnistuu, miten oikeudenmukaisesti vuorot jaetaan, miten kohtuullisina vuokria pidetään
Liikuntapaikkojen saatavuus/saavutettavuus	Esimerkiksi palvelun saatavuus asuinpaikan lähietäisyydellä (km) (tosin ei liikunnan alalla, mutta muissa peruspalveluissa, kuten yhteis palvelupisteiden ja koulutuksen kohdalla).	...miten saatavuus/saavutettavuus toteutuu suhteessa liikuntapaikkojen maantieteelliseen sijaintiin, paikkojen ja niiden ympäristön fyysisiin ominaisuuksiin, sekä niiden tarjoamiseen ja edullisuuteen liittyen (vrt. Klassen ym. 2009)
Liikuntapalvelujen oikeudenmukaisuus, tasa-arvoisuus (vrt. liikuntalaki 1§), kattavuus ja/tai tarkoituksenmukaisuus (sis. esim. tarjonnan vastaavuus asiakkaiden tarpeisiin vrt. Klassen ym. 2009)	Kuntalaisten näkökulmaa ei tuoda esiin. Ei myöskään selvitetty, ovatko kunnat kysyneet kuntalaisilta palvelujen laadusta näistä näkökulmista.	...millaisia tarjonnan oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvoisuuteen, kattavuuteen ja/tai tarkoituksenmukaisuuteen liittyviä epäkohtia kunnissa on liittyen asuinpaikkaan sekä eri ikä- ja erityisryhmien tarpeisiin.
Asiakaskeisyyys: miten kuntalaiset voivat osallistua palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen; miten hyvin kuntalaiset saavat tietoa liikuntapalveluista ja niiden kehittämisestä; kuinka avoimesti kuntalaisten tarpeisiin suhtaudutaan ja miten niihin reagoidaan (vrt. Klassen ym. 2009)	Ei selvitetty	...missä asioissa kuntalaiset haluavat osallistua suunnitteluun ja toteuttamiseen, miten hyvin kuntalaisilla on tietoa, miten avoimesti päättäjät suhtautuvat kuntalaisten tarpeisiin ja miten niihin reagoidaan.
Koordinaatio: kuinka palvelut on organisoitu, onko palveluntarjonta jatkuvaa ja asiakaslähtöisesti suunniteltua, kuinka erilaisia palveluita integroidaan toisiinsa yli palveluntarjoajien rajojen. (vrt. Klassen ym. 2009)	Ei selvitetty	...miten palvelujen koordinaatio on onnistunut, millaisissa asioissa koordinaatio pitäisi kehittää ja minkä tahojen välillä.
Asiakasturvallisuus (vrt. Klassen ym. 2009)	Ei selvitetty	...millaisia turvallisuusriskejä eri palveluissa nykyisellään on.
Liikuntapaikkojen innostavuus ja houkuttelevuus: siisteys, siivous, liikuntapaikan käytön helppous ja avoimuus, ikäspesifisyys, tieto erilaisista käyttömahdollisuuksista	Ei selvitetty	... millaisia konkreettisia parannusehdotuksia kuntalaisilla on esimerkiksi liikuntapaikan houkutteluun liittyen.

Kuntatoimijoiden moniäänisyys ja sen ylläpitäminen ja kehittäminen ovat tärkeitä kuntademokratiassa. Ritva Engeström (1999) on väitöstudiumissaan tutkinut lääkärivastaanottolanteita terveyskeskuksissa ja löytänyt lääkärin ja potilaan välisestä dialogista lääketieteen, hallinnon ja arkielämän kielen, joista jokainen vielä jakautuu kolmeen alakategoriaan, jossa puhumisen kohde voi olla somaattinen, psykologinen tai sosiaalinen.

Tässä arviointitutkimuksessa keskustelupäivämennelmissä ”vastaanotolla” eli poliittisella agoralla, jolla erilaiset toimijat tuovat mielipiteensä eri tavoin esille (ks. Laine 2012), ovat dialogissa hallinto (virkamiehet ja poliitikot), liikunnan ammattilaiset (urheiluseurojen edustajat ja aktiiviliikkujat) sekä eri-ikäiset ja eri tavoin (sekä eri motiivein) liikkuvat kuntalaiset. Näiden kolmen kieli on jaoteltu taulukkoon 9 liikunnan, hallinnon sekä arkielämän kieliksi. Jokaisesta kolmesta kielestä on mahdollista erottaa argumentti, toisin sanoen puheenvuorossa käytetty perustelu tai mielipide, ja toisaalta toimijuus, jolla viitataan konkreettisiin toimintaehdotuksiin. Sekä argumentit että konkreettiset toimintaesitykset (toimijuus) voivat puheenvuoroissa koskea talusasioita (ts. liittyä edullisuuteen tai kalleuteen), liikuntapaikkojen ominaisuuksiin liittyviä asioita (ts. minkälaisia liikuntapaikkoja on/ pitäisi olla ja miten paikkojen pitäisi palvella kuntalaisia), terveysasioita (miten liikunta edistää terveyttä) tai sosiaalisia asioita (mm. miten salivuorot pitäisi jakaa, minkälaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehdään/ olisi mahdollista tehdä, mitä uusia yhdessä liikkumisen tiloja kuntaan on mahdollista luoda). Tuloksena on ainakin kaksitoista erilaista ääntä, joita keskustelutilaisuudessa on mahdollista tuottaa – ja joista suurinta osaa myös tämän tutkimuksen yhteydessä tuotettiin.

Ensinnäkin kysytään (ks. myös taulukko 9), kuinka eri toimijat (liikunnan ammattilaiset, hallinto ja ”tavalliset” kuntalaiset) saavat keskustelupäivässä esille omiin kokemuksiinsa pohjautuvia näkökulmia ja mielipiteitä. Toiseksi esiin nousee kysymys toimijuudesta: jos liikunnan ammattilaiset tai kuntalaiset ehdot-

tavat aktiivista toimijuutta liikuntapaikkojen parantamiseksi, kuinka hallinto siihen reagoi.

Hanna Vehmas on väitöstudiumissaan luonut liikuntamatkailun osalta erilaisia liikkuvien aikuisten ideaalityyppejä. Typologian rakentumiseksi Vehmas tarkasteli liikkujan haastattelutilanteessa tuottaman *liikunnan kielen* kietoutumista elämäntavan logiikkaan, luontosuhteeseen sekä läheisiin ihmissuhteisiin ja sosiaalisuuteen. Tuloksena oli neljä liikkujatyyppiä: velvollisuudentuntoiset suorittajat, luontoympäristön kokijat, länsimaiset vapaat valitsijat ja seuralliset liikkujat:

--- *velvollisuudentuntoiselle suorittajalle oli luonteenomaista vapaa-ajan valintoihin liittyvä työelämäkaltainen suorittamiskeskeisyys, velvollisuuksien noudattaminen ja jopa tietynlainen asketismi elämänsäätelijänä. Luontoympäristön kokijoita luonnehti läheinen luontosuhde liikunnan ja matkailun kokemisessa sekä vapaa-ajan valinnoissa. Länsimaiset vapaat valitsijat edustivat leimallisesti porvarillisia länsimaisia arvoja, kuluttamista, elämysten etsimistä ja ylipäättään elämäntavainten vapauksia ja mahdollisuuksia. Seurallisten liikkujien puhunnassa työelämään, perheeseen ja muuhun elämään liittyvät sosiaaliset suhteet nousivat haastatteluissa vapaa-ajan valintojen ja funktioiden määrittäjiksi. (Vehmas 2010, 149.)*

Käsillä olevassa tutkimuksessa on myös mahdollista erottaa argumentteja ja toimintatapoja, jotka asetuvat Vehmaan kategorioihin. Erityisesti liikunta- ja urheiluseurojen edustajat argumentoivat velvollisuudentuntoisten suorittajien kielellä (osa heistä oli myös töissä liikuntaseuroissa), ikäihmiset mutta myös esikoululaiset toivat esiin luonnon, metsien ja järvien, tärkeyden liikuntapaikkoina. Varsinkin nuorten esityksissä liikunnan kieli liittyi vapaaseen valitsemiseen (ts. vapaiden salivuorojen ja hengailun sekä järjestäytymättömän liikunnan tärkeys). Seurallisen liikunnan kielellä puhuivat erityisesti ikäihmiset, erityisliikuntaryhmät ja nuoret (ks. myös taulukko 9).

Taulukko 9. Keskustelupäivämenetelmän avulla toteutettu toimijoiden (ja näkökulmien) moniäänisyys (sovellettu Engeström 1999 ja Vehmas 2010).

Kuka puhuu?	Millaisia ja konkreettisia toimintaehdotuksia?	Mistä puhuu (liikuntaan liittyen)?
(Ammatti)liikunnan kieli (erityisesti Vehmaksen velvollisuudentuntoiset suorittajat ja seuralliset liikkujat)	Argumentti: Liikuntaseurojen ja muiden järjestöjen edustajat puhuvat liikuntapaikoista oman järjestönsä toimintakulttuurin (-historian) pohjalta. Toimijuus: Voivatko urheilu- ja liikuntaseurat (tai muut yhdistykset) ottaa haluamissaan asiassa aktiiviroolin ja lähteä toteuttamaan niitä itse aktiivisesti (kun kaupunki on näyttänyt keskustelussa vihreää valoa)	talousasioista liikuntapaikkojen ominaisuuksiin liittyvistä asioista terveysasioista sosiaalisista asioista
Hallinnon liikunnan kieli	Argumentti: viranhaltijat ja kunnalliset luottamushenkilöt perustelevat asioita kuntapolitiikan (ja tehtyjen päätösten) pohjalta. Toimijuus: Miten asia lähtee kuntakoneistossa toteutumaan, tarvitaanko viranhaltijapäätös tai kunnallisen luottamuselimen päätös? Entä millä aikataululla asia etenee, onko asia heti toteutettava/pidemmällä aikavälillä mahdollisesti toteutettava.	talousasioista liikuntapaikkojen ominaisuuksiin liittyvistä asioista terveysasioista sosiaalisista asioista
Arkielämän liikunnan kieli (erityisesti Vehmaksen luontoympäristön kokijat, länsimaaiset vapaat valitsijat ja seuralliset liikkujat)	Argumentti: Kuntalaiset puhuvat liikuntapaikoista omien kokemustensa pohjalta. Toimijuus: Voivatko kuntalaiset ottaa haluamissaan asioissa aktiiviroolin ja lähteä toteuttamaan niitä aktiivisesti itse (kun kaupunki on näyttänyt keskustelussa vihreää valoa)	talousasioista liikuntapaikkojen ominaisuuksiin liittyvistä asioista terveysasioista sosiaalisista asioista

Tässä luvussa on esitelty keskustelupäivien aikana esiin nousseita liikuntapaikkojen laadun arvioita ja kuntalaisten kehittämisehdotuksia. Eri kuntatoimijoiden kieli, tapa argumentoida ja esittää konkreettisia kehittämistoimia (vrt. taulukko 9) on tuotu esiin perusteellisesti. Samalla keskustelupäivät tuottivat suuren määrän arvokasta aineistoa liikuntapaikkojen laadun näkökulmasta, joka täydentää aluehallintovirastojen peruspalveluiden arviointiin keräämää aineistoa kuntalaisten kokemustiedon osalta (vrt. taulukko 8). Koska tutkimuksessa seurattiin intensiivisesti asioiden kehittymistä eri kunnissa, myös seurannan osalta kertyi mittava aineisto, jonka avulla voidaan hahmottaa erilaisia liikuntapalveluiden kehittämiseen liittyviä onnistumisia ja haasteita. Seuranta on monella tapaa erittäin arvokas laadun arvioinnin vaihe. Seurantaan ja kehityksen raportointiin kuntalaisten suuntaan sisältyy myös oleellinen viesti: onko kuulemisella ollut todellista vaikutusta.

Yhtenä tutkimuksen tuloksena voidaan pitää sitä, että keskustelupäivien myötä kirkastui ensinnäkin näkemys kaikenikäisten kuntalaisten käyttämistä liikuntapaikoista sekä toisaalta ikä- ja erityisliikuntaspesifeistä liikuntapaikoista ja -tarpeista. Aineiston perusteella näyttää erittäin oleelliselta, että kaikkien ikäryhmien käytössä olevia liikuntapaikkoja myös suunnitellaan ja palveluita kehitetään yhteistyössä kaikenikäisten kuntalaisten kanssa. Vastaavasti eri-ikäisten ja erityisliikuntaryhmien kohdalla on aina kuultava sitä ryhmää, joka on (tai haluaisivat olla) kyseisen liikuntapaikan suurin käyttäjäryhmä, kuten lumikasojen kohdalla lapset. Esimerkiksi käyttövuoroista sopimisessa voisi hyvin soveltaa tässä tutkimuksessa käytettyä keskustelupäivämenetelmää niin, että käyttövuoroja päätettäessä kuultaisiin aika ajoin eri-ikäisiä ja erityisryhmiä edustavia kuntalaisia – sekä järjestöjä, mutta huomioitaisiin myös järjestäytymättömien kuntalaisten (lapset, nuoret, aikuiset, ikäihmiset ja perheet) vapaiden saliaikojen tarve.

Luvussa neljä tuli esiin myös toinen tärkeä tutkimustulos. Ryhmät, joita tässä tutkimuksessa kutsutaan termillä *väliinputoajat*. Termillä viitataan ryhmiin, jotka tavalla tai toisella putoavat kunnan liikuntapalveluissa 'välitilaan'. Näiden väliinputoajien liikuntapalveluita ei todennäköisesti kukaan kuntatoimija lähde aktiivisesti puolustamaan tai edistämään. Yhdenslaisiksi väliinputoajiksi voidaan luonnehtia ne eläkeläiset, jotka eivät täytä Sporttikortin ehtoja. Laajemmasta väliinputoamisesta kertoo ikäihmisten heikot mahdollisuudet saada salivuoroja, koska urheiluseurat sekä lapset ja nuoret ovat niiden jakamisessa etusijalla. Väliinputoaminen voi koskea myös jotakin liikunnanmuotoa. Skeittaus on laji, jota pallotellaan liikunta- ja nuorisopuolen välillä kunnissa, eikä siitä aina oteta kunnolla vastuuta kummassakaan. Ehkäpä osittain tästä syystä skeittaukseen liittyvät kehittämishankkeet etenivät tutkimuskunnissa jopa yllättävänkin hitaasti ja tahmeasti myös silloin kun nuoret aktiivisesti tarjosivat omaa panostaan kehittämistyöhön ja talkoisiin.

Skeittauksen lisäksi myös muut sellaiset nuorten suosimat liikuntapaikat, jotka mahdollistavat hengailun (Tani 2010; Aaltonen ym. 2011) näyttävät helposti jäävän huomiotta (ts. väliinputoajan kategoriaan). Tällaisia liikuntapaikkoja voisivat nuorille tarjota skeittipuistojen lisäksi muun muassa koulujen liikuntatilat sekä uimahallit. Yhdistävänä tekijänä olisi tällöin nuorten toiminnan vapauden ja omaehtoisuuden salliminen ja sille tilan tarjoaminen (ks. myös Aaltonen ym. 2011, 45). Kuten aiemmissa tutkimuksissa on todettu (Tani 2010; Aaltonen ym. 2011) paikalliset viranomaiset näkevät nuorten hengaamisessa usein myös sosiaalisia ongelmia, kuten häiriökäyttäytymistä:

Laajapohjaisen sosiaalisuuden käänköpuolena vaikuttaa olevan kohtaamisten satunnaisuudesta johtuvat yhteentörmäykset ja konfliktit niin nuorten kesken kuin nuorten ja vapaa-ajantiloja kontrolloivien aikuisten välillä.
(Aaltonen ym. 2011, 47)

5

Tulososio 2
Keskustelupäivä-
menetelmä liikunta-
paikkojen arvioinnissa

5 Tulososio 2: Keskustelupäivämenetelmä liikuntapaikkojen arvioinnissa

Tässä luvussa arvioidaan keskustelupäivämenetelmän soveltuvuutta liikuntapaikkojen kehittämiseen ja kuntalaisten näkemysten kartoittamiseen. Luvun aineistona käytetään erityisesti tilaisuuksiin osallistuneiden palautteita. Palautteet analysoidaan luvussa ensin ikäryhmittäin. Sen jälkeen tarkastellaan yksityiskohtaisemmin menetelmän etuja ja haasteita. Vantaalla päättäjien ja kuntalaisten keskustelun lopuksi täytetty palautelomake samoin kuin Mikkelissä puhelimitse kuntalaisille ja päättäjille esitetyt kysymykset on esitelty liitteessä 6.

5.1 Palautteet ikäryhmittäin: Lapset

Kahdeksan lasta Vantaalta, Oulaisista ja Mikkelistä arvioi keskustelutilaisuuksia. Kaksi heistä ei osannut vastata kysymyksiin, mutta kuusi muuta antoi arvokasta palautetta. Heidän mielestään oli tärkeää, että päättäjakeskustelutilaisuudessa oli läsnä eri-ikäisiä kuntalaisia ja sai kuunnella muiden ehdotuksia. Lisäksi lapsia ilahdutti se, että asioita saatiin *”puhuttua läpi”* ja että *”sai ilmaista oman mielipiteensä”*. Yhden lapsen mielestä tilaisuus oli liian pitkästyttävä ja toinen olisi lyhentänyt sitä hieman. Eräs lapsista ehdotti arviossaan, että lapsille keksittäisiin jotain tekemistä, jos he eivät jaksaa kuunnella.

Kolme lasta oli arvioissaan tyytyväisiä omaan ja ikäryhmänsä toimintaan arviointiprosessissa. He kokivat tuoneensa esille hyviä ja hyödyllisiä asioita. Neljä lasta koki, että vastaavanlaisia tilaisuuksia kannattaa järjestää myös jatkossa: *”tällä jutulla voi parantaa Suomea”*, uskoi yksi lapsista. Toinen painotti sitä, että tilaisuuksissa *”opitaan asioita toisten näkökulmasta”*. Kolmas kiteytti: *”siellä saa tietoa ja pystyy vaikuttamaan asioihin.”*

Kolme palautetta antaneesta lapsesta uskoi, että päättäjät kuuntelivat mielipiteitä ja että ne otetaan huomioon päätöksenteossa. Neljäs lapsi uskoi tähän puoleksi: *”1/2 = 50 %”*. Yksi vastanneista oli huomannut konkreettista asioiden etenemistä, kun tekonurmelle oli kesän aikana ilmestynyt minimaalit.¹⁷ (s.117) Itse hankkeen arviointiakin arvioitiin: yksi vastanneista lapsista koki, että neljä kuukautta on aivan liian pitkä aikaväli muistella ja arvioida sitä, mitä keskusteluti-

laisuudessa tapahtui ja miten tilaisuus tuntui vaikuttavan. Toisaalta viiden kuukauden aikana kunta ehti jo reagoida puutteisiin ja lapset olivat huomanneet asioiden kehittyvän.

Yksi lapsi oli hyvin kielteinen vastauksissaan. Hänen mielestään lasten ei annettu puhua edes oman ikäryhmänsä tilaisuudessa. Vastaaja myös koki, ettei häntä kuunneltu *”sillä tilaisuudessa ei jaettu puheen- vuoroja tarpeeksi”*. Hän ei ollut myöskään saanut raporttia, eikä hän uskonut edistämänsä asian kehittyneen. Hänestä vastaavia tilaisuuksia ei tulevaisuudessa kannata järjestää *”sillä muut eivät kuuntele”*. Hän ei myöskään uskonut, että päättäjät ottaisivat lasten mielipiteitä huomioon.

5.2 Nuoret

Yhteensä kymmenen nuorta Vantaalla ja Oulaisissa täytti palautelomakkeen kevään 2012 keskustelutilaisuudessa. Lisäksi yhtä mikkeliäistä nuorta haastateltiin puhelimitse elokuussa 2012. Seuraavassa nuorten vastauksia käsitellään kokonaisuutena.

Nuoria ilahdutti keskustelutilaisuuksissa eniten mahdollisuus tuoda mielipiteitään julki paikan päälle tulleille päättäjille: *”sai puhua suoraan päättäjille, eikä asia mennyt välikäsien kautta pamppujen pöydälle lojumaan”*. Myös asioiden ylöskirjoitus nuorten omassa osuudessa oli tärkeää: *”Tuntui, että joku vie asioita eteenpäin, kun ne on ylöskirjoitettu – kun tiedetään, mitä puutteita täällä on”*.

Nuoret olisivat mielellään kertoneet asioista enemmänkin. Keskustelutilaisuuspäivässä nuoria harmittikin kiire: aika loppui kesken. Yksi nuorista kiitteli sitä, että asiaan kuin asiaan löytyi vastaaja: *”Se, että oli niin paljon päättäjiä, että jokaiselle asialle oli vastaaja. Jokainen sai konkreettisen vastauksen sille, mitä oli halunnut tuoda esille.”* Tosin kolme nuorta koki päättäjien vastaukset epäselviksi, ympäripyöreiksi tai tylyiksi. Yksi nuorista rajoittaisi aikuisten puheaikaa, yksi valitsisi päättäjät harkitummin. Yksi nuorista oli todella turhautunut päättäjiin: *”Päättäjät eivät ottaneet nuorten asioita tosissaan. Ne ’skipattiin’ nuorten osuudessa. Kiitos ei mistään päättäjät.”*

Nuoret toivoivat, että seuraavalla kerralla tulisi enemmän nuoria mukaan. Mikkelissä yhtä nuorta jäi harmittamaan markkinoinnin puute: *”Ei sinänsä siinä tapahtumassa mitään, mutta ei oltu saatu markkinoitua, paikalla oli vaan nuvalaisia. Jos olisi paremmin markkinoitu, olisi urheiluseuroista saatu nuoria paikalle myös, nyt niissä ei varmaan tästä tiedetty.”* Yhden nuoren näkemys oli, että tilaisuus oli liian pitkäkestoinen.

Lähes kaikki muut nuoret vastaajat olivat tyytyväisiä omaan ja ikäryhmien toimintaan arviointiprosessissa. Kaksi nuorista koki tärkeäksi eri-ikäisten kohtaamisen: *”Minulle jäi tapahtumasta oikein hyvä kuva. Että kun oli kaikenikäisiä. Kerran aiemmin oli tilaisuus, jossa oli vain nuoria. Nyt tuli vanhempien mielipide esille.”* Uusiin ihmisiin tutustuminen ilahdutti nuoria. Yksi nuori oli pahoittanut mielensä siitä, että hän koki lapsia ja nuoria syyttävän tilaisuudessa. Kolme nuorta kiitteli hyvää ruokaa.

Kysymykseen siitä, kuuntelivatko päättäjät mielipiteitä, nuoret vastasivat paljon lapsia kriittisemmin. Viisi uskoi ilman epäilyä päättäjien kuunnelleen. Lopuilla usko horjui enemmän tai vähemmän. Yksi nuori jäi miettimään, että toteutuvatko asiat todella, jos ne merkataan suunnitelmissa vuosien päähän. *”Onhan se aina niin, että kun puhutaan muutoksista ja jos ne kirjataan vuodelle 2020, niin sitä miettii, että pitävatköhän ne suunnitelmat ollenkaan. Oli niitä, joita voitiin hoitaa heti, mutta oli sitten niitä, joita pitää lisätä sinne myöhempiin suunnitelmiin.”* Yksi nuori uskoi, että ainakin osa nuorten mielipiteistä vaikuttaa päätöksentekoon. Yksi uskoi, että nuorten mielipiteitä otetaan *”liian vähän”* huomioon. Yhden vastanneen nuoren mielestä päättäjät vastasivat vain 20 % kysymyksistä hyvin: *”kaikki muu oli potaskaa”*. Kriittisimmillään kaksi vastannutta kirjoittivat *”Ei!”*, joista toinen lisäksi: *”Eivät kunnolla yrittäneet edes ymmärtää”*. Yksi nuorista peräänkuulutti: *”Valtuusto vaihtoon! Vanhat päättäjät eivät uutta tahdo.”*

Kaikkien yhdentoista nuoren mielestä tilaisuuksia kannattaa kuitenkin järjestää jatkossakin:

Kyllä todellakin! Aivan mahtava tilaisuus. Saa tavata oikeasti suuria pamppuja sekä vaikuttaa asioihin.

Loistava idea! Hyvä tapa päättäjille saada tietoa kuntalaisten toiveista.

Kyllä kannattaa, ei varmaan moni tiedä, että miten näitä asioita saisi eteenpäin. Kuntalaiset kokevat, että heitä oikeasti kuunnellaan. En tiedä miten

muuten normaali kuntalainen saisi otettua yhteyttä ja vietyä asioita eteenpäin. Jos lähettää sähköposteja, niin ei niihin kiinnitetä huomiota.

Mikkeliläistä nuorta haastateltiin elokuussa 2012. Haastateltu oli havainnut, että esimerkiksi yleisurheilijoille oli tulossa harjoittelupaikkoihin tilapäistä parannusta, vaikka itse monitoimihallin rakentaminen kesti vielä. Hän kertoi tavanneensa päättäjiä eri yhteyksissä myös keskustelutilaisuuden jälkeen ja puhuneensa heidän kanssaan ja tuntevansa heitä ja uskovansa, että esiin nostetuilla kansalaismielipiteillä on merkitystä. Skeittipaikan korjauksen hän uskoi jo hoituneen: *”Uskon, että pienemmät jutut, kuten skeittipaikka, on jo hoidettu. En ihan tarkkaan muista mitä kaikkia teemoja vanhemmilla oli.”*

5.3 Aikuiset

Kuusitoista aikuista Vantaalta, Oulaisista ja Mikkelistä vastasi kuntalaisten ja päättäjien välisen keskustelutilaisuuden palautelomakkeeseen tai tutkijoiden tekemään puhelinhaastatteluun. Erityisesti aikuisia oli ilahduttanut eri ikäryhmien esiintulo, asukkaiden loistavat ideat, päättäjien läsnäolo, lasten osuus ja osallisuus (videoidenkin kautta). Eräs vastaaja totesi: *”Tietysti erityisesti ilahduttaa se, että palvelujen järjestäjä ylipäätään haluaa kuulla käyttäjiä, se on erittäin positiivista.”*

Yhtä aikuista lukuun ottamatta kaikki aikuiset olivat tyytyväisiä omaan ja ikäryhmänsä toimintaan arviointiprosessissa. Suurin osa koki onnistuneensa tuomaan esille olennaisia ja tärkeitä näkökulmia kunnan liikuntapaikkojen kehittämiseksi. Yhtä vastaajaa oli ilahduttanut se, että ihmisiä oli tullut paljon paikalle. Kolmea vastaajaa ilahdutti, että ihmisiä – *”liikuntapaikkojen käyttäjiä”* ja *”urheiluporukkaa”* tuli eri puolilta *”monipuolisella”* ja *”laajalla kattauksella”* eikä vain *”parista seurasta.”* Yhtä vastaajaa oli ilahduttanut myös, että *”pääsi laajasti keskustelemaan asioista eri seurojen kesken.”* Tässä yhteydessä kävi samalla ilmi, että Mikkelissä ei ole seurojen välistä keskustelua edistävää seurafoorumia tai vastaavaa. Järjestetty keskustelumahdollisuus täytti myös tätä vajetta.

Jalkapallopuolella seurojen yhteistoiminnallisuudessa olisi parantamisen varaa. Keskustelutilaisuudessa oli eri seurojen ihmisiä ja olemme tavanneet muissakin tilaisuuksissa.

(Kiinnosti) ulkoliikuntapaikat. Hyvin ollaan saatu oman seuran kanssa vuoroja kesällä, ihan tyytyväinen täytyy olla.

Nyt ainakin harjoitusvuorojen hakumenettely on taas lähtenyt käyntiin, niin kuin sen pitäisi ollakin, eli ei ole sementoituja harjoitusvuoroja tietyille seuroille, vaan niitä haetaan säännöllisin väliajoin uudestaan. Hakumenettely on ollut olemassa, mutta käytännössä se ei ole vaikuttanut mihinkään, joillekin on annettu vuoroja automaattisesti. Positiivista, jos haku on avointa nyt – jos kaikki seurat ovat samalla viivalla.

Eräs Mikkelin aikuisista toivoi keskustelun tuovan selkeyttä päätöksentekoon:

Ei voida mennä pelkästään vahvimman oikeuksilla, mutta ei kannata haikailla vähemmän harastettujen lajien kehittymistä, jos isojen olosuhteet eivät ole kunnossa. Jos jalkapalloilijat joutuvat olemaan koulujen saleissa, niin pienet lajit kärsivät siitä.

Toinen saman kaupungin aikuinen ei kuitenkaan uskonut keskustelutilaisuuksilla olevan vaikutuksia seurojen väliseen epätasa-arvoon:

Kyllä he varmaan kuuntelivat, ei siinä mitään. Tietysti raha ratkaisee investointipuolella. Mikkelissä on vähän kuin kahden kerroksen väkeä, ainakin kahden... MP ja Jukurit: kaikki resurssit varmistetaan. Muille annetaan jämiä, mitä jää. Se on ikävää, en tiedä pystyykö siihen kukaan millään tavalla vaikuttamaan.

Soittokierros viidelle mikkeliäläiselle aikuisten edustajalle elokuussa 2012 tuo esiin mielenkiintoisella tavalla eri lajien tarpeiden asettumisen vastakkain:

Minua kiinnosti jalkapalloilijoiden mahdollinen toinen kuplahalli, jos sitä asiaa saataisiin eteenpäin. En ole kuullut, että olisi edennyt.

(Yleisurheilun) talviharjoituspaikkojen tilanne on aika surkea. Siihen pitäisi saada parannusta. Ei luopaavalta näytä. Meillä oli osarahoitus, väliaikaisrahoitusta on kaupungilta tullut Karkialammen kuntotalon laajennushankkeeseen, loppurahoitusta ei. Monitoimihalli on päätavoite, mutta siitä ei ole kuulunut mitään tällä välillä.

Ainakin lehdissä oli kirjoittelua alkukesästä monitoimihallin suunnittelu- ja rakennushankkeesta, josta monet puhuivat siellä. Ilmeisesti tulossa hitaasti ja varmasti.

...väärään aikaan tapahtuvien lajien toiminta, eli jalkapallo talvella, eli miten se ratkaistaan? Toisaalta on (edennyt), toisaalta ei. Se, mitä on tapahtunut, on ollut vähän mielenkiintoista. Lähtökohtaisesti kaupunkiin halutaan monitoimihalli, samaan aikaan aloitetaan monia pieniä hankkeita. Yleisurheilulle tehdään tiloja jonnekin muualle. Jalkapallohan siitä monitoimihallista jäi kokonaan pois. ... Monitoimihallista jätettiin jalkapallo pois, sitten kuitenkin yleisurheilulle lisää tiloja, että miten se näin päin pyörii...

Aikuisten omassa tilaisuudessa vastaajia ei harmittanut juuri mikään. Yksi vastaaja totesi keskustelelansa ”saman asian puitteissa koko ajan” eli sisäliikuntatilakysymysten parissa. Niitä koskevien ongelmien hidas ratkeaminen harmitti ihmisiä yleisesti, ei varsinaisesti vain tämän arviointirupeaman osalta.

Sisäliikuntatiloista todettiin puhelinkierroksella:

Että ne tilat tulee jaettava oikein, että ei tule tyhjääkäyttöä ja että on sellaisia tiloja, joita pystytään käyttämään. Siellä tunnuttiin olevan sitä mieltä, että kun järjestöt varailevat salitiloja ja eivät käytä niitä, niin ne ovat tyhjillään. Voisiko niissä olla varausmaksu kun ne varaa, niin ehkä varmuuden vuoksi varaaminen vähenisi? Minä en oikein tiedä, että onko se edennyt mitenkään, että mikä tilanne tällä hetkellä on.

Yhtä vastaajaa ilahdutti se, että aikuisten tilaisuudessa kaikenlaisten ihmisten näkökulmat pääsivät esille: ”Kaikkia kuunneltiin laidasta laitaan.” Yksi vastaaja koki kuitenkin, että: ”Joku laji saattoi jossakin ryhmässä tulla vahvasti esille, kun paikalla oli useita lajin edustajia. Ei välttämättä ollut koko ryhmän mielipide.”

Tämä kritiikki paljasti, etteivät ryhmien puheenvuorot päättäjille syntyneet aina ”yhtäläisin neuvotteluvoimin.” Herneen ja Setälän mukaan Scanlonin (1982) kohtuullinen puolueeton sopimus on saavutettavissa, vaikka sopijapuolet tuntevat omat erityispiirteensä, kun heillä on yhtäläinen neuvotteluvoima ja halu saavuttaa sopimus, jota kukaan ei voi hylätä kohtuullisuuteen vetoavin argumentein. (Herne & Setälä 2006, 120–123, 125.) Ideaalitalanteessa puheenvuorot ovat neuvoteltu kompromissi – kohtuullinen sopimus osallistujien intressien sopivassa välimaastossa.

Erästä vastaajaa harmitti, se että: ”...tuntuivat mahdottomilta osa toiveista. Toivotaan 60 km pit-

kää pyöräilyreittiä, se on aika paljon pois muista (palveluista)."

Yksi vastaaja kiitteli, että *"tilaisuus oli huolellisesti tehty."* Tilaisuuden vetäjien antama opastus puheenvuorojen tekoon päättäjille sai kiitosta toiselta vastaajalta: *"Hyvin pysyi selkeä punainen lanka jutussa. Saatiin kärkiasiat tuotua esille selkeästi, ei hajaantunut moneen asiaan, se oli hyvää juttu."* Kysyessämme millaista oppia kunnallisesta päätöksenteosta tilaisuudet tarjosivat, sama vastaaja totesi oppineensa mielipiteiden koostamisen taitoa:

Se oli ihan hyvä, kun te ohjasitte, että mitä me haluamme, onko se aloite vai kysymys. Se oli hyvä, että se tuli ohjatusti, että se ei ollut sellaista vellovaa keskustelua, vaan mielipiteiden ilmituontia.

Vantaalla ja Mikkelissä aikuiset olivat selvästi myönteisiä sen suhteen, että päättäjät todella kuuntelivat kuntalaisia ja että kuntalaisten mielipiteitä otetaan huomioon päätöksenteossa – varsinkin kun päättäjät olivat tilaisuuksiin lähteneet mukaan ja kuntalaiset valmistautuneet huolellisesti. Yhden vastaajan mukaan näin monelta taholta tulevaa palautetta ei voi jättää huomiotta. Yksi totesi päättäjien luvanneen liikaa: *"Ehkä liikaa luvattu. Realismia lupauksiin."* Toisen vastaaja totesi: *"Otetaan huomioon osittain, ainakin jos asia on jo budjetissa."*

Oulaisissa oltiin epäileväisiä tilaisuuden vaikutusten suhteen, ei uskottu että mitään tapahtuu tai sitten epäiltiin, että budjettia ei ole. Yksi aikuisista totesi, että päättäjät *"olivat kuulolla"*. Oulaisissa eräs aikuinen näki kuitenkin mahdollista kehitystä näin:

Kenties suunnitelmallisuus ja sen myötä järjestöjen ja yhteisöjen ottaminen mukaan lisääntyy, sillä kaikkeen virkamiesjohto ei osaa tai ehdi perehtyä. Näihin suunnitelmiin löytyy varmasti mitaamattoman paljon ammattitaitoa nimenomaan järjestöpuolelta.

Kaikkien palautekyselyyn vastanneiden tai puhelimitse tavoitettujen aikuisten mielestä vastaavia keskustelutilaisuuksia kannattaa järjestää jatkossakin:

Kyllä, mutta ideoinnin vaikuttavuus pitää näkyä. Ei turhan takia kannata istua.

Kyllä ehdottomasti, se on minusta hyvä kansalaisvaikuttamisen keino, saavat asukkaat tuoda niitä omia mielipiteitään esille.

Kyllä. Aina uusia asioita tulee esille tilaisuuksissa, joissa kaikki pääsevät vapaasti sanomaan asioista. Ehdottomasti, kyllä se on aina hyvä, että palvelun järjestäjät kohtaisivat käyttäjiä kasvotusten. Me käyttäjät saisimme tietoa reunaehdoista eli resursseista ja pitkän aikavälin suunnitelmista. Päättäjät saisivat käyttäjien tarpeista tietoa. Varmasti kaikilla on yhteinen intressi, että tilat olisivat mahdollisimman ahkerassa käytössä ja että käyttäjille olisi sopivia tiloja. Tuollaisen foorumin näen tällaiselle keskustelulle sopivana. Kun on riittävän laajapohjainen porukka, niin se kovimpaan ja sitkeimpään huutava ei pääse dominoimaan.

Kyllä varmasti. Täällä vedetään niin moneen suuntaan, eivätkä päättäjät ja virkamiehet ole kaikesta selvillä.

Kyllä, niillä varmaan ihan oma sijansa on. Avoin keskustelu eri urheilulajien kesken on aina rakentavaa. Se vähentää sellaista kapeutta, jota aika ajoin ilmenee: 'toi sai tota ja toi sai tota'.

Eniten aikuisia harmitti palautelomakkeen perusteella aikapula: osa toivoi enemmän aikaa, toiset tiukempaa aikakuria. Toisaalta toivottiin laajempaa yleisöä paikalle sekä yleisölle mahdollisuutta kommentoida enemmän. Kolme aikuista toi esille tilaisuuksien kehittämismahdollisuuksia:

Selkeä kutsu, jossa kerrotaan, kuinka asioita viedään eteenpäin.

Tiedottaminen aikaisemmaksi! Kaksi viikkoa aikaisemmin tuleva kutsu ei todellakaan ole riittävä menojen suunnittelussa.

Pyytäisin enemmän aikuisia paikalle [arviointivaiheessa].

Muutamaa harmittivat päättäjien pitkät puheenvuorot ja se, etteivät poliitikot ja viranhaltijat *"aina vastanneet kysymykseen vaan sen vierestä."* Päättäjillä koettiin olleen *"liikaa puheenvuoroja, joissa vaan hymistellään"*. Päättäjien puheenvuoroille toivottiin tiukempia raameja.

5.4 Ikäihmiset

Vantaalla ja Oulaisissa 28 ikäihmistä täytti keskustelupäivissä palautelomakkeen keväällä 2012, joiden lisäksi kaksi ikäihmistä palautti lomakkeen tyhjinä. Lisäksi viidelle mikkeliäläiselle ikäihmiselle soitettiin elokuussa 2012. Puhelut tehtiin sopimatta niistä etukä-

teen, mutta silti haastatelluille tuntui helposti palautuvan mieliin huhtikuun loppupuolella pidetty keskustelutilaisuus. Moni haastatelluista oli puhelun aikana sienestämässä tai marjastamassa (tai juuri sieltä tulossa tai sinne lähdössä), ja moni heistä totesikin sen olevan erittäin hyvää liikuntaa. Seuraavassa tarkastellaan saatua 33 vastausta kokonaisuutena.

Kolme ikäihmistä oli erityisesti ilahduttanut tilaisuuksissa jaettu tieto: suuri määrä asiaa esitettiin monipuolisesti. Kuusi ikäihmistä kiitteli hyvin järjestettyä tilaisuutta, joka hyvien vetäjien ansiosta onnistui jopa *”erinomaisesti”*, kuten eräs ikäihmisistä kirjoitti. Yksi ikäihminen ilahtui siitä, että *”meidä asukkaita kuultiin”* ja kaksi muuta siitä, että oli *”paljon virka- ja luottamusmiehiä paikalla”*. Eniten ikäihmisiä ilahdutti keskustelutilaisuudessa mielipiteiden ja osallistujien runsaus, monipuolisuus sekä aktiivisuus. Nuoret saivat erityiskiitosta osallistumisestaan. Yksi vastaaja kirjoitti vastauksessaan sekä ilahdumisestaan että harmistumisestaan:

Lasten ja nuorten puheenvuorot ilahduttivat. Ikäihmisten puheenvuoron pitäjä ei pysynyt antamassamme asiassa, josta olen pahoillani.

Muiden ikäihmisten palautteissa harmiteltiin asioiden toistoa, päättäjakeskustelutilaisuuden pitkäveteyttä sekä liiallisia yksityiskohtia asioiden käsitelyssä. Neljä ikäihmistä piti annettua aikaa liian lyhyenä: *”jäi paljon, jota ei kerinnyt sanoa”*, kuten yksi kirjoitti. Yksi ikäihminen koki tilaisuuden jääneen aikalailla neutraaliksi. Kolme muuta harmitteli kunnan varojen niukkuutta. Kahta ikäihmistä ei harmittanut päättäjakeskustelutilaisuudessa mikään. Neljä oli kriittisiä päättäjiä tai prosessin etenemistä kohtaan:

Päättäjät taisivat luulla, että pääsevät alkukehmisillä.

Kaupunginjohtajan poistuminen kesken tilaisuuden!!!

Ei johda mihinkään. [...]

Eihän ole edes suunnitteilla parannuksia.

Yhdeksän ikäihmistä oli sitä mieltä, että päättäjät kuuntelivat heidän mielipiteitänsä ja 13 muuta lisäksi uskoi tai toivoi, että nämä mielipiteet otetaan myös päätöksenteossa huomioon. Vain kaksi ikäihmistä oli täysin kielteisiä, eivätkä he uskoneet tilaisuuden vaikuttavan millään tavoin. Neljä ikäihmisistä oli epäileviä: *”saapa nähdä, eurot ratkaisevat”*, yksi heistä

kirjoitti. Myönteisimmillään eräs ikäihmisistä arvioi:

Päättäjät tulivat [tilaisuuteen] vapaaehtoisesti. Jouduivat kuuntelemaan tutkijoiden ansiosta. [Mielipiteet] otetaan varmasti huomioon. Tutkijat olivat niin päteviä – ja seurantaa asiasta on.

23 ikäihmistä kirjoitti olleensa tyytyväisiä omaan ja ikäryhmän toimintaan arviointiprosessissa. Vastauksissaan he muun muassa listasivat sporttikortit, palvelukeskuksen, liikuntatilojen vuokran ja ladut selaisiksi asioiksi, joiden näkökulmiin he olivat onnistuneet tuomaan oman näkemyksensä keskustelutilaisuudessa. Vain yksi vastaus oli kriittisempi:

Kyllä alussa [olin tyytyväinen], mutta mielestäni parhaimpia ideoita jäi matkan varrelle. Esittäjät veivät vain omia ideoitaan edelleen. Eniten tämä vaivasi meitä uriinsa juuttuneita senioreita, joista osa oli ihan pihalla tai eivät olleet lainkaan käyttäneet liikuntapalveluja.

26 ikäihmistä kirjoitti, että vastaavia tilaisuuksia kannattaa järjestää jatkossakin – asukkaat saavat osallistua suunnitteluun ja oman asuinalueensa parannuksiin, *”demokratia pelaa keskusteluissa”*, kuten yksi kirjoitti. Toinen ikäihminen totesi: *”jos yksikään ehdotustoiveemme toteutuu vuoden–kolmen aikana, niin kannattaa”*. Ainoastaan kolme ikäihmistä ei ollut niin vakuuttuneita tilaisuuksien mielekkyydestä:

Ehkä ei. Otanta muodostuu niin suppeaksi, ettei vastaa todellisuutta.

Ei näistä hyötyä ole muuta kuin että luullaan vaikuttaneemme. No onhan tässä seuranta, joten otetaan vähän takaisin äskeisestä.

Liian paljon jauhettavaa iltatilaisuudessa, venyy liikaa. Kaupungin puheenvuorot [pitää] rajata, ei tarvitse kaikkien vastata samaan asiaan. Yksi tai kaksi vastuuhenkilöä riittää.

Viisi 19 ikäihmisestä ei osannut sanoa, mitä tekisi toisin, jos olisi järjestämässä samanlaista tilaisuutta tulevaisuudessa. Oulaisissa kolme ikäihmistä kiinnittäisi huomiota tilan akustiikkaan ja kuuluvuuteen. Lisäksi toivottiin paikalle virkamiehiä valtion päättävistä elimistä sekä etukäteiskyselyä järjestäjien ja ryhmien omissa kokouksissa ja niistä kirjalliset esitykset tilaisuuden käyttöön. Kolme ikäihmistä kiitteli järjestäjiä ja nykyistä käytäntöä. Yksi ikäihminen ehdotti että lapset ja aikuiset erotettaisiin eri päiville. Toinen kysyi, kuinka tilaisuudesta oli tiedotettu ja kolmas

kaipasi omia tilaisuuksia Itä- ja Länsi-Vantaalle. Kaksi ikäihmistä toivoi tiukempaa rajausta käsiteltäviin asioihin ja toisaalta ryhmien asioiden päällekkäisyyksien poistamista ennen yhteenvetoja.

Mikkeliläisiltä ikäihmisiltä kysyttiin lisäksi puhelinhaastattelussa, olivatko he mahdollisesti huomanneet, että jokin tilaisuuksissa käsitelty asia olisi jo mennyt eteenpäin. Vastajat luettelivat jousiampumaradan ja skeitti-asian, joista molemmista oli myös kirjoitettu paikallisissa lehdissä. *”Linja-autokuljetukset uimahalleihin nostettiin keskustelutilaisuuksissa esiin, mutta ei niihin ole tullut muutosta ja kyllähän me tämä arvattiinkin. Hyvää edistystä tuo 70+ -korttikin on”*, arvioi yksi ikäihmisistä.

Lisäksi puhelinhaastatteluissa kysyttiin mikkeliläisiltä, oppivatko he jotain uutta kunnallisesta päätöksenteosta päättäjakeskustelutilaisuudessa. Kaksi kolmesta vastanneesta koki oppineensa, neljäs oli ollut kunnalla töissä ja toiminut lautakunnassa, joten kunnallishallinto oli erinomaisesti hallussa. *”Ainakin oppii tuntemaan päättäjät, jotka ovat paikalla”*, arvioi yksi vastanneista.

Lisäksi neljä Vantaalla päättäjakeskustelutilaisuuteen osallistunutta kuntalaista ei ollut palautteessaan ilmoittanut mihin ikäryhmään he kuuluvat. Heidän palautteensa toisti pitkälle edellä esitettyjä palautteita. Myös yksi heistä nosti esille seurannan tärkeyden: *”Seurantaakin pitäisi olla eli mitä näistä esitetyistä asioista on toteutettu”*. Toisessa palautteessa annettiin palautetta tutkimuksesta:

Tämä tutkimus on aivan liian suppea [...]. Urheiluseurat puuttuivat kokonaan. Länsi saa rahaa liikaa itään verrattuna.

5.5 Päättäjät

12 luottamushenkilöä tai johtavaa viranhaltijaa Oulaisista ja kolme Vantaalta arvioivat päättäjakeskustelutilaisuutta keväällä 2012 tilaisuudessa täytetyllä palautelomakkeella. Mikkelin viittä luottamushenkilöä tai johtavaa viranhaltijaa haastateltiin puhelimitse elokuussa 2012. Kaikki vastaukset käsitellään seuraavassa yhtenä kokonaisuutena, jolloin vastanneita on yhteensä 20 henkilöä. Luottamushenkilöistä ja johtavista viranhaltijoista käytetään yhteisnimitystä päättäjät.

Päättäjät olivat kokonaisuudessaan hyvin tyytyväisiä keskustelutilaisuuksiin. He arvostivat monipuolista keskustelua ja eri-ikäisten aktiivista mukanaoloa. Kentän tarpeet tuntuivat heistä tulevan tilaisuudessa hy-

vin esiin ja vuoropuhelu oli vilkasta. Yksi päättäjät koki, että vastaavat tilaisuudet lisäävät avoimuutta, toinen ilahtui positiivisesta tunnelmasta. Myös eri-ikäryhmille suunnatut etukäteisvalmistelut saivat kiitosta: *”Minua ilahdutti erityisesti se, miten paljon oli nähty vaivaa, kun etukäteen pienissä porukoissa oli jaettu ryhmiin, nuoriin, lapsiin jne.”* Eräs vastanneista kiitteli, ettei *”tehty verkossa vaan ihmiseltä ihmiselle”*. Toisaalta yksi päättäjät ehdotti kehittämissuunnitelmassaan ennakkoon tehtävää kyselyä netissä. Yksi peräänkuulutti keskustelutilaisuuteen enemmän interaktiivisuutta: kuntalaisille jaettaisiin lomakkeet täytettäväksi keskustelun aikana ja nämä tiedot tulisivat päättäjien ja tutkijoiden käyttöön. Osalle päättäjistä oli myös jäänyt epäselväksi, kuinka keskustelupäivät oli alun perin organisoitu. Eräs totesi tilaisuudessa syntyneen *”sellaisia keskusteluyhteyksiä, joita ei aikaisemmin ollut”*.

Ikäihmisten ja lasten laaja mukanaolo ilahdutti. Lisää aikuisväestöä kaipasi kaksi päättäjät: *”Laimaata tämä aktiiviväestön osallistuminen loppujen lopuksi. Ei välttämättä saanut laajaa kuvaa ikäluokasta. Osallistujajoukko olisi voinut olla laajempi, jos ajatellaan seurojenkin lukumäärää. Aika isoja ja oleellisiakin seuroja puuttui.”* Auditorion yhteiseen keskusteluosuuteen olisi yhden päättäjän mielestä tarvittu ylipäättään enemmän ihmisiä. Toinen päättäjät ilmaisi huolensa siitä, kuinka olemassa olevilla resursseilla pystytään edistämään esiin tuotuja asioita:

”Se huolestuttaa, että miten niitä asioita saadaan vietyä riittävästi eteenpäin. Siihen pitäisi pystyä tähänastista paremmin paneutumaan.”

Päättäjät pohtivat aktiivisesti, miten keskustelutilaisuuksia voisi edelleen kehittää. Eräs päättäjistä esitti, että kuntalaisten puheenvuoroihin vastaamista auttaisi, jos olisi ollut etukäteen tietoa keskusteluun tulevista aiheista. Toinen päättäjät ehdotti ennakkotehtäviä luottamushenkilöille. Kolmannen mielestä tilaisuuksia kannattaisi järjestää kahden vuoden välein: *”Ehdittäisiin viedä budjettiinkin ja toteuttaa jotain, että kuntalaisetkin näkisivät asioiden etenevän, eikä jäisi pelkäksi puheeksi.”* Neljäs ehdotti kerran vuodessa vastaavaa tapahtumaa eri hallinnon aloille. Viidennen mielestä tällaisiin keskustelutilaisuuksiin olisi hyödyllistä kutsua päättäjät yli toimialarajojen: *”Monesti toimialarajat ovat turhaan olemassa, ylittämistä voisi olla paljon enemmänkin.”*

Tilaisuuksissa kuultiin kehuja kehittämistoiveiden lisäksi. Päättäjistä oli mukava kuulla, että moni kuntalainen oli tyytyväinen palveluihin. Kaksi päättäjät koki, että tilaisuuksissa tuli liikaa vaatimuksia kunnalle:

"Helppo vaatia kun siihen on opittu". Yksi päättäjistä nosti esiin nuorisovaltuuston kanssa aiemmin toteutetun keskustelupäivän ja sen hyvät vaikutukset. Hän koki, että keskustelupäivästä on muodostunut kuntaan hyvä käytäntö, jota kannattaa jatkossakin ylläpitää. Keskustelupäivä luo myös lisää uusia hyviä käytäntöjä, esimerkiksi työpajanuorten työllistämisen liikuntapalveluiden korjaushankkeisiin.

"Itse tilaisuuden järjestelyt saavat minulta kiitokset", kirjoitti yksi päättäjistä kehittämiskysymykseen ja moni muu yhtyi kiitoksiin. Kolme päättäjää arvioi, ettei heitä jäänyt harmittamaan tilaisuuksissa mikään: *"tarjoilukin oli hyvää",* arvioi yksi heistä. Kuuden mielestä aika loppui hieman kesken. Toivottiin lisää aikaa ja toisaalta tiiviimpää keskustelua. Yksi päättäjä ehdotti tilaisuuden jakamista kahtia. Oulaisissa kolme valitteli äänentoiston laatua.

Kaikki päättäjät kokivat, että vastaavanlaisia keskustelutilaisuuksia kannattaa kunnassa järjestää jatkossakin: *"monien näkökulmien yhteen tuominen on järkevää ja se on myös resurssien järkevää käyttöä".* Yksi päättäjä ehdotti, että seuraavaksi otettaisiin kulttuuriasiat vastaavanlaisen keskustelun ja arvioinnin kohteeksi. Päättäjät kokivat, että tilaisuus oli hyvä tapa saada kansalaismielipide esille. Samalla he uskoivat, että kuntalaisille syntyy tunne, että asioihin voi vaikuttaa. Kaksi päättäjää ehdotti mallia säännölliseksi vuoropuhelun malliksi: *"Kyllä kannattaa (järjestää uudelleen). Sen takia, että se nimenomaan oli niin perusteellinen. Hyvä työskentelyprosessi. Asiat tulivat esille ryhmätyön tuloksena. Erilainen verrattuna siihen, mitä on ollut tai mihin olen osallistunut."*

Yksi päättäjä jopa vaati, että vastaavanlaisia tilaisuuksia jatketaan. Samalla hän itse ilmoittautui tilaisuuden aktiiviseksi järjestäjäksi. Vetäjiksi hän halusi ehdottomasti samat tutkijat, joiden osaavaa työskentelyä oli myös kahden muun vastaajan mielestä ilo seurata:

"Kannattaa [järjestää keskustelutilaisuuksia jatkossakin], mikäli se hoidettaisiin samanlaisella metodilla. Samanlaista ulkopuolista apua, mitä te olette. Se auttaa meitä keskittymään asian pohtimiseen, itse substanssiin, eikä kutsumiseen ja siihen miten tilaisuus viedään läpi. Tietyllä aikavälillä ja tällä metodilla voitaisiin tällainen kuuleminen tehdä. Toki pitäisi varmistua siitä, että jotakin on tapahtunut ennen seuraavaa kuulemistä. --- Ei se pelkkä kuuleminen, mutta myös meiltä tapahtuva toiminta, siinä on kaksi puolta."

Eräs päättäjistä piti koko prosessia (ts. keskustelutilaisuudet, raportti ja seuranta) tehokkaana tapana kerätä tietoa, jossa seuranta ja varmistaminen on hyvä tapa toimia. Samalla päättäjä arvioi, että keskustelutilaisuuksia olisi hyvä laajentaa *"koko kunnan olohuoneeksi",* jolloin saataisiin kuntalaisia vielä laajemmin mukaan. Yksi päättäjä piti oleellisena, että lehdistöä saataisiin enemmän mukaan: *"enemmän toimittajia paikalle, että tilaisuus saisi näkyvyyttä",* päättäjä arvioi. Päättäjakeskustelutilaisuuksien sisältö pitäisi saada paremmin esille julkisuudessa – internetissä tai printtilehdissä. Erilaisia yhdistyksiä olisi yhden päättäjän mielestä tärkeää saada jatkossa vielä laajemmin mukaan. Tilaisuutta pitäisi siis joidenkin päättäjien mielestä markkinoida jatkossa paremmin.

Kahdeksan päättäjää kertoi kuntalaisten tuoneen keskustelutilaisuudessa esille sellaisia näkökulmia tai seikkoja liikuntapalveluiden kehittämiseksi, jotka auttavat päätöksenteossa: *"...tuli kansalaisnäkökulmaa..."* Yksi päättäjistä pohti kuntalaisten kuulemisen tärkeyttä näin:

Onhan sellaista keskustelua käytävä, suotavaakin. Aika herkästi kuntien ylin johto ja kuntalaiset kulkevat eri latuja. Tietyissä asioissa on vahvat vaikuttajat, kuntalaisten ääni tulisi saada muiltakin tasoilta kuuluviin.

Yhdeksän päättäjää uskoi ja kaksi ei uskonut tilaisuudella olevan merkittävää vaikutusta liikuntapalveluiden kehittämisen kannalta kunnassa. Yhden päättäjän mielestä palvelut ovat jo hyvät, toisen mielestä asioita pitäisi työstää edelleen ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja. Vain kolme päättäjää koki, ettei keskusteluissa tullut esille mitään uutta: *"Oikeastaan kaikkia on jo käsitelty päivittäisissä elimissä" tai "Olin paikalla sekä päättäjänä että viranhaltijana, asiat olivat miltei jo valmiiksi tiedossa ja tuttuja. Jos olisin ollut pelkkänä luottamushenkilönä, tilanne olisi ollut toinen."* Kaksi päättäjää piti tilaisuuden vaikuttavuuden kannalta tärkeänä, että tilaisuudesta kirjoitettua raporttia muistetaan pitää esillä:

Uskon (tilaisuuden vaikutuksiin), koska nyt jos raportti menee oikeille ihmisille eteenpäin: esim. kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan jäsenille, he voivat ottaa asioita esille kun talousarviota ja toimintasuunnitelmaa käsitellään. He voivat varmistaa, että onko tilaisuudessa annettua palautetta muistettu huomioida. Mutta jos se (kehittäminen) jää vaan yhden tai kahden viranhaltijan vastuulle... Levittäminen kaupungin organisaatiossa ja luottamushenkilöille on äärimmäisen tärkeää.

Päättäjistä yksi muistutti myös itseään, ettei raportin anti unohtuisi.

Hankkeen arviointivaiheessa päättäjiltä kysyttiin, oliko heidän tiedossaan, että jossain muussa hallintokunnassa olisi menossa vastaavanlaisia kuntalaisten näkökulmia kartoittavia prosesseja. Yksi päättäjä mainitsi kyläyhdistyksillä olevan jotain hieman vastaavaa. Liikuntatoimenjohtaja listasi perusteellisemmin:

On yleisiä (työ)pajaluontoisia keskushallinnon kautta, ei välttämättä mihinkään yksittäiseen palveluun liittyen, mutta yleensä kaupungin kehittämiseen tai palvelualueisiin liittyviä. Viime vuosina nämä ovat selvästi lisääntyneet. Sitten on erityyppisiä, sellaisia, joissa kulttuuripalvelut tapaavat kulttuuritoimijoita. Tai liikuntapalveluissa liikuntapaikkarakentamiseen liittyen tavataan liikuntaseuroja jäähallin tai monitoimihallin hanketapaamisissa. Tekninen toimi järjestää katuihin tai rakentamiseen liittyen, se on varmaan normaalimpi käytäntö kuin monella muulla palvelualueella. Yhden kaupunginosan kehittämiseen liittyen puistohanke, jossa oli liikuntapaikan rakentaminen ympäristöpalvelujen kanssa yhdessä.

5.6 Kuntalaisten, päättäjien ja tutkijoiden oppiminen prosessin aikana

Mitä enemmän suomalaisissa kunnissa on demokraattisia prosesseja ja mitä enemmän kuntalaiset näkevät niiden vaikutukset käytännössä, sitä helpompi on seuraavilla kerroilla saada kuntalaiset osallistumaan keskustelupäivätyyppisiin tilaisuuksiin. Toki kuntalaisten kutsut tulee saada aiemmin jakoon. Asiaa auttaisi järjestökisterien ajantasaistaminen etukäteen sekä moninkertaisista lupakäytännöistä luopuminen lasten ja nuorten kohdalla. Lisäksi kuntalaisille lähetettäviä mainoksia tulisi selkeyttää. Mainostekstien (liite 2) muotoilussa olisi näin jälkikäteen arvioiden voinut hyödyntää ammattilaisten apua. Palautteen perusteella tilaisuuksiin kätkeytyneet vaikutusmahdollisuudet paljastuivat suurelle osalle vasta paikanpäällä.

Päättäjien taito liittää kuntalaisten antama palaute osaksi päätöksentekoprosesseja kehitty useampien prosessien myötä. Ryynäsen (2012, 121) mukaan edustettujen ja edustajien välisten suhteiden on mahdollistettava kollektiiviset oppimisprosessit molemminpuolisen responsiivisuuden avulla. Kuntalaiset antoivat perustellut palautteensa ja päättäjien tuli sijoittaa asiat osaksi erilaisia päätöksentekoprosesseja. Keskustelun vetäjä piti huolen siitä, että päättäjien vastauksissa säilyi konkretia. Etene-

missuunnitelman kirjaaja täytti suunnitelmaa samaan aikaan sekä kuntalaisten että päättäjien näkyville. Asioiden edistämisen seuraavista askelista ei aina saatu sovittua keskustelutilaisuuden aikana. Esimerkiksi Oulaisista puuttui liikuntapaikkojen kehittämistä koskevat pitkän aikavälin suunnitelmat. Tämä saattoi vaikeuttaa päättäjien mahdollisuutta sijoittaa asioiden toteuttamismahdollisuuksia nykyhetkeä pidemmälle. Jos taas asiaa ei voitu toteuttaa heti puuttuvien resurssien vuoksi, ei sille ollut löytä edistämistapaa. Sekä eräs aikuisten ryhmän etä vapaa-aikajaoston jäsen totesivat, että kunnalta puuttuva viisivuotissuunnitelma syntyi kuntalaisten arviointityöskentelyn tuloksena. Jos keskustelussa ei päästy ratkaisuun siitä, mikä taho jotakin asiaa seuraavana käsittelee, niin sen määrittelivät tutkijat, jotta keskustelu pääsi etenemään. Esimerkiksi Oulaisissa reitistöihin liittyvien kysymysten viemistä teknille lautakunnalle ehdottivat tilaisuudessa tutkijat. Näin tehtiinkin ja asiasta päätti vapaa-aikajaosto kokouksessaan.

Kaikki kuntalaiset eivät uskoneet muutoksen olevan mahdollista omassa kunnassaan, eikä varmasti kaikkea edistymistä olisi tapahtunut ilman kehittävän toimintatutkimuksen otetta ja tutkijoiden seuranta. Tutkijoita pyydettiin kuntalaisten taholta pariin kertaan keskustelupäivien jälkeen ”projektin ’arvovallalla’ paimentamaan, että sivistyslautakunta ja sivistystoimenjohtaja todella huomioisi, mitä on lausuttu.”

Kuntalaisten ja päättäjien keskustelutilaisuuksille oli varattu aikaa kaksi tuntia, mutta erityisesti Vantaalla ja Oulaisissa aika tuntui loppuvan kesken. Vantaalla, jossa arviointiprosessi toteutettiin ensimmäisenä, tilaisuuden venyminen johtui siitä, että aikuisten ja ikäihmisten oli vaikea pysyä puheenvuoroissaan niille annetuissa puitteissa. Tästä saatiin kuntalaisilta palautetta ja erityisesti lapset ja nuoret kokivat tilanteen epätasa-arvoiseksi, sillä heitä oli nimenomaan ohjeistettu tiivistämään puheenvuoroja ja jättämään sellaisiakin asioita pois, jotka he olisivat mielusti tuoneet esille.

Keskustelimme asiasta tutkijoiden kesken ja pohdimme, miten aikuisten ja ikäihmisten arviointiprosessin vetäminen erosi lasten ja nuorten ryhmien vetämisestä. Lapset ja nuoret ovat tottuneita ottamaan vastaan ohjeistusta ja ehkä me tutkijat rohkenimme asettaa heille rajoja helpommin kuin aikuisryhmille. Toisaalta useimmat aikuiset tulivat tilaisuuteen urheilu- ja liikuntajärjestöjen tai asuinalueiden edustajina ajamaan oman lajijärjestönsä tai asuinalueensa – usein myös seurassa/asuinalueella toimivien lasten

ja nuorten – etuja. Tämän vuoksi tuntui vaikealta pudottaa puheenvuorosta pois järjestöille tärkeitä asioita, etenkin kun aluksi oli luvattu, että heillä on nyt mahdollisuus vaikuttaa haluamiinsa asioihin. Viimeisenä järjestetyssä Mikkelin tilaisuudessa myös aikuis- ja ikäihmisten ryhmien ohjeistamisessa otettiin tavoitteeksi tiukkaan rajatut puheenvuorot. Tämä sai kyseisiltä ikäryhmiltä kiitosta palautesoittokierroksella.

Keskustelutilaisuuksien venymiseen vaikutti myös päättäjien runsas puheenvuorojen käyttö. Osa päättäjistä otti enemmän kuntalaisen kuin päättäjän roolin. Sinänsä näiden puheenvuorojen tarkoitus oli positiivinen ja kuntalaisia kannustava, mutta ne eivät vieneet prosessia eteenpäin. Mikkelissä päättäjille annettiin tämän perusteella tarkennettuja ohjeita puheenvuorojen käyttämisestä ja napakoiden vastausten antamisesta. Lisäksi pyydettiin liikuntatoimenjohtajaa toimimaan päättäjien vastausten koordinoijana. Vantaalla tämä toteutui, vaikka sitä ei huomattu erikseen pyytää.

Neuvottelu- ja oppimisprosessia käytiin eri tasoilla. Ensin ikäryhmä sopi keskenään, mitkä teemat nostetaan päättäjien kanssa keskusteluun. Keskustelussa eri ikäryhmien puheenvuorot suhteutuivat toisiinsa, esim. uimahallipalautteet suuntaan tai toiseen, jonka jälkeen ne suhteutuivat muiden ikäryhmien antamaan palautteeseen sekä sijoituivat osaksi kunnan päätöksentekoprosesseja.

Konkreettisen asioiden etenemisen lisäksi kohtaamiset vaikuttivat ihmisiin myös asennetasolla. ”Keskustelu on avartanut omiakin näkökulmia”, totesi eräs päättäjistä keskusteltuaan eri-ikäisten kuntalaisten kanssa salivuorojen jaon kehittämisestä.

Oppimista tapahtui myös kuntalaisten kesken sekä omista ikäryhmissä että ikäryhmien välillä. Arvioinnin alussa jokaisen mielipidettä kuunneltiin, siihen paneuduttiin ja näkökulma kirjattiin ylös. Ensin liikuntapaikkoja arvioitiin omista ryhmissä. Sen jälkeen kohdattiin toiset kuntalaiset ja päättäjät keskustelutilaisuudessa. Palautteen perusteella nämä eri-ikäisten kohtaamiset koettiin erityisen positiivisina. Monet ovat korostaneet, että ymmärrys eri ikäryhmiä kohtaan on lisääntynyt ja prosessilla on ollut selvästi eri sukupolvia yhdistävä vaikutus. Vantaalla tosin muutamamat lapset ja nuoret olivat hiukan pahoittaneet mieltään ikäihmisten puheenvuoron heitä syyllistävästä sävystä. Asian esille nouseminen saattoi toisaalta olla myös hyväksi, sillä näin asenteellisuus tuli näkyväksi ja se osataan jatkossa huomioida. Vetäjien onkin hyvä kiinnittää asiaan huomiota ja muistuttaa puheenvuoron laatijoita omien ennakkoluulojen tarkistamisesta, jos aihetta ilmenee. Hieno hetki ikäryhmien kohtaamisessa oli esimerkiksi, kun nuoret Oulaisissa eivät saaneet pururatojen kunnostusta koskevalle esitykselleen vastakaikua päättäjiltä, mutta ikäihmiset asettautuivat puolustamaan nuorten näkökulmaa.

Sukupolvien välisen ymmärryksen kasvun lisäksi arviointiprosessi näytti muutenkin lähentävän kuntalaisia. Liikunta- ja urheiluseurat kilpailevat kunnissa samoista resursseista, mikä saattaa aiheuttaa hankauksia toimijoiden välille. Arviointiprosessissa hyödynnetty demokraattinen menetelmä edisti osallistujien mukaan silminnähävästi eri lajien ja yhdistysten toimijoiden yhteisymmärrystä. Esimerkiksi yksi syksyllä palautetta antanut koki, että lajien edustajat keskustelevat nyt enemmän keskenään muissakin tilaisuuksissa kohdatessaan.

6

Tulososio 3
Keskustelujen vaikutukset
päätöksentekoon

6

Tulososio 3: Keskustelujen vaikutukset päätöksentekoon

Päätöksenteko muuttui tutkimuskunnissa monella tapaa kuntalaisten osallistumisen myötä. Tätä lukua varten kuntalaisten ja päättäjien välistä keskustelua analysoitiin Austinin puhetekoteorian avulla (Austin 1985; päättäjien puheteoista keskustelupäivissä ks. myös Gretschel 2010). Ohessa tarkastellaan ensin kuntalaisten ja sen jälkeen päättäjien erilaisia puhetekoja keskustelupäivien aikaan.

Ensinnäkin kuntalaiset nostivat puheenvuoroillaan poliittiselle keskustelulistalle uusia asioita. Setälä pitää uusien asioiden esille tuomisen mahdollisuutta yhtenä demokratian tärkeimmistä arvoista (Setälä 2003). Osa uusista kehittämistarpeista oli toteutettavissa pienin järjestelyin ja kustannuksin, kuten Mikkelissä jousiamuntaradan muutostarpeet. Toiseksi kuntalaiset saattoivat puheenvuoroissaan palata teemoihin, jotka oli jo kertaalleen kunnan päätöksenteossa käsitelty. Esimerkiksi Mikkelissä Sporttikortin ikärajaan liittyvistä kysymyksistä oli lautakunnassa keskusteltu edellisenä vuonna, ja nyt kuntalaiset (sekä ainakin yksi päättäjä) aktivoituivat kampanjoimaan asian puolesta uudelleen.

Usein kuntalaiset ottivat esille asioita, jotka olivat jo viranhaltijan tiedossa, mutta joista ei vielä oltu tehty päätöksiä. Vantaalla tällainen esimerkki oli ikäihmisten palvelukeskusten tarjoamat liikuntamahdollisuudet. Keskustelutilaisuudessa kävi ilmi, että liikuntatoimenjohtaja oli jo selvittämässä asiaa yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden viranhaltijan kanssa. Mikkelissä monitoimihallin tarve ja tekojään käyttökieltilanne olivat esimerkkejä asioista, jotka nousivat esiin puheenvuoroissa ja jotka olivat jo muutenkin poliittisen päätöksenteon alla. Kuntalaisten puheenvuorot eivät siis aina tuoneet keskusteluun uusia asioita, vaan puheenvuoron tarkoitus saattoi olla lisätiedon haluminen esimerkiksi asian toteutusaikataulusta tai toive siitä, että kuntalaisia informoitaisiin paremmin. Poikkeuksena mainittakoon Oulaisten uimahalli, jossa päätöksenteon alla olevan asian luonne muuttui eri-ikäisten kuntalaisten päästyä ääneen. Keskustelutilaisuudessa kunnan viranhaltijat ja päättäjät havahtuivat, että lasten ja nuorten näkökulma oli lähes täysin sivuutettu uusimmissa uimahallisuunnitelmissa, ja hanketta ryhdyttiin tarkastelemaan enemmän heidän näkökulmastaan.

On myös huomioitava, että kuntalaisten signaaleja samasta asiasta saattoi tulla sattumalta usealta suunnalta. Esimerkiksi Vantaalla muutama päivä keskustelupäivän jälkeen vanhusneuvosto kiinnitti aloitteellaan huomiota Sporttikortin laajentamisen tarkeyteen kaikille eläkeläisille – sama asia oli nostettu esiin myös keskustelutilaisuudessa.

Päättäjien puhetekoja tarkasteltaessa huomasimme joidenkin päättäjistä myöntävän, että eri ikäryhmiä oli aiemmin huomioitu kunnallisessa päätöksenteossa eriarvoisesti. Erityisesti aikuisten näkökulma oli painottunut liikuntapaikkoja koskevassa päätöksenteossa. Vaikkeivät nämä huomiot välttämättä johtaneet asioiden kehittymiseen tässä ja nyt, saattaa tärkeän ristiriitaisuuden (Herne & Setälä 2006, 117) ymmärtäminen tuoda päätöksentekoa kehittäviä piirteitä esiin jatkossa. Keskustelupäivien aineistossa oli kuitenkin hyvin vähän konkreettisia avauksia siihen suuntaan, kuinka kunnassa pyritään jatkossa kehittämään asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon liittyviä toimintamalleja kuntalaisia monipuolisemmin ja paremmin mukaan ottaviksi (ks. esim. Gretschel 2010, 163–164, ks. myös Toikko 2011, 112; Beresford & Branfield 2006). Esimerkiksi Vantaalla keskustelutilaisuudessa sanottiin vain, että nuorisovaltuusto, lasten asiantuntijaryhmä ja perheet voisivat jatkossa olla paremmin mukana leikki- ja skeittialueiden suunnittelussa, mutta ei määritelty miten. Myös Mikkelissä toivottiin lapsia ja nuoria otettavan enemmän mukaan liikuntapaikkojen suunnitteluun. Vastuu liikuntapaikkojen suunnittelusta ja toteutuksesta, samoin kuin lasten ja nuorten mukaan ottamisen velvoitteista, jakautuu kuntahallinnossa monelle eri hallintokunnalle. Kaikilta hallintokunnilta tarvitaan sitoutuminen lasten ja nuorten mukaan ottamiseen, jotta se toteutuu.

Kuntalaisten ja päättäjien keskustelussa määriteltiin puheteoiminnaksi myös, mikä kehittämisessä oli kunnan tehtävä, mitä taas kuntalaiset voisivat itse tai kunnan pienellä tuella (aineellisella tai henkilökunnan avustamana) tehdä. Kuntalaiset esittivät useassa puheenvuorossa, kuinka he voisivat olla mukana toimijoina erilaisissa rooleissa asioiden kehittämisessä. Esimerkiksi Mikkelissä nuoret halusivat työlistä liikunnan-

ohjaajiksi muille nuorille sekä luoda nuorille työpa-jalaisille työtehtäviä rantojen kunnostamisessa. Van-taalla ikäihmiset halusivat järjestää liikuntatoimintaa palvelukeskusten asukkaille ja muille alueen ikäihmi-sille. Lisäksi moni eri-ikäinen kuntalainen halusi olla mukana reitistöjen kunnostuksessa. Keskustelutilai-suuksien puhetekojen pohjalta näytti valitettavas-ti siltä, että reitistöjen kunnostamisessa päättäjien puheteot eivät juuri tukeneet kuntalaisten mahdolli-suuksia aktivoitua toimijoiksi. Seuraavaksi esitellään tiivistetysti taulukossa 10 niiden asioiden edistymi-sen tutkimuskuntien päätöksenteossa, joiden osalta jatkotoimenpiteistä sovittiin kuntalaisten ja päättäji-en kesken. Seuranta-aika oli noin viisi kuukautta kes-kustelutilaisuuden järjestämisestä.

Taulukossa 10 on koottuna kaikki keskustelupäivä-tilaisuuksissa kuntalaisten esiin nostamat liikunta-paikkojen kehittämisehdotukset, joiden osalta kun-talaiset ja päättäjät sopivat asioiden edistämisestä keskustelupäivän aikana. Asioita oli yhteensä 73. Näistä 23 (32 %) toteutui heti tai syksyn 2012 aikana. Kuuden asian (8 %) arvioitiin toteutuvan melko var-

masti viiden vuoden sisään. Näin ollen kuntalaisten esiin nostamista teemoista 29 (40 %) toteutuu tut-kimuskunnissa melko varmasti. Toisaalta asioista 12 (16 %) ei melko varmasti tule toteutumaan. Loppujen osalta (32 asiaa eli 44 %) asioiden käsittely kaupun-gin hallintoelimissä tai muiden tahojen toimesta on vielä kesken tämän raportin valmistuessa syyskuun lopussa 2012. Aiemmin on seurattu keskustelupäivi-en vaikuttavuutta muutamien kuntien osalta. Esimer-kiksi vuosina 2010–2012 toteutui kuudessa tutkitus-sa kunnassa puolet nuorten ja päättäjien sopimista asioista (Gretschel & Kauniskangas 2012, 24). Tähän verrattuna tämän tutkimuksen keskustelupäivien onnistumisprosentti asioiden toteutumisen suhteen oli vaikuttavuudeltaan hieman heikompi. Toisaalta teemoja oli myös kuntakohtaisesti katsottuna paljon enemmän esillä kuin jos arvioijina olisivat olleet pel-kästään nuoret. Nyt palveluita arvioimassa oli myös lapsia, aikuisia, ikäihmisiä ja erityisryhmien edustajia. Sekä esille tulleiden asioiden määrä että päättäjien ja kuntalaisten kyky solmia lähes kaikkiin asioihin jon-kinlainen sopimus niiden edistämisestä, yllätti myös tutkijat.

Taulukko 10. Liikuntapaikoissa tapahtuneet muutokset seurantavaiheen aikana kuntalaisten esiin nostamien teemojen osalta

Asia oli jo toteutunut, toteutui tai tulee toteutumaan lähiaikoina

1. Latujen alikulkusuoksien lumetus (Vantaa)
2. Yhdyslatujen kunto (Vantaa)
3. Perhepuuha-salivuorot sunnuntaisin (Vantaa)
4. Remonttien viivästyksen tarkempi seuranta ja suurempi sanktiointi (Vantaa)
5. Vesileikkileluja uimahalleihin (Vantaa)
6. Hupiinnin mahdollistaminen uimahalleissa (Vantaa)
7. Skeittisuunnitelman esittely nuorisovaltuustolle ja lasten asiantuntijaryhmälle (Vantaa)
8. Avantouintipaikka Pyhäjoen varteen (Oulainen)
9. Jäähallin siivouksen uudelleenkilpailutus (Oulainen)
10. Kaluston hankkiminen kuntoratojen raivaukseen ja raivaus (Oulainen)
11. Kuntoratojen liejuisten kohtien kunnostus (Oulainen)
12. Temppe- eli skeittiparkin kunnostus (Oulainen)
13. Ohjatusta liikuntatarjonnasta esittely kuurojen yhdistyksen jäsenillassa ja sähköpostitiedotteella puolivuositain (Mikkeli)
14. Värikuulapelaamisen ulkopaikka (Mikkeli)
15. Torin luistinrata toteutettaneen myös tulevina vuosina yhteistyössä kaupungin keskustan kehittämissyöstyksen kanssa (Mikkeli)
16. Uimahallien pesutilojen siisteys koululaisryhmien aikaan (Mikkeli)
17. Tilavarausten sähköinen järjestelmä (Mikkeli)
18. Urskin ja Rantakylän nurmikenttien käytön lisääminen (Mikkeli)
19. Urheilukentän avoimesta käyttömahdollisuudesta tiedottaminen (Mikkeli)
20. Pukutilojen siisteyden parannukset yhteistyössä urheiluseurojen kanssa (Mikkeli)
21. Jousiammuntaradan parannukset (Mikkeli)
22. Retkeilyreittien kunnostusta (Mikkeli)
23. Motocrossradan uutta paikkaa etsitään motocrossseuran toimesta, kunta auttoi sopivan alueen kartoittamisessa. (Mikkeli)

Asia toteutuu pitkän aikavälin suunnitelmassa

24. Petikon ulkoilualan kehittäminen mm. lumetettavan latupohjan tekeminen (Vantaa)
25. Pyörä- ja kevyen liikenteen reittien kehittäminen (Mikkeli)
26. Erityisryhmien kuuleminen merkittävien liikuntapaikkojen peruskorjauksissa (Mikkeli)
27. Uusi skeittipaikka Urpolan kentän lähelle (Mikkeli)
28. Tupalan lähiliikuntakenttä (Mikkeli)
29. Pukutilojen siivous ja pienet huoltotoimet nuorten työpajan tehtäväksi. Työpaja ei toistaiseksi ole voinut ottaa tehtävää vastaan. (Mikkeli)

Asian mahdollisesta toteutumisesta päättää kaupunginvaltuusto-, hallitus- tai lautakunta

30. Sporttikortti kaikille eläkeläisille (Vanhus neuvosto tehnyt aloitteen asiasta) (Vantaa)
31. Sisäliikuntatilojen kokonaiskäyttösuunnitelma (Oulainen)
32. Eri-ikäisten ja erityisryhmien toiveiden huomiointi uimahallipäätöksessä (Oulainen)
33. Kevyen liikenteen huomioimistarpeet teiden aurauksessa ja hiekoituksesta (Oulainen)
34. Reitistöjen perustaminen, virallistaminen, kunnostaminen ja yhteiskäyttö (Oulainen)
35. Palloilukäyttöä mahdollistava matto jäähalliin (Oulainen)
36. Yli 65-vuotiaiden liikuntapassin lisämainostus ja käyttäjäryhmien laajennus (Oulainen)
37. Monitoimihalli (Mikkeli)

Asia meni viranhaltijoille tiedoksi, selvittäväksi tai valmisteltavaksi (asioiden toteutumisen saattaa edellyttää myös kuntalaistahojen lisäkuulemista)

38. Salivuorojen käyttöasteen selvittäminen ja varausjärjestelmän kehittäminen (Vantaa)
39. Pukutilojen siivouksen tehostaminen (Vantaa)
40. Koulupihojen lumien kasaus leikit mahdollistavaksi (Vantaa)
41. Palvelutalojen asukkaiden liikuntamahdollisuuksien kehittäminen (Vantaa)
42. Palvelutalojen liikuntatilojen avaaminen lähiasukkaiden käyttöön (Vantaa)
43. Liikuntatoimen viestinnän kehittäminen (Vantaa)
44. Senioripassin lisämainostus ja sen myöntäminen viranhaltijan harkinnan mukaan myös alle 65-vuotiaille esimerkiksi vamma-perusteella (Oulainen)
45. Vammaisneuvoston kuuleminen liikuntapaikkoja koskevissa suunnitelmissa (Oulainen)
46. Liikuntavammaisille esteetön uimaranta (Oulainen)
47. Pietarinkadun luistelukenttien uudet sijoituspaikat (Mikkeli)
48. Hänskiin tulee tekonorumi, kun valitusprosessi on ohi (Mikkeli)
49. Jääcurlingin harrastusmahdollisuudet (erityisliikuntalaji) (Mikkeli)
50. Liikuntapaikkojen esteettömyyskartoitus (sis. tiedottamisen/hätätiedottamisen kartoitus) (Mikkeli)
51. Vesijumparyhmien määrän lisääminen (Mikkeli)

Kuntalaisryhmä lisävalmistelee asiaansa

52. Nuorten ohjauksen ja valmentamisen kehittäminen. Nuorisovaltuusto jatkaa toimintaehdotuksen valmistelua (Oulainen)

Kuntalaisten esille tuoma asia välitettiin tiedoksi asianomaiselle taholle

53. Lasten esille tuoma leikki- ja pelikenttien välineistön puute. Liikuntatoimi esittää asiaa pohdittavaksi aluetoimikunnille (Vantaa)
54. Lasten ehdotus puhtaan lumen leikkipaikasta välitetään Heureka hallitukselle (Vantaa)
55. Luonnonkauniiden alueiden huomioiminen kaavoituksessa. Liikuntareittien varteen osuvien vesistöjen kunnostus. Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta tekniselle toimelle. (Mikkeli)
56. Torin liikuntamahdollisuuksien kehittämisen. Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta teknistä toimelle (Mikkeli)
57. Vauvakeinujen lisääminen. Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta tekniselle toimelle (Mikkeli)
58. Viittomakielen tulkki liikuntatapahtumiin (esim. Ruusukävely). Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta Etelä-Savon liikuntary:lle. (Mikkeli)
59. Liikuntatapahtumista tiedottaminen Länsi-Savon tv-kanavalla ja sähköpostitiedottein. Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta Etelä-Savon liikunnalle. (Mikkeli)
60. Nuorten työllistäminen iltapäiväkerhoissa. Liikuntatoimi kertoo asian esille tulosta koulutoimelle ja Etelä-Savon liikunnalle. (Mikkeli)

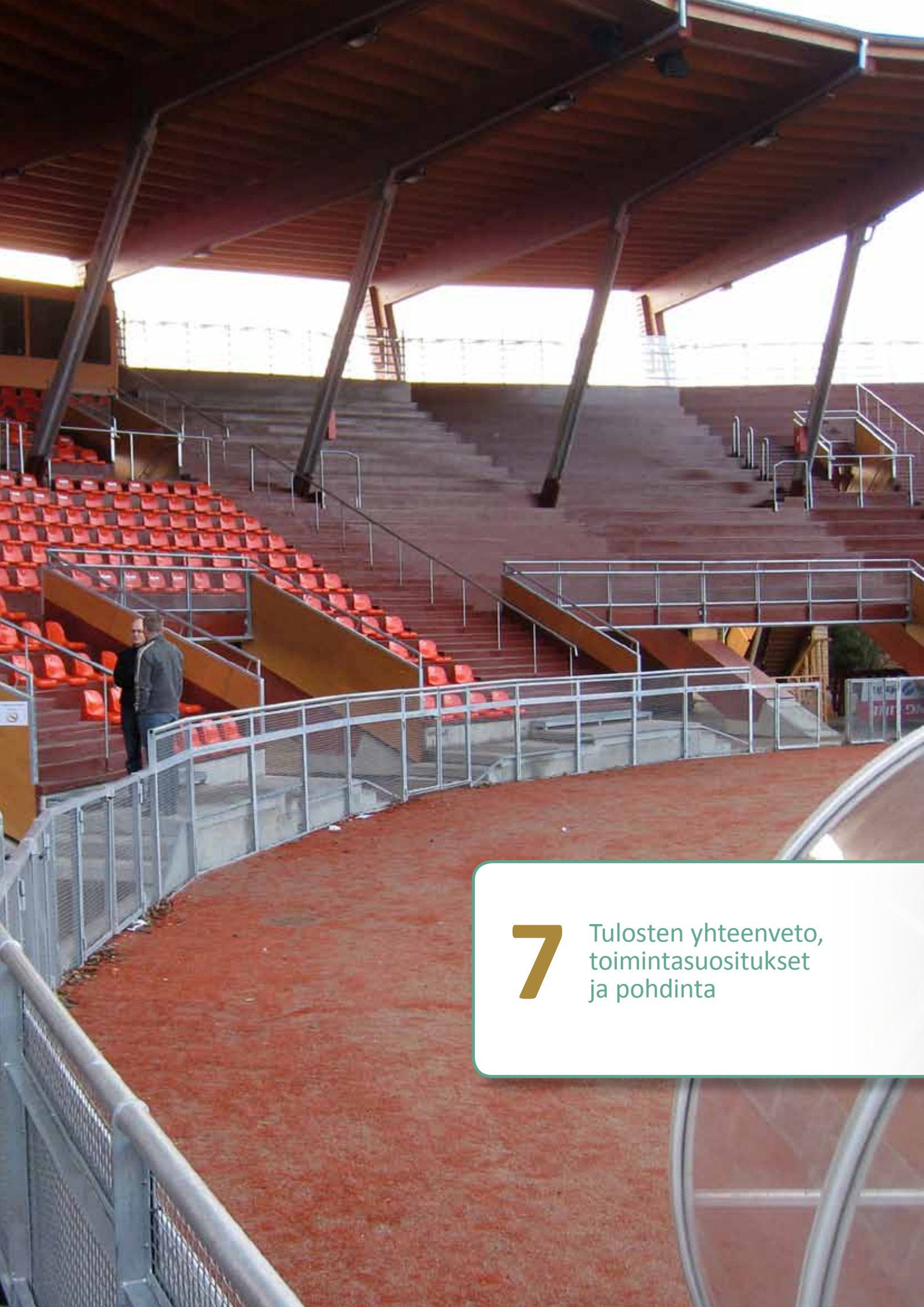
Asian toteutumisesta päättää jokin muu taho

61. Moision sairaalan uima-altaiden ja kuntosalin pysyminen kuntalaisten käytössä (Mikkeli)

Asia ei toteutunut

62. Vesiliikumäki johonkin uimahalliin (Vantaa)
63. Vuorotyötä tekevien huomioiminen jonkun uimahallin aukioloajassa (Vantaa)
64. Oma uima-allas nuorten hupi-uintiin (Vantaa)
65. Terapia-altaan käytön rajaaminen terapiakäyttöön (Vantaa)
66. Seniorikortin ikärajan laskeminen 65-vuoteen tai kaikille eläkeläisille (Mikkeli)
67. Ulkojäkäkenttien kevyt kattaminen kunnosapidon helpottamiseksi (Mikkeli)
68. Sisätalaa lasersotapelaamiseen ei ole kaupungin puolelta suunnitelmassa (Mikkeli)
69. Kaupunki osallistuu jääradan turvallisuuden edistämiseen jäämittauksin, jos harrastajat perustavat radan. Tällaista ei kuitenkaan ole näköpiirissä. (Mikkeli)
70. Cartingrata: kaupunki osallistuu tontin määrittämiseen, jos löytyy yrittäjä (Mikkeli)
71. Lisää kahviloita torin luistinradan viereen (Mikkeli)
72. Maastopyöräreittien lisäys (Mikkeli)
73. Eläkeläisten ilmaiset salivuorot (Mikkeli)

7

Tulosten yhteenveto,
toimintasuositukset
ja pohdinta

7

Tulosten yhteenvedo, toimintasuositukset ja pohdinta

Kuntalaisten antamat liikuntapaikkoja koskevat arviot perustuivat heidän omiin kokemuksiinsa palvelujen käyttäjinä. Keskustelupäivissä kuntalaiset lapsista ikäihmisiin sekä erityisryhmät kokoontuivat arvioimaan kokemuksiaan ensin keskenään. Sen jälkeen he kertoivat tärkeimmiksi arvioimansa palautteet päättäjille valmisteltujen puheenvuorojen muodossa. Puheenvuorot olivat pohja keskustelulle, joiden aikana päättäjät ja kuntalaiset sopivat, miten esiin tulleita asioita kehitetään. Tutkimuksessa seurattiin kuntalaisten esille nostamien asioiden edistymistä kunnan päätöksenteossa ensimmäisen viiden kuukauden ajan. Tutkimuksen yhteydessä kuntien viranhaltijoilta kysyttiin asioiden edistymisestä useampaan kertaan, ja kuntalaisille tiedotettiin niitä koskevista havainnoista sähköpostitse ja kirjeellä. Oulaisissa myös paikallislehdistö seurasi asioiden etenemistä aktiivisesti. Kuntalaisten deliberatiivisen osallistumisen kautta saadaan merkittävää tietoa päätöksenteon tueksi, kyetään parantamaan päätöksenteon legitimitettiä, rakentamaan demokraattisempaa yhteiskuntaa ja erityisesti lisäämään kansalaisaktiivisuutta (Raisio & Ollila 2011, 108). Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan mainituista kolmesta tavoitteesta ensimmäistä: päätöksenteon parantamista kuntalaisilta saatavan tiedon avulla. Yhteenvetoluku jakautuu kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä käydään läpi keskustelupäivien anti liikuntapaikkojen laadun arviointiin ja kehittämiseen kunnissa. Toisessa alaluvussa pohditaan toimenpidesuosituksia keskustelupäivämenetelmän käytöstä liikuntapaikkojen arvioinnissa. Yhteenvetoluku päättyy pohdintaan mahdollisuuksista laajentaa kuntalaisten kokemustietoa peruspalveluiden arvioinnissa sekä paikallisesti että valtakunnallisesti myös yli liikuntapalveluiden rajojen.

7.1 Kohti laajempaa liikuntapaikkojen laatukäsitteistöä

Keskustelupäivien aikana esiin nousseista liikuntapaikkojen laadun arvioista ja kuntalaisten kehittämisehdotuksista raportoitiin perusteellisesti neljännessä luvussa. Perusteellisuudella alleviivasimme sitä, kuinka laadukkaita (ts. yksityiskohtaisia ja monipuolisia) puheenvuoroja, kehittämisesityksiä ja etenemisohjelmia keskustelutilaisuuksissa tehtiin. Samalla

keskustelupäivät tuottivat suuret määrät rikasta aineistoa liikuntapaikkojen laadun näkökulmista (ks. taulukko 8). Koska asioiden edistymistä seurattiin intensiivisesti eri kunnissa, myös seurannan osalta kertyi mittava aineisto, jonka avulla voidaan hahmottaa erilaisia liikuntapalveluiden kehittämiseen liittyviä onnistumisia ja haasteita. Seuranta voidaan nähdä monella tapaa erittäin arvokkaaksi laadun arvioinnin vaiheeksi. Seurantaan ja kehityksen raportointiin kuntalaisten suuntaan sisältyy myös oleellinen viesti siitä, onko kuulemisella ollut todellista vaikutusta.

Yhtenä tutkimuksen tuloksena voidaan pitää sitä, kuinka keskustelupäivien myötä kirkastui ensinnäkin näkemys kaikenikäisten kuntalaisten käyttämistä liikuntapaikoista sekä toisaalta ikä- ja erityisliikuntaspesifeistä liikuntapaikoista ja -tarpeista. Aineiston perusteella on oleellista, että kaikkien ikäryhmien käytössä olleita liikuntapaikkoja myös suunnitellaan ja palveluita kehitetään eri-ikäisten kuntalaisten kanssa. Vastaavasti eri-ikäisten ja erityisliikuntaryhmien kohdalla on aina kuultava sitä ryhmää, joka on (tai haluaisivat olla) kyseisen liikuntapaikan suurin käyttäjäryhmä, kuten lumikasojen kohdalla lapset. Esimerkiksi käyttövuoroista sopimisessa voisi hyvin soveltaa tässä tutkimuksessa käytettyä keskustelupäivämenetelmää niin, että käyttövuoroja päätettäessä kuultaisiin aika ajoin eri-ikäisiä ja erityisryhmiä edustavia kuntalaisia – sekä järjestöjä, mutta huomioidaisiin järjestäytymättömien kuntalaisten (lapset, nuoret, aikuiset, ikäihmiset ja perheet) vapaiden saliaikojen tarve.

Luku neljä tuotti myös toisen tärkeän tutkimustuloksen, jota kutsutaan termillä *väliinpuotoajat*. Termillä viitataan ryhmiin, jotka tavalla tai toisella puotoavat kunnan liikuntapalveluissa 'välitilaan'. Näiden 'väliinpuotoajien' liikuntapalveluita ei todennäköisesti kukaan kuntatoimija aktiivisesti lähde puolustamaan tai edistämään. Yhdenlaisiksi väliinpuotoajiksi voidaan luonnehtia eläkeläiset, jotka eivät täytä Sporttikortin ehtoja. Tutkimusaineiston valossa on mahdollista ehdottaa, että Sporttikorteista tehtäisiin lakisääteinen palvelu kaikille eläkeläisille, kaikkialla Suomessa (ja jopa niin, että kortti kelpaa kaikkialla Suomessa asuinpaikkakunnan ulkopuolellakin), samaan hintaan

– tai jopa ilmaiseksi. Esimerkiksi kaikkien uimahallien ja niiden yhteydessä toimivien punttisalien (ja maa-uimaloiden) ilmainen käyttö olisi minimi, johon voisi mahdollisesti lisätä muita alennuksia ja palveluita kuntakohtaisesti. Muihin palveluihin voisi lukeutua muun muassa haja-asutusseuduilta ilmainen kuljetus uimahalleihin, esimerkiksi kerran kuukaudessa. Tämä lisäisi maantieteellistä tasa-arvoisuutta. Sporttikorrit olisivatkin järkevää suunnitella tavalla, joka motivoisi eläkeläisiä liikkumaan niin, että heidän terveytensä kohenisivat. Terveyden kohentuminen tuottaisi puolestaan säästöjä terveyspalveluihin. Tämän keskitien löytäminen rakentaisi sekä kunnalle että yksilöille taloudellisesti kestävämpiä sekä laadukkaampia (arjen) toimintamalleja.

Laajemmasta välinputoamisesta kertovat ikäihmisten heikot mahdollisuudet saada salivuoroja, koska urheiluseurat sekä lapset ja nuoret ovat etusijalla. Väliinputoaminen voi koskea myös jotakin liikunnanmuotoa. Esimerkiksi skeittaus on laji, jota pallotellaan liikunta- ja nuorisopuolen välillä kunnissa, eikä siitä aina oteta kunnolla vastuuta kummassakaan. Ehkäpä osittain tästä syystä skeittaukseen liittyvät kehittämishankkeet etenivät tutkimuskunnissa jopa yllättävänkin hitaasti, silloinkin kun nuoret aktiivisesti tarjosivat omaa panostaan kehittämistyöhön ja talkoisiin.

7.2 Toimintasuositukset keskustelupäivän käytöstä liikuntapalvelujen arvioinnissa

Kuntalaisten deliberaatiota lisäävistä menetelmistä käytetään kansainvälisesti nimitystä ”mini-publics”. Nimitys kuvaa menetelmien taustalla olevaa tavoitetta kutsua kokoon mikrokokoinen, väestön demografisia piirteitä vastaava ihmisten joukko, tavoitteenaan muodostaa kuntalaisnäkökulma, niin sanottu yleinen mielipide kulloinkin käsillä olevaan asiaan. Menetelmiä ovat muun muassa kansalaisraadit ja konsensuskonferenssit. Keskustelupäivä on ”mini-publics” -menetelmien joukossa uusi suomalainen menetelmännovaatio, jonka tavoitteena on kehittää kuntien palveluja kuntalaisten antamien arviointien osoittamaan suuntaan. Keskustelupäivämenetelmässä tavoitteena on ikä- ja erityisryhmäspesifien mielipiteiden selvittäminen kulloinkin arvioinnin kohteena olevista kuntapalveluista. Menetelmää on vuodesta 2008 asti käytetty kunnallisten palvelujen arviointiin noin 60 suomalaisessa kunnassa nuorten keskuudessa.

Parhaimmillaan ja systemaattisesti toteutettuna keskustelupäivämenetelmä:

- toimii yksilötason mielipiteiden ilmaisun vahvistajana palvelujen arvioinnissa
- dokumentoi tarkasti pienryhmässä esille tulleet arviointinäkökulmat
- auttaa löytämään ryhmän yhteisen kehittämisenäkemyksen
- tuottaa selkeitä päättäjille esitettäviä kuntalaispuheenvuoroja
- varmistaa päättäjien keskusteluavoimuuden
- auttaa välttämään vastakkainasettelun sekä löytämään kehittävä ja ylisukupolvisen dialogin
- vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon ja kehittää kunnan palveluja kuntalaisten palautteen pohjalta vastaamaan entistä paremmin palvelunkäyttäjien tarpeita.

Viimeisenä mainittu asia on oleellinen, mutta myös haastava. Keskustelupäivillä on oltava sidokset edustuksellisen demokratian rakenteisiin, jos halutaan välttää päivien muuttuminen näennäisdemokratian umpikujiksi (vrt. Beresford 2009, 251). Tähän liittyen kunnissa olisi tarkkaan suunniteltava, mikä olisi paras keskustelupäivien ajankohta, jotta ne niveltäisivät mahdollisimman hyvin kunnan päätöksentekorakenteisiin. Toimivan ja mahdollisimman laajasti edustavan keskustelupäiväprosessin toteuttaminen asioiden kehittämiseen vie kunnilta paljon aikaa, mutta onnistuessaan se maksaa itsensä takaisin laadukkaampina ja kuntalaisten toiveisiin paremmin vastavina palveluina.

Carson & Hartz-Karp määrittelevät deliberatiivisille menetelmille kolme laatukriteeriä. Prosessin tulisi edustaa väestöä ja tarjota kaikille tasa-arvoisesti mahdollisuuden osallistua (inkluisio), mitä tulee erilaisiin näkökulmiin ja arvoihin. Prosessin tulisi tarjota avoin dialogi, tuoda tietoa saataville sekä tilaa ja aikaa ymmärtää ja raamittaa asiat ja liikkua konsensusta kohti. Prosessilla tulisi olla valmius vaikuttaa politiikkaan ja päätöksentekoon. Jos kaikki kolme suorituskriteeriä täyttyvät prosessissa, tuntevat päätöksentekijät paremmin saaneensa mandaatin toimia asiassa deliberatiivisen areenan osoittamaan suuntaan. (Carson & Hartz-Karp 2005, 121–123, 134–135.) Keskustelupäivän tavoitteet menivät hyvin yhteen edellä mainittujen kriteerien kanssa. Kuntalaisilta ja päättäjiltä saatujen arvioiden mukaan (ks. luku 5) kolmen kriteerin mukaiset tavoitteet myös pääosin saavutettiin. Menetelmässä korostui ikä- ja erityisryhmäspesifien näkökulmien ts. kuntalaisten kokemustiedon esiintuonti. Keskustelun laadulle eri vaiheissa oli mietitty tavoitteet ja deliberaation tasoa pidettiin yllä eri vaiheissa keskustelun vetäjien avulla. Lisäksi asioiden kehittämisen yksityiskohdista ja ete-

nemisen seurannasta pyrittiin kuntalaisten ja päättäjien kesken sopimaan mahdollisimman tarkasti, koska se edistää kokemuksiemme mukaan kuntalaisten näkökulmien huomioonottamista päätöksenteossa.

Tutkimus alkoi kolmen erikokoisen ja maantieteellisesti sijainniltaan erilaisen kunnan valinnalla. Mukaan lähtivät Vantaa, Oulainen ja Mikkeli. Kuntien kanssa sovittiin tutkimuslupakäytännöistä sekä keskustelupäivien ajankohdista ja paikoista. Vaikka tutkimuskuntien rekrytointi onnistui helposti, jotain myös opittiin. Jatkossa jo tutkimussopimuksen allekirjoittamisen edellytyksenä kannattaa olla, että kaikki tarvittavat hallintokunnat on kaupungin toimesta sitoutettu yhteistyöhön tutkimuksen onnistumiseksi, jotta erillisiä tutkimuslupia ei tarvitse tehdä jokaisen hallintokunnan kanssa erikseen.

Paikkakuntakohtaisiin arviointitilaisuuksiin kutsuttiin noin kolmekymmentä kuntalaista jokaista neljää eri-ikäistä käyttäjäryhmää kohti eli yhteensä 120 kuntalaista. Tässä hankkeessa käyttäjäryhmät jakautuvat lapsiin (noin viisivuotiaasta ylöspäin), nuoriin (noin kolmetoistavuotiaasta ylöspäin), aikuisiin (noin yli 30-vuotiaasta ylöspäin) sekä ikäihmisiin (noin 65-vuotiaasta ylöspäin). Erityisryhmien edustajia osallistui ikäryhmien tilaisuuksiin ja kahdessa tapauksessa (Mikkelin Kuurojen yhdistys ja Oulaisten vammaisneuvosto) ryhmät pysyivät tulla kuulluksi myös oman arviointikokoontumisensa kautta. Myös nämä kokoontumiset toteutettiin.

Lasten ja nuorten osallistumiseen tarvittavat lupamenettelyt olivat kuntien välillä hyvinkin erilaiset. Vantaalla kaikilta yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden huoltajilta vaadittiin suostumus nuoren osallistumiseksi. Oulaisissa ja Mikkelissä nuoret olivat osallistuneet kuntapalvelujen arviointiin jo aikaisempina vuosina ilman heidän huoltajiltaan pyydettyä lupaa ja näin toimittiin myös tällä kertaa. Lisäksi Vantaalla lasten asiantuntijaryhmän osallistuminen vaati luvan perusopetuksen johtajalta, kun taas Mikkelissä liikuntapalvelujen arvioinnin katsottiin kuuluvan normaaliin lasten parlamentin toimintaan, eikä erillistä lupaa tarvittu.

Erilaisten lupavaiheiden kriittinen tarkastelu on tärkeää kun pohditaan, ketä kutsutaan kuntapalveluja arvioimaan ja millä tavoin eri-ikäisten kuntalaisten on mahdollista päästä vaikuttamaan yhteisten asioiden kehittämiseen – jopa näinkin neutraalissa asiassa kuin kunnallisten liikuntapaikkojen laadun arviointi. Erityisesti yläluokilla tai sitä vanhempien nuorten kohdalla ala-ikäisyys ei saisi olla este osallistumiselle.

Tätä näkökulmaa on perusteltu tarkemmin luvussa 3. Tutkimuksessamme nuorisotoimen yhteyshenkilöt osallistuivat aktiivisesti lasten ja nuorten rekrytointiin lasten parlamentista tai lasten asiantuntijaryhmästä, nuorisotalojen kävijöistä, kouluista ja oppilaitoksista sekä niiden oppilaskunnista sekä nuorisovaltuustoista. Tarkoitus oli saada mukaan nuoria myös työpajoilta tai etsivän nuorisotyön asiakkaista, mutta heitä saapui tilaisuuksiin kaiken kaikkiaan vain yksi. Nuorisotoimen palvelujen arvioinnin puolella työpajojen ja työpajanuorten sitoutumisesta palvelujen arviointiin on kuitenkin saatu rohkaisevia kokemuksia (Gretschel & Kauniskangas 2012, 16), joten osallistumisaktiivisuutta on lupa odottaa jatkossa. Heidän, kuten myös etsivän nuorisotyön palveluissa mukanaolevien nuorten, tavoittamista tuleekin tulevaisuudessa tarkemmin suunnitella näitä nuoria lähellä olevien ohjaajien kanssa.

Aikuisten ja ikäihmisten edustajia kutsuttiin tilaisuuksiin sekä kaupunkien yleisten että liikuntatoimien Internet-sivustojen ilmoituksilla. Lisäksi kutsua leviettiin kaupungin ohjattujen liikuntaryhmien kautta, sekä yleisillä mainoksilla kaupunki- tai asukaslehden kautta että kohdennetuilla mainoksilla esimerkiksi liikuntapalvelujen asiakaspalvelun kuten uimahallien kassojen kautta. Kutsuja jaettiin myös urheiluseurojen (esim. seurafoorumien) ja erilaisten muiden yhdistysten (asukas-, kaupunginosa-, kotiseutu- ja kyläyhdistykset, eläkeläisjärjestöt yms.) kautta.

Eniten ongelmia kuntalaisten rekrytoinnissa aiheuttivat lasten ja nuorten osallistumista koskevat monimutkaiset lupakäytännöt sekä se, etteivät Oulaisten ja Mikkelin järjestökisterit olleet ajan tasalla eikä hankkeessa mukana olevien kuntien vastuuhenkilöillä (liikuntapalvelujen viranhaltijat) ollut juurikaan resursseja yhteystietojen tarkistamiseen. Yhteystiedot jouduttiin päivittämään soittelemalla järjestöihin ja lähettämään kutsuja saamiemme tietojen pohjalta. Aikaa tähän kului siinä määrin, että kutsujen lähettäminen osin viivästyi. Kuntalaisten ilmoittautumisissa hyödynnettiin sähköistä verkkolomaketta.

Asioiden seurantaan on varattava vähintään viisi kuukautta aikaa. Tässä hankkeessa kunnissa seurattavia keskustelutilaisuudessa kehitettäväksi sovittuja asioita oli yhteensä 73. Jokaisesta asiasta tuli erikseen tiedustella ja selvittää, mikä oli tilanne, oliko etenemistä tapahtunut tai oliko media ollut asian suhteen aktiivinen. On myös oleellista huomioida, että eri asiat koskettivat kunnissa eri yksiköitä, eri liikuntapaikkoja tai erilaisia kansalaisryhmiä, jolloin me tutkijat olimme yhteyksissä hyvin laajasti erilaisiin kuntatoimijoihin seurannan aikana.

Kuntalaiset siis pohtivat keskustelupäivien aikana omia mahdollisuuksiaan toimia asioiden edistämiseksi. He ehdottivat konkreettista mukanaoloaan, esimerkiksi ulkoilureittien kunnostuksessa. Kuntalaisten aktiivisemmasta roolista liikuntapaikkojen konkreettisina kehittäjinä eivät päättäjät ja kuntalaiset keskustelutilaisuuksissa päässeet sopimuksiin. Poikkeuksen muodostivat skeittipaikkojen remontoiminen Oulaisissa ja Mikkelissä sekä jousiammuntaradan korjaaminen Mikkelissä. Oulaisissa kuntalaisia ja päättäjiä kokoontui keskustelutilaisuuden jälkeen tutkijoiden kutsumana pohtimaan, kuinka salivuorujen jakoa voitaisiin käytännössä kehittää. Kehittämisprosessi pääsi tutkijoiden avustamana hyvin alkuun, mutta jäi kesken tutkimuksen päättyessä. Jatkossa tämäläisyyksiin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin olisi syytä varata aikaresursseja myös kunnissa tapahtuvien työryhmäprosessien edistämiseen. Kuten raportin alussa mainitsimme, viitaten Rynnäseen (2012, 90–91), kunnissa on vielä liian vähän kokemusta työryhmätyöskentelystä kuntalaisten kanssa. Deliberatiivisia menetelmiä käytettäessä prosessi voi jatkua kuntalaisten ja päättäjien keskustelutilaisuuksien jälkeen työryhmätyöskentelyn kautta aina lopussa olevaan kokoavaan tapahtumaan asti. Carsonin & Hartz-Karpin (2005, 129, 131) kuntalaisten ja päättäjien keskustelussa tapahtuneiden ”*poliittisten toimintakehysten asettamisen jälkeen*”, työryhmien tehtävänä oli ”*valmistella yksityiskohtainen täytäntöönpanosuunnitelma.*” Kuten edellä mainittiin, kunnissa olisi tarvittava tämäläisyyksistä tukea muutamien asioiden kohdalla. Tämä tutkimus- ja kehittämishanke oli kuitenkin suunnattu enemmän vain seuraamaan, miten kuntalaisten esittämiä kehittämistarpeita pystytään sitomaan kunnan päätöksentekoon.

Setälän mukaan demokratiateoriassa on viime vuosikymmeninä siirrytty yhä enemmän demokraattisia instituutioita painottavista teorioista kohti teorioita, joissa painotetaan demokraattista keskustelua ja harkintaa (Setälä 2010, 120). Keskustelupäivistä on mahdollista kehittää kansalaisyhteiskunnan julkinen sfääri, jossa kansalaiset vapaasti kommunikoivat julkisista kysymyksistä ja muodostavat niistä mielipiteitä, jotka välittyvät poliittisen päätöksenteon sfääriin (vrt. Setälä 2010, 120).

Yhteistyötä median kanssa ei saa unohtaa. Kunnallisissa asioissa paikalliset ja alueelliset lehdet ovat tehokkaita tiedon levittämisen kanavia. Lehtiutisissa on myös mahdollista turvata avoin ja kriittinen julkinen keskustelu erilaisista päätösvaihtoehdoista. Se on yksi kanava informoida (poissaolleita) päättäjiä keskustelutilaisuudessa päätetystä etenemissuun-

nitelmasta. Sen lisäksi, että paikallislehti on oiva kanava tehtyjen päätösten julkistamiseen, toimittajilla on halutessaan mahdollisuus seurata päätösten toimeenpanoa. Parhaimmillaan media on mukana kunnallisen peruspalvelun (tässä hankkeessa liikuntapaikkojen) laadunarvioinnin jokaisessa vaiheessa: kannustamassa ihmisiä osallistumaan tilaisuuksiin, uutisoimalla tilaisuudessa sovitusta asioista, seuraamalla asioiden etenemistä ja uutisoimalla toteutuneista asioista. Yhteistyöhön median kanssa on pyrittävä myös mahdollisten jatkohankkeiden kohdalla kunnallisdemokratian vahvistamiseksi.

Liikuntapolitiikan vaikutusten ja arvioinnin seurannan kehittämiseksi (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 28–29) suositamme tutkimuksemme perusteella seuraavaa:

1. Kansalaisten liikuntakulttuurin ja näkemysten keräämiseen tarvitaan laadullisin menetelmin toteutettuja toimintatutkimuksellisia tapaustutkimuksia kvantitatiivista tietoa tuottavien kyselytutkimusten (esim. suunnitellun liikuntabarometrin) rinnalle. Kuten tässä tutkimuksessa, esimerkiksi kolmen eri puolella Suomea sijaitsevan sekä keskenään erikokoisen kunnan vertailututkimusasetelma on myös mahdollista toteuttaa kustannustehokkaasti vuosittaisena syklinä. Näemme keskustelupäivämenetelmän tapaustutkimuksellisenä työkaluna, johon sisältyy automaattisesti arvioiva näkökulma ja laajamittainen palautteen kerääminen toiminnan kohderyhmiltä. Nämä kolme edellä mainittua näkökulmaa ovat kaikki valtion liikuntaneuvoston (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 28–29) esitykseen kirjattuja arvioinnin kehittämisen tavoitteita. (ks. myös luku 4.3, jossa verrataan valtion aluehallinnon suorittaman peruspalvelujen arvioinnin antaman tiedon luonnetta keskustelupäivien antaman tiedon luonteeseen.)

2. Kuten valtion liikuntaneuvoston raportista (2010, 29) ilmenee ”*kunnat keräävät vielä suhteellisen vähän palautetta liikuntapalveluista ja paikoista. Yksi keskeinen asia tulevaisuudessa on näiden paikallistason palautejärjestelmien kehittäminen.*” Keskustelupäivämenetelmä toimii yhtenä ”*kuntapaneelin*” tyyppinä, jossa keskustelu kohdistuu liikuntapaikkojen arviointiin (mukaan lukien niiden rakentaminen ja peruskorjaus). Menetelmää on myös mahdollista hyödyntää vuorovuosin eri hallintokuntien palvelujen arviointiin.

3. Keskustelupäivämenetelmä tarjoaa laadullisia mittareita, joista oleellimmat ovat etenemissuunnitelmaan kirjatut konkreettiset toimenpiteet ja niiden toteutumisen seuranta. Kun vielä on tiedossa, minkä

ikäryhmän tai erityisryhmän arvion pohjalta mikäkin kehittämiskohde on lähtenyt liikkeelle, voidaan myös seurata eri kuntalaisryhmien tasa-arvoista kohtelua päätöksenteossa ja sen toteutuksessa.

4. Keskustelupäivämenetelmän avulla on mahdollista kerätä kuntatasolla erityisryhmien palautetta ja kuulla heitä liikuntapalveluiden kehittämiseksi ja laadun arvioimiseksi. Osana keskustelupäivää on mahdollista järjestää paikallisena Valtion liikuntaneuvoston peräänkuuluttama ”*Erityisryhmien edustajien paneeli*” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 28).

7.3 Pohdinta: Kuntalaisten kokemustieto osaksi peruspalveluiden arviointia paikallisesti ja valtakunnallisesti – myös demokratian vahvistamiseksi

Kuntaliitto on suositellut kunnille kunnanvaltuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointia. Suosituksen mukaan valtuusto ja kunnanhallitus huolehtivat, että toiminnan ja palvelujen arviointia varten on käytettävissä myös kuntalaisten palaute. Ne myös huolehtivat siitä, että arviointiraporttien aikataulua suunnitellaan niin, että niitä voidaan hyödyntää uuden suunnitelukierroksen tavoitteiden asettamisessa. (Kuntaliitto 2006.) Keskustelupäivä on yksi toiminnallisten tavoitteiden arviointiin sopiva menetelmä. Kuten muutama päättäjät palautteessaan totesi, on keskustelupäivässä kuulluilla kuntalaisarvioilla merkitystä eritoten, jos ne pystytään sitomaan kunnissa seuraavan vuoden talousarviovalmisteluun. Kysymys on aikataulutamisesta, mutta myös päättäjien sitoutumisesta ja esiin tulleiden asioiden muistamisesta.

Mikkelin nuorisovaltuuston 28.4.2012 (muutama päivä keskustelupäivän jälkeen) tekemässä kannanotossa valtiovaraministeri Jutta Urpilaiselle todetaan koulutuksen, terveydenhuollon ja liikunta- ja vapaa-ajanpalvelujen olevan kunnan tärkeimpiä tehtäviä. Nuorisovaltuuston mukaan:

...Kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajanpalveluiden tulee olla kaikkien saatavilla yhdenvertaisesti siten, että nuorilla on mahdollisuus harrastaa. Palveluihin tulee päästä julkisilla kulkuneuvoilla. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevät sosiaaliset suhteet ja harrastukset. Meidän nuorten mielestä elinvoimaisessa kunnassa asuu kaikenikäisiä kuntalaisia: lapsia, nuoria, työkäisiä ja vanhuksia. Me nuorisovaltuutetut haluamme osallistua oman kaupungin tulevaisuuden visiointiin ja olla vaikuttamassa

siihen, mihin suuntaan oma kaupunki kehittyy tulevaisuudessa... (Mikkelin kaupungin nuorisovaltuusto 2012.)

Edellä nuorisovaltuusto korostaa haluavansa osallistua oman kaupunkinsa tulevaisuuden visiointiin. Kokemusasiantuntijoiden osallistuminen organisaation toimintaan ei aina ole yksinkertaista tai ongelmattonta, esimerkiksi suhteessa palvelujen tilaajiin ja tuottajiin (Toikko 2011, 105, 111). Manageristinen toimintatapa on johtanut tilanteeseen, jossa palveluja tuotetaan tällä hetkellä lähinnä tilaajien ja tuottajien ehdoilla (Toikko 2011, 105; Gretsches ym. 2012, 207). Kuten liikuntapaikkojen arviointi osoitti, kunnan palvelut eivät kaikista arviointisuunnista katsottuina olleet riittävän laadukkaita. Näkökulmien moninaisuuden takia on mahdotonta ajatella, että viranhaltijat tai edustuksellisesti kunnanvaltuustoon tai lautakuntiin valitut luottamushenkilöt pystyisivät kehittämään palveluita riittävän tasa-arvoisesti ilman kuntalaisten kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä.

Jo kuntalaisten kutsuminen arvioijiksi antoi olettaa, että palveluja tullaan kehittämään kuntalaisten antaman palautteen perusteella. Moni osallistuneista toi tämän näkökulman ilmi, kun heille tutkimuksen seurantavaiheessa soitettiin ja pyydettiin arvioimaan vaikuttamiskokemuksiaan hankkeessa. Kuntalaiset pitivät arvokkaana, että juuri heidän kuntansa järjesti kuntalaisille palvelujen arviointimahdollisuuden. Beresfordin (2009, 248) mukaan osallistuminen pitää aina sisällään lupauksen muutoksesta tai ainakin sen mahdollisuudesta. Kuntalaisten puheenvuorot osoittivat päättäjille, minkälaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia eri palvelujen tuottamisessa voisi olla silloin kun useamman käyttäjäryhmän tarpeet tiedostetaan nykyistä paremmin.

Vaihtoehtoisten toimintamallien näkyväksi tekeminen on tyypillistä myös monille muille kuntien kehittämistä edistäville vuorovaikutteisille työmuodoille kuten hyvinvoinnin muotoilulle (Latvanen 2012) tai erilaisille ennen päätöksentekoa tehtävälle vaikutusten arvioinneille (Sundqvist & Oulasvirta 2011, 26), joita voidaan tehdä muun muassa liittyen kuntalasiin (ylipäättään ihmisiin tai esimerkiksi erityisesti lapsiin, ympäristöön, organisaatioon, henkilöstöön, sosiaalisiin vaikutuksiin tai talouteen). Kuntaliitto on koonnut ohjeistoa vaikutusten arviointiin liittyen. Kuntaliitto suosittelee kunnille, että päätösesityksissä ja tavoitteita asetettaessa esitetään vaihtoehtoja. (Kuntaliitto 2011.) Sundqvistin ja Oulasvirran mukaan vaihtoehtojen muodostaminen kunnallisessa päätök-

senteossa ei ole lainkaan itsestään selvää. Se ei ole kaikkea päätösten ja tavoitteiden valmistelua koskeva yleinen käytäntö, vaan usein esitykselle ei esitetä vaihtoehtoja lainkaan. Joskus yksikin perusteltu vaihtoehto esitykselle voi olla riittävä. (Sundqvist & Oulasvirta 2011, 15, 17). Pakarisen mukaan esimerkiksi lakien valmistelussa käytettävät vaikutusten arvioinnit ovat kuitenkin usein laadultaan heikkoja, niitä tehdään liian vähän ja lain taloudellisia vaikutuksia arvioidaan huomattavasti useammin kuin vaikutuksia yksilöiden ja kansanryhmien asemaan. (Pakarinen 2012, 43.) Vaihtoehtojen selvittämiseen ja näkemiseen oppiminen on oleellista ikä- ja erityisryhmänäkökulmien huomioimisessa. Näkemyksemme on, ettei Kuntaliiton suosituksessa puhuta riittäväällä tarkkuudella ikä- ja erityisryhmien erilaisten tarpeiden systemaattisen tunnistamisen tärkeydestä.

Kunnat saavat myös ulkopuolista apua liikuntapalvelujen arviointiin. Liikuntapalvelujen arviointi on osa valtion aluehallinnon suorittamaa peruspalvelujen arviointia (ks. myös luku 4.3). Valtion aluehallinnon mukaan ”liikunta on peruspalvelu, joka kuuluu kuntien tehtäviin. Suomen perustuslain mukaan liikunta luetaan sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Kysymys ei kuitenkaan ole subjektiivisista perusoikeuksista, vaan pikemminkin on kysymys julkisen vallan veloitteesta luoda edellytyksiä liikunnalle.” (Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2011, 120.) Liikuntalailla (1054/1998) on säädetty kuntien tehtäväksi luoda edellytyksiä liikunnalle. Kunnilla on kuitenkin palvelun organisoinnissa suuri vapaus. Aluehallintoviraston raportissa todetaan pohjaksi arvioinnille, että ”lain määrittely on väljä, eikä se säätele kansalaisille tarjottavien liikuntapalvelujen tasoa ja sisältöä. Itsehallinnollisina yksikköinä kunnat voivat itse määrittellä palvelujen sisällön ja tason sekä tavat, joilla ne huolehtivat edellytysten luomisesta liikunnalle. Tämä korostaa kunnan omaa strategista näkemystä liikunnan hyvinvointimerkityksestä, eri väestöryhmien palvelutarpeista sekä palveluiden tuottamistavoista.” (Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2011, 120).

Kuntaliiton mukaan arviointi on oleellinen osa valtion informaatio-ohjausta. Kuntien kokonaisvaltaisen itsearviointi vähentää valtakunnallisen erillisen sektorikohtaisen kuntien toiminnan ja palvelujen arvioinnin tarvetta. (Kuntaliitto 2006.) Pakarisen mukaan informaatio-ohjauksen perusajatuksena on, että valtio ja viranomaiset pyrkivät suostuttelemaan sääntelyn kohteita toimimaan halutulla tavalla tarjoamalla näille tietoa. Viranomaiset voivat jakaa tietoa alalla vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta ja lainsäädännöstä eri kanavia pitkin, kuten verkko-

sivuilla, omista lehdistään ja koulutustilaisuuksissa. (Pakarinen 2012,47.) Peruspalveluiden arvioinnin kehittämissäryhmän muistiossa todetaan, että

...aluehallintovirastojen suorittaman arvioinnin tehtävänä on täydentää kuntien suorittamaa arviointia ja parhaimmillaan arviointi voisi palvella kuntia peruspalvelujen ja palvelurakenteiden kehittämisessä. Kuntien palvelurakenteiden ja palvelukulttuurin muutokset edellyttävät arvioinnin uudistamista. Käytännössä tämä alleviivaa poikkihallinnollista ja laaja-alaista arviointiotetta sekä kuntien, aluehallinnon ja keskushallinnon joustavaa yhteistyötä. Peruspalvelujen saatavuuden arvioinnissa olisi lisättävä kuntien ja aluehallintovirastojen välistä yhteistyötä siten, että kunnissa voitaisiin seurata myös muiden kuin kuntien itsensä vastuulla olevien palvelujen saatavuuden kehitystä. (Valtiovarainministeriö 2011, 54.)

Tutkimusta tehdessämme pohdimme myös laajemmin, minkälaista informaatio-ohjausta valtion aluehallinnon käyttämät arviointiasetelmat tarjoavat kuntalaisnäkökulman huomioimisesta palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä. Totesimme, että peruspalveluarvioiteja on valtion aluehallinnon toimesta tehty 1990-luvun puolivälistä lähtien. Pertti Ahosen tehtävänä 1990-luvun loppupuolella oli selvittää, ”*palveleeko [peruspalvelu]arviointi [silloisen] läänin kehittämistä, ministeriöiden tarpeita, läänin alueen kuntia, kansalaisia vai mahdollisia muita tahoja.*” Ahonen kävi läpi läänien tekemiä alueellisia raportteja ja kuvasi kansalaisnäkökulman usein arviointiraporteista ”*puuttuvan*”, mutta väliillä ”*piikahtavan esiin*” tai ”*esiintyvän*”, mutta ”*sittenkin jäävän etäiseksi.*” (Ahonen 1999, 7, 73, 92, 101, 111, 117.) On huomioitava, että kansalaisnäkökulma ei tuolloin vielä tarkoittanut kansalaisten tai kuntalaisten valtauttamista arvioijiksi eli tuottamaan arviointitietoa omasta näkökulmastaan. Kysymys oli siitä, että tavoiteltiinko arvioinnilla palvelujen kehittämistä myös kansalaisten näkökulmasta vai oliko kyseessä enemmän hallinnollisen yhteistyön kehittämistä palveleva arviointi. Kuntalaisia ei siis ollut edes tarkoitus kuulla.

Vuonna 2012, yli kymmenen vuotta myöhemmin, kansalaiset eivät edelleenkään ole mukana arvioimassa heille suunnattuja palveluja. Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnissa 2010 kuntalaisnäkökulma näkyi kahdessa osiossa eli nuoris- ja liikuntaosuudessa. Nuorisolain 8§ edellyttämää nuorten osallistumista ja kuulemista kunnissa arvioivat kunnissa nuorisotoimen johtavien viranhaltijoiden lisäksi myös nuorten vaikuttajaryhmät. Vaikuttajaryh-

mien nuoret toimivat arvioijina ja lisäksi kysymykset käsittelivät nuorten vaikutusmahdollisuuksia kunnissa. (ks. Aluehallintovirastot 2011, 148–158.) Liikuntapalvelujen arvioinnissa kuntalaisten kuuleminen oli yksi arviointimittari, jolla käyttövuoropoliittikan tasa-arvoista saavutettavuutta arvioitiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kunnan johtava liikuntatoimen viranhaltija vastasi lomakkeessa kysymyksiin: ”Pääsevätkö vuorojen hakijat vaikuttamaan liikuntapaikkojen vakiokäyttövuorojen jakamiseen?” sekä ”Mikäli hakijat pääsevät vaikuttamaan jakopäätökseen, niin miten?” (ks. Aluehallintovirastot 2011, 173–184; Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset 2010). Suoraa kontaktipintaa kuntalaisten kokemustietoon ei liikuntaosiossa kuitenkaan haettu, kuten nuorisotoimen palvelujen kohdalla. Gellin ym. (2011, 150) mukaan toiminnan osallistavuutta voidaan arvioida neljällä tasolla: tiedon määränä palvelun olemassaolosta, luonteesta ja laadusta, osallisuutena palvelujen käyttäjänä ja kehittäjänä, osallisuutena palvelujen suunnittelu-, kehittämis- ja päätöksentekoprosesseihin sekä kuntalaisten omana toimintana hyvinvointia kehittämässä.

Edellisistä poiketen kyseisessä arvioinnissa ei arvioidu kuntalaisten kanssa esimerkiksi joukkoliikenteen peruspalvelutasoa, eikä arvioinnissa käynyt ilmi, onko kuntalaisnäkökulmia kuntien toimesta jotenkin selvitetty. Joukkoliikenteen arviointiosuuden lopuksi esitettiin ponsi suunnitteluyhteistyön lisäämisestä viranomaisten, liikenteenharjoittajien ja asukkaiden kesken. Edellisistä poiketen kuntalaisia ei mainita tai heidän näkökulmiensa perään kysellä lainkaan esimerkiksi kirjastotoimen, poliisin, pelastustoimen, opetus- ja velkaneuvonnan tai eläinlääkintähuollon palvelutason arvioinnissa. Yhteenvetona voidaan todeta, että kuntalaisten kokemustiedon huomioiminen arviointiaineistona ei ollut systemaattista eri palveluiden välillä ja sen huomiointi vaihteli vuosittain myös yhden palvelukokonaisuuden sisällä: seuraavana vuonna (arviointi 2011, julkaisu 2012) esimerkiksi kirjastotoimen osuudessa viitataan teoriaosuudessa suhteellisen tuoreeseen kansalliskirjaston tekemään yleisten kirjastojen asiakaskyselyyn ja toisaalta nuorisotoimen osuudessa nuoret eivät enää ole arvioijina. Tieverkon arvioinnissa sen sijaan hyödynnettiin yhtenä palvelutason mittariaineistona Liikenneviraston vuosittain tekemiä galluphaastatteluita tienkäyttäjien tyytyväisyydestä tienpitoon ja tieoloihin. (ks. Aluehallintovirastot 2011; 2012, 134, 163–173, 232.)

Vuonna 2011 tarkasteltiin kuntien taloudellisia resursseja ja henkilöstöä liikunnan peruspalvelujen tuottamisessa (Aluehallintovirasto 2012, 118–128). Arvioinnissa ei huomioitu kuntalaisten kokemustietoa. Tule-

vina vuosina arviointikohteet liikuntatoimessa ovat liikuntapalveluiden toiminnallinen saavutettavuus, liikuntapaikkojen fyysinen saavutettavuus käyttövuoro- ja käyttömaksupoliittikan kannalta sekä liikuntapalveluiden ja liikuntapaikkojen laadullinen saavutettavuus (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Näissä teemoissa kuntalaisnäkökulman tarve vaikuttaa ilmeiseltä validin arviointiasetelman saavuttamiseksi. Yksittäisten toimialojen on kuitenkin vaikea löytää motivaatiota ja resursseja arviointitiedon kysymiseksi tärkeimmiltä kuntalaisryhmiltä, ellei tätä tavoitetta aseteta arvioinnin tilaajan taholta eli valtiovarainministeriöstä. Poikkeuksellisen vahva kuntalaisten (ts. ainoastaan nuorten) mukanaolo arviointisijoina vuonna 2010 palautui opetus- ja kulttuuriministeriön aktiivisuuteen antaa rahoitusta hankkeelle, joka kehitti nuorten arvioinnissa mukanaoloon sopivaa menetelmää sekä kunnille että valtiolle (ks. Gretsche & Kauniskangas 2012). Signaalia tämän tyyppisen toiminnan tärkeydestä jatkossa ei kuitenkaan tullut valtakunnallisen arvioinnin tilaajataholta valtiovarainministeriöstä ja kokeilu jäi nuorisotoimen peruspalveluarvioinnissa pistemäiseksi (ks. maininta kokeilusta Valtiovarainministeriö 2011, 34). Tällä hetkellä kuntia tuetaan ottamaan nuoria mukaan palvelujen arviointiin ja kehittämiseen opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön myöntämällä Lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämissuunnitelman 2012–2015 rahoituksella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kunnille (viranhaltijoille, luottamushenkilöille ja nuorille) on saatavana asiaan liittyvää koulutusta ja apua arviointitilaisuuksien (keskustelupäivien) järjestämiseen.

Nuorisotoimen palveluja kuntalaiset ovat arvioineet tähän mennessä kerran valtion aluehallinnon suorittamassa peruspalvelujen arvioinnissa. Teemana oli nuorten vaikutusmahdollisuudet kunnissa ja arvioijina nuorisovaltuustot. Kuntalaisnäkökulmaa tarvitaan kuitenkin kaikkien toimialojen arvioinnissa. Tutkimuksemme valossa tarve näyttää valtakunnallisena, jatkuvana ja kunnan toimialoja läpileikkaavana. Näin ollen, yhtenä vuonna kuntalaiskysymykset voisivat olla tarkoitettu esimerkiksi työpajoihin osallistuvien nuorten vastattaviksi, jolloin kyselyyn vastataisiin pajoilla. Seuraavana vuonna vastaajina olisivat esimerkiksi vanhusneuvostot, joiden tehtäviin kuuluu, kuten Vantaalla asia on ilmaistu: ”*seurata vanhusväestön tarpeita ja niitä vastaavaa palvelutarjontaa*”.¹⁸ (s.117)

Tutkimuksemme valossa ehdotetaan, että kuntalaisten antamat tiedot raportoitaisiin viranhaltijoiden antaman tiedon rinnalla eri toimialojen valtakunnallisiin ja alueellisiin peruspalveluiden laadun arvi-

ointiraportteihin. Samoja teemoja syvennettäisiin ja liitettäisiin kuntatason päätöksentekoon paikallisten keskustelupäivien avulla, joihin kyselyyn vastanneiden työpajanuorten tai vanhusneuvoston lisäksi voisi osallistua myös laajempi ikä- tai erityisryhmän edustus. Jatkossa tulisi myös miettiä, miten alueellisessa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa voitaisiin reagoida kuntalaisten näkökulmiin palvelujen laadusta – käsittelevätpä teemat sitten kyselylomakkeissa keskusteluun nostettuja teemoja tai eivät. Lisäksi myös kuntalaisilla tulisi olla mahdollisuus ylipäättään vaikuttaa siihen, mihin teemoihin arviointitutkimuksilla kulloinkin tartutaan (ks. esim. Raisio 2010, 73).

Valtionhallinnon kannalta edellistä kevyempi ratkaisu on se, että johtavilta viranhaltijoilta kysytään säännöllisesti, miten kuntalaisnäkökulmaa on paikallistasonalla kerätty ja hyödynnetty kuntapalvelujen kehittämisessä. Jo se saattaisi edistää kuntalaisten kuulemisen kehittämistä kuntatasolla. Valtakunnallisten ja paikallisten arviointien välille tarvitaan kuitenkin jonkinlainen yhteys: kuinka saattaa valtakunnallinen tai alueellinen arviointitieto paikalliseen keskusteluun ja kytkettäväksi päätöksentekoon. Tulee myös pohtia, miten mahdollistettaisiin paikallistason signaalien kasaantuminen eri puolilta vahvoiksi viesteiksi ja välittyminen valtakunnalliseen päätöksentekoon.

Kuntatason lisäksi liikuntapalvelujen käyttäjiä tulisi lähestyä arvioinnin merkeissä myös valtakunnallisesti samoin kuin Liikennevirasto lähestyy tienkäyttäjiä. Tätä mieltä on myös valtion liikuntaneuvosto, joka on todennut yhtenä kehittämistarpeena olevan, että...

...kansalaisten liikuntakulttuurin ja näkemysten keräämiseen tarvitaan edelleen systemaattisempaa tietoa (ns. liikuntabarometri). Kansallinen liikuntatutkimus ja muut väestötutkimukset tarjoavat liikuntapolitiikan kannalta kiinnostavaa perustietoa. Lähes kaikilla tavoitealueilla nousee kuitenkin esiin tarpeita tutkia kansalaisten mielipiteitä ja arvioita liikuntakulttuurin eri osa-alueista. Käytännössä tämä voi tarkoittaa Kansallisen liikuntatutkimuksen laajentamista ja kehittämistä tai erillisen kansallisen liikuntabarometrin kehittämistä Kansallisen liikuntatutkimuksen rinnalle. Liikuntabarometrin ajatuksena olisi kysyä kansalaisten tyytyväisyyttä eri liikuntapalveluihin sekä tarjota kansalaisille mahdollisuus "arviointiin". NykYTEknologialla liikuntabarometrin käytännön toteutukseen on olemassa useita erilaisia kustannustehokkaita vaihtoehtoja. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 28.)

Anita Niemi-lilahti tutkimusryhmineen totesi kymmenen vuotta sitten, että kuntien tekemää itsearviointia ja silloisten lääninhallitusten suorittamaa peruspalvelujen arviointia ei ole kyetty riittävästi nimomaan toisiaan täydentäviksi kokonaisuuksiksi, mikä johtuu siitäkin, että kuntien itsearviointi ei ole kehittynyt tarpeeksi nopeasti. (Niemi-lilahti ym. 2002, 16–17.) Valtion liikuntaneuvoston arvioinnin mukaan kunnat keräävät vielä suhteellisen vähän palautetta liikuntapalveluista ja paikoista. Yksi keskeinen asia tulevaisuudessa on paikallistason palautejärjestelmien kehittäminen. Liikuntaneuvoston mukaan mielenkiintoisen näkökulman tähän voisivat tarjota ne kunnat, jotka ovat Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen TedBM-kyselyssä ilmoittaneet keräävänsä palautetta. Näiden palautejärjestelmien antaman tiedon koostaminen ja esiin nostaminen sekä tulosten analyysi voisi olla yksi keino lisätä kiinnostusta kerätä palautetta myös liikuntapalveluista yleisemminkin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 28–29.)

Tällä hetkellä ongelmana on, että vastuuta kuntalaisten kuulemisesta eivät kanna kunnat, eikä myöskään valtio omissa arvioinneissaan. Kysymys liittyy sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Herneen mukaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksissä tarkastellaan sitä, ovatko yhteiskunnan perusinstituutiot oikeudenmukaisia. Yhteiskunnan perusinstituutioilla puolestaan tarkoitetaan yhteiskunnan järjestäytymisen kannalta keskeisiä menettelyjä, kuten esimerkiksi sitä, kenellä on oikeus äänestää, millä menettelyllä vaalit järjestetään, mitä perusoikeuksia kansalaisilla on ja miten verotus on yhteiskunnassa järjestetty. Nämä ovat suhteellisen pysyviä yhteiskunnallisia ratkaisuja, jotka koskevat suurta ihmisjoukkoa. (Herne 2010, 12.) Kenelle annetaan ääni kuntatasolla palvelujen kehittämisessä? Keskushallinnon (valtion) ja kuntien väliset suhteet ovat peruspalvelujen hoitamiseen liittyvissä asioissa hieman ongelmalliset – valtio jakaa kunnille rahaa ja toisaalta myös valvoo peruspalvelujen toteutumista. Kuntien mukaan osa palvelujen heikosta laadusta voi olla kytköksissä liian heikkoon valtion rahoituspohjaan. Toisaalta kunnat itsellisinä hallintoyksikköinä eivät välttämättä pidä siitä, että ulkopuoliset arvioivat niiden hoitamaa tai järjestämää palvelutoimintaa. Kuntien oman arvioinnin taso vaihtelee johtuen siitä, paljonko kunnilla on voimavaroja/osaamista/intressiä arvioida omaa toimintaansa. Ulkopuolista arviointia kunnat harvoin pystyvät omatoimisesti toteuttamaan.

Beresfordin (2009, 248) mukaan osallistumiseen liittyvä erityispiirre on se, että se nostaa esiin kysymyksen uusista toimijoista ja näiden asemasta. Se viittaa

vallan ja vallanjaon muutoksiin, joissa joidenkin ihmisten, ryhmien tai instituutioiden valta-asema voi joko vahvistua tai heiketä. Jos liikunnan alaa katsotaan ensin kuntien ulkopuolella, voidaan todeta sen olevan esimerkiksi lasten ja nuorten kannalta varsin epädemokraattinen elämän osa-alue. Kulttuurin muutostarve on merkittävä. Lapset ja nuoret eivät ole juurikaan olleet mukana liikunta-asioiden ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa urheiluseuroissa, lajiliitoissa, eivätkä myöskään valtakunnallisissa tai alueellisissa liikuntaorganisaatioissa (Berg ym. 2011).

Tässä tutkimuksessa kuultiin monin eri tavoin tavoitettujen 5–84 -vuotiaiden näkemyksiä sekä kahta erityisryhmää (kuuloyhdistys, vammaisneuvosto). Monia tahoja olisi kuitenkin voitu kuulla vielä enemmän. Lapsiperheiden ja varsinkin vauvaikäisten lasten vanhempien kuulemiseen tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. Samoin monikulttuurisiin ryhmiin ja kielivähemmistöihin sekä erityisryhminä pitkäaikaissairaisiin, työttömiin, palvelukeskuksissa asuviin tai köyhiin perheisiin, joita ei tavoiteta yleisillä koontumisilla. Pakarinen (2012) ehdottaa, että koska viime vuosien eduskuntavaaleissa lähes kolmannes

kansalaisista on jättänyt äänestämättä, demokratiaa voitaisiin lisätä kuulemalla sellaisia kansalaisjärjestöjä, jotka edustavat niiden kansalaisryhmien intressejä, jotka äänestävät muita harvemmin. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi sosiaalialan, maahanmuuttajien ja kuluttajien järjestöt. (Pakarinen 2012, 89.)

Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia kuntapalvelujen arviointiin voisi verrata demokratian kehittymiseen. Suomessa kuntalaiset eivät aikaisemmin voineet osallistua palvelujen arviointiin lainkaan (ei-demokraattinen tila). Seuraavaksi pystytään arvioijina huomioimaan, kuten useamman kerran on tässä raportissa todettu, osallistuvan demokratian edustukselliset muodot kuten lasten parlamentit ja nuorisovaltuustot, mutta valitettavasti hieman harvemmin vanhus- ja vammaisneuvostot. Edustuksellisia rakenteita tarvitaan myös osallistuvaan demokratiin, jotta joillekin kuntalaisille kertyy tietoa ja taitoa haastaa asiaperustein kunnan päätöksenteko. Tästä huolimatta edustuksellisuuteen nojaavaa osallistuvaa demokratiaa voidaan kutsua kapeaksi demokratiksi. Toivomme, että seuraavassa, laajan demokratian vaiheessa, ääneen pääsevät myös hiljaisemmat kuntalaiset.

LIITE 1. Yhteistyösopimus

SOPIMUS (MIKKELI)

1) Sopimuksen osapuolet

Nuorisotutkimusverkosto ja Mikkelin kaupunki ovat keskenään tehneet tämän sopimuksen Lapset, nuoret ja ikäihmiset liikuntapaikkoja arvioimassa -hankkeen tutkimuskunnaksi ryhtymisestä.

2) Sopimusosapuolten sopimusvelvoitteet

Nuorisotutkimusseura:

- Järjestää keskustelutilaisuuteen tarvittavat tilaisuuden järjestäjät sekä hoitaa tästä koituvat kustannukset.
- Raportoi keskustelutilaisuuksien tulokset.
- Luovuttaa keskustelutilaisuuksista tehdyt kuntakohtaiset raportit kunnan omaan käyttöön.
- Hoitaa asianmukaiset tutkimusluvut kuntoon yhteistyössä kaupungin edustajien kanssa.

Mikkelin kaupunki:

- Hoitaa tilojen ja tarjoilujen varaamisen keskustelutilaisuuksiin ja niistä koituvat mahdolliset kustannukset.
- Kutsuu arvioitsijoina toimivat kuntalaiset sekä päättäjät keskustelutilaisuuteen yhteistyössä Nuorisotutkimusseuran kanssa, sekä vastaa kuntalaisten matkakuluista.
- Ilmoittaa tutkijoille mahdollisuuksiensa mukaan, milloin ja missä kunnalliseen päätöksentekoon liittyvissä elimissä (lautakunta, valtuusto, hallitus, nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, kylä- ja asukasyhdistykset, oppilaskuntien hallitukset, päiväkodit) kuntalaisten antamia liikunta-arvioita käsitellään sekä avustaa mahdollisuuksiensa mukaan kyseisten elinten keskustelun dokumentoinnissa kyseistä kohtaa käsiteltäessä.
- Hyväksyy kuntakohtaisen raporttien ja aineiston käyttämisen muissakin tutkimuksissa ja opinnäytetöissä.

3) Yhteyshenkilöt

Nuorisotutkimusverkosto:

Mikkelin kaupunki:

pvm

---

hankkeen vastaava tutkija
Nuorisotutkimusverkosto

---

liikunta- ja nuorisajohtaja
Mikkelin kaupunki

LIITE 2. Esimerkki sähköpostikutsusta kuntalaisille

Jakelulista:

Tämä kutsu on lähetetty Mikkelissä toimiville eläkeläisyhdistyksille, ikäihmisten liikuntaryhmille ja erityisliikuntaryhmille. Kutsua saa vapaasti levittää eteenpäin myös muille mikkeliäisille.

KUTSU:

Ovatko Mikkelin liikuntamahdollisuudet tarpeeksi monipuoliset? Onko eri ikäryhmille tarpeeksi liikuntamahdollisuuksia ja paikkoja? Voivatko kuntalaiset vaikuttaa liikuntamahdollisuuksien kehittymiseen?

Mikkeliäinen ikäihminen, tule kertomaan mielipiteesi Mikkelin liikuntapalveluista!

tiistaina 24.4.2012 klo 14.00–19.30 Etelä-Savon ammattioppitaitokselle, Otavankatu 1.

Mikkeli on mukana Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön rahoittamassa tutkimus- ja kehittämishankkeessa, jossa eri-ikäiset kuntalaiset viisivuotiaasta ylöspäin arvioivat liikuntapalveluja kolmessa kunnassa (Vantaa, Oulainen ja Mikkeli). Tutkimuksen suorittaa Nuorisotutkimusverkosto. Lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset kokoontuvat ensin arvioimaan palveluja oman ikäryhmänsä kesken, minkä jälkeen ikäryhmät esittelevät omat arvionsa ja toiveensa päättäjille. Tervetulleita ovat sekä aktiivisesti liikuntaa harrastavat että vähemmän liikkuvat kuin myös syystä tai toisesta liikuntaa karsastavat kuntalaiset.

Arviointipäivän aikataulu:

14.00–17.00 ikäihmisten arviointitilaisuus, luokka 108 (kaupunki tarjoaa välipalan)

17.00–17.30 kahvitauko (kaupunki tarjoaa kahvit)

17.30–19.30 kaikkien ikäryhmien sekä päättäjien yhteinen keskustelutilaisuus, auditorio

Lisätietoja tapaamisten sisällöstä on viestin lopussa.

Ilmoittautuminen liikuntasihteerille (nimi ja yhteystiedot sekä linkki ilmoittautumislomakkeeseen)

Viimeinen ilmoittautumispäivä on viikkoa ennen tilaisuutta eli 17.4.2012.

Tervetuloa mukaan!

Mikkelin kaupungin liikunta- ja nuorisopalvelut sekä Nuorisotutkimusverkosto

Lisätietoja:

Mikkelin kaupunki liikuntasihteerin (nimi ja yhteystiedot)

Nuorisotutkimusverkosto hankkeen vastaava tutkija (nimi ja yhteystiedot)

Liite 2. Jatkoa edelliseltä sivulta.

ARVIOINTIPÄIVÄ ti 24.4.2012

Ikäihmisten arviointitilaisuudessa klo 14.00–17.00 (luokka 108) tapahtuu seuraavaa:

1. Arvioitavien liikuntapalveluihin liittyvien teemojen valinta

Osa arviointiteemoista annettu ennalta, osan saavat osallistujat valita.

2. Palvelujen arviointiosuus

Osallistujat arvioivat palveluita ja kirjaavat arvioita keskustelutyökirjoihin. Arvioinnissa liikuntapalveluille annetaan numeroita, tosin numeroiden takana olevat perustelut ovat itse numeroitakin tärkeämpiä.

3. Puheenvuorojen laadinta

Arviointitulosten pohjalta osallistujat valmistavat kannanottoja, kysymyksiä, väitteitä ja ehdotuksia päättäjille.

Päättäjien ja kuntalaisten keskustelutilaisuudessa klo 17.30–19.30 (auditorio) tapahtuu seuraavaa:

1. Eri ikäryhmien edustajat esittävät aiemmin valmistelemansa puheenvuorot päättäjille. Päättäjät vastaavat ja ikäryhmien edustajien esille nostamista teemoista keskustellaan.

2. Jokaisen käsitellyn puheenvuoron loppuksi sovitaan, kuinka asioita edistetään (sovitaan vastuuhenkilöt, täytetään etenemissuunnitelma).

3. Vuorovaikutus toimii kumpaankin suuntaan: myös päättäjät voivat kysyä asioita kuntalaisilta.

4. Tilaisuuden palaute.

5. Paikalla olevat tiedotusvälineet voivat tehdä kuntalaisten ja päättäjien haastatteluja.

LIITE 3. Esimerkki lehdistötiedotteesta

Tiedotusvälineille

Julkaisuvapaa heti

Lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset arvioivat Mikkelin liikuntapalveluja

Mikkelin kaupungin liikunta- ja nuorisopalvelut järjestää kuntalaisten ja kuntapäättäjien yhteisen keskustelutilaisuuden tiistaina 24.4.2012 klo 17.30–19.30 Etelä-Savon ammattioppitaitoksen auditoriossa, Otavankatu 1, Mikkeli. Tuossa tilaisuudessa Mikkelin kuntapäättäjät kuulevat lasten, nuorten, aikuisten ja ikäihmisten edustajien antamat kehittämissuositukset liikuntapalveluiden parantamiseksi.

Ennen tilaisuutta eri ikäryhmien edustajat laajalti Mikkelin alueelta ovat etukäteen perehtyneet ja arvioineet heille tärkeitä aiheita liikuntapalveluista. Tiistain keskustelutilaisuudessa keskustellaan liikuntapalveluiden kehittämismahdollisuuksista ja sovitaan yhteisistä toimista palvelujen parantamiseksi.

Tiedotusvälineet ovat tervetulleita seuraamaan keskustelua. Osallistujia on mahdollisuus haastatella klo 17 alkavan kahvituksen aikana tai tilaisuuden jälkeen.

Keskustelutilaisuus on osa Nuorisotutkimusverkoston ”Lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset liikuntapalvelujen arvioijina” -hanketta, jonka rahoittajana toimii opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikkö. Hankkeen tavoitteena on testata ja juurruttaa toimintamallia, jossa eri väestöryhmien edustajat arvioivat liikuntapalveluja kunnallisen päätöksenteon tueksi.

Tervetuloa mukaan!

Mikkelin kaupungin liikunta- ja nuorisopalvelut sekä Nuorisotutkimusverkosto

Lisätietoja:

Mikkelin kaupunki liikuntasuhteeri (yhteystiedot)

Nuorisotutkimusverkosto hankkeen vastaava tutkija (yhteystiedot)

LIITE 5. Etenemissuunnitelmapohja

Kaupunki (pvm)

Asia	Kuka toimii ja miten	Aikataulu	Muuta huomioitavaa (esim. mahdolliset yhteistyötahot, kustannukset...)

LIITE 6. Keskustelutilaisuuden palautelomakkeet

Mikkelissä palaute kerättiin noin kolme kuukautta tilaisuuden jälkeen puhelimitse ja/tai kirjeitse osalta osallistuneista kuntalaisista ja päättäjistä. Tällöin palautelomakkeet (kuntalainen/päättäjä) olivat seuraavat:

KUNTALAISET

Merkitse tähän ikäryhmä/erityisliikuntaryhmä: _____

1. Mikä sinua ERITYISESTI ilahdutti liikuntapaikkojen arvioinnissa?
2. Mikä sinua ERITYISESTI harmitti liikuntapaikkojen arvioinnissa?
3. Mitä aihetta erityisesti ajoit/mikä erityisesti kiinnosti ja miten se on edennyt?
4. Kuuntelivatko päättäjät mielipiteitänne? Uskotko, että mielipiteitänne otetaan myös huomioon päätöksenteossa?
5. Oletteko itse huomanneet jonkin asian kehittyneen keskustelutilaisuuden jälkeen?
6. Kannattaako tämän kaltaisia kuntalaisten ja päättäjien yhteisiä arviointi- ja keskustelutilaisuuksia mielestäsi järjestää jatkossakin kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?

Kiitos tiedoista ja palautteesta!

PÄÄTTÄJÄ / LUOTTAMUSHENKILÖ / VIRKAMIES

1. Mikä sinua ERITYISESTI ilahdutti kuntalaisten osallistumisessa liikuntapaikkojen arviointiin?
2. Mikä sinua ERITYISESTI harmitti kuntalaisten osallistumisessa liikuntapaikkojen arviointiin?
3. Uskotko, että kyseisen prosessin tuottamalla tiedolla on merkittävää vaikutusta liikuntapalvelujen kehittämiseen kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?
4. Toivatko kuntalaiset esille joitakin sellaisia näkökulmia tai seikkoja liikuntapalvelujen kehittämiseksi, jotka auttavat päätöksenteossa? Mitä esimerkiksi?
5. Kannattaako tämän kaltaisia kuntalaisten ja päättäjien yhteisiä arviointi- ja keskustelutilaisuuksia mielestäsi järjestää jatkossakin kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?
6. Onko kunnassa jo vireillä vastaavanlaisia kuntalaisten näkökulmaa kartoittavia prosesseja muissa hallintokunnissa?

Kiitos tiedoista ja palautteesta!

Vantaalla ja Oulaisissa kuntalaisten ja päättäjien keskustelutilaisuuden lopussa käytetyt lomakkeet (kuntalainen/päättäjä) alla.

KUNTALAISTEN PALAUTELOMAKE

1. Mikä sinua ilahdutti tämän päivän tilaisuudessa?
2. Mikä sinua harmitti tämän päivän tilaisuudessa?
3. Oletko tyytyväinen omaan ja ikäryhmäsi toimintaan arviointiprosessissa? Onnistuitteko tuomaan esille olennaisia ja tärkeitä näkökulmia kuntanne liikuntapalvelujen kehittämisestä? Mitä esimerkiksi?
4. Kuuntelivatko päättäjät mielipiteitänne? Uskotko, että mielipiteitänne otetaan myös huomioon päätöksenteossa?
5. Kannattaako tämän kaltaisia kuntalaisten ja päättäjien yhteisiä arviointi- ja keskustelutilaisuuksia mielestäsi järjestää jatkossakin kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?
6. Mitä tekisit toisin, jos olisit järjestämässä samanlaista tilaisuutta tulevaisuudessa?

Palautteen antajan taustatiedot (laita ruksi oikeaan kohtaan)

Olen lapsi (6.luokka tai alle)

.. Olen nuori (7.luokka tai yli)

Olen aikuinen

Olen ikä-ihminen

Kunnan/kaupungin nimi: _____

Tutkimme mitä vaikutuksia tämän päivän palvelujen arvioinnilla ja keskustelulla oli?

Saako kehittämishankkeen tutkija, suunnittelija, harjoittelija tai opinnäytetyöntekijä ottaa sinuun yhteyttä myöhemmin, jos lisätietoja tarvitaan?

Minuun ei saa ottaa yhteyttä.

Minuun saa tarvittaessa ottaa yhteyttä. Sähköpostiosoitteeni on _____ tai puhelinnumeroni on _____.

Kiitos tiedoista ja palautteesta!

LUOTTAMUSHENKILÖIDEN JA VIRKAMIESTEN PALAUTELOMAKE

1. Mikä sinua ilahdutti tämän päivän tilaisuudessa?
2. Mikä sinua harmitti tämän päivän tilaisuudessa?
3. Uskotko, että tilaisuudella on merkittävää vaikutusta liikuntapalvelujen kehittämiseen kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?
4. Toivatko kuntalaiset esille joitakin sellaisia näkökulmia tai seikkoja liikuntapalvelujen kehittämiseksi, jotka auttavat päätöksenteossa? Mitä esimerkiksi?
5. Kannattaako tämän kaltaisia kuntalaisten ja päättäjien yhteisiä arviointi- ja keskustelutilaisuuksia mielestäsi järjestää jatkossakin kunnassasi? Miksi kyllä tai miksi ei?
6. Mitä tekisit toisin, jos olisit järjestämässä samanlaista tilaisuutta tulevaisuudessa?

Palautteen antajan taustatiedot (laita ruksi oikeaan kohtaan)

.. Olen kunnan luottamushenkilö

Olen kunnan viranhaltija

Olen joku muu henkilö

Kunnan/kaupungin nimi: _____

Tutkimme mitä vaikutuksia tämän päivän palvelujen arvioinnilla ja keskustelulla oli liikuntapalvelujen ja kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien kehittämisessä.

Saako kehittämishankkeen tutkija, suunnittelija, harjoittelija tai opinnäytetyöntekijä ottaa sinuun yhteyttä myöhemmin, jos lisätietoja tarvitaan?

Minuun ei saa ottaa yhteyttä.

Minuun saa tarvittaessa ottaa yhteyttä. Sähköpostiosoitteeni on

_____ tai puhelinnumeroni

on _____.

Kiitos tiedoista ja palautteesta!

LIITE 7. Esimerkki sähköpostiviestistä osallistuneille heti keskustelupäivän jälkeen

Hei nuorisovaltuusto!

Kiitokset teille Vantaan nuva viiden edustajanne osallistumisesta liikuntapalvelujen arviointiin! Kiitos myös hienoista puheenvuoroista ja niiden esittämisestä!

Liitteenä on keskustelutilaisuutta koskeva raportti, johon voitte tutustua. Sieltä löytyvät teidän puheenvuorot ja päättäjien vastaukset, etenemissuunnitelma (teidän osuus on sivuilla 17–19) ja kooste teidän antamista kaikista arvioista. Jos teidän esittämiä teemoja katsoo, niin päättäjät lupasivat petrausta moniin asioihin: liikuntapuistojen ja niissä olevien toimintamahdollisuuksien mainontaan (myös yhteistyössä teidän kanssanne), nuorten mukaanottoa skeittiparkkien suunnitteluun, lisärahoituksen hakemista pukutilojen nopeampaan kunnostukseen ja muun muassa kehittymistä hupi-uinnin ja pelailun mahdollistamiseen uimahalleissa.

Kaupungin eri hallintokunnat liikuntapalvelut etunenässä on luvannut edistää eri kuntalaisryhmiltä tulleita ideoita käytännöiksi. Me tutkijat seuraamme nyt kevään ja tulevan syksyn ajan asioiden etenemistä ja kerromme teille omalta osaltamme millaista edistystä havaitsemme. Myös teidän nuorisovaltuuston itsenne kannattaa nyt olla asioissa aktiivinen!

Kaikkien eri ikäryhmien puheenvuorot löytyvät liitteenä olevasta raportista. Lisäksi lyhyt nettijuttu (jossa on kuva nuorista puhumassa!) tilaisuudesta löytyy katsottavaksenne seuraavasta osoitteesta:

http://www.vantaa.fi/fi/ajankohtaista-arkistot/etusivun_arkisto/101/0/asukkailta_liikuntaideoita_peuhupaivista_hupiuinteihin

Ja sitten vielä vetoamus nuorisovaltuustolle ja sen tausta-aikuisille: Mielellään kuulemme, jos käsittelette kokouksissanne tai työryhmissänne liikuntapalveluasioita tämän kevään tai ensi syksyn aikana. Voimme tilanteen mukaan lähettää jonkun meistä tutkimustiimiläisistä seuraamaan keskustelua tai ottaa vastaan muistiinpanoja keskustelun kulusta teiltä. Tavoitteenamme on siis seurata liikunta-asioiden edistymistä ja sitä, millaista keskustelua ja toimenpiteitä asioiden esille nostaminen saa aikaan eri puolilla. Pidetään puolin ja toisin toisemme ajan tasalla!

Yhteistyöterveisin tutkimustiimin puolesta

(tutkijan nimi ja yhteystiedot)

LIITE 8. Tutkimuksessa täytetyt työkirjapohjat ja niiden pääteemat kunnittain

Kunta	Ikäryhmä	Työkirjan aihe
Vantaa	Lapset (6-vuotias)	Liikuntapalvelut (yleisellä tasolla): puheenvuoroon kiteytyi Liikuntahulinat, Leikkipuistot, puhtaat lumikasat
- II -	- II - (asiantuntijaryhmä)	Uimahallit
- II -	- II -	Leikki- ja pelikentät
- II -	- II -	Minigolf
- II -	- II - (koulu)	Uimahallit
- II -	- II -	Keilahalli
- II -	- II -	ISS Stadion
- II -	Nuoret	Uimahallit
- II -	- II -	Urheilupuisto
- II -	- II -	Skeittiramppi
- II -	Aikuiset	Uimahallit
- II -	- II -	Ulkoilualueet ja koulujen pallokentät
- II -	- II -	Hiihtoladut
- II -	- II -	Koulujen liikuntasalit
- II -	Ikäihmiset	Uimahallit
- II -	- II -	Ladut ja ulkoilualueet
- II -	- II -	Palvelutalot ja -keskukset
Oulainen	Lapset (päiväkoti)	Uimahalli
- II -	- II -	Jäähalli
- II -	- II -	Urheilukenttä
- II -	- II - (koulu)	Uimahalli
- II -	- II -	Jäähalli
- II -	- II -	Tempuparkki
- II -	Nuoret	Ohjaajat ja valmentajat
- II -	- II -	Tiet ja muut omaehtoisen liikkumisen paikat
- II -	- II -	Skeittiparkki
- II -	Aikuiset	Reitit
- II -	- II -	Ulkokentät
- II -	- II -	Sisäsalit
- II -	Ikäihmiset	Uimahallit
- II -	- II -	Reitit
- II -	- II -	Sisäliikuntatilat
- II -	Erityisryhmä	Uimahallit
- II -	- II -	Tiedottaminen & tietoa liikuntapalveluista ja suunnitelmista
- II -	- II -	Uimaranta (vammaisille sopiva)
- II -	- II -	Senioripassi myös alle 65-vuotiaille viranhaltijan harkinnan mukaan
- II -	- II -	Kiitoksia kunnalle jäähalliprozessista, pallohallin parantuneesta tilanteesta ja kuntosaleista

Kunta	Ikäryhmä	Työkirjan aihe
Mikkeli	Lapset (lasten parlamentti)	Uimahallit
- II -	- II -	Muut: motocrossrata
- II -	- II -	Ulkokentät
- II -	- II – (päiväkoti)	Puistot ja metsät
- II -	- II -	Uimaranta
- II -	Nuoret	Uimahalli
- II -	- II -	Jäähalli + Ulkojäät + Ulkokentät + Lähiliikuntapaikat
- II -	- II -	Sisäliikuntatilat
- II -	- II -	Skeittipaikat
- II -	- II -	Tekojää
- II -	- II -	Liikuntaan liittyvät kesätyöt
- II -	- II – (nuorisovaltuusto)	Sisäliikuntatilat
- II -	- II -	Lähiliikuntapaikat ja ulkokentät
- II -	- II -	Uimarannat
- II -	Aikuiset	Sisäliikuntatilat
- II -	- II -	Ulkokentät
- II -	- II -	Reitit / ladut
- II -	- II -	Muut: skeittiparkki & koirapuistoja
- II -	Ikäihmiset	Luonto
- II -	- II -	Uimahallit
- II -	- II -	Sisäliikuntasalit
- II -	Erytisryhmät	Jäähalli
- II -	- II -	Jousiammunta
- II -	- II -	Uimahallit
- II -	- II -	Ulkokentät
- II -	- II -	Viittomakielen tulkin käyttömahdollisuus
- II -	- II -	Tiedotus (liikuntayksikön suunnalta yhdistykselle ja toisaalta yhdistykseltä laajasti ulospäin)

LIITE 9. Ikäryhmien täytetyt keskustelutyökirjat. Esimerkkinä Vantaa

Vantaa/6-vuotias: 6-vuotias arvioi liikuntapalveluja äitinsä kanssa 19.3.2012 klo 17.30–18.30.

LIIKUNTAPAIKAT; Oletko tyytyväinen liikuntapaikkoihin?	
KYLLÄ	EN
<p>Kaikki mitä olen maininnut, ovat ihan kivoja</p> <p>Taekwondo (taapero, HKI) – <i>Parasta on loppurentoutus, kun aikuisillakin on silmät kiinni ja lapset voivat karata</i></p> <p>Jää- ja hiekkakentille mahtuu aina pelaamaan – <i>Luistelemassa kivointa on jääkiekko, ei sellainen oikea jääkiekko vaan oman mielen mukaan syötellään toiselle</i></p> <p>***</p> <p>Lapsi: <i>Jalkapallosta tykkään, siellä on kerho, jossa on monta toimintapistettä.</i></p> <p>Äiti: Se on Futisleikkis nimeltään. Ei pelkkää jalkapalloa, vaan lapset jaetaan kolmeen ryhmään ja yhdessä ryhmistä pelataan esimerkiksi hippaa.</p> <p>***</p> <p>Hiihtoa kodin lähellä: hyvät lasten ladut (kentälle ajettu tasainen latukierros) Äiti: Lapset voivat opetella hiihtämistä ilman himohiihtäjiä.</p>	<p>Helsingin (esim. Vuosaarella) uimahallissa paremmat lastenjutut (kiemuraliukumäki, lämpimiä sopivan syviä altaita eri-ikäisille lapsille, muovinen leikkimökki uima-altaan reunalla – <i>Vuosaarella on lastenallas, jossa saa tehdä sellaisia juttuja, joiden päälle voi mennä ja se on kivaa</i> (krokotiilin- ja autonmallisia kelluntalauttoja, joilla voi istua). Esim. Vantaalla Tikkurilan uimahalli on hyvä – aikuisille. Äiti: <i>Olisi hyvä saada tänne sellaisia lämpimiä lastenaltaita ja erilaisia lastenaltaita erikokoisille, kun on kaksi eri-ikäistä lasta, niin on helppo keksiä molemmille tekemisiä.</i></p> <p>Liikuntahulinat Liikuntamylyssä: Voisiko Vantaalla olla koulujen jumppasalit vaikka joinakin sunnuntaina auki perheille? Välineinä voisi olla köydet, läskipatjat, trampoliinit ja sähly. – <i>Lapset pääsevät ilmaiseksi Liikuntahulinaan / Hypin ja pompin siellä</i></p> <p>Leikkipuisto (vrt. Linnunradan leikkipuisto yms. muut Helsingin asukaspuistot). Voisi olla kahluuallas, jotta pienten lasten kanssa on helppo mennä vesileikkeihin. Vantaalla on jossain (Hakunilan lähellä) tällainen puisto, jossa on allas, mutta siellä ei ole koskaan vettä.</p> <p>Äiti: Jos saa antaa aikuisen kehityskommentin, niin lamppuja on palanut hiihtoladun varsilla. Ja pitäisi olla enemmän kylttejä, mihin latu on menossa. Minua ei auta lasten kanssa hiihtäessä tieto, että tällä ladulla pääsee Keravalle asti.</p> <p>Luistinkentille tarvitaan lainattavia luistelutukia 2–3-vuotiaille. Esim. Helsingissä Brahen kentältä löytyy tällaisia ja sen vuoksi käymme siellä.</p>
KEHITETTÄVÄÄ	

Vantaa/Lasten asiantuntijaryhmä

Ryhmä (6 lasta) arvioi liikuntapalveluja 14.3.2012 ja valitsi arvioinnin kohteiksi uimahallit, kentät (sekä leikki- että pelikentät) ja minigolfin.

UIMAHALLIT; Oletko tyytyväinen uimahalleihin?	
KYLLÄ, 3 ääntä (tytöt)	EN, 3 ääntä (pojat)
<p>– riittävän lämpimät vedet</p> <p>Poikien perustelujen kuuntelemisen jälkeen yksi tytöistä halusi vaihtaa mielipiteensä myös negatiiviseksi. Keskustelimme siitä, että se on sallittua, sillä demokratiaan kuuluu toisten kuuntelu ja toisten mielipiteistä oppiminen. Loppujen lopuksi ”En” -ääniä tuli 4 ja ”Kyllä” -ääniä 2.</p>	<p>– ei ole tarpeeksi hyviä altaita</p> <p>– altaat ei ole tarpeeksi syviä</p> <p>– aikuisten altaat ovat tarpeeksi syviä, mutta niissä ei voi pitää hauskaa, niissä vaan uidaan</p> <p>– altaat ovat liian isoja tai pieniä</p> <p>– lasten altaan vesi on ihan keltaista, kun pienet pissii</p> <p>– isossa altaassa vanhemmanpuoleiset tai uimavalvojat huutelee, jos sukeltaa, joten sukeltamaan ei pysty</p> <p>– hyppytornit ovat liian lyhyen aikaa auki, vain esimerkiksi 15 minuuttia.</p>
KEHITETTÄVÄÄ	
<p>– tarvitaan vanhempien lasten hengailuallas, jossa voisi esimerkiksi sukella. Flamingossa on, mutta kylpylä on liian kallis. Moni käy Helsingissä, jossa on hengailuallaita.</p>	
LEIKKI- JA PELIKENTÄT; Oletko tyytyväinen kenttiin?	
KYLLÄ, 1 ääni + 3 kyllä ja ei ääntä	EN, 2 ääntä + 3 kyllä ja ei ääntä
<p>– on hyväkuntoisia</p> <p>– voi pelata erilaisia pelejä</p>	<p>– on huonokuntoisia</p> <p>– jossain puistot liian isoja, jossain liian pieniä.</p> <p>– menee helposti huonoon kuntoon</p> <p>– kentät on varattu (päiväkotilaisille) eikä niissä ole tekemistä</p> <p>– leikkikentillä ei tarpeeksi soveltuvia laitteita isoille lapsille</p> <p>– kamat on rikki</p> <p>– Ylivetopuisto liian kaukana, että sinne voisi mennä leikkimään</p> <p>– tekonurmikentille ei ole tarpeeksi varusteita; amerikkalaisen jalkapallon maaleja puuttuu, maaleja on rikki</p> <p>– ei paikkoja piiloleikeille (pensaita, metsäalueita ja juoksuhautoja).</p> <p>LUNTA JA JÄÄTÄ....</p> <p>– välkällä haluis pelata futista, mutta kun kenttä jäädytetty, niin missä pelataan?</p> <p>– kiipeilyverkkoa ei saa käyttää talvella, mutta sitä saa käyttää futismaalina, mutta joutuu pelaamaan hangessa, kun ei ole kenttää.</p> <p>– koulun pihalta lumet pois, koska ei voi keinua, kun on liian paljon lunta.</p> <p>– koulun pihalla ei ole mitään tekemistä, kun lunta on liikaa.</p> <p>– ”Koulun pihalta lumia tyhjennetään viereiselle parkkipaikalle, jonne me ei saada mennä, niin että me saadaan vain katsoa niitä (lumikasoja)...Esimerkiksi Heurekan lähelle</p>

	<i>viedään likaista lunta, sinne pitäisi viedä puhdasta lunta, saatais sinne lasten lumileikkipaikka. Puhtaassa lumessa leikkimisen paikka.”</i>
KEHITETTÄVÄÄ Ratkaisuna pitäisi rakentaa erilaisia välineitä. Lisäksi tarvitaan puroja ja viemäreitä, että vesi menisi pois kentiltä. Lisäksi tarvitaan lisää kenttiä. Lisäksi tarvitaan ojia, joissa voi sotata itsensä. Puistoja enemmän, pensaita, puita ja juoksuhautoja.	
MINIGOLF; Oletko tyytyväinen minigolfiin?	
KYLLÄ, 5 ääntä (kyllä ja ei)	EN, 1 ääni
<ul style="list-style-type: none"> – Se on kivaa. – Siellä on jännittäviä esteitä. – En tiedä minigolfista, eikä tarvii tietää mitään. – Ainakin yksi rata lähellä. 	<ul style="list-style-type: none"> – Liian vähän paikkoja, ei oikeastaan yhtään. – Toisten mielestä niitä on aika paljon. – Minigolf-paikassa lehdet oli tippunut radalle, ei voinut pelata. – Rupesi vielä satamaan kesken kaiken, voisi olla sadesuoja. – Radat ovat liian helppoja tai liian vaikeita. – Tekonurmi (ratojen pohjamateriaali) huonossa kunnossa – Aina yleensä maksullisia, pankkikortti ei käy – Flamingossa maksullinen, Koivukylässä yksi.
KEHITETTÄVÄÄ Lisää kenttiä ja osittain kenttien pitäisi olla vaikeampia ja helpompia.	

Vantaa/ Uomarinteen koulu, 5E

Ryhmä (luokan kaikki 21 oppilasta) arvioi liikuntapalveluja 19.3.2012 ja valitsi arvioinnin kohteiksi uimahallin (21), keilahallin (19) ja ISS stadionin (7).

UIMAHALLIT; Oletko tyytyväinen uimahalleihin? arvosana 2	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> – siellä saa hyvää liikuntaa ja voi kattoa muita suihkussa – siellä saa uida, on kiva uida – hyppytornit, poreallas, kylmäallas, kiipeilyseinä, höyrysauna, kahvila, vesijuoksu – hyvä uida – voi tavata kavereita – hypypaikat, hyvä poreallas – siellä voi käydä snorklauskerhoissa – kahviosta saa hyvää 	<ul style="list-style-type: none"> – koska pienet lapset uppoaa. Ja pissaa. – koska siellä on liian kylmä ja ahdistavaa (kun pitää olla alasti ja muut katsoo) – kylmää vettä – liian pieni – lapsilla ei tekemistä – siellä haisee – Myyrmäestä puuttuu vesiliukumäki ...ja viitosen hypypaikka – kylmät altaat – uinti tylsää

KEHITETTÄVÄÄ	
<ul style="list-style-type: none"> – vois olla lämmintä – Martsariin isompi uimatila – Myyrmäkeen vesiliukumäki – enemmän altaita – paremmat vessat – ilmainen kahvi, halvempaa 	
KEILAHALLI; Oletko tyytyväinen keilahalleihin? arvosana 3	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> – voima kasvaa – hyvä kilpailla – keilaaminen on kivaa ja liikuntaa – hyvät radat – ystävällinen henkilökunta – pingispöydät, biljardipöydät, pelikoneet – hyvää ruokaa – kiva sisustus (Flamingo) 	<ul style="list-style-type: none"> – se on ruma – pallokone jumittuu – keilat ei kaadu – synttäriruuat ovat kämäisiä
KEHITETTÄVÄÄ	
<ul style="list-style-type: none"> – pingispöytiä – diskovalot – pidemmät vuorot – halvemmat hinnat – enemmän pelikoneita, minigolf takaisin – Myyrmäen hallin radat ehostetaan 	
ISS STADION; Oletko tyytyväinen... arvosana 1	
KYLLÄ	EI
<ul style="list-style-type: none"> – hyvä jalkapalloiluun – ei satu, jos kaadut – kunto kasvaa – hyvä nurmi – kunnan maalit – hyvät pukuhuoneet – hyvät katsomopaikat 	<ul style="list-style-type: none"> – tylsää – ei ole monipuolista liikuntaa – on kaukana – ei katosta – tramboliini ja kiipeilytelineet puuttuu (reunoilla voisi olla) – harjoitusvuorot ovat sekavat; ei koskaan tiedä, milloin voi mennä muuten vain potkimaan – tuntematon paikka?
KEHITETTÄVÄÄ	
<ul style="list-style-type: none"> – katos – enemmän hypeä – vain futista – kahvio – reunoille lisävarusteita – voisi olla selvemmat sisäänkäynnit – ilmaisia karkkeja – vois mainostaa enemmän 	

Vantaa/Nuoret

Ryhmä (10 nuorta, joista 5 Koivukylän koulun oppilaskunnasta ja 5 nuorisovaltuustosta) arvioi liikuntapalveluja 20.3.2012 ja valitsi arvioinnin kohteiksi uimahallit, urheilupuisto, skeittirampit.

UIMAHALLIT; Oletko tyytyväinen uimahalleihin? Arvosana 2,5	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - kaikkien käytössä, hyvät käyttömahdollisuudet, kohtuullinen hinta, suihkut + saunat - siisteys / hygieenisuus - hyvät liikenneyhteydet - keskeisillä paikoilla - kaksi uimahallia on lähellä (Martinlaakson ja Myyrmäen uimahallit) - Tikkurilan uimahalli on hyvä, mutta se on kaukana.	<ul style="list-style-type: none"> - liian vähän uimahalleja, ne ovat liian kaukana ja ne ovat liian pieniä. - altaat pieniä - harrastajat vie tilaa - nuorille pitäisi olla uimakursseja - kaikissa uimahalleissa pitäisi olla ponnahduslauta, josta voi hyppiä
<ul style="list-style-type: none"> - KEHITETTÄVÄÄ - lisähalli tai erottelua: harrastajat ja vapaa-ajan uijat, vuoroja uimahalleihin, jaettaisi uintiaikoja vanhuksille ja harrastajille - lisää tapahtumia lapsille ja nuorille. - altaiden hygieniää pitäisi parantaa.	
URHEILUPUISTO; Oletko tyytyväinen urheilupuistoon? Arvosana 3	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - kunnostetaan säännöllisesti ja ne ovat pinta-alaltaan suuria - hyvin ulkojäitä - hyvänkokoiset - aidattuja - verkot - monipuolisia	<ul style="list-style-type: none"> - Myyrmäen urheilupuisto voisi olla avoinna ja käytettävissä muillekin kuin urheiluseuroille. - vuorot täynnä, joutuu lähtemään kauas - lisää kenttiä - hankalaa varata, ei tietoa, mistä varataan, yksityisen hankalaa varata - halleissa huono ilmanvaihto
<ul style="list-style-type: none"> - KEHITETTÄVÄÄ - kaupunki voisi mainostaa urheilupuistoja - varaus helpommaksi - lisää puistoja - tekonurmet kuntoon	
SKEITTIRAMPPI; Oletko tyytyväinen skeittirampeihin? Arvosana 0	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - Päiväkummun alueella on hyvä skeittiramppi - Martinlaakson skeittiramppi on myös hyvä	<ul style="list-style-type: none"> - parempi kokonaisuus - ei ole parkkeja - pieniä - ei tunnettuja - ei tarpeeksi, koska skeittaajia on paljon, varsinkin ala-asteella - huonolaatuisia - Länsi-Vantaalla pitäisi olla enemmän skeittirampeja - Nuoret tekevät omia skeittirampeja, jotka eivät ole tarpeeksi turvallisia

KEHITETTÄVÄÄ

- Yhteistyö Suomen Rullalautaliiton kanssa, asiantuntijan kanssa sisäskeittihalli Tiksiin

Vantaa/aikuiset, Kartanonkoski 19.3.2012

Aikuisten ryhmä (8 henkilöä) arvioi liikuntapalveluja 19.3.2012 ja valitsi arvioinnin kohteiksi uimahallit, ulkoilualueet ja koulujen pallokentät, hiihtoladut ja koulujen liikuntasalit.

UIMAHALLIT: Oletko tyytyväinen uimahalleihin?	
KYLLÄ, 3 ääntä	EN, 1 ääni
<ul style="list-style-type: none"> - Myyrmäen uimahalli hyvä, kaikki kunnossa - halleja monipuolisesti ja kuntosalien yhteydessä - ystävällinen henkilökunta, asioita mukava hoitaa - kapasiteetti hyvä, halleja on - Länsi-Vantaalta voi käyttää myös Espoon halleja 	<ul style="list-style-type: none"> - aukioloajat viikonloppuisin ja aattoina lyhyet vuorotyöläisille, siisteyteen voisi panostaa - remonttien aikataulut ei pidä, tiedotus toimii huonosti. hankala erityisesti lapsille ja nuorille kulkemisen kannalta. - korjaaminen: keneltä voi kysyä, mistä tietoa voi hakea, ilmoitettuja asioita ei hoideta - Myyrmäen uimahalli ruuhkainen, Martinlaakson huonokuntoinen - tietyillä alueilla väestöpohjaan nähden ei tarpeeksi uimahalleja (Itä-Vantaa) - Tikkurilaan tarvitaan maauimala
KEHITETTÄVÄÄ <ul style="list-style-type: none"> - palveluiden järjestäminen: yksi halli joka auki pidempään, vaikka muut voi mennä aiemmin kiinni (esim. aatot, viikonloput). vuorotyöläisten huomioonottaminen. - siivouspuutteita (jalkasientä ym.) - remontit mahdollista kunnolla 	
arvosanat: 2, 3	
ULKOILUALUEET JA KOULUJEN PALLOKENTÄT: Oletko tyytyväinen kenttiin?	
KYLLÄ, 4 ääntä	EN,
<ul style="list-style-type: none"> - Petikon ulkoilualueen hiihtoladut hyvässä kunnossa - lentopallokenttien verkot tulevat kesällä hyvissä ajoin - paljon on kehittynyt vuosien varrella - hienoa että on olemassa paljon alueita ja kenttiä, paikkoja missä viettää aikaa - monipuoliset ulkoilualueet (Kuusijärvi, kentät, urheiluhallit, lenkkipolut, Malminkartanon jätemäki...) - pallo- ja lähikentät tärkeitä - hyväkuntoisia pesiskenttiä - lennokit - Keravanjoen rantapolut 	<ul style="list-style-type: none"> - Kuusijärvi päässyt ränsistymään (fasilitteetit), huolto voisi toimia paremmin - ulkoilualueille jätetään roskaa, pitäisi olla siistimpää (valvontakysymys, raha tulee vastaan) - pieniä pallokenttiä ei hoideta tai jäädytetä - nurmikenttiä on liian vähän, ovat vain ammattilaisille - Petikossa häiritsevät mopoilijat
KEHITETTÄVÄÄ <ul style="list-style-type: none"> - Luontopolkujen varrelle laavuja, sellaiseen paikkaan, ettei houkuttele ilkivallan tekijöitä. - mopoilijoille omia moporatoja - uudet kaavat rikkovat ulkoilualueita ja nakertavat puistoja 	
arvosanat: 3, 2½	

HIHTOLADUT: Oletko tyytyväinen hiihtolatuihin?	
KYLLÄ, 3 ääntä, 1 vihr+pun	EN,
<ul style="list-style-type: none"> - Marjaradan suunnittelussa huomioitu ladut, jätetty reittejä radan alitse (myös muut kulkuväylät, isot tiet) - ladut hyvin hoidettu, hyvässä kunnossa - latu lähellä kotia, ei tarvitse lähteä autolla - latuverkosto hyvin suunniteltu, yhdistyy toisiinsa, saa pitkiä lenkkejä - hiihtoladut hyviä harrastelijalle 	<ul style="list-style-type: none"> - Latuja on paljon, mutta keskittynyt joissain paikoissa liikaa yhdelle alueelle. Esim. Myyrmäessä hiihtoladut ovat keskeisellä paikalla/niitä on liikaa, ettei talvisin ole muille urheilijoille ja koiraihmisille reittejä. - ladut hyviä, mutta tien alitustunnelit huonokuntoisia, voisi lumettaa - valaistusta lisää
<p>Kehitettävää Pidetään ladut yhtä hyvässä kunnossa, mutta niin, että kävelijöille/muille ulkoilijoille löytyisi myös reittejä, jotka eivät kulje latujen kanssa päällekkäin.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lumetus myös länteen, sekä teiden alituskohtiin. - Laavut hyviä, puuttuu Tikkurilan alueelta. <p>arvosanat: 4, 3+</p>	
KOULUJEN LIIKUNTASALIT: Oletko tyytyväinen liikuntasaleihin?	
KYLLÄ, 2 ääntä	EN, 2 ääntä
<ul style="list-style-type: none"> - liikuntasalit suosittuja, hyvä, että saleja on käytössä - hienoa, että ilman urheiluseuraa pääsee harrastamaan, esim. pienemmälle kaveriporukalle ainoa mahdollisuus varata ja pelata - liikuntasalit lähellä, ei tarvitse autoa - käyttö hinnat alhaiset, mahdollisuus ”tavallisille” ihmisille harrastaa 	<ul style="list-style-type: none"> - suosittuja, vaikea saada varauksia - hyvä liikuntapaikka ikäihmisille, suuriin saleihin vaikea saada vuoroja - ei ole henkilökuntaa, joka hoitaa varauksia, ovien avauksia, siivousta ja korjauksia (vapaaehtoiset huolehtivat ovien lukitsemisesta). Tiloja ei huolleta aktiivisesti. - vuorot myöhäisiä ikäihmisillä, nuorilla aikaisemmat vuorot - ajanvaraukset: kaikki mahdolliset ajat tehokäyttöön (esim. myöhäinen vuoro, jota ennen sali ollut kaksi tuntia tyhjänä) - ajanvaraus seurasidonnaista - wep-timmi huono: tavallinen ihminen ei ymmärrä - jäähalleja liian vähän, energia-areena liian kallis, kaupungin pitäisi tukea
<p>Kehitettävää</p> <ul style="list-style-type: none"> - vapaat ajat sujuvasti ja helposti varattaviksi - kaikki ajat hyötykäyttöön - liikuntahallit liian kalliita, lapsille ilmaiset vuorot - kauden välillä voisi vuoroja tarkistaa <p>arvosanat: 3, 2</p>	

Vantaa/Ikäihmiset

Ryhmä (16 henkilöä) arvioi liikuntapalveluja 20.3.2012 ja valitsi arvioinnin kohteiksi Palvelutalot ja -keskukset, Ladut ja ulkoilualueet sekä uimahalli

UIMAHALLIT; Oletko tyytyväinen uimahalleihin? Arvosana 3	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - terapia-allas Myyrmäki - kylmävesiallas - kuntokeskus uimahalleissa hyviä - Tikkurilan remontin jälkeen tyytyväisiä, halli on siisti, siivous on parantunut, - vakioporukkaa > saa vertaistukea - Vantaalla paljon uimahalleja yleisesti hoidettu hyvin - ilmainen lippu 70-vuotiaille 	<ul style="list-style-type: none"> - Sääntöjen ja ratojen valvonta, valvontaa tehostettava. Ei esim. käytetä suihkua, kun mennään altaaseen - Korso-Koivukylässä ei hallia - hygieniasäännöt - korjaukset kestävät kauan - ulkoistaminen hidastanut korjauksia - eläkeläisten kortilla ilmainen kuntosali ja ilmainen uimahalli, ei ikärajoja - varkaita > avaimet helppo kopioida - vesijuoksuun ei omaa rauhaa > tilan jakaminen selvästi - naisten puolella remontoidaan saunoja usein > tilan puute, nyt kuitenkin esim. maahanmuuttajille vuoroja > mistä resurssit nyt löytyivät - hiekka kulkeutuu eteisestä kuntosalille - kulkuportit eivät oikein toimi Martinlaaksossa kunnan tiloissa, yksityisyrittäjien toimintaa > kaupungin uinti kalliimpaa - selkeät ohjeet uimareille ja valvojille rohkeutta ojentamiseen - ryhmiä vesijumppaan lisää, myös syvävesijumppaa - kaiteet saunoihin. - luista altaaseen pääsyyn
<ul style="list-style-type: none"> - KEHITETTÄVÄÄ - opettaja valvomaan oppilaita - kaikkiin halleihin 70+ lippu myös viikonloppuisin käyttöön - eläkkeelle jäämisen jälkeen heti 70+ lippu käyttöön 	
LADUT JA ULKOILU-ALUEET; Oletko tyytyväinen latuihin ja ulkoalueisiin? Arvosana 3	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - kymppikiitos tekijöille, ladut hyvin hoidettu - peltolatuja tehty hyvin - kevyenliikenteen väylät > hyvä, että erotettu jalankulkuväylä, mutta tilanne mennyt huonompaan suuntaan > lue Kukinpolku - ulkoilureitit Vantaanjoen varrella ihania - Kaivokselaan tulossa uintipaikka > kunhan koirat eivät ui - peltoladut hyvät, niitä lisää - kiitos joenrantojen kävelyreiteistä ja 	<ul style="list-style-type: none"> - Korso > ladulla paljon mäkiä, kun mäet jäätyy kaatuu helposti - Martinlaakso > Myyrmäestä päin tullessa iso alamäki ja tiukka mutka - Kukinpolku > Kaarisilta > roskisauto ajaa kevyenliikenteen väylää, vaarallista. Myös mopot sallittu, pitäisi saada kyltit pois. - latupohjien peruskunnostukseen lisää panostusta (jos lunta on vähän) - tasamaan latuja ikäihmisille lisää - WC-palvelua ladun varrelle toivotaan

<ul style="list-style-type: none"> - niiden hoidosta - kuntavälineet reiteillä hyvät, niitä lisää 	<ul style="list-style-type: none"> - yhdysladut puuttuvat, Vetokannakselle kevyt silta yli - joenrantoja hyödynnettävä lisää latuverkostossa - yhdysladut Espoon / Hki:n puolelle huonolla hoidolla - kevyen liikenteen ylitykset huonossa kunnossa > hengenvaara
KEHITETTÄVÄÄ	
PALVELUTALOT JA -KESKUKSET; Oletko tyytyväinen palvelutaloihin ja -keskuksiin? Arvosana 2	
KYLLÄ	EN
<ul style="list-style-type: none"> - Myyrinkodissa myös järjestöille mahdollisuus käyttää talon liikuntatiloja - Martinlaakson palvelutalossa myös ”liikkuvia” asukkaita > kommunikointi vähäistä (asukkaat eivät pysty kommunikoimaan) - jumppia myös ulkopuolisille - Koivukylän vanhustenkeskus hyvä 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilanne huono, ei ole Vantaalla varsinaisia palvelukeskuksia. - ikäihmisten lähelle (kävelymatkan päässä) - lempeää liikuntaa - musiikki(liikunta) tärkeää - henkilökohtaiset kutsut ikäihmisille liikuntamahdollisuuksiin - kuntoarvio eläkkeelle lähtevälle - liikuntaresepti - Myyrinkodissa ei ollut yhtään asukasta, joka olisi pystynyt liikkumaan > suurin osa sänkypotilaita - liikkumisen turvallisuus, esim. jalkakäytävän hiekoitus - liian vähän informaatiota - palvelutaloja malli Kamppi / Kinapori - tilojen käyttötarkoitus tarpeen – moni tila vajaakäytössä - ikäihmisille liikuntaa järjestävät järjestöt, tilat kaupungilta ilmaiseksi
KEHITETTÄVÄÄ	
<ul style="list-style-type: none"> - tutkiminen asukkailta, onko heillä liikuntamahdollisuuksia esim. tilakysymysten näkökulmasta > oma toiminnan harrastaminen + ohjattu liikunta - palvelutaloja myös vanhuksille, jotka pystyvät vielä elämään omaa ”aktiivista” elämää (esim. liikkumaan) > voi ostaa erilaisia palveluja - täyden palvelun käyntipaikka vanhuksille, vanhusneuvola vanhuksille - vanhusten vuosikatsaus, esim. 75-vuotiaille 	

LIITE 10. Perhepuhujen kotisivu Vantaan kaupungin verkkosivulla ja ensimmäisen tapahtuman raportti

[Etusivu](#) > [Liikunta ja ulkoilu](#) > [Vantaan Energia Areena su 9.9. klo 12-16: Perhepuhat innostaa liikkumaan yhdessä!](#)

Syksyllä alkanut suosittu Perhepuhat saa jatkoa

Liikuntapalveluissa järjestämme alkuvuoden aikana Perhepuhat-tapahtuman kerran kuukaudessa. Tammikuussa alle kouluikäiset lapset voivat nyt tulevana viikonloppuna harrastaa yhdessä vanhempiensa ja sisarustensa kanssa joko Korson Lumossa tai Rajatorpan kalliosuojassa..

Ajatus tapahtumasta lähti alun perin liikelle asukkaiden toiveesta. Tavoitteena on, että ihan kaikki osallistujat saavat liikkumisesta positiivisia kokemuksia ja voivat vapaasti kokeilla erilaisia lajeja.

Kevään 2013 Perhepuhat käynnistyvät viikonloppuna:

- lauantaina 26.1. klo 12 –15 Korson Lumo, Urpiaisentie 14, 01450 Vantaa
- sunnuntaina 27.1. klo 9.30–12.30 Rajatorpan kalliosuoja, Nuijatie 15 B, 01650 Vantaa

Tarjolla on useita hauskoja liikkumismuotoja kuten pallopelejä, tarkkuusheittoa, tempurataa ja sirkusvälineitä.

Henkilökuntamme valvoo ja opastaa aktiviteettipisteillä. Ohjelmaan sisältyy liikunnan lisäksi myös laululeikkituokioita.

Lämpimästi tervetuloa!
Kaupungin liikuntapalvelut

Merkitse jo seuraavat Perhepuhat kalenteriisi:

Korson Lumo, Urpiaisentie 14 klo 12–15	Rajatorpan kalliosuoja, Nuijatie 15 B klo 9.30–12.30
23.2.	24.2.
23.3.	24.3.
27.4.	28.4

Kuvitus: Frida Lindholm

Julkaistu: 7.9.2012

[Takaisin tiedotteisiin](#)

Perhepeuhat Myyrmäen Energia Areenalla 9.9.2012 tapahtuman raportti

Vantaan kaupungin liikuntapalvelut järjesti kuntalaisten toiveesta perheliikuntatapahtuman sunnuntaina 9.9.2012. Tapahtuma järjestettiin Myyrmäen Energia Areenalla yhteistyössä Myyrmäen urheilupuiston, Liikkuva koulu ja Sporttia kaikille hankkeiden kanssa. Tapahtuma sai alkunsa keväällä 2012 Kartanonkoskella järjestetyssä Vantaan kaupungin liikuntapaikkojen kehittämisfoorumissa ja siellä esitetyistä toiveista.

Järjestelyt tapahtumaa varten aloitettiin jo aikaisessa vaiheessa varaamalla tilaksi Myyrmäen Energia Areena, suunniteltiin alustavasti tapahtuman runkoa ja aktiviteettipistettä. Tapahtumaviikonlopuksi valittiin 9.9.2012.

Elokuussa 2012 hankkeiden Liikkuva koulu ja Sporttia kaikille projektityöntekijät aloittivat suunnittelun ja välineiden kartoituksen tapahtumaa varten. Aktiviteeteiksi valittiin pisteet jalkapalloseuralle, koripalloseuralle, salibandyille, sirkusvälineille ja vetonauloina tempurata ja jättipomppupatja. Jättipomppupatja hankittiin Liikkuva koulu -hankkeen varoilla ja on jatkossa tapahtumien ja hankkeen koulujen aktiivisessa käytössä. Tempurataa varten voimistelumatot ja Softline tempuratapalat lainattiin Uomarinteen koululta. Jalkapallot, koripallot, salibandy- ja sirkusvälineet löytyivät Liikuntapalveluiden omasta välineistöstä. Jalkapallopisteelle lainattiin pallotutka FC Konnulta.

Energia Areenan kahvilaan otettiin yhteyttä mahdollisesta aukiolosta tapahtuman aikana. Haluttiin saada kahvilapalvelut mahdolliseksi tapahtumaan tulijoille. Oli mahdotonta arvioida tapahtuman kävijämäärää ja tämän vuoksi Restel ei halunnut ottaa riskiä ja avata kahvilaa sunnuntaipäivän kustannusten suuruuden vuoksi.

Tapahtuman tarkoituksena oli tarjota alle kouluikäisille lapsille positiivisia kokemuksia liikkumisen parissa ja järjestää perheille yhteinen liikuntahetki sunnuntaipäivälle. Liikuntapisteillä oli valvonta ja opastus, mutta ei ohjattua toimintaa. Tapahtuman valvojat olivat kaikki liikuntapalveluiden työntekijöitä.

Sunnuntaina 9.9.2012 järjestelyt Energia Areenalla aloitettiin klo. 10.30. Välineistö oli toimitettu Areenalle perjantaina 7.9. Käytössämme oli palloiluhalli kokonaisuudessaan ja Energia Areenalta saatiin lainaksi maalit jalkapalloon ja salibandyä varten sekä koripallokorit. Tapahtuma alkoi klo. 12.00 ja perheitä saapui paikalle heti kun ovet avautuivat yleisölle. Kokonaiskävijämäärä oli 255 ja samanaikaisesti liikkumassa oli parhaimmillaan n. 100-150 lasta. Paikalle saapui myös Vantaan kaupungin liikuntajohtaja Veli-Matti Kallilahti. Kallilahti oli erityisen tyytyväinen järjestelyihin ja tapahtuman kokonaisuuteen. Hän painotti jatkuvuuden tärkeyttä ja tapahtumia tullaan järjestämään jatkossa niin Länsi- kuin Itä-Vantaallakin. Asiakkaat olivat tyytyväisiä tarjontaan ja kyselivät paljon seuraavista tapahtumista. Positiivista palautetta tuli niin paikan päällä kuin sähköpostitse tapahtuman jälkeinkin.

Yhteenveto:

Tapahtuma oli kaikin puolin onnistunut. Tavoite oli innostaa perheet yhdessä liikunnalliseen sunnuntaipäivään ja se ainakin onnistui. Kävijämäärälle ei niinkään ollut tavoitetta, mutta odotukset olivat jossain 150 -200 kävijän välillä. Kun kävijöitä oli siis loppujen lopuksi 255, odotukset ylittyivät ja antavat hyvän suunnan tuleville tapahtumille. Kahvilapalveluille oli kysyntää, monet vanhemmat olisivat mielellään ostaneet lapsilleen juotavaa tai välipalaa. Seuraavaa Energia Areenan tapahtumaa varten on syytä keskustella uudestaan mahdollisuudesta saada kahvila auki tapahtuman ajaksi. Avaustapahtumaa markkinoitiin Myyrmäen ja sen lähialueiden päiväkoteihin, Vantaan internet sivuilla oli tapahtumasta tiedote ja Vantaan sanomissa (viikonvaihte 7-9.9.2012) mainos. Markkinointia tulee lisätä seuraavia tapahtumia varten.

Seuraavat tapahtumat tullaan järjestämään Myyrmäen urheilutalolla 28.10 ja 25.11 klo. 12-16. Perhepeuhat tulee olemaan kuukausittainen tapahtuma, alkuun Länsi-Vantaalla ja lähitulevaisuudessa myös Itä-Vantaalla.

Odotukset ylittäneen avaustapahtuman jälkeen voimme odottaa vieläkin suurempaa kävijämäärää loka- ja marraskuun tapahtumiin. Urheilutalolla tapahtuman käyttöön on varattu palloiluhalli ja uimahallin puolelta opetusallas ja yksi isonltaan rata. Konsepti säilyy avaustapahtuman kanssa samanlaisena. Lapset liikkuvat vanhempiensa kanssa, liikuntapisteillä on valvonta mutta ei ohjattua toimintaa. Näin tulee olemaan niin palloiluhallisakin kuin uimahallin puolellakin.

Markkinointia ja mainostamista parannetaan. Tapahtumaa varten teetetään uusi juliste Vantaan viestintäyksikön kanssa yhteistyössä. Julisteessa on maininta vetonauloistamme jättipomppupatjasta ja tempuradasta, myös uintimahdollisuus kerrotaan julisteessa. Julistetta toimitetaan Vantaan jokaiseen päiväkotiin varhaiskasvatuksen päällikön toimesta. Tapahtuma tulee saamaan näkyvyyttä myös kaupungin nettisivuilla ja Vantaan sanomiin yritetään saada juttua jo hieman aikaisemmin kuin tapahtumaviikonloppuna. Yritämme myös kehittää uusia väyliä millä saisimme tiedon tapahtumasta mahdollisimman monelle perheelle.

LÄHTEET

- Ahonen, Pertti (1999) *Kehittyvä peruspalvelujen arviointi lääneissä. Vuosien 1998 ja 1999 raporttien arviointi, vertailu ja kehittämistarpeet*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Aluehallintovirastot (2011) *Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010*. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu.
- Aluehallintovirastot (2012) *Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011*. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu.
- Austin, John L. (1985) *Zur Theorie der Sprechakte* (How to do things with Words? 1962, 1975) German translation Eike von Savigny. Stuttgart: Philipp Reclam jun.
- Barber, Benjamin (1984) *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
- Berg, Päivi & Gretschel, Anu & Humpilla, Laura (2011) *Ei nuorille, vaan nuorten kanssa. Miten mitata liikuntakulttuurin muutosta Your Move -kampanjassa?* Verkkojulkaisu 47 Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuori Suomi. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisu/yourmove.pdf> (Viitattu 28.5.2012)
- Eloranta, Sini (2009) *Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö ikäihmisten kotona asumisen tukemisessa*. Sarja D Medica-Odontologica osa 869. Turun yliopisto.
- Engeström, Ritva (1999) *Toiminnan moniäänisyys. Tutkimus lääkinvastaanottojen keskusteluista*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2011. *Peruspalvelut Etelä-Suomen alueella 2010*. Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 10/2011.
- Gretschel, Anu (toim.) (2009) Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008. *Menetelmän kehittäminen nuorten näkökulman, ja päättäjien kanssa keskustelun aikaansaamiseksi lääninhallitusten peruspalveluarvioinnin tuloksiin 20 pilottikunnassa*. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. [Http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisu/kasikirja.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisu/kasikirja.pdf).
- Gretschel, Anu & Kauniskangas, Eija (2012) *Nuoret kuntapalveluja arvioimassa – Peruspalveluiden arvioinnin kehittämishankkeen 2009–2011 loppuraportti*. Helsinki: Nuorisoyhteistyö – Allianssi. [Http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/1683](http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/1683) (Viitattu 23.8.2012.)
- Habermas, Jürgen (2004) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.
- Harinen, Päivi & Itonen, Hannu & Rautapuro, Juhani (2006) *Asfalttiprinsit – tutkimus skeittareista*. Julkaisu 159. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma (2011)* Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 30.
- Hallitusohjelma (2011) *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011*. Valtioneuvoston kanslia.
- Junkala, Pekka & Lallukka, Kirsi (2012) *Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi*. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012.
- Københavns kommune (2012) *Udkast til ny Kultur- og Fritidspolitik for Københavns Kommune*. http://www.kk.dk/?sc_itemid=FC0C4C06-8788-4EE8-9237-73D50A5416A4 (Viitattu 1.11.2012.)
- Kokkonen, Marja (2012) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2012/5.
- Kuntalaki 1995/365
- Kuntaliitto (2006) *Suositus arvioinnista kuntien valtuustoille*. <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet/lausunnot/yleiskirjeet/2006/Sivut/Suositus-arvioinnista-kuntien-valtuustoille.aspx> (Viitattu 21.9.2012.)
- Kuntaliitto (2011) *Suositus vaikutusten ennakoarvioinnista kunnallisessa päätöksenteossa* <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet/lausunnot/yleiskirjeet/2011/Sivut/y08802011-suositus-kunnallisessa-paatoksenteossa.aspx> (Viitattu 21.9.2012.)

Laine, Sofia (2012) *Young Actors in Transnational Agoras. Multi-Sited Ethnography of Cosmopolitan Micropolitical Orientations*. Julkaisuja 121. Helsinki: Nuorisotutkimuserkosto/Nuorisotutkimusseura.

LaNuKe (2011) *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Lehmuspisto, Vuokko & Åkerblom, Satu (2007) *lääkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu. Arki- ja terveysliikunnan tilat palvelu- ja hoiva-asuinympäristöissä*. Liikuntapaikkajulkaisu 94. Helsinki: Rakennustieto Oy & Opetusministeriö.

Liikuntalaki (1054/1998)

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011. Valtion liikuntaneuvosto. Opetusministeriön julkaisu 2008:45.

Myllyniemi, Sami (2012) *Nuorisobarometri 2012. Monipolvinen hyvinvointi*. Julkaisuja 127. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta.

Niemi-lilahti, Anita & Stenvall, Jari & Ståhlberg, Krister (2002) *Iskukykyisempi Suomi – suomalaisen aluehallinnon kokonaisarviointi ja kehittämislinjauksia*. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Nuorisoyhteistyö – Allianssi (2010) *Nuoret palveluita arvioimassa – menetelmäopas nuorten vaikuttamis- ja kuulemiskäytäntöjen kehittämiseen*. Kuntien peruspalveluiden arvioinnin kehittämishanke. <http://www.valtikka.fi/menetelmaopas> (Viitattu 28.11.2011.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011) *Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010. Valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi. Liikunnan edistämisen linjoista annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen ja sen toteutumisen arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:3.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012) *Liikunnan peruspalveluja arvioidaan suunnitelmallisesti*. http://www.minedu.fi/OPM/Verkkouutiset/2012/01/liikunnan_peruspalvelut.html?lang=fi&extra_locale=fi (Viitattu 21.9.2012.)

Paavola, Pirkko (2012) *Kolme näkökulmaa julkisen suun terveydenhuollon toimintaan – Jyväskylän asukkaiden, päättäjiä ja työntekijöiden odotukset, käsitykset ja kokemukset*. Annales Universitatis Turkuensis 332. Turun yliopisto.

Pakarinen, Auri (2012) *Tapaustutkimuksia lainvalmistelun kehittämisestä ja sääntelyn toimivuudesta*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Itä-Suomen yliopisto.

Pekonen, Kyösti (2011) Puhe eduskunnassa. Tampere: Vastapaino.

Perustuslaki 1999/731

Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto (2012) Pohjois-Suomen aluehallintoviraston keskeiset arviot peruspalvelujen saatavuudesta vuonna 2011.

Raisio, Harri (2010) *Embracing the Wickedness of Health Care: Essays on Reforms, Wicked Problems and Public Deliberation*. Acta Wasaensia 228. University of Vaasa.

Rimpelä, Matti & Saaristo, Vesa & Wiss, Kirsi & Ståhl, Timo (toim.) (2009) *Terveyden edistäminen terveyskeskuksissa 2008*. Raportti 19. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.

Ryynänen, Aimo (2012) *Kunnallishallinnon kansainväliset vaikutteet*. Tampere University Press.

Salmikangas, Anna-Katriina (2004) *Nakertamisesta hanketoimintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa*. Studies in Sport, Physical Education and Health 95. Jyväskylän yliopisto.

Setälä, Maija (2003) *Demokratian arvo: teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.

Sisäasiainministeriö (2011) *Kop kop – Pääsenkö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille*. Julkaisut 28. Sisäasiainministeriö.

Sundquist, Salme & Oulasvirta, Leena (toim.) (2011) *Vaikutusten ennakoarviointi kunnallisessa päätöksenteossa*. Helsinki: Kuntaliitto.

Suomen Latu ry. (2010) *Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus Sulka II -hanke. Mikkelin ulkoilumahdollisuuksien selvitys 2010*. http://suomenlatu-fi-bin.directo.fi/@Bin/221b98933fd2c8a9357bc96914f1da72/1340547860/application/pdf/1777275/MIKKELIN%20ULKOILUOLOSUHTEIDEN%20SELVITYS__9.12.2010.pdf (Viitattu 24.6.2012)

Suomi, Kimmo (1998) *Liikunnan yhteisuunnittelumetodi. Metodin toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuon lähiössä*. Studies in Sport, Physical Education and Health 58. Jyväskylän yliopisto.

Tampereen yliopisto. *Tutkimuseetiikka. Eettiset periaatteet. Tutkittavien itsemäärämisoikeus*.
<http://www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/itsem.html>. (Viitattu 8.10.2012.)

Tervaskari, Hilka (2006) *Senioreiden sosiaalinen ympäristö ja itsenäisyyttä tukevat palvelut. TSA-hankkeen loppuraportti*. Tampereen yliopisto. <http://www oulu.fi/ark/projektit/tsa/kuvat/tay.pdf> (Viitattu 4.7.2012)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*.
http://www.tenk.fi/eettinen_ennakoarviointi/eettisetperiaatteet.pdf. (Viitattu 8.10.2012.)

Vainikainen, Kimmo (2012) *Journalismin demokratiaa edistävät tehtävät Kehitysyhteistyö- ja kehitysapukeskustelun kehystäminen Helsingin Sanomissa, Hufvudstadsbladetissa ja puoluelehdissä vuosina 2010–11*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Valkonen, Emilia (2012) *Keskustelupäivä nuorten kuulemisen menetelmänä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista (2012). Raportti neuvottelukunnan toimikaudesta 15.3.2009–14.3.2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/liikunnan_edistamisen_neuvottelukunta/LEDin_liitteet/Neuvottelukunnan_toimintakertomus.pdf (Viitattu 30.5.2012)

Valtiovarainministeriö (2011) *Peruspalvelujen arvioinnin kehittämistyöryhmän muistio*. Julkaisuja 8/2011. Valtiovarainministeriö.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/

Vehmas, Hanna (2010) *Liikuntamatkalla Suomessa. Vapaa-ajan valintoja jälkimodernissa yhteiskunnassa*. Studies in Sport, Physical Education and Health 143. Jyväskylän yliopisto.

Artikkelit toimitetuissa teoksissa:

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävytydet. Teoksessa Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) *Otettu, annettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 29–56.

Beresford, Peter (2009) Osallistumisen ja valinnan jännitteet terveydenhuollossa – palvelunkäyttäjän näkökulma. Teoksessa Meri Koivusalo & Eeva Ollila & Anna Alanko (toim.) *Kansalaisesta kuluttajaksi. Markkinat ja muutos terveydenhuollossa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 248–256.

Carson, Lyn & Hartz-Karp, Janette (2005) Adapting and Combining Deliberative Designs. Juries, Polls and Forums. Teoksessa John Gastil & Peter Levine (toim.) *The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the Twenty-First Century*. San Francisco: Jossey-Bass.

Eskelinen, Teppo & Gellin, Maija & Gretschel, Anu & Juntila-Vitikka, Pirjo & Kiilakoski, Tomi & Kivijärvi, Antti & Koskinen, Sanna & Laine, Sofia & Lundbom, Pia & Nivala, Elina & Sutinen, Riikka (2012) Lapset ja nuoret kansalaistoimijoina. Teoksessa: Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 213–248.

Friedman, Will (2011) Coming to Public Judgment: Strengthening Impacts, Exploring National Possibilities. Teoksessa Daniel Yankelovich & Will Friedman (toim.) *Toward Wiser Public Judgment*. Nashville, Tennessee: Vanderbilt University Press, 131–156.

Gellin, Maija & Gretschel, Anu & Matthies, Aila-Leena & Nivala, Elina & Oranen, Mikko & Sutinen, Riikka & Tasanko, Pia (2012) Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, sivut 149–179.

Gretschel, Anu (2010) Sanat ja teot kuntapäätäjien ja nuorten keskusteluissa. Teoksessa Anu-Hanna Antila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus?* Nuorten Elinolot vuosikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiainneuvottelukunta, 155–167.

Gretschel, Anu & Laine, Sofia & Siivonen, Katriina & Peltola, Marja & Myllyniemi, Sami (2011) Toiminnan esteet. Teoksessa Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) *Otettu, annettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 107–126.

Gretschel, Anu & Koskinen, Sanna & Juntila-Vitikka, Pirjo (2012) Yhdyskunta- ja liikuntasuunnittelu: esimerkkinä skeittialueet ja leikkipuistot. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 198–211.

- Haila, Yrjö & Helle, Tanja & Jokinen, Ari & Leino, Helena & Tynkkynen, Nina & Åkerman, Maria (2009) Ympäristöpolitiikka: Miten ympäristön muuttamista voi hallita? Teoksessa Ilari Karppi / Lotta-Maria Sinervo (toim.) *Governance. Uuden hallintotavan jäsentyminen*. Tampereen yliopisto, 159–190.
- Haveri, Arto & Anttiroiko, Ari-Veikko (2009) Kuntajohtaminen: haasteena paikallisten kilpailu- ja yhteistyösuhteiden hallinta. Teoksessa Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim.) *Governance. Uuden hallintotavan jäsentyminen*. Tampereen yliopisto, 191–211.
- Herne, Kaisa (2010) Sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa Juha Räikkä (toim.) *Yhteiskuntafilosofia*. Suomi: UNIPress, 11–28.
- Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2006) Yksimielisyys, pluralismi ja kohtuullinen sopimus deliberatiivisen demokratian tavoitteina. Teoksessa Jyrki Kähkönen & Jukka Paastela (toim.) *Demokratia ja poliittinen osallistuminen*. Tampereen yliopisto.
- Kiilakoski, Tomi & Nivala, Elina & Ryyänen, Aimo & Gretschel, Anu & Matthies Aila-Leena & Mäntylä, Niina & Gellin, Maija & Jokinen, Kimmo & Lundbom, Pia (2012) Demokratiaremontin työkaluja. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 249–271.
- Nieminen, Liisa (2010) Lasten ja nuorten tutkimus: Oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 25–42.
- Nummenmaa, Anna Raija & Lautamatti, Liisa (2005) Ryhmässä ja yhdessä – opiskelun työprosessien ohjaus. Teoksessa Anna Raija Nummenmaa & Marjatta Lairio & Vesa Korhonen & Satu Eerola (toim.) *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä*. Tampere: Tampere University Press, 103–117.
- Ollila, Eeva (2006) Terveyspoliittiset arvot ja markkinoistuva terveydenhuolto. Teoksessa Juha Teperi, Lauri Vuorenkoski, Kristiina Manderbacka, Eeva Ollila ja Ilmo Keskimäki (toim.) *Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 160–167.
- Raisio, Harri & Ollila, Seija (2011) ”Se keskustelu oli kaikkein oleellisin juttu ja kivoin”: Pienryhmäkeskustelut nuorten kansalaisraadissa. Teoksessa Niina Mäntylä (toim.) *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina*. Tutkimuksia 297. Vaasan yliopisto, 106–121.
- Scanlon, Thomas (1982) Contractualism and Utilitarianism. Teoksessa Amartya Sen & Bernard Williams (toim.) *Utilitarianism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 103–128.
- Setälä, Maija (2010) Demokratian oikeutus. Teoksessa Juha Räikkä (toim.) *Yhteiskuntafilosofia*. Suomi: UNIPress, 107–123.
- Toikko, Timo (2011) Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Petri T. Ruuskanen & Katri Savolainen & Mari Suonio. (toim.) *Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä*. EU: UNIPress, 103–117.
- Virkki, Päivi (2007) Lapset laatua arvioimassa. Miten viisivuotiaat kokevat päivähoitoarjen? Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*. Julkaisuja 77. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Opetushallitus, Nuorten osallisuushanke & Humanistinen ammattikorkeakoulu, 27–39.
- Virkki, Päivi & Nivala, Elina & Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu (2012) Päiväkotien tarjoama osallisuusympäristö. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 180–186.
- Artikkelit tieteellisissä lehdissä:**
- Beresford, Peter & Branfield, Fran (2006) Developing Inclusive Partnerships: User-defined Outcomes, Networking and Knowledge – a Case Study. *Health and Social Care in the Community* 14 (5), 436–444.
- Gretschel, Anu & Salmikangas, Anna-Katriina (2010) Nuoret toimijoiksi, vaikuttajiksi ja asiantuntijoiksi liikuntaharrastusten ja lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun. Katsaus. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 96–102.
- Guttmann, Amy & Thompson, Dennis (2002) Deliberative Democracy Beyond Process. *Journal of Political Philosophy* 10 (2), 153–174.
- Karpowitz, Christopher F. & Chad, Raphael & Hammond, Allen S. IV (2009) Deliberative Democracy and Inequality: Two Cheers for Enclave Deliberation among Disempowered. *Politics & Society* 37 (4), 576–615.
- Klassen, Anne & Miller, Anton & Anderson, Nancy & Shen, Jane & Schiariti, Veronica & O'Donnell, Maureen (2009) Performance Measurement and Improvement Frameworks in Health, Education and Social Services Systems: a Systematic Review. *International Journal for Quality in Health Care Advance Access* (30) November, 1–26.

Running Wolf, Paulette & Rickard, Julie A. (2003) Talking Circles: A Native American Approach to Experiential Learning. *Journal of Multicultural Counseling and Development*. Vol 31 (1), 39–43.

Setälä, Maija (2011) The Role of Deliberative Mini-publics in Representative Democracy: Lessons from the Experience of Referendums. *Representation* 47 (2), 201–213.

Setälä, Maija & Grönlund, Kimmo & Herne, Kaisa (2010) Citizen Deliberation on Nuclear Power: A Comparison of Two Decision-Making Methods. *Political Studies* 58 (4), 688–714.

Tani, Sirpa (2010) Hengailun maantiede ja nuorisotutkimuksen eettiset ongelmat. *Kasvatus & Aika* 4 (3), 51–71.

Kuntien hallinnollinen materiaali:

Mikkelin hyvinvointiohjelma 2011–2012.

http://www.mikkeli.fi/en/liitteet/03_mikkelitieto/03_julkaisut/hyvinvointiohjelma_2011_2012.pdf (Viitattu 5.10.2012.)

Mikkelin kaupunginvaltuusto 20.12.2010. *Valtuustoaloite keskusta-alueen pyöräteistä.*

Mikkelin kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunta 20.6.2012. *Liikunta- ja nuorisopalveluiden taksat.*

Mikkelin liikuntapaikkojen rakentamissuunnitelma.

Mikkelin nuorisovaltuuston lausunto valtuustoaloitteeseen keskusta alueen pyöräteistä 2011.

Mikkelin nuorisovaltuuston kannanotto valtiovarainministeri Jutta Urpilaiselle 28.4.2012. *”Mikkelin nuorisovaltuuston mielestä koulutus, terveydenhuolto ja liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut ovat kunnan tärkeimmät tehtävät.”*

Mikkelin tekninen lautakunta 12.6.2012. *Mikkelin itäisen urakka-alueen 3 ylläpitokulujen karsinnan vuoksi lakkautettavat leikkipaikat ja uimarannat.*

Mustasaaren vapaa-aikalautakunta 25.11.2010. *Varaukset, maksut ja ohjeet.*

Oulaisten kaupunginhallitus 11.6.2012. *Uuden uimahallin hankesuunnitelman ja kustannusarvion päivittäminen.*

Oulaisten vapaa-aikajaoston kokous 23.4.2012. *Jäähallin käytön monipuolistaminen, moottorikelkkareitistöjen saaminen Oulaisten keskustasta pohjoiseen, kuntoratojen raivaus, kuntoratojen kunto, pyöräteiden kunto.* Julkaisematon muistio.

Vantaan kaupunginhallitus 16.4.2012 *”Yhtä vanhuutta ei ole.” Vantaan ikääntyvien hyvinvointikatsaus 2011.*

Vantaan liikuntapaikkasuunnitelma vuosille 2009–2025 (2009).

Vantaan kunta- ja joukkoliikennejaoston kokous 8.2.2011. *Vantaalla olevat ja uudet skeittipaikat 2011–2016, käytännön toimenpiteet sekä yhteistyömuodot eri toimialoilla.*

Vantaan vanhusneuvoston kokous 26.3.2012. *Aloite sporttikortin iän alentamista 68+ kortiksi.*

Sanomalehtiartikkelit, -kolumnit yms.

Latvanen, Kari (2012) Hyvinvoinnin muoto. Teoksessa World Design Capital Helsinki 2012- aikakauslehti *Näin muotoilu muuttaa maailmaa*. Helsinki: Sanoma Yritysjulkaisut.

Länsi-Savo 26.4.2012 *Päättäjät saivat asukkailta toiveita liikuntapalveluista. Mikkelin juurrutetaan toimintamallia, jossa eri-ikäiset kaupunkilaiset kertovat mielipiteitään kunnallisen päätöksenteon tueksi.* Toimittaja Johanna Vasara.

Pieksämäen tiedotuslehti 3/2007. *Uimahallissa ei kukaan jaksa mököttää.* Toimittaja Tara McLees.
http://www.pieksamaki.fi/kaupunki/files/orig/669_kuntaliite0311.pdf. (Viitattu 5.10.2012.)

Pyhäjokiseutu 7.6.2012. *Skeittipaikan kunnostus aloitettu.* Toimittaja Annika Pienpaavola.

Pyhäjokiseutu 30.8.2012 *Tutkimustuloksia. Oulaisissa uimahallin käyttäjien mielipidettä kysyttiin vain sattumalta tutkimuksen kautta.* Toimittaja Annika Pienpaavola.

Salonpää, Hannu (2012) *Uimahalli rakennettava.* Kolumni. Jokilaaksojen SeutuMajakka 23.5.2012.

Vantaan Sanomat 17.2.2011. *Skeittaajien ääni ei saa unohtua.* Pääkirjoitus. Toimittaja Vesa Marttinen.
<http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/18538-skeittaajien-aani-ei-saa-unohtua>. (Viitattu 5.10.2012.)

Vantaan Sanomat 28.7.2012. *Matarin skeittipaikka syntyy pajukon keskelle.* Toimittaja Arja-Riikka Nikkilä.
<http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/119105-matarin-skeittipaikka-syntyy-pajukon-keskelle>. (Viitattu 5.10.2012.)

Vantaan Sanomat 8–9.9.2012. *Perheille peuhaa kuukausittain.*

Yle-uutiset 19.9.2011. *Skeittauksesta tuli salonkikelpoista. Viranomaiset suhtautuvat skeittaukseen aiempaa myönteisemmin. Skeittauksen totaali-kieltoja ei Suomen kaupungeissa enää juuri harrasteta, ja valituksia esimerkiksi meluhaitasta tekevät lähinnä yksityishenkilöt.*

http://yle.fi/uutiset/skeittauksesta_tuli_salonkikelpoista/5425648. (Viitattu 4.10.2012.)

Esitelmät:

Gretschel, Anu (2011a) *Mitä nuoret ottavat esille liikuntapalveluissa?* Esitys. Lasten ja nuorten liikkumisen ja urheilun kulttuuri 2020: Ideamyly II. Helsinki, Vanha Satama 29.3.2011.

Julkaisemattomat lähteet:

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2010) *Peruspalvelujen arviointi. Käyttövuoropoliittikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen saavutettavuuteen* -kyselylomake.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2011) *Liikuntatoimen peruspalvelujen arviointi* -kyselylomake.

Viitteet Internet-sivustoihin:

<http://www.aloitekanava.fi/mikkeli/4632/>. (Viitattu 4.10.2012.)

<http://www.avi.fi/fi/virastot/etelasuomenavi/Peruspalvelujenarviointi/Sivut/default.aspx>. (Viitattu 4.10.2012.)

<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/Vanhusten%20palvelut/palvelut/palvelukeskustoiminta>. (Viitattu 4.10.2012.)

http://www.lastenparlamentti.fi/slp_kunnissa. (Viitattu 4.10.2012.)

http://www.minedu.fi/OPM/Ministerioe_ja_hallinnonala/hallinnonala/alku/?lang=fi. (Viitattu 4.10.2012.)

<http://www.minunmikkelini.fi/?cat=9>. (Viitattu 4.10.2012.)

http://www.vantaa.fi/fi/osallistu_ja_vaikuta/vanhusneuvosto (Viitattu 4.10.2012.)

LOPPUVIITTEET

- ¹ Kunnan luottamushenkilöistä ja johtavista viranhaltijoista käytetään yhteisnimitystä päättäjät.
- ² [Hakasulkeissa olevat tekstit ovat raportin kirjoittajien tekemiä tarkennuksia.]
- ³ Kiilakoski ym. (2012) arvioi tilannetta lasten ja nuorten näkökulmasta. Näkemyksemme on, että arviot kuvaavat hyvin kaikkien kuntalaisten osallistumis-, vaikutus- ja toimintamahdollisuuksien tilaa Suomessa.
- ⁴ Aiemmassa kirjallisuudessa on käytetty termiä keskustelutilaisuuspäivä -menetelmä ks. Gretschel toim. 2009; Nuorisoyhteistyö Allianssi 2010; Gretschel & Kauniskangas 2012.
- ⁵ Puhekierroksia hyödynnetään myös esimerkiksi opetus- ja terapeuttisessa käytössä (Running Wolf & Rickard 2003, 41; Nummenmaa & Lautamatti 2005).
- ⁶ http://www.lastenparlamentti.fi/slp_kunnissa
- ⁷ Alun perin lapset sanoivat mummojen ja valvojen valittavan. Lapset olivat kuitenkin valmiit ottamaan vastaan tutkijan vinkin, että keskustelutilaisuudessa tulee olemaan mukana paljon ikäihmisiä ja ”mummot” valittajina ei kuulosta kivalta. Lapset keksivät termin ”vanhanpuoleinen.”
- ⁸ Oulainen määriteltiin kriisikunnaksi vuosina 2007–2010 ja se joutui valmistamaan talouden tervehdyttämishjelman yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa kunta- ja palvelurakennuudistuksesta annetun lain 9 §:n mukaan (ks. Oulaisten kaupunki 2008).
- ⁹ <http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/Vanhusten%20palvelut/palvelut/palvelukeskustoiminta>
- ¹⁰ <http://www.minunmikkeli.fi/?cat=9>
- ¹¹ <http://www.aloitkanava.fi/mikkeli/4632/>
- ¹² Myös Suomen Ladun tekemässä ulkoilualuekatselmuksessa todettiin Mikkelin osalta suurimpien kehittämishaasteiden liittyvän kevyen liikenteen kehittämiseen. Sama kehittämistarve oli todettu vastaavassa edellisessä katselmuksessa kymmenen vuotta aiemmin (Suomen Latu 2010, 3–4, 20, 22).
- ¹³ Alkusyksystä mikkeliiläisille tehdyssä puhelinhaastattelussa eräs ikäihmisistä kertoi erityisesti ajaneensa uimahalliasiaa ja pitävänsä hyvänä, ettei 70+-kortin hintaa nostettu. Todellisuudessa vuosimaksu nousi hieman (tosin vain 2,50 euroa) kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntalautakunnan kokouksessa 20.6.2012.
- ¹⁴ <http://www.avi.fi/fi/virastot/etelasuomenavi/Peruspalvelujenarviointi/Sivut/default.aspx>
- ¹⁵ http://www.minedu.fi/OPM/Ministerioe_ja_hallinnonala/hallinnonala/alku/?lang=fi
- ¹⁶ <http://www.avi.fi/fi/virastot/etelasuomenavi/Peruspalvelujenarviointi/Sivut/default.aspx>
- ¹⁷ Kyseisiä minimaaleja ei kuitenkaan mainita toteutuneiden asioiden luettelossa, koska liikuntatoimenjohtajan mukaan maalit olivat kyseiselle kentälle saapuneet kenttien normaalikunnostuksen yhteydessä ilman keskustelupäivän vaikutusta asiaan.
- ¹⁸ http://www.vantaa.fi/fi/osallistu_ja_vaikuta/vanhusneuvosto

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920